گۆگۆڵ

تاراس بۆڵبا

و: حەمەکەریم عارف
٠٧٧٠١٣٠٩٣٩٠
٠٧٥٠١١٢٠٩١٥

*   *   *

ناوی کتێب:تاراس بۆڵبا

بابەت:ڕۆمان

نووسەر: گۆگۆڵ

وەرگێڕ: حەمەکەریم عارف

تیراژ:1000دانە

چاپ و چاپخانە: کتێبخانەی زانیار بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە

پێڕست

*- چەردەیەك لەمەڕ ئەدەبیاتی ڕووسی

*- گۆگۆڵ
*- وتەیەك دەربارەی تاراس بۆڵبا
*- دەقی ڕۆمانی تاراس بۆڵبا
فەسڵی یەکەم
فەسڵی دووەم
فەسڵی سێیەم
فەسڵی چوارەم
فەسڵی پێنجەم
فەسڵی شەشەم
فەسڵی حەوتەم
فەسڵی هەشتەم
فەسڵی نۆیەم
فەسڵی دەیەم
فەسڵی یازدەیەم
فەسڵی دوازدەیەم

چەردەیەك لەمەڕ ئەدەبیاتی ڕووسی

"١"

ئـەدەبیاتی ڕووسـی،یەکێکـە لـە ئەدەبیاتـە دەوڵەمەنـدەکانی جیهـان و زۆر شـاکاری پوختـەو شایستـەو نـەمری لـە خـۆ گرتـووە.ئـەدیبانی ڕووس،خۆیـان لـە بـوارو مەیدانـە جۆراوجۆرەکـانی ئەدەبیاتـدا تاقیکردووەتـەوەو قەڵـەمڕانیان کـردووە.بـە تایبـەتی لـە مەیـدانی ڕۆمانـدا گەییونەتـە پایەیـەکی بـەرز.کەڵـە نووسـەرانی ڕووس خۆیـان لـە بابەتـە مرۆڤانیـە هەسـتیارو زینـدووەکان داوە،وەکو:مانای حەقیقەت،ئامانجی ژیانی مرۆڤانی،چارەنووسی تیرەی بەشەر،کەرامەتی تاك و..بـە جیهانبینییـەکی ڕەخنەگرانـەی پۆزەتیفـەوەو بـە نەفەسـێکی هونـەری و هونەرمەندانـەوە مامەڵەیان دەگەڵ مرۆڤ وئازادی مرۆڤ وژینگەی مرۆڤانی کردووە.لایەنە نێگەتیف وهەڵەو خەتا بەشەرییەکانیان نـە پـەردەپۆش کـردووەو نـە لـە قـەوارەی خۆیشـی گـەورەتریان نیشـانداوە.ئـەم چەشـنە مامەڵـە هونەرییـە، کـە دەچـێتە خانـەی ریـالیزمی ڕەخنەگرانـەوە، لـە خەسـڵەت و تایبەتمەندییـەکانی ئـەدەبیاتی سـەدەی نۆزدەیـەمی ڕووسـییەو لـەوێوە پەڕیوەتـەوە بـۆ نـاو ئەدەبیاتی جیهان و لاسایی کراوەتەوە.ئەگەر سەرنجێکی خێرای سەرەتاکانی ئەدەبیاتی ڕووسیا بـدەین، بـە ئاشـکرا کاریگـەری و سـێبەری ئـەدەبیاتی ئـەوروپایی و غـەیرە ئـەوروپایی پێـوە دیارە.بەڵام کە تاتارەکان لە سەدەی سیانزەیەمدا پەلاماری رووسیایان داو بۆ ماوەی نزیکەی دووسەدەو نیو خستیانە ژێر ڕکێف و دەسەڵاتی خۆیانەوە، ئیدی وڵاتی ڕووسیا لە کاریگەری هـزرو بیرو رۆشنبیریی دوا قۆناغەکانی سەدەکانی ناڤین و سەرەتاکانی سەردەمی ڕێنیسانسی ئـەوروپا مـەحروم بـوو. بـەڵام کـە تاتارەکـان لـە سـەدەی پازدەیەمـدا شکسـتیان هێنـا، ڕووسـیا جارێکی دی پەیوەندی دەگەڵ ئەوروپادا پەیدا کردەوەو هـزروبیرێن فەلسـەفی و کۆمەڵایـەتی و ژانـرێن تـازەی ئـەدەبی ئـەوروپایی هاتنـە نـاو رووسـیاوەو تەماسـی ئەبسـتمۆلۆجی لـە نێوانیانـدا چێبوو.ئیدی لێرەوە جـۆرە نـاکۆکی و هەڤدژییـەك لـە نێـوان هـزرێن تازەو کۆندا پەیدا بوو.ئـەم هەڤدژی و ناکۆکییە تا سەدەیەك لە ئەدەبیات و هزری ڕووسیدا بەردەوام بوو،وتا شۆڕشی ساڵی ١٩١٧ بەرپابوو و، قۆناغێکی تازە دەستی پێکرد وئەدەبیاتی ڕووسیای سۆڤیەتی سەری هەڵدا.

"٢"

دوای ئـەوەی لـە سـەدەی دەیـەمی زاینیـدا، مەسیحییەت لە ڕێگـەی بیزانسـەوە(بیزەنتیـە) لـە نێـو سلاڤەکاندا بلاوبووەوە،ئەدەبیاتی نووسراوی ڕووسی دەستی پێکرد.بەکارهێنانی زمانی سلاڤی کلێسـایی وەکـو زمـانی ئـاینی و ئـەدەبی،زادەی کاریگـەریی و دەسـەڵاتی شارسـتانیەتی بیزانسە،بەسەر شارستانیەت و کەلتوری ڕووسی دەڤەرو قەڵـەمڕەوی کییفەوە.واتە شارستانیەت و کـەلتوری ڕووسـی دەڤـەرو قەڵـەمڕەوی کییـف لـە ژێـر کاریگـەری شارسـتانیەت و کـەلتوری بیزانسدا بووە.ئەو بەرهەمە سەرەتاییانەی کە بە زمانی سلاڤی کلێسایی نووسراون زیاتر مۆرکی ئاینییان بەسەردا زاڵە و لە ڕووی بابەتەوە پتر لایەنی فێرکارییان هەبووە.

یەکـەمین شـاکاری نووسـراوی ئـەدەبیاتی ڕووسـی سـروودی سـوپارئیگۆرە(دەوروبـەری سـاڵی ١١٨٧).ئـەم بەرهەمە،لەچـاو واقیعـی داروخـاویی کەلتووری،سـەردەمی داگیرکـاری تاتـاردا زۆر جیاوازە.لە سەرەتاکانی سەدەی پانزەیەمدا، کەشیشێکی خەڵکی ڕیازان،بە نێوی سوفونیا بە بۆنەی سەرکەوتنی ڕووسەکان (ساڵی ١٣٨٥)بەسەر تاتارەکاندا لە کولیکوڤادا، بەیتێکی داستان

ئامێزی (ئەودیوی روباری دۆن)هۆنیوەتەوە.هەر لەو سەروبەندەدا نووسەرێکی دیکە بە نێوی ئافاناسی نیکیتین، کتێبێکی بە ناونیشانی (سەفەرێك بۆ ئەو دیوی سێ دەریا) نووسی.

پاش سەرهەڵدانی حکومەتی دۆك نشینی مۆسکۆو شکست و لە نێوچوونی تاتاران،چالاکی ئەدەبی تا ڕادەیەکی زۆر پەرەی سەند،بەلاّم هێستا مەیل و ئارەزووی مەزەبی تارادەیەکی زۆر هەر جێگیرو زاڵ بوو.هەرچەندە دەسەلاّتی خودموختاری ترزارەکان و ئاژاوەی سیاسی و مەزەبی خۆی لە خۆیدا کۆسپ و تەگەرە بوون لە بەردەم گەشەکردنی ئەدەبیاتی ڕووسیدا،بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا هەندێ بەرهەمی ریزپەڕ لە سەدەکانی شازدەو هەڤدە پەیدابوون کە یەکێك لەو بەرهەمانە نووسین و نامەکاری نێوان تزار ئیڤانی سامناك و شازادە ئاندرێ میخایلۆڤیچ کوربسکی بوو (١٥٢٨-١٥٨٣)کە سەردەمانێك دۆستی تزار بوو و، پاشان پەیوەندی بە پۆلەندییەکانەوە کردبوو.ئەم نامانە بریتین لە گلەیی و تۆمەتبارکردن و پاکانەو بەرپەرچدانەوە،نیشانەی زاڵی هەردوکیانە بەسەر زماندا.هەروەها ئەو دووبەرەکییە گەورەیەی کە لە نیوەی سەدەی هەڤدەدا کەوتە کڵێسای ڕووسیاوە، کردیە کارێك کە یەکەمین بەرهەم بە زمانی ڕووسی میللی ڕۆژانە بێتە نووسین کە بریتی بوو لە ژیننامەی کەشیشێك بە نێوی ئاڤاکۆم (لە ساڵی ١٦٨٢دا کوژراوە).ئەم بەرهەمە دەنگێکی زۆری دایەوەو کەشیشی نێوبراو بە خۆی نووسی بووی.

لە سەدەی هەڤدەدا کاریگەریی ڕۆژاوا بەسەر ڕووسیاوە، تەواو خویاو ئاشکراو دیار بوو.زۆر بەرهەمی بیانی پاچڤە کران بۆ زمانی ڕووسی و لە ساڵی ١٦٦٢دا یەکەمین شانۆی ڕووسی هاتە دامەزراندن.

"٣"

سەردەمی زێڕینی ئەدەبیاتی ڕووسی لەسەردەمی سەڵتەنەت وپاشایەتی پوتروسی گەورەدا دەستی پێکرد،کە لە سەردەمی ئەودا بیری غەربسازی ڕووسیا زۆر بە خێرایی تەشەنەی دەکرد ودەچووە پێشێ. لە سەردەمی ئەودا دەسکاری ئەلفبای ڕووسی کرا،بلاّوکردنەوەی بەرهەمی ڕووسی بە زمانی زکماك دەستی پێکرد، پەیوەندی و تەماسی نزیك دەگەڵ ئەورووپادا بووە مایەی ئەوەی تەکنیك و شێوەێن ڕۆژاوایی لە ئەدەبی ڕووسیدا بەکاربهێنرێ.شازادە ئا.د.کانتمیر هەوڵیدا لە رێگەی پاچڤەی بەرهەمێن بیانی و نموونەی ئەدەبیاتی ڕۆژاواییەوە،ڕووسیاو ڕووسیان بە هزروبیری ڕۆژاواییان ئاشنا بکات و بیانگەیەنێتە ئاستی ئەوان. لامانۆسۆف،شیعری ڕووسی گەیاندە ئاست و پایەیەکی بەرز. سۆمارۆکۆوف،لە فابیل و شانۆنامەکانی خۆیدا نێوەرۆك و بابەتی ڕووسی لە قاڵب و فۆرم و شێوازی ئەورووپاییدا بەرجەستە دەکردو ئەمە بوو بە بناخەو سەرەتای درامای ڕووسی. یکاترینای دووەم کە لە (١٧٦٢-١٧٩٦)دا فەرمانرەوای ڕووسیا بوو،هاندەری شانۆنامەو شانۆ بوو.لە ئەدەبیاتی سەردەمی ئەوا،نیشاندانی بابەت و نێوەرۆکی کلاسیك لە قاڵبی تەنزو هەجوودا سەری هەڵدا،ئەم میتۆدو ڕەوشە لە شانۆنامەکانی خودی یکاترینا و،لە گۆڤارە کۆمیکییەکەی نۆڤیکۆف و تەنانەت لە چامە درێژەکانی درژاڤین-شدا دەبینرێت.شجریاتۆف(١٧٣٣-١٧٩٥) بۆ یەکەمجار ڕەخنەی

کۆمەڵایــەتی و سیاســی بــە کتێبێــك بــە ناونیشــانی(دەربــارەی داروخــانی ئــەخلاق)دەســت پێکرد.گۆڤارە کۆمیکییەکەی نۆڤیکۆڤ و کتێبی (سـەفەرێك لـە سانپترسـبۆرگەوە بـۆ مۆسـکۆ-١٧٩٥)کە لە نووسینی رادیشچفە(١٧٤٩-١٨٥٢)درێژەی هەمان ڕەوتی رەخنەیین..

ڕووسـیا،لە سـەرەتاکانی سـەدەی نـۆزدەدا تووشـی کۆمەڵـە شـەرێك بوو،بـە تایبـەتی جـەنگی ناپلیون و سووتانی مۆسکۆ و پاشان شکستی ناپلیون. ئەمـە کردیـە کارێـك کـە گـۆڕان لـە بیرو هزرینـی ڕووسـەکاندا دروست ببێت وداوای ریفـۆرم بکـەن و عـەودالّی ناسـنامەی نەتـەوەیی خـۆ بـن.لـە سـەرەتاکانی سـەدەی نـۆزدەدا بزاڤـی ڕۆمـانتیزم وسـۆزپەروەری لـە رێگـەی بریتانیـاو ئـەڵمانیاوە هاتـە نـاو ئـەدەبیاتی ڕووسـییەوەو جێگـەی بـە دەسـەلاّت و کاریگـەری ئـەدەبیاتی فەرەنسی لێژکرد.یەکێك لە پێشەنگانی ئەم گۆرانکارییە کارامزینە، کە هونەری کورتە چیرۆکی هێنایـە نـاو ئـەدەبیاتی ڕووسییەوە.یـەکێکی دی لـەو پێشـەنگانە ژۆکۆفسـکی بـوو کـە هەناسـەی رۆمانتیزمی بە بەرشیعرو ئەدەبیاتی ڕووسیدا کرد.

کونســـتانتین باتیوشـــکۆف(١٧٨٧-١٨٥٥)یـــەکێك بـــوو لـــە شـــاعیرە داهێنـــەرەکانی ئـــەم قۆناغە،هەروەها فابیلەکانی کریلۆف-ش کە لە واری دەوڵەمەندکردنی زمانی ڕووسیدا کاریگەر بوون. بەوجۆرە زمانی ڕووسی بەرەبەرە بەرەوی سەندو گەشەی کردو بوو بە زمانی دەربڕین و گوزارشتی ئەدەبی و هونەری.

گەورەترین شاعیری ڕۆمانتیکی ڕووسیا پوشکینە کە بە شۆڕەسواری مەیدانی شیعری ڕووسیا دەژمێردرێت، ئەگەرچی هەندێ کەس لیرمانتۆفیان پێ لەو گەورەترە.

لــە زەمــانی پوترۆســی گەورەوە،دووبــەرەکی و هەڤدژییــەکی هــزری لــە نێــو ڕووســەکاندا هەبوو،جماعـەتێك لایـەنگری ڕۆژاواو غەربسـازی بـوون و جماعـەتێکی دی لایـەنگری رۆشـنبیری وکەلتوی خۆماڵی و نەتەوەیی بوون.ئەم ناکۆکی و هەڤدژییە لە دەیەی چوارەمی سەدەی نۆزدەوە پتر قووڵ بووەوەو لە نێو جماعەتی هەواداری کەلتوری خۆماڵیدا بزوتنەوەیەك دروست بوو بە نێوی بزاڤی (سلاڤدۆستان).هەرچەندە لە نێو پەیرەوکارانی ئەم بزاڤەدا ئەدیبانی گەورە نەبوون، بەلاّم بزاڤی ناڤبری لە رێگەی بەرهەمێن کەسانی میناکی کاتکۆفەوە کارێکی گەورەی کردە سەر ڕەوش و ڕەوتی هـزرو هزرینـی گشتی ئەو قۆناغ و ڕۆژە. لـەم لاشـەوە بیلینسکی، رەخنـەگری بە نێوبانگ، گـەورەترین پەیڤداری غەربیسازەکان بـوو.لەگـەڵ دەرکـەوتنی گۆگـۆل دا،وبـە تایبـەتی دوای بلاّوبوونـەوەی چیرۆکی پاڵتۆ(١٨٤٢) ئیدی ئەدەبیاتی ڕووسی چووە قۆناغێکی تازەوەو بەرەبەرە رێگە بۆ سەرهەڵدانی ریالیزم خۆش بوو، کە دروشمەکەی بەرپرسیاریەتی کۆمەلاّیەتی و بابەتەکەی جەماوەری خەڵك بوو، بەتایبەتی دێهاتیان و چینی مامناوەندی کۆمەڵگە.نیکراسۆف ئەم ڕەوش و ڕێبازەی لە شیعردا بەکارهێنا و ئەوسا گانچارۆف و سالتیکۆف هەمان رێچکەی ئــەویان گرتەبــەر،و ســەرەنجام ســێ کەڵــە ڕۆمــاننووس پەیــدا بــوون کــە بریتــی بــوون لە:تورگینیف،دۆستۆیفسکی و تۆلستۆی، کە بوون بە ڕێبوارانی هەمان رێگا.چیخۆف رێبازی ریالیزمی لە کورتە چیرۆکەکانی خۆیدا گەیاندە لوتکە.باشترین شانۆنامەی ریالیستی ئەم قۆناغە لە لایەن چیخۆف و ئا.ئاسترۆفسکی یەوە نووسران..بەوجۆرە سەردەمی زێڕینی ئەدەبیاتی

ڕووسی گەییە لوتکە وئەدەبی ڕووسی بەگەڵ کاروانی ئەدەبیاتی جیهانی کەوت و جیهانییەتی پەیداکرد.

لە هەنبەر بزوتنەوەی ریالیزمدا،کاردانەوەیەکی ئەدەبی بە ناوی ڕەمزیەت و سەمبولیزمەوە سەری هەڵدا کە لە ئاخرو ئۆخری سەدەی نۆزدەداو لە سەرەتای سەدەی بیسەمدا ڕەونەقێکی باشی پەیداکرد و نموونەی سەمبولیزم لە بەرهەمەکانی: ئا.بلی،وئا.ئا.بلوکدا دەبینرێت.ئەم کاردانەوەیە لە بەرهەمە مەزەبی و فەلسەفیەکانی سۆلۆفیۆۋ وڕۆمانە مێژووییەکانی مرژکۆفسکی دا خویاو دیارە.

یەکێك لە سەرئامەدانی مەیدانی چیرۆك، مەکسیم گۆرکی بوو،کە تۆوی شۆرشێکی لە زەمینەی ریالیزمی ڕووسیدا داچاند.زۆر نووسەری دیکە بە چاولێکەری گۆرکی هەمان رێچکەو رێبازی ئەویان گرتەبەر لەوانە:ل.ئاندریف،ئە.ئا.بونین کە خەلاّتی نۆبڵی وەرگرت و تاسەر لەسەر هەمان رێبازی ریالیزمی کۆن و محافەزەکارانەی ڕووسی مایەوە..

بۆ زانیاری زیاتر بروانە کتێبی: مێژووی ئەدەبیاتی ڕووسی /سەعیدی نەفیسی/ و: حەمەکەریم عارف / بەرێوەبەرایەتی خانەی وەرگێڕان/ چاپی یەکەم /٢٠١٠

نیکولاّی ڤاسیلیوڤیچ گوگول (١٨٠٩- ١٨٥٢):

گوگول لە سوروچینتسی لە بنەماڵەیەکی وردە موڵکدارانی ئوکراینی لە دایك بووە. قۆناغی سەرەتایی، بە گوێرەی باوی ئەو زەمانە لە ماڵەوە خوێندووەو فێر بووە و، قۆناغی ناوەندی (١٨٢١– ١٨٢٨) لە شاری نژین تەواو کرد. ئەوسا بە دنیایەك حەزو ئارەزووەوە بۆ سان پترسبۆرگ چوو. لەم شارەدا بەیتێکی چیرۆکڤانی درێژی، کە لەگەڵ خۆیدا بردبووی، بڵاوکردەوە کە ڕوو بە ڕووی شکستی تەواو بووەوە. بە پێچەوانەی حەزی باتینی خۆی، بۆ ماوەیەك بوو بە فەرمانبەری دەوڵەت، پاشان لە قوتابخانەیەکی تایبەتی ئەرستۆکراتان کەوتە دەرسگوتنەوە. کۆمەڵە کورتە چیرۆکە دوو بەرگییەکەی (١٨٣١– ١٨٣٢) کە باسی ژیانی خەڵکی ئۆکراینی دەکرد، بە جۆش و خرۆشەوە پێشوازی لێکرا، پاش یەك ساڵ لە دەرسگوتنەوە وەکو مامۆستای مێژوو، کە نا سەرکەوتوو بوو، لێبڕا ئەدەبیات بکات بە پیشە. لە ساڵی ١٨٣٥دا چەند چیرۆك و گوتارێکی بڵاوکردەوە. ساڵی دواتر شانۆنامەی جەنابی موفەتیشی بڵاوبووەوە کە بووە مایەی ستایشی خەڵکی، ئەو خەڵکانەی کە ئامانجی ئەم کۆمیدیایەن بە هێرش بۆ سەر ڕژێمی حکومەتی خودموختاری بیّ کەفائەت دەزانی– ئەو ئامانجەی کە گوگول بیری لێنەکرد بووەوە. هەمان ئامانج و هەروەها مەحکومکردنی کۆیلەداری، لە بەرگی یەکەمی ڕوحە مردووەکاندا، کە لە ساڵی ١٨٤٢دا، بڵاوبووەوە، ئاشکرایە گوگول لە ساڵی ١٨٣٦ بە دواوە زۆربەی کاتی خۆی لە ڕۆم بردە سەر. لە ساڵی ١٨٤٧دا هەڵبژاردەیەکی لە نامەکاری لەگەڵ دۆستاندا بڵاوکردەوە. ئەم کتێبە کۆمەڵێك نامەی خەیاڵی ڕووتی لە خۆ گرتبوو (کە ڕق و نەفرەتی ڕۆشنبیرانی هەستاند، چونکە گوگول لە و نامانەدا کەوتبووە داکۆکی کردن لە کۆنەپەرستیی و سیاسەتی نیکۆلای یەکەم). گوگول، لەوپەڕی نا ئومێدی دا بای دایەوە سەر ئاین و، لە حاڵەتێکی شێتایەتیدا هەموو نووسخە دەستنووسەکانی گیانە مردووەکانی، جگە لە هەندیّ بەشی دووەمین نووسینەوەی بەرگی دووەم، سوتاند. دووبارە و سەر لە نویّ نووسییەوە و جگە لە چەند بەشێکی دیسان سوتاندییەوە، بەرە بەرە نەخۆشییەکەی گرانتر بوو، و ئاقیبەت لە ئەنجامی ڕیازەتگەری (ریازەتکێشی)دا لە شوباتی ١٨٥٢دا مرد.

<u>شێوازو تەکنیك:</u>

باشترین بەرهەمێن گوگول ئاوێتەیەکی سەیرو عەنتیکەیە لە قوڵترین هەستێن هاوسۆزی، ریالیزمی زندوو، و گاڵتە بازییەکی شادی هێن، تەنزی وی تەقریبەن هەمیشە زهنییە، بە گوتەیەکی دیکە، هەدەف و نیشانانی هێرشەکانی وی شتانێکە کە ئەو لە زەینی خۆیدا گەورەی کردوون، ڕەنگە ئەمە نیشانەی توانای نا ئاسایی ئەو بیّ لەمەدا کە لە سەرێکەوە هاوسۆزی و هاوخەمی لەگەڵ قارەمانانی چیرۆکەکانیدا دەکات، و لە سەرێکی ترەوە پێیان پێدەکەنیّ، (بلیمەتی ئەو لەواری بەرجەستەکردنی پەستی و پوچی ژیان، و مایەپوچی ئینسانی ئاساییدایە).

مکـومترین خەسـڵەتێن شـێوازی گوگـول بـە بۆچـوونی میرسـکی، "شـکۆو بتـەوی، زمانپـاراوی شاعیرانە، ... گاڵتەبازیی غـەریب‌و خـەیاڵ ئەنگێز... روونـی و توانـای دەرك‌و بینینی نـا ئاسایی ئـەوە"، هـەموو شـتێك بـە دیـدی ڕۆمانتیـك، هیـولا ئاسـا یـا مەسـخ بـوو دەبـینیٚ، قارەمانـانی ڕۆمانەکانی، وێڕای واقیعی بوونیان، وەکو داهۆڵ‌و قەرەقۆزان وێنەگیراون.

گوگول بە یەکەمین ڕۆماننووسی ریالیستی لە ئەدەبیاتی ڕووسیدا دەزانریٚ، لەگەڵ ئەمەشدا، هەمیشە لە سنوورێن ریالیزم دەردەچیٚ. بە ڕواڵەت ڕووسیا وەکو چۆن هەیە وێنە دەگریٚ، کەچی لەوێنەگرتنی ئەو شتەی کە عەجیب و غەریبە، یا ڕۆمانتیکە، یا ڕەمزیانەیە، رێگەی موبالەغەو زێدەڕۆیی دەگرێتە بەر.

خـەیاڵی داهێنەرانـەی گوگـول پـەڕجوو ئاسـایە، "ئەگـەر هێـزی داهێنەرانـەی پـەتی مەحـەکی نرخاندن بیٚ، گوگول گەورەترین نووسەری ڕووسیایە".

گوگول نووسەرێکی رێفۆرمخوازە، بەڵام شۆڕشگێڕ نییە. لە دووی هەڵگێڕانەوەو ژێرو ژوور کردنی رژێمی کۆن نەبوو، بەڵکو پێشنیازی مشتوماڵ کردن‌و پاککردنـەوەی دەروونـی فـەردی دەکرد. بەرهەمەکانی (بەتایبـەتی جەنابی موفەتیش‌و گیانـە مردووەکـان) هـەم هاوعەسـرانی ئـەوو هـەم وەچـەکانی دوای ئـەو وەکـو سـکاڵانامەیەك دژی رژێمـی دیکتـاتۆری‌و بیروکراتـی پێشوازیان لێکردووە.

<u>بەرهەمەکانی:</u>

بەرهەمە سەرەکییەکانی گوگول بریتییە لە: "ئێوارانی، کەناری گوندی دیکانکا (دوو بەرگە، ١٨٣١– ١٨٣٢)، بریتییـە لـە هەشـت کورتـە چیرۆك دەربـارەی تەبیعـەت‌و خـەڵکی ئـوکراین، میرگورود – ١٨٣٥ کۆمەڵەیەکی دیکەی چوار چیرۆکییە (یەکێکیان چیرۆکی تاراس بولْبایـە، کە باشترین بەرهەمی گوگولە).

ئارابسـك– ١٨٣٥ کۆمـەڵێك گوتـاری جۆراوجـۆرو چـیرۆکە (کـە یاداشـتەکانی شـێتێك یەکێکیانـە)، موفـەتیش ١٨٣٦، شـانۆنامەیەکی کومیدییـە، ڕۆمـانی تـەواو نـەکراوی گیانـە مردووەکـان– ١٨٤٢، کورتـە ڕۆمـانی پـاڵتۆ– ١٨٤٢، و کۆمەڵـە نامەیـەك بـە نـاوی بژاردەیـەکی نامەکاری لەگەڵ دۆستانا– ١٨٤٧).

<u>جەنابی موفەتیش:</u>

ئەم شانۆنامە کۆمیدییە بە گشتی بە گەورەترین بەرهـەمی درامـی لـە زمـانی ڕووسیدا دەزانن. ئـەم شـانۆنامەیە هێنـدە پێکـەنیناوی و سـەرگەرمکەرە کـە هـەوەڵجار گەییوەتـە چـاپخانە، پیتچنەکان لـە دەمـی پیتچنیدا لەبەر پێکەنین نـەیان پەرژاوەتـە سـەر کارەکە، (قارەمانـانی شانۆنامەکە دەربڕی گیانی زمانلوسـی و ریابـازی و ساختەچیاتی سـەردەمی خـۆو نموونـەو نوێنـەری تـەواوەتی فەرمانبـەرانی بـەرتیل خـۆری دەوڵـەتیی ئـەو ڕۆژگـارەن)، شـارەوانی گەنـدەڵ‌و سـەرانی ئیـدارەکانی شـارەوانی خەبـەریان زانیـوە کـە موفەتیشـێك لـە سـان

پترسـبۆرگەوە بـۆ سـەردانی چـاوەنوار نـەکراو و کـوت و پـڕی دایـەرەکان کەوتووتـە ڕێ! و چاوەڕوانن هەر ساتێ بگاتـەجێ. موفەتیشی نە ناسراو دەگاتە شار! سەرانی دایەرەکان کە شپرزە بوون، لاوێکی قوماربازی دەستکورت بە موفەتیش دەزانن. ئەمانە بۆ خێر هێنانی وی هێندەی بەرتیل و دیاری دەدەنێ کە پشتی لە ژێر باریا دەچەمێ، و تەنانەت شارەوان ئامادە دەبـێ کیژەکـەی خـۆی بـداتێ. ئەمانـە ڕێـك لـەو دەمـەدا کـە هـاتنی موفەتیشـی راسـتەقینە ڕادەگەیەنرێ، پەی بە هەڵەکەی خۆیان دەبەن.

گیانە مردووەکان:

ئـەم ڕۆمانـە بـە شـاکاری ئـەدەبی گوگـول دەژمێـردرێ. وا دیـارە نووسـەر بـە تـەما بـووە ڕۆمانەکـەی خـۆی وەکـو هاوتـای کۆمیدیای خـوایی دانـتی لـە سـێ بەشدا بنووسێت. بەشی یەکـەم ڕەنگدانـەوەی نەحلـەت، بەشـی دووەم پـاك بوونـەوە، و بەشـی سـێیەم رزگـاری. بـەڵام تـەنیا بەشـی یەکـەم و هەنـدێ بەشـی لەبەشـی دووەم بڵاوبـووەوە، قارەمـانی چـیرۆکەکە، چیچیکوف، نموونـەیـەکی بەرجەسـتەی ئـەو خەڵکـە دەغـەڵبازو لـە خۆرازیانەیـە کـە ڕێگـەی کورتی دەوڵەمەند بوون دەدۆزنـەوە. ئـەو (چیچیکوف) "گیـانی مردووەکـان" (یـانی ئـەو زێـڕ خڕێیانەی(ئەقنان) کە لە دواین سەر ژمێری بە دواوە مردوون، بەڵام هێشتا ناویان لە تۆمارە ڕەسمـی و دەوڵەتیەکانـدا هەیـەو خاوەنـەکانیان ناچـار دەبـن سـەرانەی هـەر یـەکێکیان بـدەن) دەکڕێـت، و ئەمانـە لـە بانقێکدا دەخاتـە ڕەهنـەوە(بارمتـەوە)، پاشـان بـەو پارەیـەی کـە لـەم ڕێگەیـەوە بـە دەسـتی دێـنێ، کـۆیلانی زینـدوو و موڵکێـك پێکـەوە دەنـێ. چیچـیکوف سـەرکەوتووانە نەخشـەکەی دەباتـە پێشـێ، تـا هەنـدێ لـە فرۆشـیارەکان (فرۆشـیارانی گیانـە مردووەکان) ڕیسـەکەی لێدەکەنەوە بە خوری. (دەسگیر دەکرێ و دەکەوێتـە زندانەوە، بەڵام هەڵـدێ و سـەر لـە نـوێ دەسـت بـە ژیـان دەکاتـەوە، گوگـول لـەم ڕۆمانـەدا خەنـدەدارترین و تەنزئامێزترین وێنان لەمەڕ ژیانی ڕووسیای سەردەمی تزارەکان دەگرێت). ناسکی و جوانی ئـەم ڕۆمانـە لـە وێنـەگرتنی هەلومەرجـە کۆمەڵایـەتی و ئابوورییـەکانی وڵات و هـەروەها لـە کاراکتەرسـازی نموونـەو سـنفە ڕووسـییەکاندایە: دەسـەڵاتداران، کاسـبکاران، بێوەژنـان، زۆرداران، رژدو پیسکەکان... هتد.

پاڵتۆ:

قارەمـانی ئـەم کورتـە ڕۆمانـە، ئاکـاکی ئاکاکیوڤیچ، فەرمانبـەرێکی کـەم ڕووی بـە قەناعـەتی دەوڵەتـە ،کـە هـەموو ژیـانی لـە نووسـینەوەی وشـە بـە وشـەی نووسـراوانی دەستنووسـیدا دەگوزەرێ، ولە بەرانبەردا ساڵانە دوو سەد دۆلار دەرامەتی هەیە.
ئاکاکی بە پێویستی دەزانێ کە پاڵتۆیـەکی نوێ بکرێ، کە لە مێژە پاشەکەوتی بۆ کردووە. گـاڤێ دزان ڕێـی پێـدەگرن و پـاڵتۆ نازدارەکـەی دەدزن، ئاکـاکیوڤیچ داوای کۆمـەك لـە پـۆلیس دەکات، بەڵام بەرپرسانی لووتبەرز دەستی پێوە دەنەن.

له ڕێگەی گەڕانەوەدا بۆ ماڵ، بە هۆی سەرمای توندەوە نەخۆش دەکەوێ‌و دەمرێ. ڕۆحی لە شوێنێکی شاردا دەوەستێ تا سەرەنجام یەخەی بەرپرسانی لووتبەرز بگرێ‌و پاڵتۆکەی وەربگرێتەوە، (لەم شانۆنامەیەدا واقیع‌و خەیاڵ، کۆمیدیاو تراجیدیا، و پێکەنین‌و گریان وەستایانە ئاوێتەی یەکدی بوونە).

سەرچاوە:
مێژووی ئەدەبیاتی جیهان/ ئەدەبیاتی کۆن و سەدەکانی ناڤین/ بەرگی دووەم/ بۆکنەر ب. تراویک/ و: حەمەکەریم عارف/ چاپی یەکەم/٢٠٠٨/ دەزگای تۆژینەوەو بڵاوکردنەوەی موکریانی/ هەولێر

وتەیەک دەربارەی تاراس بۆڵبا

گۆگۆڵ بۆ گەلی ڕووسی وەکو سپیرفانتسە و بالزاکە بۆ گەلانی ئەسپانیو فەرەنسی.دیارە گەلێك لە شارەزایانو پسپۆڕانی بواری ئەدەبیات پێیان وایە ڕەگی چیرۆکی ڕووسی لە نیکۆلای گۆگۆڵ دایە...و گۆگۆڵ دامەزرێنەری چیرۆکی ڕووسیە.

سـێبەرو کاریگـەریو بانـدۆری ئـەدەبیاتی ئـەوروپا، بـە زەقـی بەسـەر شـێوازی نۆبـەرە ئەدەبیـەکانی گۆگۆڵـەوە دیـارە. بـەڵام ئـەم ڕۆمانـەی (تـاراس بۆڵبـا) کـە لـە سـاڵی ١٨٤٨دا بڵاوبووەتەوە، کارێکی ناوازەو دەگمەنە، هیچ لاسایی کردنەوەو کاریگەرییەکی بیانی پێوە دیار نییە.

گۆگۆڵ، ئەم بەرهەمەی، کە شەقڵێکی داستانی لە خۆگرتووە، لە ماوەی پچڕ پچڕو جیاجیادا، کە پتر لە نۆ ساڵی خایاندووە، لە نێوان ساڵانی ١٨٣٣- ١٨٤٢دا نووسیوە. دیارە خەباتو تێکۆشانی خۆیبوونخوازی گەلی ئۆکرانیای سەدەی شازدەو هەڤدە، کە چەندین ساڵی خایاندووە ئیلهامبەخشی گۆگۆڵ بووەو، بووە بە هەوێنو ئامیانی ئەم ڕۆمانە...

گۆگۆڵ، زۆری حەز لە گۆرانیو سەربهووردو حیکایەتی میللیو فولکلۆری بووەو بە ئاوێنەی ڕابردووی میللەتی زانیوە، بۆیە سوودێکی زۆری لە سەرچاوەی مێژوویيو ئەفسانانو داستانو بەیتی فولکلـۆری وەرگرتـووەو لـە چوارچێوەی ئـەم ڕۆمانـەدا، تابلۆیـەکی ڕەنگینی ژیـانی گـەلی ئۆکرانیـاو خـەباتی قارەمانانـەی ئـەم گەلـەی، کـە بـە تایبـەتی لـە دوای سـاڵی ١٥٦٩وە پـەرەی سـەندووە، وێنـەگرتووە. لـەو سـەردەمانەدا ئۆکرانیـا، بـە هـۆی خیانەتـەوە، کەوتووەتـە ژێـر دەسەڵاتی پۆڵۆنیاو بووە بە بەشێك لە پۆڵۆنیا. ئیدی ئەرستۆکراتانی پۆڵۆنی دەسەڵاتیان بەسەر هەموو خاکی بەرینی ئۆکرانیادا گرتووەو جووتیارانی ئەوێندەریان چەوساندووەتەوەو کردویانن بە مسکێنو کۆیلەی خۆیان، بە تۆبزی شێوازی ژیانی پۆڵۆنیان بەسەردا سەپاندوون، بە یاسای تایبەتیو نارەوا زمانی ئۆکرانیان لێ قەدەغە کردوونو بە هەموو شێوەیەك هەوڵیانداوە لە رووی فیکرییەوە بیان چەوسێننەوەو لە گەلی ڕووسی برایان دایان بڕن.

هەڵبەتە ئۆکرانیەکان، سەرباری چەوسانەوەی ئابووریو سیاسی و نیشتمانی، بە تایبەتی لە دوای سـاڵی ١٥٦٩وە لـە ڕووی ئاینیشـەوە، بـە نـاوی مـەزەبی کـاتولیکیو پاپەویتـەوە، دەچەوسانەوەو پۆڵۆنیەکان گاڵتەیان بە ئاینو مەزەبی وان، کە ئەرتەدۆکسی بوو، دەکرد.

بـەڵام ئـەم هـەموو زوڵـمو زۆرەی پۆڵۆنیـەکان، نـەك هـەر مسـکێنو کۆیلـە ئۆکرانیـەکانی رامو دەسـتەمۆ نـەکرد، بـەڵکو ئـاگری خـەباتێکی نیشـتمانی نەتـەوەیی، زۆر تونـدو خوێنـاوی لـەلا هەڵگیرسـاندن، دیـارە مێـژووی ئـەم خـەباتو شۆڕشـە زۆر قـەرزاربارى قۆزاقـانی ئۆردوگـای زاپاروژییـە، ئـەم ئۆردوگایـە بـریتی بـوو لـە خڕ بوونەوەیـەکی برایانـەی نیمچـە سـوپایی، لـەو مسکێنو رەعیەتو کۆیلانە پێك هاتبوو کە لە دەستی ئاغاکانیان هەڵاتبوونو لە زەویو زارە بە پیتو بەرەکەتەکانی باشووردا، کە موڵکی دەوڵەتی رووسیا بوو، گیرسابوونەوە. هەروەها گەلێك لـەو خەڵکـە ئازادانـەش پەیوەنـدیان پێـوە کردبـوون کـە بـە ئومێـدی ئـەوە بـوون لـە جـووت

چەوسانەوەی نیشتمانی و ئابووری رزگار ببن. زۆرجار قۆزاقانی زاپاروژی، بەشداری بزووتنەوەی رزگاری خوازی نیشتمانیان کردووەو شەڕی تورك و تاتارو پۆلۆنیان کردووە.

تاراس بۆڵبا، کە یەکێك بوو لە قۆزاقانی ئۆردوگای زاپاروژی، نموونەیەکی زندووی گەلی ئۆکرانی ئاشقە ئازادیە. ئەم کاراکتەرە، ئاوێنەی هیواو ئاواتەکانی گەلی ئۆکرانیە کە خەوی بەوەوە دەبینی دەگەڵ گەلی ڕووسیای براو هاوخوێنی خۆیدا یەك بگرێت.

جا بایەخی مێژوویی دیارو بەرچاوی ئەم چیرۆکەی گۆگۆڵ، لەو یەکێتیە قۆزاقیەدایە کە تاراس بۆڵبا بە خەمیەوە بووەو ماناو چەمکی پاراستنی یەکێتیی نەتەوەو خاکی گەیاندووە...

((٢))

نیکۆلای گۆگۆڵ، نووسەری ناوداری ڕووسی لە ساڵی ١٨٠٩ لە دایك بووەو لە ساڵی ١٨٥٢دا لە تەمەنی چل و سێ ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. هەرچەندە تەمەنی زۆر کورت بوو، بەڵام هەموو ئەو تەمەنەی بۆ کاری ئەدەبی تەرخان کردو گەنجینەیەکی ئەدەبی گەورەی لە پاش خۆی بە جێهێشت و بەمەش خزمەتێکی شایستەو بێ وێنەی میللەتی خۆی کرد.

گۆگۆڵ وێڕای ئەوەی نووسەرێکی گەورەو بە توانایە، هاوشان دەگەڵ پوشکینی شاعیری مەزنی ڕووسیدا بە دامەزرێنەری قوتابخانەی ریالیزمی ئەدەبی سەدەی نۆزدە دەژمێردرێت و بە بەرهەم و شێوازی نووسینی خۆی گۆڕانکارییەکی گەورەی لە ئەدەبیاتی ڕووسیدا هێناوەتە ئاراوە.

زۆربەی بەرهەمەکانی ئەم نووسەرە رەنگدانەوەی سەردەمی کۆیلایەتی و بێدادی کۆمەڵایەتی ئەو رۆژگارەن. گۆگۆڵ لە تاراس بۆڵبادا، بە قەڵەمێکی بە بڕشت خەباتی قۆزاقانی دژی ئەشراف و نەجیمزادانی پۆڵۆنی، کە بە درێژایی چەندین سەدە، خاکی ئۆکرانیایان داگیرو تاڵان کردووە، بەرجەستە کردووە. بۆیە ئەم کتێبە لە ڕووی شێوازەوە زیاتر شەقڵ و مۆرکی داستانی بەسەردا زاڵە، و ئەم حاڵەتە لە تاراس بۆڵبا و ئۆستاپی کوڕی و هەموو قارەمانە قۆزاقە بەرجەستەکانی تردا، بە زەقی دیارە.

ئەو تابلۆ جیاوازانەی کە گۆگۆڵ لەم ڕۆمانەدا نەخشاندوونی هەر یەکێکیان دیمەن و جیلوەیەکی تایبەتی خۆی هەیەو داب و نەریت و تایبەتمەندی قۆزاقان، بنەمای دۆستایەتی و برایەتی و یەکێتی و تەبایی و نیشتمانپەروەری و ئازادی خوازی و پابەندی مەزبی ئەوان بەشێوەکی زندوو بەرجەستە دەکات. ئەمە جگە لەوەی کە ڕۆمانی ناڤبری (تاراس بۆڵبا) بایەخێکی مێژوویی زۆر گەورەی هەیە.

گۆگۆڵ، هەوڵیداوە بەشێك لە مێژووی قۆناغێك کە هێشتا رووسیا بە مانای واقیعی بوونی نەبووە، بۆ خوێنەران لە رێگای چیرۆکی هونەرییەوە بگێڕێتەوەو هەر بەو مەبەستەش مێژووی سەردەمی منداڵیەتی ڕووس و خەباتی ڕووسی لە پێناوی سەربەخۆیی و دامەزراندنی حکومەتێکی بە هێزو دەوڵەتێکی گەورەدا لەم ڕۆمانەدا (تاراس بۆڵبا) بەرجەستە کردووە. ئەم رۆمانە لە نووسینەکانی دیکەی گۆگۆڵ جیاوازە، یەکەم: رەگەزی تەنزی یەجگار کەمە و دووەم: رۆمانێکی مێژووییە. تاراس بۆڵبا توانای نووسەرایەتی گۆگۆڵ لە بوارە جیاوازەکاندا زۆر بە

باشی ئاشکرا دەکات و هەندێ کەس ئەم ڕۆمانەیان بە هاوتای نووسینەکانی واڵتەرسکۆت داناوە. ڕەنگە ئەمە یەکەم ڕۆمانی مێژوویی ڕووسی بێت کە شان لە شانی باشترین ڕۆمانێن مێژوویی دنیا دەدات...

بیلیسنکی، گۆگۆڵ بە باوکی پەخشانی ڕووسی ناو دەبات، تورگنیف دەڵێت: "هەموومان لە ژێر پاڵتۆکەی گۆگۆڵەوە دەرچووین" فرانك ئۆکانر بە باوکی کورتە چیرۆکی ناو دەبات و میرسکی لە رووی داهینانەوە، بە هاوتای شەکسپیرو بگرە بەرزتریشی دەزانێت. هەڵبەتە ژمارەی ئەم جۆرە نازناوو ستایشانە لە ڕادەبەدەرن، بەڵام نهێنی ئەم هەموو ستایشە لە چ دایە؟ نهێنییەکە لەوەدایە کە گۆگۆڵ بە زمانێکی ڕوون و ڕەوان و مەفهووم ژیان بەبەر چیرۆکەکانیا دەکات، ساتە زندووەکانی ژیان دەهونەرێنێ، ژیان میکاج ناکات و ناشیرین و قێزەونیشی ناکات، حەز دەکات هەرچی جوانی و مرۆڤانیەك لە ژیاندا هەیە هونەریانە نیشانی بدات، بەڵام لە هەمان کاتدا، درێویەکانی ژیانیش ناشارێتەوە، لە هەردوو ڕووەکەوە، بەرانبەر بە ژیان زۆر ڕاستگۆیە.. ئیدی بەرهەمەکانی کە (تاراس بوڵبا) یەکێکیانە، پەلکە زێرینەیەکەو، هەموو ڕەنگەکانی ژیانی میللەتی خۆی دەنوێنێ.

– ئادەی کوڕم بۆم وەرچەرخێ، ئادەی بابتبینم! کە تەیرێکی سەیری، ئەم جلانە چیە لە بەرتا، دەڵێی قەشەیت؟ چما لەوێندەر، لە ئەکادیمیا هەمووان ئەم جلانە لەبەر دەکەن؟

تاراس بۆڵبای پیر، بەو قسانە پێشوازی لە جووتە جگەرگۆشەکەی خۆی کرد. هەردوو کوڕەکەی لە ئەکادیمیای رۆحانی شاری کییفدا دەیانخوێندو ئێستا پاش تەواوکردنی خوێندنەکەیان بۆ ماڵ گەڕابوونەوە.

جووتە کوڕەکەی تازە لە ئەسپەکانیان دابەزی بوون. دوو گەنجی تۆکمەی بەداروبار بوون، وەکو دوو دەرچووی زانستگە هێشتا، بە جۆرە شەرمێکەوەو ژێراو ژێر سەیری یەکدییان دەکرد. گەشی و سەلامەتی لە سیمایان هەڵدەقوڵا. تەنکە ڕیشێك دەموچاوی داپۆشی بوون کە هێشتا گوێزانی بەر نەکەوتبوو.

سەریان لەم پێشوازیی و پەزیراییەی بابیان سووڕما بوو، بەبێ جوڵە لە جێی خۆیان ڕەق ڕاوەستا بوون و چاویان بڕی بووە ئەرزەکە.

بەڵام تاراس بۆڵبا، لە کاتێکا کە شانی کوڕەکانی خۆی گرتبوو و بە دەوری خۆیاندا دەیسوڕاندنەوەو تەمەشای دەکردن، لەسەر قسەکانی خۆی ڕۆیی:

– سەبرکەن! بوەستن! پەلە مەکەن، ڕاوەستن با باش تەمەشاتان بکەم! ئەم باڵاپۆشانە چیە لە بەرتانا! بەڕاستی باڵاپۆشی سەیرن! ئەم جۆرە باڵاپۆشە لە هیچ شوێنێکی دنیا نیە! دەیسا با یەکێکتان کەمێك ڕابکات! با بزانم داوێنە درێژەکەی لەلاقی گیر نابێت و شڵپەی لێ هەڵناسێت و ناکەوێتە سەر ئەرزەکە!

کوڕە گەورەکەی لەوەی پتر بە خۆی نەوەستاو گوتی:

– باوکە، پێمان ڕامەبوێرەو گاڵتەمان پێ مەکە!

– دەتەمەشا! بڕوانە چەند بە خۆی دەفشێ! باشە بۆچی پێنەکەنم!؟

– گوتم پێمان پێ مەکەنە! ڕاستە تۆ باوکی منی، بەڵام لەوەی زیاتر پێ بکەنی، بەزاتی خوا، لێت دەدەم، جا کەیفی خۆتە!

تاراس بۆڵبا، چەند هەنگاوێك کشایەوەو بەسەرسامی هاواری کرد:

– هەی کوڕی سەگ! ئاخر چۆن، دەتەوێ لە باوکت بدەی...؟

– با باوکیشم بی... من سووکایەتی لە هیچ کەسێك قەبووڵ ناکەم.

– دەتەوێ بەچی لێم بدەی؟ بە بۆکس؟

– بەهەر چیەك ڕێ بکەوێ.

تاراس بۆڵبا، قۆڵەکانی هەڵماڵی و گوتی:

– دەی باشە! وەرە شەڕەمستان بکەین! ئێستا پێتی نیشاندەدەم چ مست وەشینێکی!

بەمجۆرە باب و کوڕ، دوای دابڕانێکی دوورو درێژ، لە جیاتی ئەحواڵپرسی و دەسوموچ، بەمست و بۆکس کەوتنە وێزەی یەکتری، هەرچی قەبرغەو سك و سینگی یەك هەیە بە مست

کوتایانەوە، بە دەم شەڕە مستەوە جارجار دەکشانەوەو لە سەراپای یەکیان دەڕوانیو دووبارە پەلاماری یەکیان دەدایەوە، بگرە کوێت دێشێت.

دایکە لەڕو لاوازو ڕەنگزەردو میهرەبانەکەشیان کە هاتبووە بەر دەرگاو هێشتا فریا نەکەوتبوو کە منداڵەکانی لە هەمێز بگرێتو تێر ماچیان بکات، هاواری کرد:

– خەڵکینە، ئێوە تەمەشا! تەمەشا! ئەم پیرەمێردە شێت بووە، ئەقڵی لە دەست داوە! کوڕەکان تازە هاتوونەتەوە... یەك ساڵە نەمان دیتوون، کەچی دەگەڵیان کەوتووەتە شەڕە مستان!

تاراس بۆڵبا، هەڵوەستەیەکی کرد، جلەکانی ڕێك خستەوەو گوتی:

– ئەلهەقی شەڕێکی باش دەکات! بەزاتی خوا شەڕ دەزانێ! شەڕێکی باشیش. بە جۆرێ شەڕ دەکات کە پێویستی بە تاقیکردنەوە نییە. قۆزاقیەکی باش دەردەچێت! دەیسا زۆر باشە کوڕەکەم بەخێر بێیتەوە، ئێستا وەرە دەسومۆچ بکەین!

تاراس بۆڵباو کوڕەکەی کەوتنە دەسومۆچو گوتی:

– بەخێر بێیتەوە کوڕی خۆم! ئا ئاوها کوڕم، وەکو چۆن لە من هاتیتە دەست بەو ئاوایە دەست بەو ئاوایە دەست لە هیچ کەسێك مەپارێزە، وردو خاشی بکەو مل بۆ کەس مەدە! بەڵام جلەکانت زۆر سەیرن، بەڕاستی ئەم جلانە مایەی پێکەنینە. ئەم پەتە چیە بە جلەکانتا هاتووەتە خوارێ.

تاراس بۆڵبا، ئەوجا سەرنجی کوڕە چکۆلەکەی داو گوتی:

– ئەدی تۆ بۆچی ڕەق ڕاوەستاویو دەستەکانت شۆڕ کردوونەتەوە؟ وەرە پێشێ کوڕی سەگ، وەرە پێشێ سەگباب! ناتەوێ بەر مستانم بدەی؟

بەڵام دایکەکەیان، لەم کاتەدا کوڕە چکۆلەکەی لە هەمێز گرتو گوتی:

– تۆ بزانە چی لە کەللەی داوە! ئاخر کێ بیستوویەتی ڕۆژێ لە ڕۆژێن، کوڕی حەڵاڵزادە دەگەڵ بابی خۆی بەشەڕ بێ، لە بابی خۆی بدات! ئاخر ئێستا وەختی ئەم کارانەیە! ئاخر ئەم بستە منداڵە لە ڕێیەکی دوورەوە هاتووەو شەکەتە، نابێ ئیسراحەتێك بکات، شتێك بخوات! کەچی ئەم پیرەمێردە داوای شەڕە مستی لێدەکات!

تاراس بۆڵبا ڕووی کردە کوڕە چکۆلەکەیو ژنەکەیو گوتی:

– ئاندرێ، هەرگیز بە قسەی دایکت مەکە، گوێت لە قسەی ئەو نەبێ! ئەو ژنەو هیچ نازانێت. نازو نازداری دادی ئێوە نادات؟ جێگەی ئێوە مەیدانو ئەسپە. ئەم شمشێرە دەبینن؟ ئەمە دایکی ئێوەیە ! ئەوەی خراوەتە مێشکتانەوە هەر هەمووی پەشمە. ئەکادیمیاو هەموو کتێبو فەلسەفەیەکتان! هەر هەمووی پولێکی قەڵب نایەنێ، بۆ ئەوە باش تفیان بکەیە سەر...! باشترین شت ئەوەیە کە لە هەفتەی داهاتووەوە هەردووکتان بۆ " ئۆردوگای زاپۆرۆژیا" بنێرم. لەوێ فێری زانستێن ڕاستەقینە دەبن، لەوێ فێری هەموو شتێك دەبن، قوتابخانەی ڕاستەقینەی ئێوە ئەوێندەرە، لەوێ فام دەکەنەوەو هۆشو گۆش پەیدا دەکەن!

دایکە پیرە لاوازەکەیان، لە کاتێکا ڕوندك لە چاوانیدا قەتیس مابوون، بە دەنگێکی پاڕانەوە ئامێزەوە گوتی:

– منداڵەکانم تەنیا یەك هەفتە لە ماڵ بمێننەوە؟ ئەم داماوانە نایانپەرژێ، تۆزێ بگەڕێن و لەزەت لە گەڕانەوەکەشیان بدینن! دەرفەتی ئەوەیان نابێ بە باشی ماڵەکەی خۆشیان بدینن و، یانی من، ئەوەم پێ نابڕێت تێر تەمەشای بەژن و باڵایان بکەم و چاوم بە هاتنەوەیان ڕوون ببێتەوە...

– بەسە، بیبڕەوە، پیرێژن! قۆزاقی بۆ ئەوە دروست نەبووە کە بە دیار ژنەوە دانیشێت. ئەگەر بە دەست تۆ بایە، حەزت دەکرد هەردووکیان بخەیتە ژێر کراسەکەتەوەو وەکو چۆن مریشك لەسەر هێلکە هەڵدەنیشێت، بەو ئاوایە لەسەریان کڕبکەویت! دەی خێرا بڕۆ، هەرچی خواردنێکت لە ماڵ هەیە، لەسەر خوانەکە ڕیزی بکە. نەچی خواردن و خواردنەوەیەکی هاکەزاییمان بۆ دابنەی، بزانە مەڕێکی تەواو یان بزنێك دەگەڵ شەرابی چل ساڵەدا بێنە! عارەق، تا زیاتر بێنی باشترە! عارەقی تێکەڵ نەیەنی، بەڵکو گارلکای* سادەو کەفدار بێنە، کە لە پێکی دەکەی کەف دەکات و هەڵدەچێت.

تاراس بۆڵبا، کوڕەکانی بۆ ژووری میوان برد، دوو کارەکەری جوان کە بە ملوانکەی زێڕەوە خەریك بوون ژوورەکەیان ڕێك دەخست، بە هەشتاو لە ژوورەکە وەدەرکەوتن. دیار بوو یان لە هاتنەوەی کوڕە گەنجەکان، کە ملیان بۆ هیچ شتێك نەدەدا، ترسا بوون و سڵیان کردبووە یان دەیانویست وەکو عادەتی ژنانەی خۆیان، کاتێ کە پیاوێك دەبینن، قریشکەیەك بکەن و بەلەز خۆ بگەیەننە سووچێك و لە شەرما سەروچاوی خۆیان لە ژێر قۆڵی کراسەکانیاندا بشارنەوە.

ژووری میوان بە گوێرەی زەوق و سەلیقەی ئەو ڕۆژگارە ڕازابووەوە، ئەو ڕۆژگارەی کە تەنیا لە گۆرانی و ئەفسانانی میلیدا مابووەوەو لە ئۆکرانیادا تەنیا لەلایەن شایەرانی پیرو نابیناو ڕیشدارەوە بە دەم لێدانی ئاسازی ئامێری باندوراوە* دەگوتران. باسمان لە ڕۆژگارو دەورانێکی جەنگاوەری یەجگار سەخت و دژوارە کە لە ئۆکرانیادا تازە خەبات و شۆڕش و کاری چەکداری لە پێناوی یەکێتی و یەکخستنی وڵاتا دەستی پێکرد بوو. ژوورەکە، ژوورێکی یەجگار پاك و خاوێن بوو، میچ و دیوارەکانیان بە قوڕی ڕەنگاو ڕەنگ سواغ دابوو. جۆرەها شمشێر، قامچی، تۆڕی ڕاوە تەیرو توو وماسی، جۆرەها تفەنگ، شاخی بە نەخش و نیگار بۆ هەڵگرتنی باروت، هەوسارێن زێڕین، ڕەشمەو لغاوی بە نەخشو نیگاری زیوینیان بە دیوارەکانا هەڵواسی بوو. پەنجەرەکانی ژوورەکە زۆر بچووك بوون، بازنەیی بوون، زیاتر دەلاقە بوون تا پەنجەرە، جامی پەنجەرەکانیش بازنەیی و لێڵ بوون، لە ئێستادا مەگەر تەنیا لە کلێسا کۆنەکاندا ئەو جۆرە دەلاقەو جامانە مابن، لە دیوی ناوەوە مەگەر پەنجەرەکان بکەنەوە، دەنا هیچ شتێکی دەرەوە نابینرێ. ئەو کۆمەدیانەی لە سووچ و گۆشەکانی ژوورەکە دانرا بوون، گۆزەکان، بوتڵ و تونگەی سەوزو شین، جۆرەها جامی زیوین، دەفرێن زێڕینی بیزانتی، تورکی و چەرکەسی کە بە گوێرەی ڕێو ڕەسمی ئەو ڕۆژگارە لە ڕێگای جیاوازو لە دەستی سێ و چوارەوە ڕێیان کەوتبووە ژوورەکەی تاراس بۆڵبا، ئەو تەخت و کەرەویتانەی کە لە چوار دەوری ژوورەکە ڕیز کرابوون، ئەو مێزە گەورەیەی کە لە بەشی سەرووی ژوورەکەدا و لە ژێر وێنەو ئیکۆنانی وەلیان و پیاو چاکاندا دانرا بوو، ئەو سۆپا گەورەو پانەی کە لە سووچێکی ژوورەکە دابوو – هەر هەموو ئەمانە بۆ جووتە کوڕە گەنجەکە ئاشنا بوون. چونکە هەموو ساڵێك کە لە پشووی هاویندا دەهاتنەوە، لەم

ژینگەیەدا دەژیان. هەڵبەتە دەبێ ئەوەش بگوترێ کە ساڵانی پێشوو بە سواری ئەسپ بۆ ماڵ نەدەهاتنەوە، چونکە بە گوێرەی داب و نەریتان خوێنکارانی ئەکادیمیای ڕۆحانی ئەسپ سوارییان لێ قەدەغە بوو و، تەنیا ئەمجارە نەبێ کە قۆناغی خوێندنی خۆیان تەواو کردبوو، باوکیان لە نێو ڕەوە ئەسپەکەیدا، جووتێ ئەسپی خورتی بۆ ناردبوون.

تاراس بۆڵبا، بە بۆنەی هاتنەوەی کوڕەکانی، تێکڕای سەرانی یەکە سەد نەفەرییەکان و هەموو ئەو دەرەجەدارانەی کە لە خزمەتا بوون و نەچووبوونە مادونی، دەعوەت کرد، کاتێ کە دوو دەرەجەدارو سەروان (دیمیتری توکاچ)ی دۆستی کۆنی هاتنە ماڵەکەی، یەکسەر کوڕەکانی خۆی پێیان ناساندو گوتی:

– تەمەشاکەن، تەمەشای ئەم خۆرتانە بکەن! بەم زووانە دەیان نێرم بۆ سچ =(ئۆردوگای زابۆرۆژیا).

میوانەکان، پیرۆزبایییان لە تاراس بۆڵباو لە کوڕەکانی کردو گوتیان بڕیارەکەی تاراس بۆڵبا کارێکی زۆر ئاقڵانەیە، چونکە سچ باشترین قوتابخانەیە بۆ خەڵکی گەنج و باشترین زانست و زانیاری لەوێندەر بەدەست دێنن.

ئەوسا تاراس بۆڵبا گوتی:

– زۆر چاکە، دەی برایانی ئەفسەر، با هەر کەسە لە شوێنی دڵخوازی خۆیدا دانیشیت. دەی کوڕەکانم، با جارێ بەر لە هەر شتێ، دەمێ تەڕ بکەین و کەمێك گارلکا بخۆینەوە! خوا پشتیوانتان بێ! کوڕەکانم، ئوستاپ، ئاندرێ، بە سەلامەتی ئێوە. خوا لە جەنگا ڕاوەستاوتان بکات، هەر پیرۆزو سەرکەوتووتان بکات. دەست مەپارێزن، تورکان، تەتاران داپاچن، ئەگەر پولونیەکانیش دژایەتیان کردین لێیان بدەن، دەستیان لێ مەپارێزن. دەی باشە، جامەکانتان بەرز بکەنەوە. ها چۆنە، گارلکایەکی باشە؟ بە لاتینی چی پێدەڵێن؟ ئیدی ئاوایە کوڕی خۆم، لاتینییەکان گێلن، تەنانەت نەیاندەزانی کە لەم دنیایەدا کارلکا هەر هەیە... ئەرێ ئەو کەسەی کە شیعری لاتینی دەنووسی ناوی چی بوو؟ چونکە من خوێنەوارییەکی ئەوتۆم نییە، زۆر دڵنیا نیم. بەڵام ناوی هوراسیو نەبوو؟

ئۆستاپ لە دڵی خۆیدا گوتی:

– تۆ تەمەشای بابم! ئەم گۆڵەپیرە هەموو شتێك دەزانێت، لێ خۆی لە گێلی دەدات.

تاراس بۆڵبا، لەسەر قسەکانی خۆی ڕۆیی:

– من دەزانم سەرۆکی ڕۆحانی ئەکادیمیا نەیهێشتووە بە ئاسانی بۆنی گارلکاش بکەن. کوڕەکانم ئیعتراف بکەن، زۆریان بە تەرکەو شولکان بە شان و پشتا کێشاون؟ تەسەوردەکەم چەند ئاقڵترو بەفامتر دەبوون، لە جیاتی تەرکە، بە شەلاق لێیان دەدان، ها؟ نەك هەر لە ڕۆژانی شەممەدا ئەمیان دەگەڵ دەکردن ، بەڵکو لە ڕۆژانی چوارشەممەشدا دووبارەیان دەکردەوە، وا نییە؟

ئوستاپ بە خوێنساردی وەڵامی دایەوە:

– باوکە پێویست ناکا هەنووکە کای کۆن بە با بکەینەوەو ڕابردوو وەبیر بێنینەوە، ئەوەی چوو، چوو.

ئاندریێ لەو بەرەو هەڵیدایە:

– با ئێستا کەسێك کاری وا بکات، با ئێستا کەسێك گەرمان پێبکات، با تا تارییەك ئەگەر ئازایە خراپ سەیرم بکات، هەنگێ پێی نیشان دەدەم کە شمشێری قۆزاقی چییەو دەکاتە چی؟

– بژی کوڕی خۆم! ئافەرین بۆ خۆت‌و قسەت! بەڕاستی ئافەرین! خۆ کار بگاتە ئەوە منیش دەگەڵتاندا دێم – بە زاتی خودا دێم، ئا، دێم‌و ئەولاتریش. هێز نیە من لێرە ڕابگرێت، چ هێزێك لێرەم ڕادەگرێت؟ لێرە بمێنمەوە گەنم داچێنم؟ یان ماڵداری بکەم، ئاگاداری پەزان بکەم، بەرازان بە خێو بکەم، یان خەریکی ژنەکەم بم ؟ با بڕوا. من کابرایەکی قۆزاقم‌و ژیانی وام ناویێ! ئیدی ڕۆژگارە ڕۆژگار! چبکەین کە حاڵی حازر هیچ شەڕێك لە ئاردا نییە؟ بۆیە منیش هەروا بۆ گەڕان‌و پیاسە دەگەڵتان دێم بۆ ئۆردوگای ژاپارۆژی ، بەزاتی خوا دێم، منیش دێم.

تاراس بۆڵبا، بە دەم کاریگەری ئەو قسانەی خۆیەوە، بەرەبەرە گەرم بوو، ئەوسا جۆشی سەندو ئەنجام توڕەیی بە سەریا زاڵ بوو، لەسەر مێزەکە هەستا، لە جێی خۆی وەستا. لە کاتێکا پێی بە عاردیدا دەدا، گوتی:

– لە سبەینێ زووتر نییە، دەڕۆین، بۆ دوای بخەین؟ لێرە چ بکەین، چاوەڕوانی چ دژمنێك بکەین لێرە؟ ئەم ماڵە چ دادێکی ئێمە دەدا؟ ئاخر ئەم هەموو شتە چ فایدەیەکی هەیە؟ ئەم کاسەو گۆزانە بۆچی باشە؟

کابرای جەنگاوەر کە تەواو هاتبووە جۆش، چەند کاسەو تونگەیەکی هەڵگرت‌و کوتانی بە عاردیداو وردو خاشی کردن، پیرەژنەی داماویش کە بەم جۆرە ڕەفتارانەی مێردەکەی ڕاهاتبوو، لە سەر تەختێك دانیشتبوو و بە سیمای خەمینەوە تەمەشای ئەو دیمەنەی دەکرد، زاتی نەدەکرد فزە بکات، لێ کە گوێی لەو قەرارە بوو کە ئەو زۆری لێدەترسا، بە خۆی نەوەستاو جڵەو روندکانی لە دەست بەربوو. بە جۆرێ تەمەشای کوڕەکانی دەکرد هیچکەس ناتوانێت ئەو خەمە کپ‌و مات‌و بێدەنگەی وی، کە لە تۆ وایە لە چاوانیاو بەسەر لێوە پێکڤە چەسپاوو لەرزۆکەکانیەوە، باڵە فڕەی دەکردو خۆی دەنواند، وەسف بکات.

بۆڵبا، کەسێکی یەجگار سەر سەخت‌و کەڵەوەکێش بوو. یەکێك بوو لەو جۆرە کەسانەی کە مەگەر تەنیا لە سەدەی بێ سەروبەرو پڕ ئاژاوەو پاشاگەردانی‌و تاریك‌و نوتەکی پازدەیەمدا لە بەشە هەرە پاشکەوتووەکەی ئەوروپادا نموونەیان هەبوو. یانی لەو دەورو زەمانەدا کە میرەکان، میرانی ناوچەیی، تەواوی رووسیای باشووریان چۆڵ کردبوو و، تێکڕای ئەو وڵاتە بە هۆی هێرش‌و پەلاماری سەر سەختانەی مەغۆلانی دڕندەوە، لە خەڵکی چۆڵ‌و تا بن‌و بێخ بوو بوو بە خۆراکی ئاگر. لە سەردەم‌و ڕۆژگارێکا کە مرۆڤی مەحرووم لە ماڵ‌و حاڵی خۆی، مەحرووم لە بوونی خۆی، لە دارو نەداری، فێری ئازایەتی‌و دلاوەری بوو و لە هەنبەر دراوسێ ترسناکەکانی خۆو مەترسی هەمیشەیی‌و روو لە زیادی، لەو شوێنانەدا کە بوو بوون بە خۆراکی ئاگر ئاکنجی بوون‌و فێری ئەوە بوون ڕووبە ڕوو، چاو لە چاو بڕواننە دژمن‌و مەترسییان‌و ئەوە لە مێشك‌و خەیاڵی خۆ وەدەربنەن کە لە دنیادا شتێك هەیە بە ناوی ترس. لە دەوران‌و ڕۆژگارێکا کە گیانی سلاڤی کۆن، ئاوێتەی مەشخەڵێن جەنگاوەری بوو – خێڵی قۆزاق هاتە مەیدان‌و تێکڕای ڕێگاو

ڕێبازو هەورازو نشێوانی کە نارو ڕەخی ڕوباران و هەموو ناوچەو دەڤەرە هەموارەکانی ئەو مەرزو بۆیە بوو بە مەڵبەندو نشینگەی قۆزاقان و ژمارەیان ئەوەندە زۆر بوو کە لە ژمارە نەدەهاتن و کەس نەیدەزانی ژمارەیان چەندە و کاتێ کە سوڵتانی عوسمانی لە ژمارەی قۆزاقانی پرسی بوو، نوێنەرانی عەگیدو ڕەشیدی قۆزاقان وەڵامیان دابووەوە کە:

– کێ دەزانێ؟ دەشت و دەر، پڕن لە قۆزاق، لە هەر شوێنێ گردولکەیەکت بینی، قۆزاقێکی لەسەرە.

لە جێی دەڤەرو شارۆچکانی کۆن و لە شوێنی شارانی خوردە میران کە خەریکی بازرگانی و دژایەتی و شەڕی یەکدی بوون، دێهات و سەربازگەو گوندێن ترسناک هاتە ئاراوە کە لە ڕووی مەترسی هاوبەش و گشتیەوەو لە ڕووی نەفرەت و ڕق لە دڕندانی غەیرە عیساییەوە، هەر هەموویان یەك و یەکگرتوو بوون. ئەوانەی کە ئاگاداری مێژوون، زۆرچاك دەزانن کە خەبات و تێکۆشانی بەردەوام و ژیانی ناڕەحەت و پڕ گێچەڵ و کێشەی خێڵی قۆزاقان، چەندین جار ئەورووپا یان لە خەتەرو مەترسی داڕوخان و هەرەسهێنان ڕزگارکردووە. پاشایانی پۆڵۆنیایی کە خۆیان، لە شوێنی میرانی ڕووسی، وەکو خاوەنی ڕاستەقینەی ئەم خاکە پان و بەرینە بینییەوە، پەیان بە گرینگی و گیانی جەنگاوەری و ماڵ بە کۆڵی قۆزاقەکان برد بۆ پاراستنی ئەم خاك و وڵاتە پان و بەرینە. بۆیە کەوتنە لاوانەوەو هاندانی قۆزاقەکان و ڕێگایان دەدان کە بە خۆیان و لە ناو خۆیاندا، فەرماندەو بەرپرس هەڵبژێرن بە مەرجێ سەر بە پۆڵۆنیا بن، ئیدی هەرکەسەو لە ناوچەی خۆی، لە گوندو هەوارگە کاتییەکانی قۆزاقاندا، یەکەی سەربازی و سوپایی بۆ خۆی دروست دەکرد. هەڵبەتە ئەم یەکانە، شەقڵی ڕێك و پێکی سوپاییان نەبوو. زیاتر میلیشایی بوون، بەڵام لە کاتی بەرپا بوونی شەڕێکدا یان لە کاتی ڕاپەڕینێکی گشتیدا، هەر قۆزاقیەك لە زەرفی هەشت دانە ڕۆژدا،بە سواری ئەسپەوە تەیارو سەراپا نقوومی چەك لە جێی کۆبوونەوەی لەشکریان ئامادە دەبوو، لە جیاتی خزمەتی سەربازی هەر نەفەرەو سکەیەکی زێری لە پاشا وەردەگرت. لە زەرفی دوو هەفتەدا لەشکرو قۆشەنێکی ئەوتۆ کۆدەبووەوە کە هیچ کارگێرییەکی فەرمی سەربازگیری نەیدەتوانی لەو ماوەیەدا سوپایەکی ئەوەندە گەورە بۆ جەنگ کۆبکاتەوە. کە شەڕ کۆتایی دەهات، ئیدی قۆزاقەکان دەگەڕانەوە بۆ کەناری ڕوباری "دەنی پەر"و دەچوونەوە سەر کێڵگەو مەزراکانیان و ئیدی دەکەوتنە کشتوکاڵ و کاسبی و ڕاوەماسی و عارەق و شەراب دروستکردن و... ئیدی درێژەیان بە ژیانی ئازادو ئاسایی قۆزاقانەی خۆ دەدا.

خەڵکی بێگانە، سەریان لە توانا و بەهرەی دەگمەن و نائاسایی قۆزاقان سوڕما بوو، لەو زەمان و ڕۆژگارەدا هیچ پیشەیەك نەبوو کە قۆزاقان نەیزانن و سەری لێدەرنەکەن.

شەرابسازی، گالیسکەسازی، بارووت دروستکردن، ئاسنگەری و تۆڕنەچیاتی بەڵەدو شارەزا بوون، کە نۆرەش دەهاتە سەر خۆشگوزەرانی و مەی خۆری و بەزمگێڕان و دەعوەت و دەعوەتکاری، وەکو هەر ڕووسییەك ئەم کارەیان دەکرد. جگە لەو قۆزاقانەی کە بە فەرمی لە یەکە لەشکرییەکاندا ناونووس کرا بوون و ناچار بوون لە کاتی بەرپا بوونی هەر شەڕێکدا لە شوێنی دیاریکراو ئامادەبن، خۆ ئەگەر پێشهاتێکی نا ئاسایی بهاتبا پێشەوەو پێویست بە لەشکرو

جەنگاوەری زیاتر بوایە، ئەوا خەڵکانێکی داوخوازی زۆریش بە خوایشتی خۆیان خڕ دەبوونەوە کە لە شەڕدا بەشداری بکەن. هەر ئەوەندە بەرپرس و فەرماندەکان بە گالیسکە بە ناو بازاڕو مەیدان و ناوچەو دەڤەرە قۆزاق نشینەکان بکەوتبان و جاڕیان بدایە:

– هۆ خەڵکینە، ئەی شەرابسازان، ئەی ئاسنگەران، هۆ جووتیاران، هۆ وەرزێران و گەنم و جۆچێنان، هۆ ژنبازان بەسە، واز لە عارەقسازی بێنن، بەسە، چیتر کاتی خۆتان لە کەنار سۆپاو کوانگان بە فیڕۆ مەدەن، دەست لە جووتکردن هەڵگرن، بەس جزمەو جلە زەردەکانتان لە گەردو تۆزا بلەوتێنن، یان خەریکی ژنان بن، بەس توانای جەنگاوەری خۆتان بە هەدەر بدەن! ڕابن، لە پێناوی وەدەستهێنانی شەرەف و شانازی جەنگاوەری و پێشمەرگایەتیدا، فیداکاری بکەن! ئەمڕۆ ڕۆژی نواندن و نیشاندانی شانازی قۆزاقاتیە!

ئەم قسانە وەکو ئاورینگ و پریشکە ئاگر بوون، کە بەر بدرێنە پوشوو داری وشکەوە بوو. جووتیار، هەوجاڕی خۆی دەشکاند، عارەقسان، کوپەڵەو خەمرەو بۆشەکەکانی خۆی وەلادەنا، کاسب، پیشەو کاری خۆی حەواڵەی شەیتان دەکردو هەر هەموو سواری ئەسپ دەبوون. ئا لەم جۆرە بوارو هەڵوێستانەدا بوو کە تەبیعەتی رووسی بە هەموو هێزو توانایەکی خۆیەوە، بە هەموو بەربڵاویەکی خۆیەوە دەردەکەوت. تاراس بۆڵبا یەکێك بوو لە ڕۆڵە ڕەسەن و کۆنەکانی ئەم داو و دەزگا کۆمەڵایەتیە. بە گیانێکی پێشمەرگانە و جەنگاوەرانەی سەرکێش و بێ ئۆقرەی ئەوتۆوە لە دایك بووە، لەتۆ وایە هەر بۆ شەڕو ڕۆژێن تەنگانە خوڵقاوەو، پیاوێك بوو بە سەر ڕاستی و ڕاستگۆیی و زبری ناسرا بوو. لەو سەروبەندەدا، داب و نەریتی پۆلۆنیایی خەریك بوو بەسەر ئەشرافانی ڕووسیدا زاڵ دەبوو.

گەلێك لە ئەشرافانی ڕووسی، بە چاولێکەری داب و نەریتی پۆڵۆنی، خوویان دایە ژیانی پڕ لە ڕابواردن و خۆشی، ڕاگرتنی نۆکەران و ڕاووشکارو بازو بەرپاکردنی زیافەت و دەعوەت و دەعوەتکاری گەورەو گران.

تاراس بۆڵبا، ئەم کارانەی لە گیان خۆش نەبوو، دەگەڵ زەوق و سەلیقەی ئەودا تێکی نەدەکردەوە. تاراس، ڕموودەی ژیانی سادەو ساکاری قۆزاقی بوو، دژی ئەو ئاشناو دۆستانەی خۆی دەوەستا کە بەلای داب و نەریتی پۆڵۆنیدا دایان دەکێشا، خۆی لێیان دوور دەگرت و بە خوبزەو خوڵامی (پانەکانی*) پۆڵۆنیای ناو دەبردن. بە دڵ و بە گیان، بەوپەڕی لێبڕاوییەوە خۆی بە پشتیوان و پارێزەری شەرعی و یاسایی باوەڕو ئاینی ئەرسەدۆکسی دەزانی و خۆبەخۆو، بە خۆسەری خۆی بەو دێهاتانەدا دەکرد کە لە دەست زوڵمی خاوەن موڵکان و باج و خەراج بەگلەیی بوون و دادو بێدادییان بوو و لە ڕێگای قۆزاقەکانی خۆیەوە، دادی دەپرسین و لە سەری دەکردنەوەو فریایان دەکەوت. تاراس بۆڵبا، سێ حاڵەتی دانابوو کە دەبوایە لەو سێ حاڵەتەدا، هەر چۆنێ بووە، پەنا بۆ شمشێر ببرێت، یەکەم: ئەگەر باجگرانی پۆڵۆنی، ڕێزی سەران و ردێن سپیانی قۆزاقیانیان نەگرتباو لە حوزوری ئەواندا بەکڵاوەوە بوەستابان. دووەم: ئەگەر گاڵتە بە بنەماکانی مەزەب و ئۆلی ئەرسەدۆکسی بکەن یان تەشەر لە داب و نەریت و خوو خدەی

پێشـــینان و بـــاب و بـــاپیرانی قۆزاقیـــان بـــدەن. ســـێیەم: ئەگـــەر تـــورکێکی دژمـــن بـــدینیٚ، کـــە دژایەتیکردنیان لە ڕوانگەی مەسیحیەتەوە، شانازیە.

تـــاراس بۆڵبـــا، لـــە ئێســـتاوە مـــزگێنی بـــە خـــۆی دەدا کـــە بـــەو زووانـــە دەگـــەڵ هـــەردوو جگەرگۆشەکەیدا. دەچێت بۆ ئۆردوگای زاپارۆژیە و لەویٚ دەڵێت:

– ئەهای، تەمەشاکەن، بزانن چ جووتە کوڕێکم بۆ هێناون!

بۆڵبا، هەمیشە لە بیری ئەمەدا بوو کە چۆن کوڕەکانی بە دۆست و ئاشناکانی خۆی، کە هەر هەموویان قاڵبوو و خاراوی شەڕێن بیٚ شومار بوون، دەناسێنیٚ. چۆن یەکەمین سەرکەوتنی وانی لـە هونـەری شـەڕو هـەروەها لـە مەینۆشـی و ڕابوردنـا کـە ئەوەشـی بـە یـەکێك لـە سـیفەتە سەرەکییەکانی سوارچاکی دەزانی، وەکو شریت دێنایە بەرچاوی خۆی. بۆڵبا، لە هەوەڵەوە بە تەما بوو کە هەر کوڕەکانی بۆ ئۆردوگای ژاپارۆژیە بنێرێت، بەڵام کە گەنجاتی و بەژن و باڵای پیاوانە و جوانی لەش و لاری ئەوانی بینی، گیانی پێشمەرگایەتی و جەنگاوەری لە دڵ و دەروونیا بڵێسەی کردو لێڕا، کە سبەینیٚ بە خۆیشی دەگەڵیاندا بڕوات – هەر چەندە پێویستی بەم کارە نەدەکرد، بەڵام خواستی سەرکێشی واداری ئەم سەفەرەی کرد.

تـاراس بۆڵبا،دەسـتووری پێویسـتی ئـەم سـەفەرەی دەرکـرد.بـە خـۆی ئەسـپی بـۆ کوڕەکـانی هەڵبژارد، سەری تەویلەو عەمارەکانی دا، ئەو کەسانەی دەست نیشان کردن کە دەبوا دەگەڵیان بن.

هـەروەها، ڕووی لـە سـەروان توکاچ نـا، کەلایـەنی فـەرمی مەسـەلەکە بگرێتـە ئەسـتۆی خـۆی و ئیعازێکی بنجبڕی دایە کە هەر کاتیٚ داوای کرد بە پەلەو بیٚ دوا کەوتن، بە فەوجەکەیەوە خۆی بگەیەنێتە ئۆردوگای ژاپاروژیە. تاراس بۆڵبا، هەرچەند هێشتا هەر خەیاڵ بوو، بەڵام هیچی لە بیر نـەدەکرد. تەنانـەت کۆمـەڵێك دەسـتوورو فرمانیشـی دەربـارەی ئاودانی ئەسپەکان و دەربـارەی ئەمەی کە گەنمی قەڵەوو تازەیان بدەنیٚ، دەکرد، ئەوسا شـەکەت و ماندوو بۆ ماڵ هاتـەوەو ڕووی کردە کوڕەکانی و گوتی:

– دەی کوڕینـە، ئێسـتا با بخـەوین و سبەی ئـەوەی ویسـتیی خـوای لەسـەر بیٚ دەیکـەین. پیرەژن خـەمی تەختـە خـەوی ئێمـەت نـەبیٚ، پێویسـتیمان بـە تەختەخـەو نیـە. لـە دەرەوە، لـە حەوشـە دەنووین.

هێشتا هەوەڵی شەو بوو، بەڵام تاراس بۆڵبا هەمیشە زوو دەخەوت: لەسەر قالیچەیەك ڕاکشاو کەوڵە مەڕێکی بەسەر خۆیدا دا، چونکە هەوای شەو کەمێك سارد بوو و هەرکاتیٚ لە ماڵەوە بوایە حـەزی دەکـرد جێگاکـەی گـەرم بـیٚ. پیرەمێـرد، هـەر زوو خـەوی پێیاکـەوت و پرخـەپرخی بـەرز بووەوە، هـەموو ئـەوانی تـریش دوا بـە دوای ئـەو خـەویان لێکـەوت و پـرخ و هـۆڕ لـە سەرانسـەری ماڵەکەدا بەرز بووەوە. پاسەوانی ماڵەکە کە بە بۆنەی هاتنەوەی کوڕەکانی تاراس بۆڵبا، لەوانی دی زیاتری خورادبووەوە، لە پێش هەموویانەوە خەوی لێکەوت.

تـەنیا دایکـە بەلـەنگازو بەسـتەزمانەکە خـەوی لێنەکـەوتبوو. بـە ئەسـپایی خـۆی گەیانـدە ئـەو شـوێنەی کـە کوڕەکـانی لـیٚ خـەوتبوون و بـە شـانەیەك کەوتـە شـانە کردنـی قـژە پـڕو تێـك

ڕژاوەکانیان و بارانی فرمێسکی بەسەریاندا داباراندو بەدەم فرمێسکانەوە سەراپای کوڕەکانی دابووە بەر نیگا. نیگای یەکپارچە هەست و سۆز بوو، لە تۆ وایە ڕوح و گیان و هەموو هەستەکان و خودی خۆیشی تێکرا، بوون بەو نیگایە،و هەرچی دەکردو دەکۆشا لە نیگاکردنی کوڕەکانی تێر نەدەبوو. پیرەژن بیری لە ڕۆژانی ڕابردوو دەکردەوە، بە شیری مەمکەکانی ئەم دوو گەنجەی بەخێو کردبوو، بە ناز گەورەی کردبوون، ئێستاش تەقدیر وابوو کە بتوانێ تەنیا بۆ چەند ساتێك بیانبینێ. فرمێسك بە لۆچ و چرچی دەموچاویا، کە ڕۆژێ لە ڕۆژان جوان بوو، داچۆڕا. بەدەم ناڵەیەکەوە، لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئاخ، کوڕەکانم، ڕۆڵە ئازیزەکانم! ئاخۆ چ ڕۆژو ڕۆژگارێکتان دەبێت؟ ئاخۆ چ چارەنووسێك چاوەڕوانتانە؟

ئەلهەقی پیرەژن، گوناح بوو. تەنیا بۆ ساتێك لەزەتی ئەشق و ڤیانی چەشتبوو و، ئەو ساتەش لە گەرمەو هەڕەتی هەرزەکاریدا، لە هەوەڵین قۆناغی ئاگری لاویدا بوو. پاشان دڵدارە سەر سەخت و زبرەکەی لەبەر خاتری شمشێرەکەی، لەبەر خاتری دۆستەکانی و لەبەر خاتری مەینۆشی و کەیفی خۆی، فەرامۆشی کرد. ساڵی تەنیا سێ چوار ڕۆژێك مێردەکەی دەبینی و پاشان بێئەوەی هیچ سۆراخێکی بزانێ، بۆ ماوەی چەند ساڵێك دیار نەدەماو ئەمیش بە تاقی تەنیا ڕۆژگاری دەقەتاند. خۆ کە بۆ ماڵیش دەهاتەوە چ ژیانێکیان هەبوو؟ هەر بە تانەو تەشەرو سووکایەتی پێکردنەوە نەدەوەستا، بەڵکو دارکاریشی دەکرد، خۆ ئەگەر جار جارێك سووکە نەوازشێکی کردبا، لە ڕووی بە زەییەوە، ئەمەی دەگەڵ دەکرد. پیرەژن لە نێو ئەو جەنگاوەرە بێ ژن و ماڵ و منداڵانەدا، کە ژیانی ئۆردوگاو جەنگاوەری، بە هەموو خۆشی و بێ موبالاتیەکی خۆیەوە، باڵی ترسناکی خۆی بەسەر هەموو شتێکیاندا کێشا بوو، زۆر غەریب و نامۆ دەهاتە بەرچاو. گەنجێتی، بێ هیچ لە زەتێك، وەك بڵێی بەرێکەوت بە بەردەمیا گوزەری کردبوو، گۆنا ناسك و جوانەکانی، مەمکە قیت و بەلەکانی، بێئەوەی نەوازشی بە جۆشی ئەشق بە خۆوە بدینن، چرمسی بوون و چرچ و لۆچی ناگەهانی، تێی دابوون. هەموو ئەشقێکی ئەو، هەموو هەستێکی ئەو، گشت شتێکی ناسك و جوان کە لەگینە لەسە زەوی هەبن، لە دڵ و دەروونی ئەودا گۆڕا بوون بە یەك هەست، ئەویش هەستی دایکایەتی بوو. ئەم بەستەزمانە، وەکو نەورەسی دەشتە بێ پایانەکانی ڕووسیا، هەمیشەی خوا بە چاوانی فرمێسکاوییەوە بە دەوری کوڕەکانیا دەسوڕایەوە. بەڵام ئێستا کوڕەکانی، کوڕە ئازیزەکانیان لێ دادەبڕی کە دوور نەبوو جارێکی دی هەرگیز نەیان بینێتەوە، دوور نەبوو لە یەکەم شەڕیاندا، لەشکری تەتار، بە شمشێر سەریان بپەڕێنن و ئەم هەر نەزانێ جەنازەی کوڕەکانی لە کوێ بەبێ خاوەن دەبن بە خۆراکی قەل و داڵان، ئەو جەنازانەی کە ئەم ئامادەیە هەموو شتێکی خۆی لە پێناوی تۆزقاڵێك گۆشتی وان، لە ڕای دڵۆپێك خوێنی وان فیدا بکات. بە چاوانی خەواڵووەوە ڕوانیە کوڕەکانی و لە دڵی خۆیدا وای خەیاڵ دەکرد، لە گینە تاراس بۆڵبا، کە بەیانی لە خەو ڕابوو، یەك دوو ڕۆژی دی سەفەرەکەیان دوا بخات، لەوەیە لەبەر ئەوەی زۆری خواردبووەوە، ئەم بڕیارە کوت و پڕو لەزەی دابێ!...

مانگ زۆر بەرز بوو، تەواوی حەوشەکە لە تریفەی مانگدا نقووم بوو بوو، دایکی بەستەزمان و بەلەنگاز هێشتا هەر بە دیار کوڕەکانیەوە دانیشتبوو و چاوی لێ نەدەگواستنەوەو ئەوەی بیری لێنەدەکردەوە خەو بوو. ئەسپەکان هەستیان بە نزیکبوونەوەی سپێدە کرد، لە لەوەڕ وەستان و لەسەر گیایەکە پاڵە کەوتن. پیرە دایکیش تا سپێدە لە جێی خۆی نەجوڵا، نەك هەستی بە ماندوو بوون نەدەکرد، بەڵکو لە ناخی خۆیدا خوا خوای بوو کە هەر شەو بیّ و شەو نەبڕێتەوە. لە قوڵایی دەشتەکەوە دەنگی جوانوویەك هاتە گوێ، چەند هێڵێکی ئامال سوور بە بەرۆکی ئاسمانەوە، دەرکەوتن. تاراس بۆڵبا، لە ناکاو بێدار بووەوەو لە جێی خۆی ڕاپەڕی. هەر هەموو ئەو دەستوورو بڕیارانەی بیر ما بوو کە شەوێ دابوونی... هاواری کرد:

– دەی کوڕینە ڕابن! خەو بەسە، زۆر خەوتن! زووکەن ئەسپەکان ئاو بدەن! ئەرێ ئەو پیرەژنە کوا؟ (تاراس بۆڵبا، هەمیشە بە پیرێژن ناوی ژنەکەی دەبرد).

– خێراکە پیرێژن تەکانێ بدەخۆ، شتێکمان بۆ بێنە با بیخۆین، چونکە ڕێگایەکی دوورو درێژمان لەبەرە.

پیرێژنی داماو، ئەو چاوە ڕەشەشی کاڵ بووەوەو مات و خەمین، خۆی بکێش کردو چووە ژوورەوە. لە کاتێکا کە ئەو بە چاوانی تەڕی روندکەوە خەریك بوو تێشت و قاوەڵتی ئامادە دەکرد، مێردەکەی بەدەم دەستوورو فرمانانەوە خۆی بە عەمارەکەدا کردو باشترین جل و بەرگی بۆ کوڕەکانی هەڵبژارد. ئۆستاپ و ئەندرێ بە جلە تازەکانیانەوە، بە تەواوەتی گۆڕا بوون. چەکمەی سورباوی چەرمیان لە پێ کردبوو، شەرواڵی دەڵبی چیندارو جلکی قۆزاقی ماهووتی ئاگر ڕەنگیان لەبەر کرد بووو، سەروپشتێنی پڕ نەخشونیگاریان لە پشت بوو. سەرو دەمانچەی تورکی بە بەر پشتێنەکانیانەوە بوو، شمشێرە درێژەکانیان بە گوێرەی حەرەکەت و جوڵەی لاقیان لە جوڵەدا بوون. روخساریان کە هێشتا تەواو تاوەگاز نەبوو بوو، لەم جل و بەرگەدا، سپیترو جوانتر دەهاتنە بەرچاو، سمێڵە ڕەشەکانیان، سپیەتی و سەلامەتی و تۆغیانی لاوی ئەوانی، لە جاران بەرجستەتر دەکرد. کڵاوە قووچەکانیان کە لە پێستی ڕەش دروستکرا بوون و سەرو پارچەی زەردی زێڕینیان لە بەشی سەرەوەی درو بوو، یەجگار جوان و دڵگیر دەهاتنە بەرچاو.

پیرەداکی بەستەزمان کە کوڕەکانی خۆی بەو هەموو جوانیەوە دەبینی، نەیتوانی تاقەو وشەیەك بڵیّ و ڕوندك لە چاوانیا قەتیس ما.

تاراس بۆڵبا، ئەنجام هاواری کرد:

– دەی کوڕینە، ئێستا هەموو شتێك ئامادەیە! با بە خۆرایی خۆمان مەحتەل نەکەین! ئێستا پێویستە بە گوێرەی ڕێوڕەسمی مەسیحیەت، هەموومان، بەر لەوەی بەڕێ بکەوین، تۆزێك دانیشین*.

هەموویان دانیشتن، تەنانەت ئەو قۆزاقانەش کە وەکو ڕێزو حورمەت بۆ تاراس بۆڵبا، لەبەر دەرگاکان بە ریز وەستا بوون، بۆ ساتێك دانیشتن. دوای تۆزێك بۆڵبا گوتی:

– دەی ئافرەت، دوعای خێر بۆ کوڕەکانت بکە! داوا لە خوا بکە کە باشاریان بدات و ئازایانەو دلاوەرانە بجەنگن، پیاوانە داکۆکی و بەرگری لە ئابڕووی جەنگاوەری و سوارچاکی خۆیان بکەن،

هەمیشە پشتیوانی ئاینی مەسیح بن، ئەگەر وا نەبن، خوا فەوت و فەنایان بکات، باشترە لە دنیایا نەمێنن، کوڕینە، بچنە لای دایکتان، دوعای دایك گیرایە، چ لەسەر زەوی و چ لە دەریا فریاڕەس و رزگارکەری بەشەرە.

پیرە دایك، وەکو هەموو دایکانی میرەبان و دلۆڤان، کوڕەکانی لە هەمێز گرتن، وێنەیەکی چکۆلەی عیسای لە ملی هەر یەکێکیان کرد، لە کاتێکا گریان لە ئەوکی گیرا بوو، بە دەم نیمچە گریانەوە گوتی:

– حەزرەتی مریەم دەست بە باڵتانەوە بگرێت! کوڕە شیرینەکانم، دایکی خۆتان لە بیر مەکەن... بەلای کەمەوە جار جارێ هەواڵێکم بۆ بنێرن...

پیرەژن، نەیتوانی لەوەی زیاتر هیچ بڵێ.

تاراس بۆڵبا گوتی:

– دەی کوڕینە، با بڕۆین.

ئەسپەکان، حازر و ئامادە، بەزین و تەدارەکەوە لەبەر دەرگای حەوشە وەستا بوون. تاراس بۆڵبا، بە گوژمێك خۆی هەڵدایە سەر پشتی ئەسپەکەی، ئەسپەکەی ناوی شەیتان بوو، کە هەستی بە قورسی سوارکەی سەر پشتی کرد، راجفری و کێویانە تەکانێکی بۆ پاشەوە دا، بۆڵبا، کەسێکی زۆر قەڵەو و زەلام بوو. کە پیرەداك بینی کوڕەکانیشی سواری ئەسپەکانی خۆ بوون، بەلەز بەرەو لای کوڕە چکۆلەکەی کە ناسکی و مەحەبەتێکی زیاتری بە روخسارەوە دیار بوو، چوو، توند لغاوی ئەسپەکەی گرت، خۆی بە زینی ئەسپەکەوە چەسپاندو لە کاتێکا نا ئومێدی باڵی بەسەر هەموو ڕوخساریا کێشا بوو، توندی لغاوی ئەسپەکەی گرتبوو و بەری نەدەدا، دوو قۆزاقی کەتەو زەلام، بەوپەڕی ئارامی گرتیان و بردیانە ژوورەوە. بەڵام هەرکە سوارەکان وەڕێکەوتن، پیرێژن، بە هەمان چالاکی و گورج و گۆڵی بزنە کێوییەکەوە، کە هیچ کەسێك چاوەڕوانی شتی وای لێنەدەکرد، دەرپەڕی و بە غار دوایان کەوت، خۆی گەیاندنێ و بە هێزو توانایەکی باوەڕ نەکردەنیەوە یەکێك لە ئەسپەکانی ڕاگرت، ئەوسا بە سۆزو گودازێکی شتێتانەوە باسکی لە ملی یەکێك لە کوڕەکانی وەرینا، بەڵام دیسان بردیانەوە ژوورێ.

جووتە قۆزاقی گەنج، بەسەرو دڵی گیراوەوە، لە کاتێکا بە زەحمەت و لە شەرم و ترسی بابیان جڵەوی گریانی خۆیان گرتبوو، درێژەیان بە ڕێگەی خۆ دا. تاراس بۆڵباش تا ڕادەیەك پەست و خەمین دیار بوو، لێ هەوڵی دەدا باری دەروونی خۆی ئاشکرا نەکات.

ڕۆژ، ڕۆژێکی ساردو خەمناك بوو. تەنانەت بریسکە بریسکی گیای دەشتە بێ پایانەکەش خەمناك بوو، تەیرو تو، بە ئاوازی جۆراو جۆر هەراو هەنگامەیەکیان نابووەوە کە ئەوسەری دیار نەبۆو – لە تۆ وایە کێشەو ئاژاوەیەکیان کەوتبووە نێوانەوە. جووتە برا لە کاتێکا ئەسپەکانیان بەرەو پێشی داژوا، ئاوڕێکی پاشەوەیان دایەوە.ماڵەکەیان دیار نەبوو، تەنیا دوو لوولەی دووکەڵکێشی سوپاکانیان نەبێ، لەگەڵ ترۆپکی ئەو درەختانەدا کە بە منداڵی وەکو سمۆران پێیاندا هەڵدەزنان. مەزراو کێڵگە پان و بەرینەکەی خۆیان دیار بوو، ئەو مەرزایەی کە مێژووی ژیانی رابردوویانی وەبیر دێنانەوە، ئەو رۆژانەی بیر دێنانەوە کە لە نێو سەوزە گیای غەرقی

ئاونگاندا، خۆیان غل دەکردەوە یان ڕۆژانی دواتری وەبیر دێنانەوە کە هەریەکەیان چاوەڕوانی کیژە قۆزاقیەکی چاوو بڕۆ ڕەشی دەکرد، کە بە نێو سەوزەزارەکەدا، بە ترس و دڵەڕاوکێوە. بە هەشتاو، بە پێی خۆی بەرەو ئەمان دەهات... هەنووکە، تەنیا سەری ئەو عامودەی سەر بیرە ئاوەکە دیار بوو، کە تایەیەکی عارەبانەی بەسەرەوە کرا بوو و بە تاقی تەنیا لە نێوان ئەرزو ئاسماندا هەڵواسرابوو. دوای تۆزێك دەشتەپان و بەرینەکەی پشتیان وەکو کێوێك هەموو شتێك لە چاو شاردەوە.

دەیسا بە دوعا ڕۆژانی منداڵی، بە دوعا گەمەو یاری، خوا حافیز لە هەموو شتێك، لە هەموو کەسێك... بە دوعا!.

پەراوێز:

*- گارلکا: ناوی عارەقێکی تایبەتییە کە قۆزاقەکان بە خۆیان دروستیان دەکرد.

*- باندورا: جۆرە سازێکی ئۆکرانییە.

*- زاپاروژیە: ناوچەیەك بووە کە ئۆردوگاو مەڵبەندی فەرماندەیی قۆزاقەکان بووە.

*- پان: وشەیەکە مانای خان، میرو گەورە دەگەیەنێ.

*- تۆزێك دانیشتن: لە نێو ڕووسەکاندا باوە کە خودی موسافیرو هەموو خەڵکی ماڵەکە بەر لە سەفەرەکە بۆ چەند ساتێك دادەنیشن و پاشان یارۆی موسافیر بە ڕێدەکەوێ.

*- دەنیپەڕ: روبارێکە لە ڕووسیا، گرنگترین روباری ئەوروپایە. درێژییەکەی ٢٢٦٥ کیلۆ مەترە، دەڕژێتە دەریای ڕەشەوە.

هەر سێ سوارەکە، بەبێ دەنگی ڕێیان دەکرد. تاراس بۆڵبای پیر بیری لە ڕابردوو دەکردەوە. گەنجیو سالآنی تیژ تێپەڕی تەمەن — یانی ئەو شتانەی کە هەر قۆزاقیەك بیری دەکەوێتەوە، گریانی بۆی دێ، چونکە قۆزاقی حەزدەکات هەموو تەمەنی بە گەنجێتیو لە گەنجێتیدا بگوزەرێ– وەکو شریت بە بەرچاوی پیرەمێردەوە تێدەپەڕین. بیری لەوە دەکردەوە کە لەوێ، لە زاپاروژیە، کێ لە دۆستو هاوڕێ کۆنەکانی خۆی دەبێنێ.

لە دڵی خۆیدا حیسابی دەکردن کە چەندیان مردوونو چەندیان ماون... فرمێسك زاییە چاوانی، بە خەمبارییەوە سەرە بۆزەکەی دانەواند.

کوڕەکانی، بیریان لە شتی دی دەکردەوە. بەڵام پێویستە کەمێك زیاتریان لە بارەوە بڵێین. لە تەمەنی دوازدە ساڵیدا بۆ ئەکادیمیای شاری کییف نێردران، چونکە ناودارانی بەڕێزی ئەو زەمانو ڕۆژگارە باوەڕیان وابوو کە پێویستە منداڵەکانیان بخوێننو خوێنەواربن، هەرچەندە وا باو بوو کە پاشان ئەوەی خوێندوویانە هەر هەمووی لە بیربکەن. جا لە سەرەتاوە وەکو هەموو ئەو منداڵانەی کە تازە دەچوونە ئەکادیمیا، کێوی بوون . لە ئازادیدا پەروەردە بوو بوون، بەڵام بەرە بەرە سیقاڵ بوونەوەو هەندێ خاڵی هاوبەش لە تەبیعەتیاندا پەیدا بوو و، وەکو هەموو خوێنکارەکانی تریان لێهات.

ئۆستاپ، کوڕە گەورەی تاراس بۆڵبا، ساڵی یەکەمی خوێندنەکەی بە هەڵاتن لە ئەکادیمیا دەست پێکرد. یانی ساڵی یەکەم هەڵات، گەڕاندیانەوە، زۆریان لێدا، کتێبەکانیان خستەوە بەردەستی. چوار دانە جار کتێبی ئەلفباکەی نایە ژێر گڵەوە، چوار جاران زۆر بە توندی سزایان داو، کتێبی تازەیان دایە. خۆ ئەگەر تاراس بۆڵبا هەڕەشەی جدی لێنەکردبا کە ئەگەر ئاقڵ نەبێ هەموو دەرسەکانی ئەکادیمی بە جوانی ڕەوان نەکات، ئەوا دەیخاتە دێرێکەوە کە تا بیست دانە ساڵ وەکو قوتابی لەوێ دەیهێڵێتەوە، بێگومان بۆ جاری پێنجەمیش کتێبی ئەلفباکەی سەرنگوم دەکرد. ئەوە بوو سوێندی لێی خوارد کە ئەگەر هەموو دەرسەکانی ئەکادیمیا ڕەوان نەکات، نایەڵێ هەرگیز چاوی بە ئۆردوگای زاپارۆژیە بکەوێ، بۆیە هیچ چارێکی نەما ئەوە نەبێ کە مل بۆ ئەو واقیعە بدات. سەیر ئەمەیە کە ئەم هەڕەشانە هەمان تاراس بۆڵبا کردبوونی، کە وەکو دیتمان دوای تەواو بوونی کوڕەکانی لە خوێندن، چەند لە عەلەیی زانستو زانیاریو خوێندنو خوێنەواری دەدواو ئامۆژگاری کوڕەکانی دەکرد کە چیتر خۆیان بەو بابەتە بێ کەڵکانەوە خەریك نەکەنو کاریان بەم شتە تورەهاتانەوە نەبێت! ئیدی لەو ڕۆژە بە دواوە ئۆستاپ، زۆر بە جدی خووی دایە دەرسو دەورو بە جۆرێ دەرسە تاقەتبەرەکانی ڕەوانو ئەزبەر دەکرد، لە ماوەیەکی زۆر کەمدا بوو بە یەکێك لە خوێنکارە هەرە باشەکانی ئەکادیمیا.

خوێندنی ئەو سەردەمە، لە ژیانی ئاساییو واقیعی خەڵکی زۆر دوورو جیاواز بوو، یانی خوێنکار لە ژیانی واقیعی ڕۆژانەدا هیچ سوودێکی لێنەدەبینی.

ئەو بابەتە وشکانەی کە لە ئەکادیمیا دەخوێنرانو بەدەرس دەگوترانەوە، وەکو زمانو ڕێزمانو ڕەوانبێژی و لوژیكو... هتد بە هیچ جۆرێ دەگەڵ هەلومەرجو پێداویستیەکانی ئەو زەمانەدا تێکیان نەدەکردەوە. هەڵبەتە لە ژیانی پراکتیکیشدا کەس سوودی لێنەدەبینیو

خوێنکاران لە هیچ بوارێکی ژیاندا نەیان دەتوانی سوود لەو زانیاریانە وەربگرن کە لە ئەکادیمیا فێری بوو بوون. خۆ مامۆستاکان و زاناترین خەڵکی ئەو زەمانە لە ڕاستیدا لە هەموو کەس خراپتر بوون، چونکە زانیاریەکانیان زۆر لە ژیانی ئاسایی و ئەزموونێن واقیعی ژیانەوە دوور بوو. ئەمە جگە لەوەی کە سیستەمی شەوانە ڕۆژی ئەکادیمیاو کۆبوونەوەی ژمارەیەکی زۆر لە گەنج و خۆرتێن بە هێزو ساغ و سەلامەت لە یەك شوێندا هەلومەرجێکی وای ڕەخساند بوو کە خوێندکارەکان، لە جیاتی چالاکی زانستی خوو بدەنە شتی ترو ڕوو بکەنە چالاکی دیکە. بۆ نموونە بەد ڕەفتاری و سزای برسیکردنی بە کۆمەڵ یان سەر کوتکردنی ئەو پێداویستییە جۆراو جۆرانەی کە لای بابایەکی گەنجی خورت و بەهێز سەری هەڵدەدا، هەمان ئەو هەست و ئارەزووانەی لای خوێنکار دروست دەکرد کە هەق وا بوو لە ژینگەی زاپاروژیەدا بێتە ئاراوە نەك لە ئەکادیمیا. خوێنکارانی برسی ئەکادیمیا لە شەقامەکانی شاری کییفدا دەسووڕانەوەو هەڵبەتە ئەمە بۆ خەڵکی شار دیاردەیەکی مەترسی ئامێز بوو، خەڵکی شار کە ئەو خوێندکارانەیان لە شەقامەکاندا دەبینی، ناچار دەبوون ئاگایان لە خۆ بێت. ئەو ژنانەی کە لە بازاڕو شەقامەکانا کاسبیان دەکرد، شتیان دەفرۆشت، هەرکە چاویان بە خوێندکارێك دەکەوت، وەکو تەوارێك کە بەرگری لە بێچوەکانی خۆی بکات بەو ئاوایە دەست و بازویان دەخستە سەر شیرینی، نان و یان ناوکە کولەکەنیان و فرۆشەنیەکانی خۆیان دادەپۆشی. تەنانەت خودی چاودێرەکەش، کە ئەرکی ئەوە بوو لە دەرێی ئەکادیمیا، چاودێری رەفتاری هاوپۆلەکانی خۆی بکات، بەخۆی لەم دیوو لەو دیوی شەرواڵە دەڵبەکەیەوە کۆمەڵێك گیرفانی ترسناك و گەورەی ئەوتۆی هەبوو کە زۆر بە ئاسانی هەموو کەلوپەلی سەر پێشخوان و دەکەی یەکێك لەو ژنە کاسبانەی بازاڕی دەگرت. شەوانە ڕۆژی ئەکادیمیای ڕۆحانی جیهانێکی یەجگار تایبەتی و جیاواز بوو، ئەشراف و پیاوماقولانی پۆلۆنی و ڕووسی شار، ڕوویان نەدەدایە خوێنکارانی شەوانە ڕۆژی. تەنانەت خودی فەرمانداری شار کە (ئادام کیسیل)ی ناو بوو، هەرچەندە ئەکادیمیاکە لە سایەی خۆیدا بوو، رێگەی نەدەدا کە خوێندکارەکان هاتوچۆی ئەنجوومەنە کۆمەڵایەتیەکانی ناو شار بکەن و دەستووری دەدا کە دەرهەق بە خوێندکارەکان ئەوپەڕی توندی و سەختگیری بەکاری ببرێت. هەڵبەتە ئەم تاکیدکردنە لەسەر سەختگیری زیاد بوو، چونکە نە سەرۆکی ئاکادیمیاو نە مامۆستاکان بە هیچ جۆرێ سڵیان لە شەلاقکاری خوێندکارەکان نەدەکردەوەو هەر لەسەر داوای ئەو، مامۆستاکان هەندێجار بە جۆرێ چاودێرەکانیان بەر شەلاقان دەدا کە ئەو داماوانە تا چەندین هەفتە لەوە دواش هەر سمت و کەفەڵیان هەڵدەکڕان! دیارە ئەم لێدان و کوتەککاریە بەلای زۆربەی خوێندکارەکانەوە هیچ نەبوو، وەکو گەمە وا بوو، ڕێك وەکو ئەوە بوو کە ڤۆدکایەکی باش و بە قوەت بە قاپێ بیبەرەوە بخۆیتەوە! هەندێکی تریان بە جۆرێ لەم سزاو شەلاقکاریە بەردەوامانە بێتاقەت بوون کە ئەگەر ڕێگا بەڵەد بوان و بیانزانیبا لە نیوەی ڕێگا نایەنە گرتن، ڕێك بۆ ئۆردوگای زاپاروژیە هەڵدەهاتن.

ئۆستاپ، هەرچەندە لە هەردوو بابەتی لۆژیك و لاهوتدا سەعی باشی دەکردو خۆی ماندوو دەکرد، بەڵام هەرگیز لە شولك و تەرکەو شەلاقان نەدەخەلەسی. هەڵبەتە ئەم سزایانە نەك هەر

ڕامیان نەدەکرد، بەڵکو هێندەی دی سەر سەختو سەرکێشو دڵڕەقیان دەکرد کە ئەمە ڕێك ئەو خەسڵەتانە بوو کە قۆزاقیانی لە خەڵکانی دی جیادەکردەوە.

ئۆستاپ، لە نێو هاوپۆلەکانی خۆیدا بە باشترین هاوڕێ ناسرا بوو. بە دەگمەن لە کارێن دزێوی وەکو تالانکردنی باخو بێستانی خەڵکی دا، بەشداری دەکردو ڕۆڵی ڕابەریی دەستۆ دەگرت. بەڵام کاتێ کە خوێندکاران دەستیان دەکرد بە فەرتە نانەوەو هەراو هەنگامەو شەڕو شۆڕ، لە پێش هەموو کەسێکەوە لەم کارانەدا بەشداری دەکردو هەرگیز ناوی هاوڕێکانی نەدەدا، نە شولو نە شەلاخ نەیانتوانی ئەو کارەی پێ بکەن. جگە لە شەڕو پێکادانو فەرتەنەو مەینۆشی مەگەر بە دەگمەن دەنا بیری لە شتی دی نەدەکردەوە، تەماحی لە هیچی ترا نەبوو و، هیچ شتێك لە خشتەی نەدەبرد. دەگەڵ هاوڕێ هاوتەمەنو هاوهێزەکانی خۆیدا زۆر سەر ڕاستو ساغ بوو، کوڕێکی میهربان بوو، بەڵام میهرەبانییەکی تایبەتی، کە مەگەر تەنیا لە کەشێکی وەکو ئەودا و لە هەلومەرجێکی وەکو ئەو سەروبەندەدا، ئەو جۆرە میهرەبانیە هەبێت. ئۆستاپ، لە هەنبەر فرمێسکی دایکە بێچارەو بەلەنگازەکەیدا، لە ناخەوە هەژا بوو و بەزەیی جۆلا بوو، ئەمە تاقە شتێك بوو لەم کاتەدا خەمباری کرد بوو و ناچاری کردبوو، بە دەم بیرکردنەوەوە سەری دابنەوینێ.

ئەندرێی برا بچووکی، لە ڕووی هەستو نەستو هۆشو گۆشەوە تا ڕادەیەك لەو زندووترو زیتەڵ تر بوو. لە مەسەلەی دەرسو دەورو فێر بوونیشدا مەیلو ئارەزوویەکی زیاترو جدیتری هەبوو، بە پێچەوانەی ئەوانەوە کە خوویەکی زبرو توندیان هەبوو، لەواری فێر بوونو خوێندندا مەجبور نەبوو گوشاری زۆر لە خۆی بکات. ئەو لە براکەی بە مشورتر و کارزان تر بوو. زۆر جار ڕێدەکەوت کە ئەو ڕابەرایەتی کارێن زۆر ترسناکی دەستۆ دەگرتو بە زیرەکیو هۆشنی خۆی، لە سزاو قەساسان دەپەڕییەوە. کەچی ئۆستاپی برای لەم جۆرە هەڵوێستانەدا، بەوپەڕی بێ منەتی، بالاپۆشەکەی دادەکەندو درێژاو درێژ ڕادەکشا تا شەلاقکاری بکەنو سزای خۆی وەربگرێتو بە هیچ جۆرێ نەدەپاڕایەوەو نە داوای بوردنیشی دەکرد.

ئەندرێش، حەزی لە ریسك و سەرکێشی هەبوو، بەڵام بە هەمان نەفەسەوە حەزی لە شتی دیکەش هەبوو. کە تەمەنی لە هەژدە ساڵی تێپەڕی ئاگری ئەشقو ئاشقێنی کەوتە دڵو دەروون. زۆرجار ئافرەت دەبوو بە قارەمانی خەونو خەیاڵە ئاگرینەکانی. لە گەرمەی دەرسو گەنگەشەی فەلسەفیدا، بیری دەفڕیو ئافرەتێکی جوانی، ناسکۆڵەی چاو ڕەشی لە هەنبەر خۆیدا دەبینی. جووتێ مەمکی قوتی توندو ئارەزووبزوێن، قۆڵو باسکێکی نەرمو نۆڵی، سپیو سۆڵی، تا شان ڕووتی، دەهاتە بەرچاو. تەنانەت ئەو جلە بەدەن چەسپەش کە جەستەی توندو تۆڵی کیژێکی پاكو پاکیزەی لە هەمێز دەگرتو بەرجەستەی دەکرد، جۆشو خرۆشێکی لە وەسف نەهاتووی بە خەون خەیاڵەکانی ئەندرێ دەبەخشی.

هەڵبەتە ئەندرێ بە پارێزێکی زۆرەوە، ئەم تاسەو کەڵکەڵەو خەونو خولیا پڕ جۆشانەی ناخی دڵو دەروونی خۆی لە هاوڕێکانی دەشاردەوە، چونکە لەو سەردەمو ڕۆژگارە، هەر قۆزاقیەك بەر لەوەی لە نەبەردو شەڕێکدا بەشداری بکات، بیری لە ئافرەتو ئاشقێنی بکردایەوە، بە شەرمو

شوڕەییەکی گەورە حیساب دەکرا. ئەندریٚ لە دوا ساڵی خوێندنی ئەکادیمیایدا بە دەگمەن سەرکردایەتی گروپێکی سەرکێشی دەکرد، زۆربەی کات بە تاقی تەنیا لە گەڕەکێکی چەپەکی دووری شاری کییفدا پیاسەی دەکرد، گەرەکێك کە باخی گێلاس‌و ئاڵوباڵو یەکپارچە خانووە نزمەکانی داپۆشی بوو. لەو گەڕەکەداو بە تاقی تەنیا پیاسەی دەکرد. جار جارێکیش سەرێکی گەڕەکی ئەشرافانی شاری کییفی دەدا. کە گەڕەکی مەڵباتە دەوڵەمەندە ئۆکرانی‌و پۆلونییەکان بوو، خانووبەرەی ئەم گەڕەکە، بە شێوازێکی جوان‌و ڕازاوە دروست کرابوون.

ڕۆژێك، لە کاتێکا کە نقومی خەیاڵاتی دوورو درێژی خۆی بوو، بێئەوەی ئاگای لە دەوروبەری خۆی بیٚ ڕێی دەکرد، تۆزێکی مابوو کە بکەوێتە ژێر گالیسکەی یەکێك لە ئەشرافانی پۆڵۆنیەوە، کابرای گالیسکەچی کە جووتیٚ سمێڵی ترسناکی پێوە بوو، قامچیەکی سرەواندیٚ‌و ڕێك بەر گازەرای پشتی کەوت. خوێنکاری لاو بە جۆریٚ توڕە بوو کە شێت ئاسا دوای پیرە گالیسکە کەوت، بە دەستە بە هێزەکانی توندی یەکێك لە پێچەکانی دواوەی گالیسکەکەی گرت، گالیسکەکە بەو قورسیەی خۆیەوە، لە جوڵە کەوت. کابرای گالیسکەچی لە ترسی شەڕو فەرتەنە، شەلاخێکی بە پشتی ئەسپەکاندا کێشا، ئەسپەکان بە تاو بۆی دەرچوون. ئەندریٚ هەرچەندە خۆشبەختانە فریاکەوتبوو زوو دەست لە پێچەکە بەر بدات، بەڵام تەکانێکی داو بە دەمو ڕووا کەوتە ناو قوڕو چڵپاوی قەراخ جادەکە. لەم کاتەدا، دەنگی پێکەنینێکی خۆش‌و ئاهەنگدار لە سەریٚ ڕا بەرز بووەوە، ئەندریٚ چاوانی هەڵبڕی‌و تەمەشای سەرێی کرد، لەبەر پەنجەرەی ماڵێکا روخساری کیژێکی بینی کە بە عەمراتی خۆی شتی وا جوانی نەدیتبوو. کیژێکی چاو ڕەش، سپی وەکو بەفرێك کە ئاڵی بەرە بەیانی هەتاو نیشتبێتە سەری، کیژیٚ لە کانگای دڵیەوە پێدەکەنی، ئەم پێکەنینە هێندەی دی جوانی دەکرد، ڕەونەقی زیاتری بە جوانیەکەی دەبەخشی. ئاندریٚ، زمانی بەسترا، لە جێی خۆیەوە هایم‌و حەیران دەیڕوانیە کیژیٚ، بە پەریشانی کەوتە پاك کردنەوەی قورو چڵپاوەکەی سەروچاوی، کەچی لە جیاتی پاکی بکاتەوە، زیاتر پیسی دەکرد! ئەم کیژە جوان کێیە ؟ ئاندریٚ، ویستی ئەو پرسیارە لە دەرگاوانی ماڵەکە بکات، کە جل‌و بەرگێکی فاخیری لە بەردا بوو، بەڵام یارۆی دەرگاوان کە چاوی بە سەروسیمای قوڕاوی ئاندریٚ کەوت، بیٚ ئختیار کەوتە پێکەنین‌و وەڵامی نەدایەوە، سەرەنجام بۆی دەرکەوت کە کیژی فەرمانداری "کوڤنۆ"*یە کە بە سەردان بۆ شاری کییف هاتووە.

ئاندریٚ، بۆ سبەی شەو، بە هەمان، خۆسەری‌و سەرکێشی‌و بیٚ پەروایی خوێندکارانی ئەکادیمیایی کییفەوە، بە خشکەیی خۆی بە باخەکەی دەوری ئەو ماڵەدا کرد، بە درەختێکی چڕە لق‌و پۆپا، کە بەپاڵ دیواری ماڵەکەوە بوو، هەڵزناو خۆی گەیاندە سەربانی ماڵەکە، ئەوجا بە لوولەی دوکەڵکێشی سۆپاکەدا داگەڕاو خۆی لە ژووری نووستنی کیژە جوانەکەدا بینییەوە. کیژیٚ لەو دەمەدا لەبەر مۆمێکی داگیرساوا ڕۆنیشتبوو و گوارە گرانبەهاکانی لە گوێی دادەکەند. کە چاوی بە ئاندریٚ کەوت بە ڕادەیەك ترسا کە زمانی لە گۆ کەوت‌و نەیتوانی فزە بکات، بەڵام کە زانی ئەمە کوڕە گەنجە قوڕاویەکەی دوێنێیەو بە تەواوەتی ناسییەوە، دیسان دەستی بە پێکەنین کرد. کە دیتی سەروسیمای ئاندریٚ نەك هەر ترسناك نیە، بەڵکو بە پێچەوانەوە جوان‌و

پیاوانەشە، ئیدی کیژەی پۆلۆنی لە کانگای دڵەوە پێدەکەنی و ماوەیەکی زۆر لەسەر حیسابی ئاندریێ شادمانی کرد. وەکو کیژە پۆلۆنیان، سەرەڕۆ و سەرکێش دیار بوو، بەڵام چاوانی، چاوە جوان و ساف و گەش و دڵگیرەکانی، بە نیگای قووڵ و گەرم، ئەندرییان ئەفسوون کردبوو. کوڕەی خوێندکار بەنج بوو بوو، لە جێی خۆی نەدەجولا — وەکو ئەوە بوو خرا بێتە کیسەیەکەوەو گوریس پێچ کرا بێت.

کیژەخان ، کیژی فەرماندار لێی نزیك بووەوەو تاجە پرشنگدارەکەی خۆی لەسەر ئەونا، گوارەکانی بە لێوی بێ جوڵەی ئەوەوە ئاوێزان کرد، سینە پۆشە ئاڵدۆزییەکەی (زێرکفت) خۆی، بە سینگ و بەرۆکی ئاندریێ دا کرد. ئەم کیژە جوانە، ئاندریی دەڕازاندەوەو، وەکو هەر ئافرەتێکی سەرکێشی هەڵەو هەرزەو هەوەسبازی پۆلۆنی، بەوپەڕی بێ موبالاتی منداڵانەوە، پێی ڕادەبوارد. بەمەش هێندەی دی ئەم خوێندکارە داماوو بەلەنگازەی شپرزەو پەریشان دەکرد. ئاندریێ کە بەو دەقەوە ڕەق ڕاوەستا بوو و جوڵەی نەدەکرد. چاوانی بڕی بووە دوڕ چاوە مەست و خومارەکانی ئەم کیژە جوانە، دیمەنێکی هێندە سەیرو کۆمێدی هەبوو هەر مەپرسە. ڕێك لەم ساتەدا لە تەقەی دەرگا درا، کیژێ پەشۆکا، بە ترسێکی زۆرەوە ئاندریی لە ژێر تەختە خەوەکەیدا شاردەوە. کە هەڵوێستەکەی بۆ ڕوون بووەوەو ترسی ڕەوییەوە، کارەکەرەکەی خۆی، کە یەخسیرێکی تاتاری بوو، گازکردو ئەمری پێکرد کە زۆر بە وریایی و پارێزەوە ئاندریێ بگەیەنێتە باخەکەو لە حەساری باخەکەوە بەڕێی بکات. بەڵام دەرکەوتنی لە حەساری باخەکە، بە هەمان ئاسانی و خۆشی هاتنە ژوورەوەکەی نەبوو، چونکە پاسەوانەکە خەبەری بووەوەو یەکسەر کێشای بەلاقیا، ئیدی خولام و نۆکەرانی ماڵەکەش وەئاگا هاتن، ئەم سەرو ئەوسەری حەسارەکەیان لێگرت، ئیدی بە کوڵان و شەقامەکاندا دووی کەوتن، زۆریان لێدا، بە هەزار شەڕەشەق خۆی لە دەستیان دەربازکردو هەڵهات.

ئیدی لە دوای ئەم ڕووداوەوە، ڕۆییشتن بە بەر ماڵی کیژە خاندا زۆر پڕ مەترسی بوو، چونکە ژمارەی خولام و پاسەوانەکانی فەرماندار یەجگار زۆر بوون. ئاندریێ جارێکی دی کچە خانی پۆلۆنی لە کڵێسای کاتولیکەکاندا بینی. کچە کە هەستی پێکرد وەکو ئاشنایەکی قەدیمی، بزەیەکی ئەفسووناوی بە ڕوویا دا. ئاندریێ جارێکی دیکەش کچە خانی لە دوورەوە بینی. ئیدی دوای ئەوە فەرمانداری کۆفنۆ شاری کییفی بەجێهێشت و ڕۆیی.

ئاندریێ لە شوێن چاوانی ڕەش و ڕوخساری جوانی کیژە پۆلۆنیەکە، سەروسیمای قەڵەوو بڵحی کەسێکی دیکەی لەبەر هەمان پەنجەرەدا بینی. بەو جۆرە ئاندریێ بەدەم ڕێکردنەوە، چاوانی بڕی بووە یاڵی ئەسپەکەی و یادو یادگاریانی ئەوان ڕۆژانەی وەرد دەدایەوەو لە بیری کیژە خانی پۆلۆنیدا نقوم بوو بوو.

ئیدی دەشتی سەردەسێر دەمێك بوو سوارەکانی لە هەمێزی سەوزەڵان وخۆش و خوڕەمی خۆی گرتبوو، لەنێو چڕە گیای بەرزو بڵندا ون بوو بوون، کڵاوە قۆزاقیە ڕەشەکانیان بە ئاستەم دەبینرا و نەدەبینرا.

ئەنجام تاراس بۆڵبا، لە دنیای بیرو خەیاڵان هاتە دەرێ و گوتی:

– ئەهای های! کوڕینە چییە، بۆ وا چوونەتە ژێری و بێدەنگن؟ گرژو مۆن، ماتو بێدەنگ لە تەرکەدنیایان دەچن! دەیسا بەسە! هەرچی بیروخەیاڵە بیدەن بە کۆڵی شەیتانا! دەی سەبیلەکانتان بگرن بە دەمەوەو با دووکەڵێك بکەینو بەدەم سەبیل کێشانەوە ئەسپەکانمان بەر ماmیزان بدەینو بەجۆرێ بۆی دەربچین کە تەیریش بە بای قۆلانماندا نەگات.

قۆزاقەکان، بە ئاستەم خۆیان بەسەر ئەسپەکانەوە دانەواند، پیرە ئەسپیان تاوداو زوو بە زوو لە نێو گژوگیادا ون بوون. ئێستا کڵاوە رەشەکانیانیش نەدەبینرا. تەنیا بە گیایە پێشێل کراوەکەی دوایانەوە دیاربوو کە وەکو بروسکە بۆی دەردەچوون.

مودەتێك بوو کە هەتاو لە قووڵایی ئاسمانی سافو بێگەردەوە چاودێری دەکردنو دەشتو بانی سەردەسێری لە تیشکی گیانبەخشو گەرمی خۆیدا نقوم کردبوو. هەرچی خەمو پەژارەو خەیاڵاتی تاریكو خەمین هەبوو لە دڵو دەروونیان باری کردو دڵیان وەکو مەلانی ئازادو بێ خەمو خەیاڵ، لە سینەیاندا کەوتنە فڕین. تا زیاتر لەو دەشتە سەردەسێرەدا پێشڕەویان دەکرد، جوانترو دڵگیرتر خۆی دەنواندو دەهاتە بەرچاو.

لەو زەمانو ڕۆژگارەدا، هەر هەموو ئەم سەر زەوەمینەی کە هەنوکە "رووسیای نوێ"ی پێ دەڵێن، تا ڕەخی دەریای رەش یەکپارچە سەوزەزارو بەیار بوو، هەرگیز هیچ گاسنێك شەپۆلی بێ پایانی دەوەنو بنچکە کێوی، ئەو سەر زەمینەی نەکێڵا بوو. تەنیا ئەسپ سواران، کە لە نێو چڕە دەوەنو بنچکەجاڕو سەوزەگیای بژونو زەمەندا، وەکو ئەوەی بکەونە بێشەو جەنگەڵەوە، پەنهان دەبوونو، عەردی ئەو سەر زەمینەیان پایەماڵ دەکرد. لە سروشتدا هیچ دیمەنێك نەبوو لە دیمەنی ئەو دەشتە بێ پایانە جوانترو دڵگیرتر بێت، کە تەمەشات دەکرد ڕووبە ڕووی دەشتەکە لە ئۆقیانوسێکی کەسكو زێڕین دەچوو کە ملیۆنان گوڵو گولیلكو گوڵوکی ڕەنگاو ڕەنگ بەسەریەوەو بەدەم شەپۆڵدانەوە دەبریقایەوە.

کەو وکەوباڕ لە ژێر ساقەتەی ناسکی گیاکانەوە، ملیان درێژ دەکردو بۆ دانەوێڵەیەك دەگەڕان. سەرانسەری ئەو دەشتە بەرینو بێ پایانە سەر ڕێژ بوو لە دەنگو ئاوازی جۆراو جۆری تەیروتو. بازو هەڵۆ، لە حەلحەی ئاسمانەوە باڵیان کردبووەوەو لەنگەریان گرتبوو و لەوێندەرەوە چاویان بڕی بووە، چڕە گیاکانی ژێریان. دەنگی قازە کێویان کە بە پۆل بەرەو ئاسۆ دەفڕین، لە ئاسمانەوە دەگەییە گوێ. جاری واهەبوو تەیرێك لە نێو گیاکانەوە بە فڕکانێك هەڵدەفڕی، بەرز دەبووەوە، بە ناو شەپۆلی شینباوی ئاسمان دەکەوت، بەرز تر دەبووە، دەگەییە حەلحەلەی ئاسمانو بە ئاستەم وەکو خاڵێکی چکۆلەی ڕەش دەهاتە بەرچاو، لێ کە چەرخەڵەیەکی بۆ دەکرد، لە ژێر تیشکی خۆرەکەدا دەدرەوشایەوە...

سوارەکان، بۆ ماوەی چەند دەقیقەیەك بە مەبەستی خواردنی نانی نیوەڕۆ لایان دا. ئەو دە نەفەرە قۆزاقەی کە دەگەڵیاندا بوون، لە ئەسپەکان دابەزین، قەڕابە گارلکایان لە زینی ئەسپەکان کردەوە، ئەو کودیلانەشیان داگرت کە لە جیاتی جامولکە بەکاریان دێنا. سوارەکان، هەروا بە سەر پێوە سەرو یەکدوو پاروو نانیان بە قاورمەو جزلیکی بەرازەوە خواردو سەرو جامێ

گارلکایان هەڵدا بۆ ئەوەی ئاهێکیان تێبگەڕێ، چونکە تاراس بۆڵبا، ڕێگەی بەکەس نەدەدا، ئەوەندە بخواتەوە کە لە ڕێگادا مەستو سەرخۆش بێت.

دەگەڵ خۆرئاوادا، دیمەنی دەشتەکە بە تەواوەتی گۆڕا، سەرانسەری ئەو دەشتە ڕەنگاو ڕەنگە لە باوەشی دوا تیشکی خۆردا، ئاوێتەی یەکدی بوونو، بەرەبەرە رەنگێکی تاریکی گرتەخۆ. بە چاکی دیاربوو کە چۆن سێبەرێك باڵی بەسەردا دەکێشاو ڕەنگە سەوزەکەی تاریك تاریك دەکرد. ئەو هەڵمو تەمەی لە ئەرزەوە بەرز دەبووەوە بەرەبەرە چڕتر دەبوو، هەر گوڵێك، هەر گیایەك بۆنو بەرامەیەکی تایبەتی بە چوار دەوری خۆیدا پەخش دەکردەوەو سەرانسەری ئەو دەشتە بێ پایانە لە بۆنو بەرامەی خۆشدا نقوم دەبوو. هەر هەموو ئەو دەنگو ئاوازانەی کە بە ڕۆژەوە دەبیستران، خامۆش بوونو دەنگی دیکە جێی گرتنەوە. ئێستا دەنگی کولۆ لە هەر دەنگێکی دی زاڵتر بوو. ناو بە ناو دەنگی قوویەك لە دەریاچەیەکی دوورە دەستەوە دەهاتو کە لە هەوادا بڵاو دەبووەوە لە تۆ وایە لەرەی دەنگدانەوەی دەنگی زیوە.

ڕێبوارەکان، لە ناوەندی دەشتەکەدا، شوێنێکیان هەڵبژاردو لایان دا. ئەوسا ئاگرێکیان کردەوەو کتریو مەنجەڵیان نایە سەری. دوای شێو، ئەسپەکانیان بەرەڵای نێو سەوزە گیا کرد، ئەوسا باڵا پۆشەکانیان دا بەخۆداو لێی خەوتن.

ئاسمان، دەتگوت بەبار ئەستێرانی پێوەرکراوە، ئەستێرەکان بەسەر سەریانەوە نزم دیار بوون، گوێچکان پڕ دەبوون لە دەنگی جۆرەها مێرووی ناو گژوگیای بژونو زەبەندی ئەو دەشتە بێ پایانە، جۆرەها دەنگو ئاواز، لە باوەشی کشو ماتی ئەو شەوە ئارامو سافەدا، بە ڕوونی دەنگی دەدایەوەو ختوکەی گوێچکانی خەواڵویان دەدا. خۆ ئەگەر بە ڕێکەوت یەکێکیان بێدار بایەتەوەو هەستابا، دەی بینی سەرانسەری ئەو مەرزو بۆیە، ئەو دەشتە پانو بەرینە یەکپارچە گوڵە ئەستێرەیەو لە دوورو نزیکەوە دەبریسکێنەوە. لە دووری دوورەوە، بڵێسەی قامیشو زەلی وشکی گڕگرتوو، لە مێرگو ڕەخی ڕوبارانەوە دەچوو بە ئاسمانا و پانتاییەکی ئاسمانی ڕووناك دەکردەوە. ئەوجا شەقەی باڵی قازە کێویان، لە نۆرە فڕینی شەویاندا، بەرەو سەمتی باکوور، دەکەوتنە بەر ڕووناکی ئەو ئاگرە دوورانەو لە تۆ وایە چرای سوورنو بە ئاسمانی تاریکدا دەفڕن.

بەیانی سوارەکان، بێئەوەی ڕووبە ڕووی هیچ پێشهاتو کێشەو مەترسییەك بن، درێژەیان بە سەفەری خۆدا. تاقە یەك گوند، یان شاروچکەیەك لەسەر ڕێگایان نەبوو. تا چاو هەتەر دەکات هەر دەشتە بێ پایانو ئازادو جوانەکە بوو. ناو بە ناو لە دووری دوورەوە درەختانی لێڕەواری کەناری روباری دەنیپەڕ دەبینران.

تاراس بۆڵبا، تەنیا تاقە جارێك، تارماییەکی چکۆلەی کە لە نێو چڕە گژوگیاکاندا، پەیتا پەیتا تاریکترو بچووکتر دەبووەوە، بە کوڕەکانی نیشان دا و گوتی:

– تەماشاکەن کوڕینە، هۆو تارماییە دەبینن، ئەوە تاتارییەکی ئەسپ سوارە! دەتانەوێ بیگرن؟ نا وازی لێبێنن، چونکە نایگەنێ، ئەسپەکەی لە شەیتانەکەی من خۆشبەزەترە!.

یارۆی تاتاری دەموچاو چکۆلەی سمێڵ زل، چاوەکانی چکۆلە کردنەوەو لە دوورەوە دزە نیگایەکی کرد، وەکو تاژی بۆنێکی هەواکەی کردو هەرکە بۆی دەرکەوت قۆزاقەکان سیازدە کەسن، وەکو بزنە کێوی بۆی دەرچوو و دیارنەما.

بەڵام بۆڵبا، هەر بۆ ڕێ گومکێ، بە خۆو سوارەکانەوە، ڕووی کردە روباری تاتارکۆ، کە روبارێکی چکۆلە بوو و دەڕژایە دەنیپەڕەوە. بە ئەسپەکانەوە بە ناو ڕوبارەکە کەوتن، بۆ ئەوەی جێ پێی ئەسپەکان دیار نەبێ و بۆ ڕێ گومکێ ماوەیەك بە ناو ڕوبارەکەدا ڕێیان کرد، ئەوسا لە ڕوبارەکە وەدەرکەوتن، گەڕانەوە سەر ڕێگاکەی خۆیان و درێژەیان بە سەفەرەکەیان دا.

دوای سێ ڕۆژەڕێ لە جێی مەبەست نزیك بوونەوە. کە هەوا لەپڕ ساردی کرد، ئیدی سوارەکان هەستیان کرد لە ڕوباری دەنیپەڕ نزیك بوونەتەوە. ڕوبارەکە لە دوورەوە دەبریقایەوە. لە نەوارێکی تارێك دەچوو کە دەوری ئاسۆی ئەرزو ئاسمانی دابێ. دەنیپەڕ هەناسەی شەپۆلی ساردی خۆی بە دەوروبەردا پەخش دەکردو نزیك و نزیکتر دەبووەوە تا لە ئەنجامدا نیوەی ئەو سەر زەمینەی داپۆشی.

سوارەکان، گەیشتنە ڕەخی ڕوبارەکە، لە ئەسپەکانیان دابەزین، سواری کەشتیەکی چکۆلە بوون، دوای سێ سەعاتە ڕێ لە دوڕگەی خورتیستسا کە ئۆردوگای (سچ=زاپارۆژی) لەوێ بوو، دابەزین.

لە کەنار دوڕگەکەدا، ئاپۆرایەکی زۆر، خڕ بوو بووەوەو دەگەڵ بار بەرەکاندا خەریکی دەمبۆڵەو جنێوان بوون. سوارەکان تەنگ و پاڵوی زینی ئەسپەکانیان توند کردەوە. بۆڵبا، پشتێنەکەی توند کردەوە، بە کەش و فشەوە دەستێکی بە سمێڵیدا هێنا، (ئۆستاپ و ئاندرێ)ش بە هەستێکی نیگەرانی ئامێزو خۆشیەکی گۆنگەوە لە سەراپای خۆی روانی، ئەوجا هەموو پێکەوە سواری ئەسپەکانیان بوون، ڕوویان کردە ئاوەدانیەك کە هەر نیو فەرسەخێك لە ئۆردوگای (سچ)ـەوە دوور بوو.

کە خۆیان بە ئاوەدانیەکەدا کرد، تەقوهوڕی چەکوشی پەنجا ئاسنگەر کە لە بیست و پێنج کوورەی لە ئەرزا هەڵکەندراوەوە بەرز دەبووەوە بە شەریان کەڕو کاس دەکرد، هەموو ئەو دۆکانانە وەکو کەپر بە پۆش و هەژگان سەریان گیرا بوو. دەباخچی زەلام و کەتەو بەهێز، بەریز لە ژێر دالانێکی سەر جادەکەدا دانیشتبوون و بە دەستە بە هێزەکانیان کەوڵی گایان خۆشە دەکرد. بازرگانان لە ژێر خێوەتەکانی خۆیاندا بە دیار قاسەو پۆلاو بەرمیلی بچووکی پڕ لە باروتەوە دانیشتبوون.

کابرایەکی ئەرمەنی لە دەرێی دوکانەکەیا دەستەسڕە نایاب و گرانبەهاکانی هەڵواسی بوو، کابرایەکی تاتاری گۆشتی بەرخی بە شیشەوە دەکردو دەیبرژاند. کابرایەکی جولەکە سەری بردبووە پێشێ و گارلکای لە بەرمیلێك دەردێنا. بەڵام یەکەم قۆزاقی کە تووشی بوون، کابرایەکی خەڵکی زاپاروژیە بوو، لە ناوەندی ڕێگاکە، لەسەر گازەرای پشت، درێژاو درێژ ڕاکشا بوو، لە غوڕابی خەودا بوو، بەکەماڵی ئیسراحەت هەر چوار پەلی لێ بڵاوکردبووەوە، تاراس بۆڵبا، خۆی

پێ زەوت نەکرا، بەوپەڕی دڵبەندی بەدیاریەوە وەستا، جڵەوی پیرە ئەسپی ڕاکێشاو هاواری کرد:

– تەحا... لەم دیمەنە جوانە! پەکوو لەو سەڵتەنەتە! چ دیمەنێکی جوانی هەیە؟

ئەلهەقی، دیمەنێکی نێرانە بوو. کابرای قۆزاقی لە ناوەڕاستی ڕێگاکە، درێژاودرێژ وەکو شێر ڕاکشا بوو، بەوپەڕی کبریاوە قژی بە پشتا پەخش بوو بوو و بە پانتایی جێ پێیەك عاردی داپۆشی بوو. شەرواڵە دەڵبەکەی کە لە پارچەیەکی قرمزی گرانبەها دروست کرا بوو، پەکپارچە قەتران بوو.

بۆڵبا، پاش ئەوەی لە ناخی دڵەوە دڵبەندی خۆی بە کابرای قۆزاقی دەربڕی، ملی ڕێگایەکی تەنگی گرتەبەر، ئەم بەرو ئەوبەری ڕێگاکە یەکپارچە پیشەوەرو کاسبکاری هەمە ڕەگەز بوو، هەموو خجڵی (مژولی) کارو کاسبی خۆ بوون، ئیدی ئەم ئاواییە بوو بوو بەو بازاڕەی کە پۆشاك و خۆراکی جەنگاوەرانی ئۆردوگاکەی دابین دەکرد، چونکە ئەوانەی کە لە ئۆردوگاکەدا بوون جگە لە جەنگ و شەڕو مەینۆشی و خۆشگوزەرانی هیچی دیکەیان نەدەزانی.

ئەنجام ئاوەدانیەکەیان بەجێهێشت، هەندی کەوێڵی(کوختە) پەڕاگەندەی قۆزاقیان بەدی کرد، کە هەندێکیان بە دارو هەژگان سەریان گیرا بوو و هەندێکیان بە دەستووری تاتاری بەلباد سەریان گیرا بوو.

هەندێکیان لە خشت دروست کرا بوون. هیچیان حەوشەو حەساریان نەبوو، هیچ کەوێڵێك بەر هەیوان یان کەپری دارینی لە بەردەما نەبوو. پەرژینە نزمەکان بێ پاسەوان و ئێشکگر بوون. چەند قۆزاقیەکی دانیشتووی زاپاروژیە، چەند کەسێکی کەتەو زەلام، بە تەمەڵی و قلیان بەدەم، لە ناوەڕاستی ڕێگاکەدا بەپاڵکەوتنەوە، بە خەمساردی و بێ موبالاتیەوە، بەبێ ئەوەی لە جێی خۆیان بجوڵێن، تەماشایان دەکردن. تاراس بۆڵبا کە دەگەڵ هەردوو کوڕەکەی بە پارێزەوە بە نێوانیاندا تێدەپەڕی گوتی:

– سڵاو لە (پانانی=میر،خان) زاپاروژیە.

زاپاروژیەکان، وەڵامیان دایەوە

– سڵاو لە ئێوەش!

خەڵکێکی زۆر لە سەرانسەری ئۆردوگاکەدا، کە لە مەیدانێکی کراوەی بەرین دەچوو، بڵاو بوو بوونەوەو بە جل و بەرگی ڕەنگاو ڕەنگەوە دیمەنێکی جوانیان دروست کردبوو، دەموچاوی تاوە سووتیان ئەوەی دەنواند کە هەر هەموویان غاراوی شەڕو شۆڕی سەخت و خوێناوی بوون، هەموو جۆرە ناخۆشی و فەلاکەت و تەنگانەیەکیان جەڕباندووەو لێی دەرچوون. کەواتە ئەمە ئۆردوگاکەیە، ئۆردوگای (سچە)! ئێرە لانەی شێرە پیاوانە! لێرەوە ئازادی و گیانی قۆزاقایەتی باڵ بەسەر سەرانسەری ئۆکراینا دەکێشێت.

سوارەکان گەیینە ناوەندی مەیدانێکی گەورە کە ئەنجوومەنی (ڕادا)، واتا ئەنجوومەنی گشتی قۆزاقان، لەوێدا کۆدەبوونەوە. کابرایەکی زاپاروژی، لەوێ، لەسەر بەرمیلێکی ژێروبان، بە سینەو بازوانی ڕووتەوە دانیشتبوو و خەریك بوو بە کاوەخۆ کراسەکەی دەدرووەوە. کەمێك لەولاترەوە

دیسان جڵەوی ئەسپەکانیان ڕاکێشا، تووشی جۆقەیەکی موزیکایی بوون، گەنجێکی زاپاروژی لە ناوەندیاناو لە سووچێکی تەنگدا، هەردوو باسکی لێ بڵاوکردبووەوەو کڵاوەکەی نابوو بە تیلاکەی سەریەوە، بەدەم سەمایەکی بە جۆشەوە هاوار لەسەر هاواری دەکرد:

– سازڤانان، توندتر توندتر سازو بژەنن! تۆش فوما، دڵاوا بە دەگەڵ ئەو فەلانەدا، بۆ چۆری گارلکا زویریان مەکە.

فوما، کابرایەکی قۆزاقی چاو ڕەش بوو، هەر کەسێك داوای لێکردبا جامێ گارلکای دەدایە. چوار پیرەمێرد بە دەوری گەنجە زاپاروژیەکدا بەلەز دەڕەقسین، جاری وابوو وەکو شەپۆل بەرز دەبوونەوەو چی وایان نەدەما بەسەر سەری سازڤانەکاندا بازبدەن، جاری واش هەبوو، بە چیچکانەوە، هێندە بە جۆش و خرۆش دەڕەقسین و پاو پێڵاوی بەمامێزو ناڵچەیان بە جۆرێ بەو ئەرزە ڕەقەدا دەدا، گرمە گرمی سەعاتە ڕێیەك دەڕۆیی.

ئەرزەکە دەنگەکەی دەبرد، بۆ دووری دەبرد، ریتم و ئاهەنگی سەماو هەڵپەڕکێی (گۆباك و تریباك) کە بە زەبری پێڵاوی ناڵچەدار دروست دەبوو، لە هەوادا دەنگی دەدایەوە. پیاوێك هەبوو لە هەموو ئەوانی دی بە جۆشتر دەیقریواندو هەڵدەپەڕی و هەر ئەوە بوو بە نێویاندا هەڵنەدەپەڕی. قژەکەی بە دەم بایەکەوە سەمای دەکرد، سینگ و بەرۆکی گۆشتنی توندو تۆڵی، ڕووتی ڕووت بوو. چاکەتێکی زستانەی ئەستووری لەبەر بوو، ئارای لە ئارەقەدا هەڵکشا بوو.

تاراس بۆڵبا، دوای کەمێك تەمەشا کردن هاواری کرد:

– چاکەتەکەت داکەنە، هەموو ئازات لە ئارەقەدا هەڵکشاوە!

کابرای زاپاروژی وەڵامی دایەوە:

– ناتوانم.

– بۆچی؟

– لەگەڵیا ڕاهاتووم.

ئەلهەقی ئەو کوڕە گەنجە نە کڵاوی لەسەر بوو، نە دەسەسرێکی لە مل بوو، نە پشتێنێکی لە پشت بوو، هەر هەمووی فڕێ دابوو.

حەشاماتەکە سات بە سات و زۆرتر دەبوو، خەڵکانێکی زۆر چوونە ڕیزی سەماو هەڵپەڕکێکەوە، کوڕ نەبوو بە دیتنی دیمەنی ئەم سەماو هەڵپەڕکێ پڕ جۆش و خرۆش و کێویانەیە کە پێیان دەگوت "سەمای قوزاقی" چونکە لە داهێنانی خودی قۆزاقیەکان بوو، نەیەتە جۆش.

تاراس بۆڵبا ئەنجام هاواری کرد:

– خۆزی بەسەر ئەسپەوە نەدەبووم، دەنا منیش دەڕەقسیم.

لەم بەینەدا چەند نەفەرێك لە قۆزاقیانی ناسراوو، پیری ئۆردوگای سچ، کە بە هۆی کارو کردەوەی قارەمانانەو پیاوانەی خۆیانەوە، مایەی ڕێزو حورمەتی هەموو دانیشتوانی ئۆردوگاکە بوون و پیاو شەرمی لە سەری سپیان دەکرد، پۆستی فەرماندەی قۆزاقەکانیان دەستۆ گرتبوو، لە نێو ئاپۆڕاکەوە پەیدا بوون. زۆری پێ نەچوو کە تاراس بۆڵبا خۆی لە نێو کۆمەڵێك ئاشناو

برادەرو دۆستی کۆندا بینییەوە. ئۆستاپو ئاندرێ، لە سوچێکەوە وەستا بوونو گوێیان لە گفتوگۆی نێوان ئەو پیرە پیاوانە دەگرت.

- ئۆو، "ئەمە تۆی پچریتا گیان!"، "رۆژباش کوزولوپ"، "تاراس خوا تۆی لە کوێوە بۆ ئێرە هێناوە؟"، "دولوتو گیان چۆنە رێت کەوتووەتە ئێرە"، "مەرحەبا گردیاك!"، "سلاو گوستی!"، ریمین قەت وێنام نەدەکرد جارێکی دیکە لێرەیا بتبینمەوە".

تاراس بۆڵبا، یەکسەر کەوتە دەسوموچ دەگەڵ ئەو جوامێرو دلاوەرو قارەمانانەدا کە لە هەر چوار نکالی دەشتو دەرێن رووسیای رۆژهەڵاتەوە، لێرە، لە دەوری یەك خڕ بوو بوونەوە. ئەوجا کەوتە پرسیار کردن:

- ئەرێ کازیان چ دەکا، دەنگو باسی؟ ئەدی پورودافکا کەوتە کێوە؟ ئەدی کولوپیور چ دەکات؟ ئەدی بیدسیشۆك؟

تاراس بۆڵبا، لە وەڵامی کۆنە دۆستەکانیەوە، ئەوەی زانی کە پەرودافکا لە شاری تونوبان لە سێدارە دراوە، "کولوپیو، لە نزیکی کیزیکرمن بە زندوویەتی پێستیان گرووە، بیدسیشوك، سەریان بڕیوەو، لە خۆێیان کردووەو لە بەرمیلێکی چکۆڵەیان ناوەو بۆ کەستەنتینیەیان ناردووە...

تاراس بۆڵبای پیر، سەری لەبەر خۆی نا، لە فکران ڕاچوو و، لە بن لێوانەوە گوتی:

- حەیفێ، بەڕاستی قۆزاقی باش بوون!

پەراوێز:

*- کوڤنو: ناوی شوێنە.

*- گوباكو تریباك: ناوی دوو جۆرە رەقسو هەڵپەڕکێی ئۆکراینییە.

((٣))

تاراس بۆڵباو کوڕەکانی نزیکەی هەفتەیەك بوو گەیی بوونە ئۆردوگای سچ. ئۆستاپو ئاندرێ زۆر گوێیان لە مەشقو ڕاهێنانی سوپایی نەبوو. ئیدی ئۆردوگاکەش حەزی نەدەکرد، دانیشتوانی خۆی زیاد لە پێویست بە مەشقو ڕاهێنانەوە مژول و سەرقاڵ بکاتو کاتی خۆی بە

فیرۆ بدات: چونکه لاوانی ئۆردوگاکه له مەیداناو له جەرگەی شەڕدا – که لەو دەورو زەمانەدا هەمیشه شەڕو شۆڕ هەبوو– قالْ دەبوونەوەو ئەزموونیان به دەست دێناو پەروەدە دەبوون. قۆزاقان، له کاتی دەست به تاڵیو نەبوونی شەڕدا، زۆریان حەز له مەشقو ڕاهێنانی سوپایی وەکو زەبت وڕەبت و ئەو شتاه نەدەکرد. لێ جارجار خۆیان به نیشان نانەوەو تیر هاوێژیو سەگڤانیەوە خەریك دەکرد، هەندێجاریش لەو دەشتو دەرە بێ پایانەدا خەریکی ئەسپ سواریو ڕاوو شکاری حەیوانه کێوییان دەبوون. ئیدی باقی وەختەکەیان به مەینۆشیو خۆشگوزەرانی ڕادەبوارد. ئیدی ئۆردوگاکه ژینگەیەکی غەریب بوو، شانۆیەك بوو به مەینۆشیو کەیف خۆشیو سەماو هەڵپەڕکێ دەستی پێدەکردو لەوە نەدەچوو کۆتایی هەبێت. هەڵبەته هەندێ لەو خەڵکه خەریکی کارو پیشەی خۆیان بوون، هەندێکی دی دوکانو دوکانچه یان هەبوو و کارو کاسبیان دەکرد. بەڵام زۆربەی هەرە زۆری زاپارۆژیەکان، ئەوانەی له ئۆردوگاکه بوون، تا پارەیان له گیرفانا مابا، یان هێشتا دەستکەوتو تالانیەکانیان، لای خۆیان دەما و نەدەگەییه دەستی دوکاندارەکانو مەیخانەچیەکان له بەیانیەوە تا ئێواری خەریکی رابواردن و کەیفو خۆشیو بادەنۆشی دەبوون. هەڵبەته ئەم بادەنۆشیه گشتیه سرووتو سیحرو ئەفسوونی خۆی هەبوو، چونکه هەرگیز وەکو مەینۆشی ئەو گروپو دەستانه نەبوو که له ڕووی خەمبارییەوەو بۆ فەرامۆشی پەنایان وەبەر مەیو مەینۆشی دەبرد. بەڵکو زیاتر بۆ کەیفو خۆشی ڕابواردن بوو. هەر کەسێك که پێی دەنایه ئۆردوگای سچەوە، ئیدی هەموو فیکرو زیکرو مەشغەڵەتێکی ڕابردووی فەرامۆش دەکرد. زوو به زوو تێکەڵاوی خەڵکانێکی ئەهلی کەیفو ڕابواردنو عەربەدەکێشی وەکو خۆی، بێ ماڵ و منداڵ، بێکەسوکارو بێ هیچ شتێك، دەبوو. خەڵکانێك که جگه له ئاسمانی بەرینو کەیفو شادی خۆیانو ژینی ئازادی هیچی تریان نەدەناسی. ئیدی ئەمه سەرچاوەی هەوەڵو ئاخیری ئەم خۆشیو شادیه کێویانەی ئەوان بوو.

قسەوباسو سەربهوردو چیرۆکی ئەو خەڵکانەی لەوێندەر، له سچ(ئۆردوگای زاپاروژی)، له دەوری یەکدی خڕ بووبوونەوەو له تەمەڵیدا له عاردی ڕاکشا بوون، زۆرجار ئەوەنده خۆشو عەنتیکەو پێکەنیناوی بوون، که ئینسان دەبوایه هەمان تەبیعەتی خەمساردیو بێ موبالاتی زاپاروژییانی هەبوایه، ئەوجا بتوانێ خۆی بگرێتو له قاقای پێکەنین نەداتو وەکو ئەوان به ڕادەیەك جدیو مڕو مۆچ بێ که تەنانەت سمێڵیشی نەبزوێ. که ئەم مڕومۆچیو جدیەتو خوێنساردیه، له خەسڵەته دیارەکانی رووسیانی باشووریەو تا ئێستاش له هەموو هاوڕەگەزەکانی تریان جیایان دەکاتەوە. ڕاسته ژینگەی ئۆردوگای سچ، ژینگەیەکی مەستانەو پڕ شادیو کەیفو هەراو هەنگامه بوو، بەڵام وێڕای ئەوەش ئەم کەیفو شادییه، لەو کەیفو شادیانه نەبوو که کەسانێك له مەیخانەیەکدا، به مەبەستی خۆ له بیر کردن، به شێوەیەکی قێزەون بەرپایان دەکرد. ئەم ژینگەیه، ژینگەی دۆستانه بوو، زیاتر له ژینگەی خوێندنگەو دۆستایەتی خوێندکاران دەچوو، بەڵام له جیاتی دانیشتن له پۆلی دەرسو گوێگرتن له قسەو ئامۆژگاری دەرسی قورسو ناخۆشی مامۆستایان، به کۆمەڵ، دەگەڵ پێنج هەزار سواردا، دەکەوتنه ئەسپ سواریو جریدبازیو هێرشو پەلامار. له جیاتی مەیدانو گۆڕەپانی تۆپێنو

فوتبۆڵ، سنووروو کەوشەنی بێ پاسەوانی دووروو درێژمان هەبوو کە لەم لاوە سەرو کەللەی تاتاریان پەیدا دەبوو و لەو گۆشەوە سەرو کەللەی کابرایەکی تورکی مێزەر سەوز سەری قوت دەکردەوەو بە ڕقەوە تەمەشای دەکردن. ئەو جیاوازیەش هەبوو کە گەنجانی خوێندکار، بە زۆر، بەبێ خوایشتی خۆیان لە خوێندنگاکاندا لە دەوری یەکدا خڕ دەکرانەوە، بەڵام لێرەدا، هەر هەموو بە خوایشتی خۆیان، بە کەماڵی مەیل و ئارەزوو، داك و باب و کەسوکارو هەموو شتێکی تریان بەجێدەهێشت و پەیوەندیان بە جەنگاوەرانی (سچ)ـەوە دەکرد. ئەو کەسانە لێرە خڕ بووبوونەوە، کە هەستیان بە پەتی سێدارە کردبوو و لێرەدا لە جیاتی ئەو جۆرە مەرگە، مەرگی بێ خوێن ڕشتن، ئاوێتەی ژیان دەبوون، ژیانی پڕ لە کەیف و خۆشی، ژیان بە هەموو چڕی و جەنجاڵیەکیەوە. ئەو کەسانە لێرە بوون، کە بە تەبیعەتی شەریفانەی خۆ، نەیاندەتوانی تاقە پولێك، لە گیرفانیاندا هەڵگرن و، لە سایەی سەری سووتخۆرانی جولەکەوە، دەکرا بەرکیان ژێرو ژوور بکەیت و ترسی ئەوەت نەبێ تاقە پولێکی لێ بکەوێتە خوارێ، یانی خاوەنی گیرفانی خۆیان نەبوون، هەموو ئەو خوێندکارانەی کە تەحەمولی شولك و شەلاقی ئەکادیمیایان نەکرد بوو سەرە واوێك لە قوتابخانەوە فێر نەبوو بوون، هەر هەموویان لێرە، لە ئۆردوگادا خڕ بووبوونەوە. بەڵام خوێندکاری واشیان تێدا بوو کە هۆراس و شیشرۆنیان دەناسی و دەیانزانی کۆماری ڕۆمای کۆن چی بووە. لێرەدا گەلێك لەو ئەفسەرانەش بەدی دەکران کە پاشان لە سوپای سەڵتەنەت و پاشایەتی ڕووسیادا، ناوو ناوبانگیان پەیدا کرد، لە ئۆردوگای سچ دا، ژمارەیەکی زۆر لە پارتیزانانی پڕ ئەزموون هەبوو، کە بەلایانەوە گرینگ نەبوو لە کوێ بجەنگن. گرینگ ئەوە بوو شەڕێك لە ئارادا بێ، چونکە پێیان وا بوو پیاوی مەردو ڕەند، نابێ کاتی خۆی بەبێ شەڕو پێکادان بە فیڕۆ بدات. خەڵکانێکیش لەم ئۆردوگایەدا هەبوون کە تەنیا بۆ ئەوە هاتبوون تا پاشان لاف و گەزاف لێبدەن و بتوانن بڵێن کە لە ئۆردوگای نێو براو بوون و پارتیزان و جەنگاوەرانی کارامەو ئەزموونداربن. جا چ خەڵکانێك لەوێندەر نەبوون؟

ئەم کۆمارە عەجیب و غەریبە، زادەی زەرورەتی ئەو قۆناغ و سەردەمە بوو. ئاشقانی جەنگ، خوازیارانی جامی زێڕین، هەوادارانی پارچەو قوماشی زێڕباف گرانبەها، دۆکات* و پارەو پول بوون، هەمیشە دەیانتوانی لە ئۆردوگای سچ دا بۆ خۆ کارێك بدۆزنەوە. تەنیا ئەهلی ئەشق و ئاشقێنی و مێبازی هیچ شتێکیان لێرەدا دەست نەدەکەوت. چونکە هیچ ئافرەتێك، زاتی نەدەکرد، نەك هەر لە ناو ئۆردوگاکەدا، بگرە لە دەوروبەری ئۆردوگاکەشدا دەربکەوێ و خۆی نیشان بدات.

ئەو کەسەی کە تازە پەیوەندی بە ئۆردوگای (سچ)ـەوە دەکرد، تەنیا خۆی بە فەرماندەو ئەتامانی* هەڵبژێردراوی ئۆردوگاکە دەناساندو ئەویش، بە گەرمی خێرهانینی دەکردو دەیپرسی:

– بە خێرهاتی هاوڕێی ئازیز! باوەڕت بە مەسیح هەیە؟

یارۆ وەڵامی دەدایەوە:

– بەڵێ باوەڕم پێی هەیە!

– ئەدی باوەڕت بە سیانەی پیرۆز (خودا، عیسا، مریەم) هەیە؟

– ئەی مەعنای چی!

– باشە هاتوچۆی کلێسا دەکەیت؟

– بەڵێ!

– ئادەی نیشانەیەکی خاچمان بۆ بکێشە.

یارۆی تازە هاتوو نیشانەی خاچی دەکێشاو، هەنگێ کوشیفوی ئەتامان* دەیگوت:

– باشە، بڕۆ بە دڵی خۆت، یەکێك لە سەربازگەکان هەڵبژێرە.

بەو جۆرە، ڕێو ڕەسمی تەعاروفەکە کۆتایی دەهات.

ڕاستە هەموو دانیشتوانی ئۆردوگاکە لە یەك کلێسادا نوێژیان دەکردو ئامادەبوون دوا دڵۆپی خوێنی خۆیان لە پێناوی کلێساکەیاندا بڕێژن، بەڵام زۆر پابەندی ڕۆژوو دروستکاری نەبوون و گوێیان لێی نەبوو. هەڵبەتە تەنیا جولەکەی تەماعکارو ئەرمەنی و تا تاران، کە زۆر پارە خۆشەویست بوون، زاتیان دەکرد لە ئاوەدانیەکانی دەوروبەری ئۆردوگاکەدا کارو کاسبی بکەن، چونکە زاپاروژیەکان، سەواو مامەڵەیان نەدەکرد، دەستیان بە گیرفانی خۆدا دەکردو چەندیان پارە بە دەستەوە هاتبا، هەموویان دەدا بە یارۆی کاسب و فرۆشیار. بەڵام دەبێ ئەوەش بگوترێ کە ئەو کاسبکارانە یەجگار بێ شانس و نەگبەت بوون. لەو خەڵکانە دەچوون و کە لە بناری چیای گڕکانی فیزوف نیشتەجێ دەبوون. چونکە هەر کە لە دەڤەری زاپاروژیە پارە ڕوو لە کەمی و نەمان دەچوو، قۆزاقانی سەرکێش و بێباك دوکانچەکانیان دەشکاندو هەرچیان تیا بوایە تاڵانیان دەکرد.

ئۆردوگای سچ نزیکەی شەست سەربازخانە یان "بەشی" هەبوو، هەر یەکێك لەو سەربازخانانە لە کۆمارێکی سەربەخۆ دەچوو، ئەم سەربازخانانە لەلایەکی دیکەشەوە لەو قوتابخانە شەوانە ڕۆژیانە (بەشی ناوخۆیی) دەچوون کە هەموو پێداویستیەکانی قوتابیان لەلایەن خودی قوتابخانەکەوە دابین دەکرێن. لەم سەربازخانانەدا هیچ قۆزاقێك خاوەنی هیچ شتێکی خۆی نەبوو. هەموو شتێك بە دەستی بەرپرسی (ئەتامان) سەربازخانەکە بوو، کە پێیان دەگوت (باب). پارە، پۆشاك، هەموو خواردنێك و تەنانەت سووتەمەنیش بە دەستی باب بوو. خۆ ئەگەر یەکێکیش پارەی هەبوایە، بە ئەمانەت لە دەف وی دادەنا.

زۆرجار، سەربازخانەکان لە نێوان خۆیاندا لێیان دەبوو بە شەڕ. لەم حاڵانەدا دەم و دەست قەرقەشە و دەمبۆڵەکان دەبوون بەشەڕە مست. قۆزاقەکان لە سەربازخانەکانی خۆ دەهاتنە دەرێ، دەهاتنە مەیدانەکە، دەکەوتنە شەڕە مست و تا یەکێکیان سەردەکەوت ئەوجا وازیان دێنا. پاش ئەوە بە پەلە دەکەوتنە مەینۆشی.

ڕەوشی ئۆردوگای سچ کە ئەوەندە بەلای گەنجەکانەوە خۆش بوو، بەو جۆرە بوو کە باس کرا.

ئۆستاپ و ئاندرێ، بە هەموو سەرگەرمی و جۆش و خرۆشێکی گەنجیەوە، خۆیان بەم دەریای ئازادی و بێ موبالاتیەدا کرد، دەربەست هەموو ڕابردوویان، لە ماڵە باوانەوە بیگرە تا

ئەکادیمیای شەوانە ڕۆژی کییف و گشت خەم و خولیایەکی تریان، فەرامۆش کردو خۆیان بەم ژیانە تازەیە سپارد. هەموو شتێکی ئێرەیان بە دڵ بوو، لە گیانیان خۆش بوو: ڕێوڕەسمی مەینۆشی و خۆشگوزەرانی و ڕابواردنی ئۆردوگای سچ، یاساو داوەریەکانی، شێوازی سادەو ساکاری بەڕێوەبردنی ئۆردوگاکە. تەنانەت هەندێجار ئەم یاساو ڕێسایانەشیان بۆ کۆمارێکی وا سەربەست و ئازاد، زۆر بە توندو سەخت دەزانی. ئەگەر قۆزاقیەك بە دزییەوە گیرابا، دزییەکەی چەندیش بچووك بایە، ئەمە بە شەرم و شورەییەکی گەورە بۆ هەموو خێڵی قۆزاقیان دەژمێردرا. ئیدی ئەم داماوە دەگیرا بە (داری شورەیی)یەوە دەیان بەستەوە، تێڵایەکیان لەلایەوە دادەنا، هەر کەسێك بەوێدا ڕەتبایە، دەبوایە تێڵایەکی پێدا بکێشێت، بەو جۆرە وازیان لێنەدەهێنا تا دەمرد.

هەر قۆزاقیەك، قەرز کوێر بوایە، قەرزی خۆی نەدایاوە. بە زنجیر بە تۆپێکیانەوە دەبەست، تا هاوڕێیەکی قەرزەکەی بۆ نەدابایەوە، بەو دەقەوە دەهێڵرایەوە.

بەڵام کاریگەرترین سزاو قەساس بەلای ئاندرێوە، سزای پیاوکوژ بوو. بە بەرچاوی بکوژەکەوە، چاڵێکی قووڵیان هەڵدەکەند، ئەوجا بکوژەکەیان بە زندوویەتی لە چاڵەکەدا ڕادەکشاندو ئەوجا کوژراوەکەیان بە تابووتەکەیەوە لەسەر دادەناو هەردووکیان گڵەبان دەکردن! تا ماوەیەکی زۆر ئەم دیمەنە ترسناکە لەبەر چاوی ئاندریێ نەدەڕەوییەوە، دەتگوت بەردەوام یارۆی پیاوکوژی زندە بە چاڵ بەو تابووتە ترسناکەوە، لە بەردەمیا وەستاوە.

ئەم جووتە قۆزاقە، بە ماوەیەکی زۆر کەم چوونە دڵی قۆزاقەکانەوە. زۆرجار دەگەڵ هاوڕێیانی بەشەکەی خۆیاندا، یان دەگەڵ قۆزاقانی سەربازخانەو بەشەکانی دیدا، بە سواری ئەسپ، بۆ ڕاوی جۆرەها تەیرو تو و ئاسك و کارمامزان بە ناو ئەو دەشتە بێ پایانە دەکەوتن. یان دەچوون بۆ سەر دەریاچەو ڕووبارو کەناڵان، کە هەر یەکێکیان بە تیروپشك درابوو بە یەکێك لە سەربازخانەکان. لەوێ تۆڕیان هەڵدەدایە ئاوەکەوەو بەشی هەموو سەربازگەکەی خۆیان، ماسیان ڕاو دەکرد. هەرچەندە ئەم کارە، لەو هونەرانە نەبوو کە قۆزاقیەتی ئەوان بسەلمێنێ، بەڵام وێڕای ئەوەش لە نێو گەنجەکانی دیکەدا بە بوێری و بێ پەروایی و خۆش شانسی ناویان دەرکرد بوو. دوو کەسی بوێرو سەگڤان و ئەنگێوە بوون، فیشەکیان بە خەسار نەدەچوو، لەم ڕووباری دەنی پەڕدا بە پێچەوانەی شەپۆلانەوە مەلەیان دەکرد. ئەمە خۆی لە خۆیدا کارێك بوو کە دەیکردە کارێك قۆزاقەکان، ئەم جووتە گەنجە تازە کارە، بەڕێزو حورمەتەوە لە ریزی خۆیاندا قەبووڵ بکەن.

بەڵام تاراس بۆڵبای پیر، کوڕەکانی خۆی بۆ کارو چالاکی گەورەترو شایستەتر ئامادە دەکرد. لەم ژیانە رۆتینی و تاقەتبەرە بێزار بوو، حەزی نەدەکرد کوڕەکانی بە ژیانی تەمەڵی و سەرگەرمی و مەینۆشی ڕابێن. خوازیاری کارو چالاکی جددی بوو. کەوتە بیرکردنەوە لەوەی کە چۆن ئۆردوگاکە بجوڵێنی و بەرەو کارێکی پڕ قارەمانیەتی و سوارچاکی و پاڵەوانیەتی ببات. دوای ماوەیەکی زۆر، ڕۆژێك چوو بۆ لای کۆشیڤۆی و ڕێك و ڕەوان گوتی:

– باشە کوشیفوی ئازیز، وەختی ئەوە نەهاتووە کە دانیشتوانی زاپاروژیە، بای باڵێکی خۆ بدەن و شەڕێك بکەن؟

فەرماندەی قۆزاقان (کوشیفوی)، سەبیلە چکۆلەکەی لە دەمی دەرێنا، تفێکی ڕۆکردە سەر ئەرزەکەی نزیکی خۆیو بەرسڤی دایەوە.

– هیچ شوێنێ نیە بۆ بچین.

– شوێن نیە! دەتوانین پەلاماری تاتاران یا تورکان بدەین!

فەرماندە (کوشیفوی) بە خوێنساردی سەبیلەکەی لە زاری نایەوەو گوتی:

– ناتوانین، نە شەڕی تاتارانو نە شەڕی تورکان بکەین.

– بۆچی ناتوانین ؟

– چونکە، پەیمانمان بە سوڵتانی تورکان داوە، کە ئاشتی بپارێزین.

– بەڵام خۆ ئەوانە بوسوڵمانن، خواو کتێبی پیرۆز، ئەمرمان پێدەکەن کە شەڕی هەموو کافرێك بکەین.

– ئەو مافەمان نییە. ئەگەر بە ئاینو باوەڕی خۆیشمان سوێندەکەمان نەخوارد بوایە هەر نەیسە، لەوە بوو بتوانین شتێك بکەین. بەڵام ئێستا... نا، ناتوانین.

– بۆ ناتوانین؟ مەبەستت چیە کە دەڵێی ئەو مافەمان نییە؟ من دوو کوڕم هەن، هەردووکیان لە تاق لاویدان، شتاقیان تا ئێستا بەشداری هیچ شەڕێکیان نەکردووەو، تۆش دەڵێی ئەو مافەمان نییە. یانی مەبەستت ئەوەیە کە زاپاروژیان نابێ. بڕۆن بۆ شەڕ؟.

– بەڵێ، نابێ بڕۆن.

– ئاوها؟ کەواتە دەبێ هێزی قۆزاقیان بە خۆڕایی لە بەین بچێت. پیاو دەبێ بێئەوەی کارێکی پیاوانەی نە بۆ وڵات نە بۆ دنیای مەسیحیەت کردبێت، وەکو سەگ بتۆپێ. کەواتە بۆچی بژین؟ تۆ پیاوێکی فاماو فامیدەی، بە خۆڕایی بە فەرماندەی قۆزاقان هەڵنەبژێردراویت، پێم بڵێ ئێمە بۆچی دەژین؟

فەرماندە(کوشیفوی) وەڵامی ئەو پرسیارەی نەدایەوە. قۆزاقیەکی کەللە ڕەقو سەر سەخت بوو، قسە هەر قسەی خۆی بوو. کەمێك بێدەنگ بوو و، ئەوسا گوتی:

– بە هەر حاڵ، نابێ شەڕ بەرپا بکرێت.

تاراس بۆڵبا دووبارە پرسی:

– یانی بەو حیسابە، نابێ شەڕ بەرپا بکرێت، ها؟

– نەخێر.

– یانی لە خەیاڵی خۆمانی دەربکەین؟

– بەڵێ، بیر لە شتی وا مەکەنەوە!

ئەم گفتوگۆیە لێرەدا کۆتایی هات . لێ تاراس بۆڵبا، لە دڵی خۆیدا لێبڕا کە تۆڵە لە فەرماندەو گەورەی قۆزاقان بکاتەوە. لە دڵی خۆدا گوتی:

– ڕاوەستە بۆم شەیتان زادە! بزانە چ دارێکت بە روحا بدەم!

تاراس بۆڵبا، ئەم بابەتەی بۆ ژمارەیەك لە کۆنە دۆستەکانی خۆی گێڕایەوەو دوای ئەوەی هەموو پشتیوانی خۆیان بۆ ئەو دەربڕی، هەستا دەعوەتێکی گەورەی مەینۆشی بۆ کردن .دوای

ئەوەی تێرو پڕیان خواردەوە، تەواو مەست بوون، لە مەیدانەکەدا خڕبوونەوە، کە لەوێندەر تەپڵێکی تەنکە بە ستونێکەوە هەڵواسرابوو، کە زۆرجار وەکو شەیپوری ئامادە باشیو بە مەبەستی گازکردنی ئەندامانی ئەنجوومەنی (ڕادا) بۆ کۆبوونەوە، لێدەدرا. جا قۆزاقەکان کە دارۆکەی لێدانی تەپڵەکەیان لەوێندەر نەبینی (چونکە دەهۆڵ کوتەکە، هەمیشە دارۆکەکەی لای خۆی هەڵدەگرت). ئیدی هەر کەسەو پارچە دارێکی لەو ناوە دۆزییەوەو کەوتنە لێدانی تەپڵەکە. یەکەم کەس کە بە دەنگی تەپڵەکەوە بۆ مەیدانەکە هات، یارۆی تەپڵکوت بوو. کابرایەکی درێژ داهۆڵی یەکەڵە چاوی سیما خەواڵوو بوو. هاواری کرد:

– کێ پڕکێشی کردووەو تەپڵی لێداوە؟

سەرانی کەللە گەرمی قۆزاقەکان گوتیان:

– بێدەنگ بە، دەست بدە دارۆکەکەتو هەر کاتێ ئەمرت پێکرا، لە تەپڵ بدە!

کابرای تەپڵچی، کە لە فیکەی خۆی حاڵی بوو، یەکسەر دارۆکەکەی لە تورکەکەی دەرهێنا. تەقەی لە پیرە تەنەکە هەستان، خێزەرەی زاپوروژیان وەکو مێش هەنگ لە هەر چوار نکالی ئۆردوگاکەوە بەرەو مەیدانەکە هاتنو لەوێندەر کۆمەڵ بوون. دوای تەپڵی سێیەم، ئەنجام هەموو سەرانی قۆزاقەکان لە مەیدانەکە ئامادەبوون: کوشیفوی بە خۆیو دار عاساکەیەوە، کە نیشانەو ڕەمزی پۆستو پایەکەی بوو، دادوەرو قازی بە مۆری لەشکرەوە کە لە ملیا بوو. سکرتێر بە خۆیو جانتاکەیەوە، سەروان بە خۆیو دار دەستەکەیەوە، لەوێندەر ئامادە بوون.

فەرماندەو هەموو سەرانی دیکەی قۆزاقیان، کڵاوەکانیان لەسەر داگرتو، بە هەر چوار دەوری خۆیاندا، کە قۆزاقەکان بە غروورەوە وەستا بوونو دەستیان لەسەر سینگیان تێك هاڵاند بوو، سەری ڕێزو نەوازشتیان دادەنواند. پاشان کوشیفوی هاتە قسانو پرسی:

– ئەم کۆبوونەوەیە چیە؟ چیتان دەوێ بەڕێزینە؟

بەڵام دەمڕێژی سخێفو جنێوانو ناڕەزاییو هاتو هاوار، بواری نەدا لەسەر قسەکانی بڕوات. هەموو بەیەك دەنگ هاواریان کرد:

– ئەو دارعاسایە دانێ! داینێ شەیتان زادە! یەکسەرو بێ چەندو چوون داینێ، لە ئێستا بەدواوە نامانەوێ!

هەندێ لە ئەندامانی هۆشیاری هەندێ لە سەربازگەکان ویستیان ناڕەزایی دەربڕن، بەڵام ئەنجام قۆزاقانی مەستو هوشیار لێیان بوو بە شەڕو بە مستان کەوتنە وێزەی یەکدیو بوو بە هەراو هەنگامەو فەرتەنەیەك کلکی کەری تیا دەپچڕا.

فەرماندەی قۆزاقەکان (کوشیفوی) دەیویست قسان بکات. بەڵام چونکە دەیزانی لەم جۆرە هەڵوێستانەدا، قسەکردن فایدەی نیەو لەوەیە جەماوەرە وروژاوەکە تێی بەربنو هەر بشی کوژن، سووكو باریك لە جێی خۆی دانەوییەوە، دار عاساکەی داناو خۆی بە نێو ئاپۆڕاکەدا کردو خۆی ون کرد. ئەوسا قازیو سکرتێرو سەروان، هەموو ئامادەگی خۆیان دەربڕی کە واز لە مۆرو جانتاو دار دەستەکە بێنن، گوتیان:

– بەڕێزینە، ئەمرتان بە چیە، ئێمەش ڕەمزو نیشانانی پۆستەکانی خۆمان دابنەین؟

ئاپۆراکە هاواریان کرد:

– نەخێر، ئێوە بمێنن، ئێمە تەنیا لابردنی فەرماندەمان (کوشیفوی) مەبەست بوو، چونکە ئەو ژنە، لە ژن کەمترە، ئێمە پێویستمان بە فەرماندەیەکی پیاوە پیاو.

سەرانی قۆزاق، پاشان ڕوویان کردە جەماوەری خەڵکەکەو گوتیان:

– دەی ئێستا دەتانەوێ کێ بە فەرماندە (کوشیفوی) هەڵبژێرن؟

ژمارەیەك هاواریان کرد:

– کوکوبنکۆ، هەڵدەبژێرین!

ژمارەیەکی دی هاواریان کرد:

– کوکوبنکۆمان ناوێ! ئەو هێشتا بچووکە، بۆنی شیری خاوی لە دەم دێت.

هەندێکی دی هاواریان کرد:

– شیلۆ هەڵبژێرن، شیلۆ بۆ پۆستی (کۆشیفوی) هەڵبژێرن!

لێ، لە ناو خەڵکەکەوە، هاواری سخێف و جنێوان بەرز بووەوە:

– ئەی عەمری نەمێنێ، توخوا شیلوش بوو بە پیاو، دەبێ ئەمە چۆ قۆزاقیەك بێ کە خوێڕی خوێڕی وەکو تاتاران دزی بکات، سەگو سەگبابە! واز لە خوێڕیو شەرابخۆری وابێنن، وێڵی کەن وێڵ!

– بوردوداتی، بوروداتی هەڵبژێرن !

– (بوروداتی) مان ناوێ! بیژی واو فەرماندەیی!

تاراس بۆڵبا، ژێراو ژێر، بە گوێی هەندێ لەوانەی دەوروبەری خۆیدا چپاند:

– ناوی گیردیاك بێنن!

ئاپۆراکە هاواریان کرد:

– گیردیاك! گیردیاك! گیردیاکمان دەوێ

– بوروداتی! بوروداتی!

– گیردیاك! گیردیاك!

– شیلو!

– شیلو با بڕوات!

– گیردیاك!

هەموو پاڵێوراوەکان کە گوێیان لە ناوی خۆ بوو، بۆ ئەوەی گومانی ئەوەیان لێنەکرێت، کە خۆیان خەڵکەکە هاندەدەن کاندیدیان بکەن، لە نێو جەماوەرەکە وەدەرکەوتن. ئەوانەی کە لایەنگری هەڵبژاردنی گیردیاك بوون، ژمارەیان زۆرتربوو، پڕ بە دەم هاواریان دەکرد:

– گیردیاك، گیردیاك!

ژمارەیەکی دیکەش لێکدا لێکدا هاواریان دەکرد:

– بوروداتی! بوروداتی هەڵبژێرن!

هەردوولا، بەدەم هوراکێشانەوە دووبارە کەوتنە شەڕمستان‌و ئەنجام گیردیاك، سەرکەوت‌و هاتە هەڵبژاردون. جەماوەرە کە کەوتنە هاوار:

– بڕۆن، گیردیاك بدۆزنەوەو بۆ ئێرەی بێنن.

دە دوازدە قۆزاقی، کە هەندێکیان لەبەر مەستی بە ئاستەم خۆیان بە پێو دەگرت‌و دەیانتوانی ڕێ بکەن، لە نێو ئاپۆڕاکەوە هاتنە دەرێ‌و چوون بەدوای گیردیاکدا. گیردیاك، هەرچەند قۆزاقێکی پیربوو، بەڵام پیاوێکی گوایە بەردەبارو بەئاوەز بوو. لە سەربازگەکەی خۆیدا دانیشتبوو و وایدەنواند کە گوایە ئاگای لە هیچ نییەو نازانێ چ باسە. رووی لە قۆزاقەکان کردو پرسی:

– فەرموون، بەڕێزینە چیتان دەوێ؟

– خێراکە، ڕابە، وەرە، بە کوشیفوی قۆزاقان هەڵبژێردراوی!

گیردیاك بەرسڤی دانەوە:

– بەرێزینە، من داوای بوردن دەکەم، بۆ خاتری خوا بەزەییەکتان پێما بێتەوە، ئاخر کەستان نەدۆزییەوە من نەبێ! من کەی شایستەی ئەو شانازیەم. ئاخر من لە کوێ ڕایەی ئەوەم هەیە فەرماندەو کوشیفوی قۆزاقان بم؟ من ئەقڵ‌و کەماڵی ئەوەم نییە کە ئەو ئەرکە بگرمە ئەستۆ! نەتان توانی لە نێو ئەم لەشکرە زۆرو زەبەندەیە کەسێکی لەمن شایستەترو باشتر بدۆزنەوە؟

قۆزاقەکان هاواریان کرد:

– پێت دەڵێین، خێرا کە، ڕابە، بکەوە ڕێ!

دوو نەفەر لە قۆزاقەکان لە باڵی پیرەمێردەکە نەوین، بە تۆپزی و بە دەم سخێف‌و جنێوانەوە، بە پاڵ‌و بە سووکە شاپان وەپێشیان دا، سەرەنجام بە ڕاکێش ڕاکێش‌و بە دەم خوتەو بۆڵەوە:

– بۆچی خۆت گران دەگریت، ئاخر هەی نارەسەن، تولە باب، کە ئەم شەرەفەیان پێداوی، نازی چی دەکەی، وەری بگرەو برایەوە.

بەو جۆرە گەیاندیانە ناوەندی مەیدانەکەو روو لە ئاپۆڕای خەڵکەکە هاواری کرد:

– دەی، قۆزاقیان، فەرموون، ئایا قاییلن ئەم قۆزاییە ببێ بە فەرماندەو کوشیفوی ئێوە؟

ئاپۆڕاکە بە یەك دەنگ هاواریان کرد، هاوارەکەیان لە سەرانسەری ئەو دەشت‌و دەرە بێ کۆتاییەدا، هەر دەڕۆیی و دەنگی دەدایەوە:

– هەر هەموومان قاییلین!

یەکێك لە سەرانی قۆزاقیەکان دارعاسای فەرماندەییەکەی هەڵگرت‌و پێشکەش بە فەرماندەو کوشیفوی تازە هەڵبژێردراوی کرد. گیردیاك، بە گوێرەی داب‌و نەریتی باو ڕەفزی کرد. یارۆی قۆزاق بۆ جاری دووەم دارعاساکەی پێشکەش کردەوە، گیردیاك ئەمجارەش وەری نەگرت. کە جاری سێیەم دارعاساکەیان پێشکەشی کرد، هەنگێ وەریگرت. ئاپۆڕای خەڵکەکە کەوتنە هوراکێشان، دەنگی فریادو هوراکێشان باڵی بەسەر دەشت‌و دەرەکەدا کێشا. گەورەترین چوار کەس، کە ڕدێن‌و قژیان سپی بوو بوو (هەڵبەتە لە ئۆردوگای سچ دا خەڵکانی زۆر پیر نەبوون، چونکە هیچ زاپاروژیەك نەبوو کە بە مردنی ئاسایی، بە مردنی خوایی بمرێت. بۆیە بەر لە پیر

بوون دەمردن) لە نێو حەشاماتەکەوە هاتنە دەرێ‌و هەر یەکەیان مستێ خۆڵی، کە بارانی تازە کردبووی بە قوڕ، هەڵگرت‌و کردی بەسەر گیردیاکدا، قوڕەکە بەسەرو سمێڵ‌و گۆناکانیا هاتە خوارێ‌و دەموچاوی سواخ دا. بەڵام گیردیاك کە بەو دەقەوە لە جێی خۆی وەستا بوو، بە بۆنەی ئەو شەرەف‌و شانازییەوە کە بە نسیبی بوو بوو، پڕ بە دڵ سوپاسی قۆزاقیەکانی کرد.

بەو جۆرە ئەو هەڵبژاردنە جەنجاڵ‌و پڕ هەراو هەنگامەیە کۆتایی هات، بەڵام کەس بە ئەندازەی تاراس بۆڵبا بەم ئەنجامە شادو خۆشحاڵ نەبوو. تاراس بۆڵبا زۆری پێخۆش بوو، چونکە لە لایەکەوە تۆڵەی خۆی لە فەرماندە کۆنەکە کردبووەوەو، لەلایەکی دیکەوە گیردیاکی کۆنە هاوڕێی بە کوشیفوی (فەرماندە) هەڵبژێردرا بوو. کە لە هەموو لەشکرکێشیە زەمینی‌و دەریاییەکاندا پێکەوە بوون‌و لە گشت دژواری‌و تەنگانەیەکی ژیانی سوپاییدا شەریك بوون.

دوای هەڵبژاردنی فەرماندەی گشتی (کوشیفوی)، ئیدی قوزاقەکان بڵاوەیان لێکرد تا بەم بۆنەیەوە بەزم بگێڕن‌و ئیدی ئاهەنگ‌و بەزمێکی مەینۆشی‌و عەربەدەکێشی ئەوتۆیان سازکرد کە ئۆستاپ‌و ئاندرێ بە عەمراتیان شتی وایان نەدیتبوو. قۆزاقان دەرگای مەیخانەکانیان کردەوە، هەرچی گارلکاو شەراب‌و بیرەیەکی تیابوو، هەر هەموویان دەرهێنا بەبێ ئەوەی تاقە پولێك بدەن. خاوەن مەیخانەکان مەمنوونی بەختی خۆ بوون کە بەسەلامەتی دەربازبوو بوون. هەموو شەوەکەیان بە هەراو هەنگامەو هوراکێشان‌و سروودو گۆرانی جەنگی بەسەر برد. مانگ تا درەنگانی لە جەرگەی ئاسمانەوە، دەیڕوانیە ئەو گروپە سازڤانانەی کە بەدەم لێدانی باندورا*و دەف‌و بلالایکاوە* بە شەقامەکاندا دەسوڕانەوە. ئەنجام هەر هەموویان مەست بوون، لالا موویان دەکرد، بەملاو بەولادا دەکەوتن. لە شوێنێکدا کۆمەڵێك قۆزاقی لاڵ‌و پاڵ بەسەر یەکدا خەویان لێکەوت. قۆزاقیەکی دیکە، دوای هەوڵێکی زۆر کە شوێنێکی گونجاو بۆ خەوتن بدۆزێتەوە، لەسەر تەشتێك خەوی لێکەوت. لە جێیەکی دی، بە هێزترین‌و هوشیارترین قۆزاقی، بەدەم کۆمەڵێك قسەی هەلەق‌و مەلەقەوە، ئەنجام مەی لە چوارپەلی داو تەختی ئەرزەکە بوو و بەو جۆرە سەرانسەری ئۆردوگاکە، کڕوکپ چووە باوەشی خەوێکی قورسەوە.

پەراوێز:

*- بالالایکا: ئامێرێکی سازڤانی رووسیی ژێداری وەکو بزقە.

*- باندورا: ئامێرێکی سازڤانی ئۆکراینیە.

*- گڕکانی فیزوف: دەکەوێتە کەنداوی ناپولییەوە، ١١٨٦ مەتر لە ڕووی دەریاوە بەرزە. لە ساڵی هەفتاو نۆی پاش زاین تەقییەوەو هەردوو شاری (بۆمبی‌و هیرکولانو)ی وێران کرد.

*- کوشیفوی: فەرماندەی گشتی قۆزاقان.

*- ئەتامان: بەرپرس، فەرماندە، سەرگەورە.

((٤))

تاراس بۆڵبا، ڕۆژی دوایی، بە مەبەستی چۆنیەتی هاندانی زاپاروژیەکان، بۆ ئەوەی کارێك بکەن، دەگەڵ فەرماندەی گشتی تازەی قۆزاقەکاندا کەوتە شیرەتو ڕاویژان. گیردیاك، کوشیفوی تازە، قۆزاقیەکی زیرەكو لێهاتوو و فاما بوو، دەماری زاپاروژیەکانی دەناسی. هەوەڵجار بەمجۆرە هاتە قسان:

– ئێمە ناتوانین سوێندو پەیمانەکەمان بشکێنین، شتی وا نەبووەو نابێت!

هەڵوەستەیەکی کورتی بۆ کردو لەسەری ڕۆیی:

– بەڵام ڕێگەیەکی دی هەیە. ڕاستە نابێ پەیمانەکەمان بشکێنین، بەڵام خۆ دەشێت بیر لە شتێکی دی بکەینەوە... پێویستە خەڵکەکە کۆببنەوە، هەڵبەتە بەشێوەیەك نا کە وا تەسەور بکرێت بە فەرمانی من کۆبوونەتەوە، بەڵکو وا بنوێنن کە بە مەیلو خوایشتی خۆیان کۆبوونەتەوە. تۆ لە من چاکتر دەزانیت کە ئەم کارە چۆن دێتە ڕێکخستن. کە خەڵکەکە خڕ بوونەوە، هەنگێ من دەگەڵ سەرانی دیکەی قۆزاقدا، خۆ لەگێلی دەدەین، وەکو ئەوە ئاگامان لە مەحموودی بێ زەواد نەبێ، بە هەشتاو دێین بۆ مەیدانەکە.

هێشتا سەعاتێك بەسەر ئەم ڕاوێژو تەگبیرەیاندا تێنەپەڕی بوو. کە دەنگی تەپڵەکانی مەیدان بەرز بووەوە. بلەز کۆمەڵێك قۆزاقی مەستی مەست لە مەیدانەکەدا خڕبوونەوە. مەیدانەکە یەکپارچە بوو بە کڵاوی قۆزاقی. لە نێو ئاپۆڕای خەڵکەکەوە دەنگی خوتەو بۆڵە بەرز بووەوە:

– کێ؟ چیە؟ بۆ ئەم خەڵکەیان کۆ کردووەتەوە؟

بەڵام هیچ کەسێك وەڵامی ئەم پرسیارانەی نەدایەوە، بە پێچەوانەوە، لێرەو لەوێ، لە گۆشەو کەنارانەوە دەنگی ناڕەزایی و بێزاری بەرز بووەوە:

– هێزو نێرووی قۆزاقان بە فیڕۆ دەڕوات، هیچ شەڕو شۆڕێك لە ئارادا نیە.

– سەرانی قۆزاق، فێری تەمەڵی بوون، بەز چاوی گرتوون!

– هیچ دادپەروەرییەك لە دنیادا نیە، نەخێر نییە!

قۆزاقەکانی دی لە سەرەتاوە گوێیان گرت، پاشان ئەوانیش گوێ بە گوێی ئەوان کەوتنە گلەیی و گازاندە:

– ڕاستە، زۆریش دروستە، لە دنیادا هیچ هەقو عەدالەتێك نییە!

سەرانی قۆزاق، لە هەنبەر ئەم قسانەدا حەپەسا بوون. ئەنجام گیردیاك، کوشیفوی، هاتە پێشێ و گوتی:

– زاپاروژیانی بەڕێزو حورمەت، ڕێگەم بدەن با قسەیەك بکەم.

– بیکە...

– بەڕێزینە، ئەوەی من گەرەکمە عەرزی جەنابی با سەعادەتی ئێوەی بکەم – هەرچەندە بە خۆتان لە من باشتری دەزانن– ئەمەیە کە ژمارەیەکی زۆر لە زاپاروژیەکانمان، بەڕادەیەك کەوتوونەتە ژێر قەرزی مەیخانەچیە جولەکەکانەوەو هێندەیان قەرز لە هاوڕێ و هاوئاینەکانی خۆ کردووە، کە هیچ سەنگو ئیحتوبارێکیان نەماوە، شەیتان بە شەیتانی خۆی ئامادەنیە تاقە پولێکیان بە قەرز بداتێ. هەروەها حەزدەکەم ئەوەشتان عەرزبکەم کە گەنجانێکی عەگیدی زۆرمان تیا هەن کە بە عەمراتیان شەڕیان بە چاوی خۆ نەدیتووەو کەمترین تەسەورو وێنایان لەمەڕ شەڕو جەنگ نیە، لە کاتێکا بە خۆتان لە من باشتر دەزانن کە گەنج بە بێ جەنگ هەڵناکەن، ناژین. جا گەنجێك کە لە ژیانیا قەت شەڕی گاورانی نەکردبێت، دەبێ چ زاپاروژیەك بێ ؟

تاراس بۆڵبا لە دڵی خۆیدا گوتی:

– نا، نا گیردیاك، باش قسان دەکات.

– .. جا گەلۆ، وا وێنا نەکەن کە من بەم قسانە گەرەکمە ئاشتیو ئارامیەکە هەڵوەشێنمەوە، خوا نەکات! من هیچ مەبەستێکم نیە تەنیا ئەوە نەبێت کە ڕاستیەکان بڵێم. لەلایەکی ترەوە، تەمەشای کڵێساکەمان بکەن –خوا پێم نەگرێ– بەڕاستی لە وەزعێکی زۆر خراپدایە. ئۆردوگاکە، هەر چۆنێ بێ، بە فەزڵی خواوەند بە پێوە ماوە، بەڵام کڵێساکە جگە لە دیمەنی دەرەوەی لە ناوەوەش کەمترین دەستی پێیا نەهێنراوە. خۆزیا کەسێك بیری لەمە دەکردەوەو بەلای کەمەوە خەمی چوارچێوەیەکی زیوی بۆ وێنەکەی حەزرەتی مریەم دەخوارد! دیارە ئەو پارەیەش کە هەندێ لە قۆزاقەکان وەسێت دەکەن وەقفی کڵێسا بکرێت، زۆر کەمەو بەشی هیچ ناکات. چونکە ئەوانە تا لە ژیانان، پارەکانیان زیاتر خەرجی خۆشگوزەرانیو بادەنۆشی دەکەن. هەڵبەتە من ئەم قسانەم بۆ ئەوە نیە کە شەڕ دەگەڵ بێگانانی کافردا ڕابگەیەنین، نەخێر، ئێمە بەڵێنمان بە سوڵتان داوەو سوورین لەسەر پەیمانو سوێندی خۆمان. ئەگەر پەشیمان ببینەوە گوناحێکی گەورە دەخەینە ئەستۆی خۆمان، نەخاسما کە ئێمە بە گوێرەی ئاینو باوەڕی خۆمان سوێندمان خواردووە.

تاراس بۆڵبا دووبارە لە فکران ڕاچوو و لە دڵی خۆیدا گوتی:

– یانی چی؟ یارۆ ئەم قسە بێ سەروبەرانە چیە کە دەیکات؟

– ... بەڵێ، زاپاروژییانی گەورەو بەڕێز، وەکو دەبینن ئێمە ناتوانین دەست پێشکەری بکەینو شەڕ ڕابگەیەنین – مەرجی سوارچاکیو پیاوەتی ڕێگەمان نادات، بەڵام ئەگەر ڕای منتان دەوێ، ئەقڵە خەڵەفاوەکەی من دەڵێت کە تەنیا ڕێگەی گەنجەکانمان بدەین، بە بەلەمان، بە ناوی پیاسەوە تاقبێکی کە نارەکانی عەنەدۆڵ بکەن. ئێوە چ دەڵێن زاپاروژییانی گەورەو بەرێز؟

حەشاماتەکە لە هەموو لایەکەوە، کەوتنە هوراکێشان:

– بۆ پێشەوە، پێشمان کەوە، هەموومان بەرەو شەڕ... ئێمە ئامادەین سەرمان لە پێناوی ئاینو باوەڕی خۆدا فیدا بکەین!

کوشیفوی (فەرماندەی گشتی) کە ئەم جۆشو خرۆشەی جەماوەری قۆزاقیانی بینی، ترسی لێنیشت، چونکە هەرگیز مایل نەبوو کە زاپاروژییان هەموو بە جارێ ڕابنو بچنە شەڕەوە، پێی وابوو هەڵوەشاندنەوەی پەیمانی ئاشتیەکە، بەم شێوەیە، دروست نیە.

– زاپاروژییانی بەڕێز، ڕێم دەدەن، قسەیەکی دیکەش بکەم.

زاپاروژییەکان هاواریان کرد:

– بەسە! ئەوەی گوتت سەرو زیادە، هەرچیەك بڵێی لەوە باشتر نابێ!

– کەواتە من هیچ قسەیەکم نیە. من ملکەچو گوێڕایەڵی خواستی ئێوەم. هەموو کەسێك دەزانێتو لە کتێبی پیرۆزیشدا هاتووە کە دەنگی گەل، دەنگی خوایە. هیچ ڕەئیو بڕیارێك، لە بڕیاری گەل باشتر نیە. بەڵام لێرەدا شتێك هەیە کە زاپاروژییانی بەرێز ئێوە بە خۆتان لە من باشتری دەزانن، ئەویش ئەوەیە کە سوڵتانی عوسمانی، دەستەوئەژنۆ دانانیشێتو تەمەشای ئەم ڕیسكو سەرکێشییەی گەنجەکانی ئێمە بکات، بێگومان بیر لە تۆڵە دەکاتەوە. جا پێویستە ئێمەش تا ئەو کاتە دێتە پێشێ زیاتر خۆمان تەیارو ئامادە بکەین. هێزی خۆمان بە جۆرێ تازە بکەینەوە کە لە هیچکەسێك نەترسین. لەلایەکی دیکەوە ئەگەری ئەوەش هەیە، کە کاتێ ئێمە لێرە

نایین، تاتارەکان لەشکرکێشیمان بکەنە سەر، چونکە ئەوانە، سەگانی تورك، کە بزانن خاوەن ماڵ، لە ماڵە زات ناکەن لە هیچ کونێکەوە سەردەربێنن و خۆیان نیشان بدەن. بەڵام هەرکە پشتت تێکردن، لە دواوە پەلامارت دەدەن، دەتگەزن، زۆر خراپیش دەتگەزن. جا ئێستا کە مەسەلەکە هاتووەتە سەر حەقیقەتبێژی، دەبێ دان بە بەوەدا بنەین کە بەلەممان کەمە، بەشی هەموومان گەردی باررووتمان نییە. جا من بەش بە حاڵی خۆم ویستو رەئی ئێوەم بەلاوە گرینگە، من دەخزمەتودام، من ملکەچ و گوێڕایەڵی ویستو قسەو بڕیاری ئێوەم.

کوشیفوی، فرەزان، بێدەنگ بوو. ئاپۆڕاکە، بڕ بڕو دەستە دەستە کەوتنە گەنگەشەو تاوتوێکردنی مەسەلەکە. فەرماندەو سەرانی سەربازگەکان، لە دەوری یەکدی خڕ بوونەوەو لە بەینی خۆیاندا کەوتنە ڕاوێژو تەگبیر. خۆشبەختانە زۆربەیان هوشیار بوون، تەنیا ژمارەیەکی کەمیان سەرخۆش بوون، بۆیە بڕیاریان دا بە ڕاوێژە ئەقڵانیەکەی گیردیاك بکەن.

یەکسەر، ژمارەیەك قۆزاق، بەرەو ڕەخی ئەوبەری ڕوباری دەنیپەر، نێردران. عەماری سوپایی قۆزاقەکان و هەندێ لەو چەك و ئەسڵەحانەی کە لە دژمنیان گرتبوو، لەوێندەر، لە ژێر قەمیشەڵان و زەلکاوی ڕەخی ڕوبارەکەدا شاردرا بوونەوە. ژمارەیەکیش بەلەز چوون بۆ لای بەلەمەکان، تا تاقیان بکەنەوەو بۆ هێرش و پەلامار ئامادەیان بکەن. کەناری ڕوبارەکە، لە چاو تروکانێکدا پڕ بوو لە قۆزاقیان. دارتاشان بە خۆو تەشوێکانیانەوە ئامادەی کار بوون. زاپاروژییانی کەتەو چوار پەل قەوی و ئەستوور، ناو شان پان، دەموچاو تاوەسووت، گەنج و پیر، سمێڵ ڕەش و سمێڵ ماش و برنج، شەرواڵە دەلبەکانیان هەڵکرد بوو و تا سەر ئەژنۆ لە ئاوا بوون و بە پەت و گوریسی زۆر قایم، بارو بەلەمەکانیان بۆ ناو ڕوبارەکە ڕادەکێشا.

کۆمەڵێکی دیکە، خەریکی گواستنەوەی داری وشك و تەختەو داری تازە بڕاو بوون. لێرە، بەلەمێکیان نۆژەن دەکردەوە، لەوێ بەلەمێکی تریان ژێروبان کرد بوو و کونەکانیان دەگرت و بە قیڕ سواخیان دەدان، لەولاترەوە، گورزە قامیشیان لەم لاو لەولای بەلەمان دەبەست، تا بە زەبری شەپۆلان نەسوێ و بە ئاسانی ژێر ئاو نەکەون. لە شوێنێکی دوورترو هەر لە ڕەخی ڕوبارەکەدا، مەنجەڵی مسی گەورە نرابوونە سەر ئاگرو قیڕیان تیا دەتوێنرایەوە بۆ قیڕماڵی بەلەمەکان. پیرەمێرو پیاوە بە ئەزموونەکان، گەنجەکانیان فێری کاردەکرد. ئیدی دەنگی تەورو چەکوش و هەراو زەنای کارکردن لە هەموو لایەکەوە بەرزبووەوە. هەموو ڕەخی ڕوبارەکە، وەکو ئەوەی زندوو بووبێتەوە، جم و جۆڵی تێکەوتبوو.

لەم کەین و بەینەدا، بەلەمێکی گەورە لە کەنارەکە نزیك بووەوەو لەوێندەر لەنگەری گرت. ژمارەیەك لە سەرنشینانی بەلەمە گەورەکە، لە دوورەوەو پێش ئەوەی بگەنە کەنارەکە، هەموو دەستیان بۆ ئاپۆڕای سەر کەنارەکە تەکان دەدا. سەرنشینانی بەلەمە گەورەکە، هەر هەموو قۆزاقیانی جل و بەرگ شڕۆڵەو شەپریو بوون. هەندێکیان تەنیا کراسێکیان لەبەردا بوو و سەرو سەبیلی کورتیان بەدەمەوە بوو. بەبێ بەرگی و ڕووت و ڕەجاڵییەکانیاندا وا دیاربوو کە یان لە گەرداوو بەڵایەك رزگار بوون، یان بە جۆرێ سەریان کردووەتە بادەنۆشی و خۆشگوزەرانی کە جل و بەرگەکەشیان لەسەری داناوە.

لە نێو ئەوانەوە، قۆزاقیەکی کورتە باڵای قەڵەو، ناوشان پان، تەمەن نزیکەی پەنجا ساڵ، هاتە پێشەوە، کە لەوانی دی توندتر دەستی تەکان دەداو پڕ بەزار هاواری دەکرد، هەندێ قسەی دەکرد کە لەبەر دەنگە دەنگ و هەراو زەنای ئەوانەی کەنارەکە، کەس لێی حاڵی نەدەبوو.

وەختێ کەشتیەکە گەییە کەنار، هەموو کرێکارەکان دەستیان لە کار هەڵگرت، بەدەقی خۆیانەوە، چەکوش و لۆسە بەدەست، چاوەڕوانی ئەوە بوون کە بزانن ئەمانە لە کوێوە هاتوون و دەنگ و باسیان چیەو چییان لێقەوماوە.

کوشیفوی قۆزاقەکان، لێی پرسین:

– خێرە، چ شتێك ئێوەی گەیاندووەتە ئێرە؟

یارۆی قۆزاقی کورتە باڵای قەڵەو، لەسەر کەشتیەکەوە هاوای کرد:

– بەڵای خوا.

– بەڵای چی؟

– زاپاروژییانی بەڕێز، ڕێم دەدەن قسە بکەم؟

– دەی قسە بکە!

– ئەگەر کۆبوونەوەیەکی (ڕادا) بکەن باشتر نیە؟

– قسە بکە، ئێمە هەموومان لێرەین.

– مەگەر ئێوە ئاگاتان لێ نییە، کە لە ئۆکراین، لە مەڵبەندی گتماندا چ باسە؟

یەکێك لە سەرانی، سەربازگەیەك گوتی:

– باسی چی؟

– باسی چی؟ وادیارە تاتاران بە جۆرێ مژولیان کردوون کە ئاگاتان لە دنیا بڕاوە.

– دەی باشە بڵێ بزانین چی قەوماوە؟

– وەزع و حاڵێك لە ئۆکراین هاتووەتە پێشێ کە بە عەمراتی خۆمان شتی وامان نەدیتووە.

یەکێك لە نێو ئاپۆڕاکەوە، وا دیار بوو، تاقەتی چوو بوو هاواری کرد:

– دەی تولە باب بڵێ، بزانین چی لەوێندەر قەوماوە؟

– ڕۆژگارێك هاتووەتە پێشێ کە خاوەنی کڵێساکانی خۆشمان نین!

– چۆن خاوەنیان نین؟

– بە کرێ دراون بە جولەکەکان. ئەگەر کرێی پێشوەختە بە جولەکەکان نەدەن، نایەڵن هیچ ڕێو ڕەسم و سرووتێکی ئاینیشی تیا ئەنجام بدەن...

– ئەم فشەیە چیە! وادیارە وڕینە دەکەی!ەکانیان،

– ئەگەر یارۆی جولەکە، بە دەستە چەپەڵەکانی خۆی، نانی پیرۆزی جەژنی پاك مۆر نەکات، موبارەك نابێت.

– گەلۆ، براینە ئەم پیاوە درۆ دەکات! تاکو ئیستا کەس بیستوویەتی بابایەکی جولەکەی چەپەڵ، مۆر و نیشانەی خۆی بە نانی جەژنی پاکی پیرۆزەوە بنێ!

– ... دەیسا گوێ بگرن، هێشتا چیتان بیستووە!کەشیشانی کاتۆلیک بە گالیسکەی تاک ئەسپییەوە، بە ئارەزووی خۆیان، بە ناو ئۆکرایند تەراتێن دەکەن. هەڵبەتە کێشەکە لە گالیسکەکاندا نییە، بەڵکو لەوەدایە، لە جیاتی ئەسپ، مەسیحیانی ئورتۆدۆکس لە گالیسکەکانیان دەبەستن! جا گوێ بگرن، با بۆتانی باس بکەم. دەڵێن ژنە جولەکان، تەنورەکانیان لە قوماشی جبەی فەرمی قەشەکانی ئێمە دروست دەکەن. ئەمە ڕەوش و حاڵی ئۆکراینە و ئێوەش لێرە، لە زاپاڕۆژیە سەرتان کردووەتە بادەنۆشی و ڕابواردنی خۆتان و لە گوێی گادا نوستوون. وادیارە تاتارەکان بە جۆرێکیان بەچەترسێن کردوون، کە نە چاوتا دەبینێت و نە گوێتان دەژنەوێ و نازانن لە دنیادا چ دەگوزەرێ.

گیردیاك، کە تا ئەو کاتە، چاوانی بڕی بوونە ئەرزەکە، وەکو هەموو زاپاروژیەکان کە لە کاتی تەنگانەو لێقەومانـدا، نەدەپەشۆکان و جڵەویان بۆ سۆز شل نەدەکرد و تووڕەیی خۆیان دەخواردەوە، کەمێك چاوەکانی داخست، لە فکران ڕاچوو و پاشان گوتی:

– باشە، ئێستا کەمێك گوێ لە منیش بگرە. هەموو ئەمانەی گوتت بە جێی خۆی، ڕاستە. ئەدی ئێوە، خوێڕ خوێڕی چتان دەکرد؟ مەگەر شمشێرتان پێ نەبوو؟ چۆن ئەو هەموو بێ قانونیەتان قەبووڵ کرد؟ چۆن ئەو هەموو نا بە جێیەتان قەبووڵ کرد؟

– چۆن قەبووڵمان کرد! ئەگەر تۆ ڕووبە ڕووی پەنجا هەزار پۆڵۆنی ببیتەوە – با بۆ خۆیشمان ناپارێینەوە– و لە ناوخۆی لەشکرەکەشتدا، خاینانێ هەبن و بچنە سەر ئاینی ئەوان، دەتوانی چ بکەی، ئەگەر تۆ بای دەتتوانی چی بکەیت؟

– ئەدی فەرماندەکەتان، سەروانەکانتان... لە کوێ بوون؟

– بەڵایەکی وایان بەسەر هاتووە، یاخوا بەسەر هیچکەسێك نەیەست، حاڵی کەس بە حاڵی وان نەبێت.

– چۆن؟

– فەرماندەکەمان، بە سوورەوەکراوی لە مەنجەڵێکی مس نراوەو لە وارشۆیە. سەرو دەستی سەروانەکانیشمان ئێستا بە هەڕاجە بازاڕانی دنیادا دەگێڕدرێن و پیشانی جەماوەری خەڵکیان دەدەن. ئەمەش چارەنووسی فەرماندەو سەروانەکانمانە!

ئاپۆڕاکە هاڕوژا. بۆ ماوەیەك ئارامیو بێدەنگیەکی وەکو ئارامیو کپی بەر لە تۆفان، باڵی بەسەر سەرانسەری کەنارەکەدا کێشا، ئەوجا لە پڕ، وەکو بڵێی بەندی زمانیان کرایەوە، هەموو بە جارێ هاتنە قسانو غەڵبە غەڵب باڵی بەسەر سەرانسەری کەنارەکەدا کێشا!

– چۆن؟ یانی جولەکان کێڵسای مەسیحیان بەکرێ بگرن! کەشیشانی کاتۆلیك، مەسیحیانی ئۆرتودۆکس لە عەرەبانەکانیان ببەستن! ئەو جۆرە ڕەفتارە دەگەڵ فەرماندەو سەروانانی قۆزاقیدا بکرێت! نەخێر، نەخێر، نابێ شتی وا قەبووڵ بکرێت!

ئەم قسانە وەکو ئاگری نێو پوش بە سەرانسەری کەناری ڕووبارەکەدا بڵاودەبووەوە. زاپاروژیەکان، تەواو هاڕوژا بوون. بەڵام ئەم هاڕوژانە هەر هاشوهوش نەبوو. تەنانەت ئەو کەسانەش کە بە بەردەباریو سەنگینیو خوێنساردی ناسرا بوونو، هەموو ئەوانەی کە بە

ئاسانی دەهری نەدەبوون و هەموو ئەوانەی کە دەیانتوانی ئاگری ناخیان بە کڕی و کپی تەحەمول بکەن، هەر هەموویان هاتنە جۆش و خرۆش. هاوار لە نێو حەشاماتەکەوە بەرز بووەوە:

– جولەکەکان لە سێدارە بدەن! بۆ هەفتا پشتیان تەمێیان بکەن کە نەخەڵەتابن لە جبەی کەشیشانی ئێمە تەنورە بۆ ژنەکانیان دروست بکەن! تەمێیان بکەن کە جارێکی دی زاتی ئەوە نەکەن نیشانانی خۆیان بە نانی پیرۆزی جەژنی پاکی ئێمەوە بنەن! دەبێ هەر هەموو ئەم بێ دینانە بخرێنە روباری دەنیپەڕەوە!

ئەو قسانە وەکو بروسکە بە ناو تێکڕای حەشاماتەکەدا بڵاوبووەوە و خەڵکەکە بە مەبەستی قەتڵ و عامی جولەکەکان بەرەو دەوروبەری ئۆردوگای سچ هێرشیان برد.

ڕۆڵە بەلەنگازو بێنەواکانی جولەکە، بە جارێ نەترەیان بەردا، چونکە لایان عەیان بوو ئەگەر لە نێو بۆشکە بەتاڵەکانی گارلکادا یان لە نێو سۆپادا، خۆ بشارنەوە یان خۆ لە ژێر کراسی ژنەکانیشیاندا بشارنەوە، قۆزاقەکان هەر دەیاندۆزنەوە و دەریان دێنن.

کابرایەکی درێژ داهۆڵی، باریك و بنێسی جولەکە، کە هەر لە دارتەل دەچوو، بەوپەڕی ترس و لەرزو شپرزەیی و پەشۆکاوی لە نێو ئاپۆڕای جولەکەکانەوە سەری دەرهێناو هاواری کرد:

– بەڕێزینە، بەڕێزینە! بە یارمەتیتان، تکایە ڕێم بدەن یەك قسە، تەنیا یەك قسەتان پێ بڵێم! هەواڵێکی زۆر گرینگمان پێیە، لەوە گرینگتر کە تەسەور بکرێت!

تاراس بۆڵبا کە هەمیشە حەزی دەکرد گوێ لە قسەی تاوانبار بگرێت ئەوسا داوەری بکات، گوتی:

– ڕێی بدەن با قسەکەی بکات.

کابرای جولەکە بە دەنگێکی لەرزۆکەوە هاتە قسان:

– بەڕێزینە! سەرانی جوامێری قۆزاقان، باوەڕبکەن دنیا خەڵکی باشی وەکو ئێوەی بەخۆوە نەدیتووە! بەزاتی خوا بەڕاستمە دنیا هەرگیز خەڵکانی وەکو ئێوە باش. میهرەبان، دلۆڤان، جوامێرو دلاوەرو دلێری بەخۆیەوە نەدیتووە. ئاخر چۆن دەکرێت ئێمە نیازمان بەرانبەر بە زاپاروژیان خراپ بێت! ئەوانەی کە لە ئۆکراینەدا ئیجارەداری دەکەن لە خێڵی ئێمە نین! بەزاتی خودا لە ئێمە نین، نەك هەر لە ئێمە نین بگرە جولەکەش نین! مەگەر شەیتان بزانێ کێن! ئەوانە تەنیا هی ئەوەن تفیان لە چارە بکرێ و فەرامۆشیان بکەی. لە هەموو ئەمانەی ئێرە بپرسن بزانن وایە یان نا! ئەرێ شلۆما، ئەشمۆل وا نیە؟ ڕاست ناکەم؟ شلۆما و ئەشمۆل، کە ڕەنگیان وەکو گەچ سپی بوو، لە نێو ئاپۆڕاکەوە بەرسڤیان دایەوە:

– بەزاتی خوا خیلاف نیە، چۆنی دەڵێت وایە! ئێمە هەرگیز هاودەستی دژمنانی ئێوەمان نەکردووە.

یارۆی جولەکەی درێژ داهۆڵ، لەسەر قسەکانی بەردەوام بوو:

– ئێمە تا ئێستا دۆستایەتی دژمنانی ئێوەمان نەکردووە. سەبارەت بە کاتۆلیکان، قەت حەزمان لە دۆستایەتی و ناسینیان نەبووە، لەگەڵ شەیتانا بە نەحلەت بن! ئێمە دەگەڵ زاپاروژییاندا وەکو براین....

لەم بەینەدا یەکێك لە نێو حەشاماتەکەوە هاواری کرد:

– چی؟ زاپاروژیەکان برای ئێوەن؟ دەتانەوێ زاپاروژیەکان ببنە براتان؟ شتی وا بە چاو نابینن، ئێوە جولەکەی نەفرەتین! کوڕینە، تێیان هەڵدەن بۆ دەنیپەڕ، پێویستە ئەم بێ دینانە،هەر هەموویان بخرێنە دەنیپەڕەوە!

ئەم قسانە، وەکو کۆدی فەرمانی هێرش بوو. هەر قۆزاق بوو لە پیلی جولەکە دەنەوی‌و توڕی دەدایە ڕووبارەکەوە. هەر هاوارو فریادی دڵتەزێن بوو کە لە هەموو لایەکەوە بەرز دەبووەوەو لەو دەڤەرەدا دەنگی دەدایەوە، کەچی زاپاروژییانی دڵڕەق، کە لاقی ئەوانیان دەبینی بەپاو پێڵاوو گۆرەوییەوە، لە ناو ئاوەکەداو بە دەم شەپۆلانەوە سەمای دەکرد بێ خەم‌و خەیاڵ لە کانگای دڵەوە، لە قاقای پێکەنینیان دەدا.

قۆزاقەکان، لە شاقەلی کەواکەی کابرای جولەکەی درێژ داهۆڵ، کە بەو قسانە بووە باعیسی سەری خۆی، نەوین‌و بەرەو ڕووبارەکە بکێشیان کرد، کابرا خۆی ڕاپسکاند، کەواکەی لەبەر داکەندرا، بە تۆی کراسێکی درێژی بێ قۆڵی، گوڵداری، تەنگەوە مایەوە، خۆی هاویشتە سەر لاقانی تاراس بۆڵباو بە دەنگێکی کزو خەمناك کەوتە پاڕانەوە.

– جەناب، قوربان، من برایەکەی تۆ، (داروش)ی ڕەحمەتیم دەناسی، نێوانمان خۆش بوو! داروش تاجی سەرو مایەی شانازی تێکڕای جەنگاوەران بوو! کاتێ کە تورکەکان بەدیلی گرتیان، من هەشت سەد سکەی (بیزانسی)م دا کە ئازاد بکرێت!

تاراس بۆڵبا پرسی:

– تۆ برایەکەی منت دەناسی!

– بە زاتی خوا دەمناسی! بەڕاستی پیاوێکی جوامێر بوو!

– باشە تۆ ناوت چیە؟

– یانکل.

تاراس بۆڵبا گوتی:

– دەی باشە.

پاشان کەمێك دەبیرەوە چوو و ڕوو لە قۆزاقەکان گوتی:

– ئێوە هەر کاتێ بتانەوێ دەتوانن ئەم جولەکەیە بگرن‌و هەڵیواسن، ئەمجارە بە منی ببەخشن.

تاراس بۆڵبا دوای ئەو قسانە کابرای برد بۆ لای گالیسکەو پیاوەکانی خۆی‌و گوتی:

– دەی باشە، خێرا خۆت وەژێر یەکێك لەم گالیسکانەدا بکە، لەوێ راکشێ‌و جوڵە نەکەی، ئێوەش برادەران ئاگاتان لەم جولەکەیە بێت.

تاراس بۆڵبا، ئەو قسەیەی کردو پاشان بەرەو مەیدانی ئۆردوگای سچ ڕۆیی، کە ئاپۆڕاکە مودەتێك بوو هەموو لەوێندەر خڕ بوو بوونەوە. قۆزاقەکان بە پەلە بەلەمەکانیان چۆڵ کرد بوو و لە کەنارەکە دوور کەوتبوونەوە، چونکە مەسەلەی هێرشی دەریایی لە ئارادا نەمابوو، بەڵکو گۆڕا بۆ لەشکرکێشی زەمینی، قۆزاقەکان دەبوایە لە جیاتی بەلەم‌و کەشتی، ئەسپ‌و گالیسکە ئامادە بکەن.

ئێستا، هەر هەمووان، چ پیرو چ لاو، خوازیاری ئەوە بوون کە لەم لەشکرکێشییەدا بەشداری بکەن. چ لەلایەن ئەنجوومەنی باڵای سەرانی قۆزاقانەوە، چ لەلایەن سەربازگەکانەوە، چ لەلایەن فەرماندەی گشتی گیردیاکەوەو چ بە ناوی سەرانسەری ئۆردوی زاپاروژیەوە بڕیاردرا کە لەشکری قۆزاقان یەکسەری هێرش بۆ سەر پۆڵۆنیا بەرن و تۆڵەی ئەو هەموو سووکایەتیەیان لێ بکەنەوە کە سەبارەت بە خۆیان و مەزەبی ئۆرتودوکسی و کەرامەت و شانازی قۆزاقیان کردبوویان، هەروەها دەستور بە قۆزاقیان درا کە شاران تاڵان بکەن، دێهات و باژێڕۆکان و خەڵەو خەرمانیان بسووتێنن و ناو و ناوبانگی قۆزاقی لە سەرانسەری ئەو سەر زەمین و دەشتە بێ کۆتاییەدا بەرزبکەنەوە.

قۆزاقەکان، هەموو لەوێ، لە مەیدانی ئۆردوگای سچ دا خۆیان ئامادەو تەیار کرد، ئەسپابی شەڕیان بەست. فەرماندەی گشتی قۆزاقان، گیردیاک، کە دەتگوت باڵای بستێك بەرزتر بووە. ئیدی هەرگیز لەو فەرمادە محافەزەکارەی پێشوو نەدەچوو کە مەجبور بوو خواستە شێتانەکانی قۆزاقانی سەرکێش و سەرەڕۆ جێبەجێ بکات – نا بە هیچ جۆرێ لەو فەرماندەیەی پێشوو نەدەچوو. هەنوکە فەرمانڕەوایەکی بەدەسەڵات و فەرماندەیەکی دکتاتۆر بوو کە حوکم و فەرمانی دەبوایە بێ چەندو چوون جێبەجێ بکرێت. هەموو جەنگاوەرانی قۆزاق، بەریز وەستا بوون، لە ڕووی ڕێزو حورمەتەوە سەریان دانەواند بوو و زاتی ئەوەیان نەدەکرد کە چاو هەڵبڕن و لە کاتێکا گیردیاك قسەی بۆ دەکردن و فرمانی دەدا، تەمەشای بکەن.

گیردیاك، نەیکرد بوو بە هات و هاوار، بە کاوەخۆ قسانی دەکرد، دەماوەری نەدەکرد، وەکو فەرماندەیەکی پڕ ئەزموونی کارامە، کە زۆر جاران بە نەخشە دروست و وردەکانی خۆی، سەرکەوتنی بۆ خێڵی قۆزاقان مسۆگەر کردبێت، فەرمان و دەستوورەکانی، بە هێمنی پێ دەگوتن:

– گوێ بگرن، هەمووتان گوێ بگرن! گالیسکەکان توندو تۆڵ بکەنەوە، چەکەکانتان تاقی بکەنەوە. پۆشاکی زیاد دەگەڵ خۆدا مەبەن، یەکی یەك کراس و دوو شەڕواڵ بەسە. سەبارەت بە خۆراك، بڕێك سالامات* و هەندێ گەنمە شامی هاڕدراو دەگەڵ خۆدا بەرن. جگە لەوانە نابێ هیچی دی دەگەڵ خۆدا بەرن.

گالیسکەکان پڕ بکەن لە ئازووقەو هەر پێویستیەکی دی. هەر قۆزاقیەك دەبێ دوو ئەسپی پێ بێ. پێویستمان بە دوو سەد گاجووت هەیە، بۆ پەڕینەوە لە ڕوباران و قۆپی و زەلکاوان. لە هەموو ئەمانە گرینگتر ئەوەیە کە نەزم و نیزامی لەشکرەکە بپارێزرێت. کەس شڕەخۆری نەکات، چاوتان لە ژنان نەبێت، ئەگەر چەکتان، چەکی باش ها، دەسکەوت بیبەن، پارەوزیوو ئەو شتانە قەیدی نیە، چونکە هەم گرینگەو هەم هەڵگرتنی سووکە. جا با پێشەکی ئەوەشتان پێ بڵێم کە هەر کەسێك لە کاتی لەشکرکێشیدا بخواتەوەو بەد مەستی بکات، ئەگەر دلێرترین و عەگیدترین قۆزاقی ئەم لەشکرەش بێ، وەکو سەگ پەتی دەکەم و لە گالیسکەیەکی دەبەستم، و یەکسەر تیربارانی دەکەم، وەکو سەگ دەی توپێنم و بەبێ کفن و دەفن لەو گۆڕەی فڕێ دەدەم، با قەل و داڵ بیخۆن. چونکە هەر کەسێك لە کاتی لەشکرکێشیدا مەستی و بەدمەستی بکات، شایستەی کفن و

دفنی مەسیحیانە نییە. ئێوەش گەنجانی قۆزاقی، دەبێ لە هەموو شتێکدا گوێڕایەڵی گەورەکانی خۆتان بن! ئەگەر لە کاتی شەڕدا، زامدار بوون، چ بە گوللەو چ بە شمشێر، زامەکە بەسەرتانەوە یان بە هەر شوێنێکی ترتانەوە بوو، زۆر بیری لێمەکەنەوە، باروتی فیشەکێك دەربێنن‌و بیکەنە جامێ عارەقەوەو تێکەڵی بکەن‌و بە یەك نەفەس هەڵیدەن، ئیدی عەلەمتان لێ نامێنێ. خۆ ئەگەر زامەکە زۆر گەورە نەبوو، تۆزێ گڵەسوور بکەنە دەستانەوەو بە تف بیگرنەوەو بینەنە سەر برینەکە، ئیدی زامەکە خۆ بە خۆ دەگیرسێتەوەو ساڕێژ دەبێتەوە. دەی ئێستا هەمووتان، بەبێ پەلە پەل، بچن بەلای کارەکانتانەوە.

بەو جۆرە گیردیاك وەکو فەرماندەی گشتی هێزەکانی زاپاروژیە، کۆتایی بە قسەکانی هێناو ئیدی هەمووان لەو ساتەوە کەوتنە خۆ ئامادەکردن. ئیدی ئۆردوگای سچ هەر هەمووی وەهۆش هاتنەوە، تاقە قۆزاقێکی مەست لە سەرانسەری ئۆردوگاکەدا نەدەبینرا، لە تۆ وایە خواردنەوەو بادەنۆشی هەرگیزاو هەرگیز لە نێو قۆزاقیاندا باو نەبووە. هەندێ کەس تایەی گالیسکەکانیان چاك دەکرد، جماعەتێکی دی ئەکسلی گالیسکەکانیان دەگۆڕی، گروپێك، ئازووقەو چەك‌و تەقەمەنیان لە عەرەبانەکان بار دەکرد. هەندێکی دی ئەسپ‌و گاجووتانیان بەرەو ئۆردوگاکە داژۆت. دەنگی سمی ئەسپ‌و تەقوتۆقی تیرەندازی تاقیکردنەوەی تفەنگان، رینگ‌و هۆڕی شمشێرو ڕمبان، گابۆڕی گاجووتان، جم‌و جۆڵی گالیسکان، دەنگی گفتوگۆو فریادی قۆزاقان‌و جۆش‌و خرۆشی گالیسکەچیان، لە هەموو لایەکەوە بەرز بوو بووەوە.

زوو بە زوو کاروانی لەشکری قۆزاقیان بەو دەشتە پان‌و بەرینەدا ریزی بەست. لەشکر چ لەشکرێك، ئەوەندە زۆر بوو نەسەری دیار بوو نەبن. بەر لەوەی لەشکر بکەوێتە ڕێ، کەشیش لە کڵێسا دارینە چکۆلەکەی ئۆردوگای سچ دا، دوعای سەرکەوتنی قۆزاقانی خوێند، ئاوی پیرۆزی بە یەك بە یەکیاندا پژاند، قۆزاقەکان یەك بە یەك خاچەکەیان ماچ کرد. کاتێ کە لەشکرەکان کەتنە ڕێ‌و لە ئۆردوگای سچ وەدەرکەوتن، زاپاروژییەکان، هەموو ئاوڕی پاشەوەیان دایەوەو بە یەك دەنگ گوتیان:

– خوا حافیز دایکی میهرەبانمان! خوا لە هەر بەڵایەك بتپارێزێت!

تاراس بۆڵبا، کە بە سواری ئەسپەکەی بە نێو ئاوەدانی قەراخی ئۆردوگاکەدا رەت دەبوو، سەیری کرد، یانکل، جولەکە بێنەواکەی لەمەڕ خۆی، چاتۆڵێکی لە شێوەی دوکانچەیەکدا هەڵداوەو بەردە چەرخ‌و، سپانەو barووت‌و، هەموو داو دەرمان‌و پێویستیەکی ڕێگای سوپاییان‌و تەنانەت نان‌و کولێرەش دەفرۆشێت.

تاراس بۆڵبا لە فکران ڕاچوو، لە دڵی خۆیدا گوتی:

– کە جولەکەیەکی چاو قایمە !

هەر بە سواری ئەسپەکەیەوە لێی نزیك بووەوەو گوتی:

– ئەرێ قەلپیاو، ئەوە تۆ چدەکەی لێرە؟ یانی دەتەوێ وەکو کۆترە کێوی ڕاوت بکەن؟

ئەنکل، بەدەم وەڵامدانەوەوە، هەندێ لێی نزیك بووەوە، بە هەردوو دەست کەوتە ئاماژان، وەکو ئەوەی بیەوێ، ڕازێك بدرکێنێ، گوتی:

– تكا دەکەم، قوربان، ئەم نهێنییە بە کەس مەڵێ، هەر بەینی خۆمان بێت، من گالیسکەیەکم هەیە، لە نێو گالیسکەی قۆزاقیەکاندایە، پڕە لە ئازووقەو هەر پێداویستیەکی دیکە کە قۆزاقەکان پێویستیان بێت. جا لە رێگادا هەر قۆزاقێك پێویستی بە هەر شتێك بێ بە هەرزانترین نرخ، کە هیچ جولەیەك تا ئێستا شتی وای نەکردبێت، پێی دەفرۆشم. بە زاتی خوا تەنیا ئەمەم مەبەستەو هیچی تر!

تاراس بۆڵبا، کە سەری لە زرینگی و هۆشیاریو تەبیعەتی کەسابەتدۆستی کابرای جولەکە سوڕما بوو، شانەکانی هەڵتەکاندو بە پەلە خۆی گەیاندە کاروانی لەشکرەکان.

پەراوێز:

*– سالامات: ناوی جۆرە خواردنێکە.

((٥))

زوو بە زوو باشووری رۆژاوای پۆڵۆنیا، لە ئاژاوەو ترسدا نقوم بوو. ئیدی لە هەموو شوێنێ باس هەر باسی ئەوە بوو کە: "زاپاروژییان، زاپاروژییان هاتوون!" هەر کەسێك بیتوانیبا هەڵێت و خۆی رزگار بکات، هەڵدەهات. ئیدی هەراو هەنگامەو ئاژاوەیەك بوو کەس بە کەس نەبوو، کەس لە خەمی قوڵەو قەڵات و ماڵ نە بوو، خەڵکی بە هەر پەناو کەپرو کەوێڵێك قاییل دەبوون. ترسی هێرش و پەلامارو تاڵان و بڕۆی زاپاروژییان بە جۆرێ بەسەر خەڵکیدا زاڵ بوو بوو، هەموو شپرزەو پەریشان بە ناچاری ماڵەکانی خۆیان بەجێدەهێشت و خۆیان دەشاردەوە. خەڵکی شپرزەو سەرگەردان تێك رژا بوون، هی وا هەبوو گاجووت و هەوجارەکەی بە ئەسپێك و تفەنگێك دەگۆڕییەوەو لەو ناوە دوور دەکەوتنەوە تا پەیوەندی بە یەکە سوپاییەکانەوە بکەن،

هەندێك دی پەزو ماڵاتەكەیان وەپێش دەداو هەر شتێك كە سووكەڵە بوایەو قابیلی بردن بوایە، دەگەڵ خۆدا دەیانبردو بەرەو شوێنێك هەڵدەهاتن. هەندێكی دیكە لەو هەلاتوانەی كە چەكیان هەبوو، كاتێ كە بە جادەو ڕێوبانەكاندا تێدەپەڕینو تووشی زاپاروژیەكان دەبوون، دەستیان دەكردەوەو بەرەڤانیان دەكرد، بەڵام دوای پێكادانێكی كەمخایەن دەكوژران، زۆربەی ئەوانەش، پێشوەختە هەلاتبوون. چونكە دەیانزانی ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵكانێك كە لە شەڕو شۆڕو پێكادانی هەمیشەییدا خارابوونو لە هەموو شوێنێكدا بە ناوی لەشكری زاپاروژییانەوە ناسرا بوون، وێڕای هەموو بێ نەزمو نیزامیەكیان، لە كاتی شەڕدا دەبوون بە نێرویەكی ڕێكو پێكی جەنگی، كارێكی یەجگار دژوارو بێفایدەیە.

سوارانی قۆزاق، بێئەوەی گوشار لە ئەسپەكانیان بكەن یا ماندوویان بكەن، ڕێیان دەكرد. پیادەكان، چالاكو چەلەنگ، هوشیارو وریا لە دوای گالیسكەكانیانەوە ڕێیان دەكرد. تێكڕای لەشكرەكە، تەنیا بە شەوان پێشڕەوی دەكرد. بە ڕۆژەوە، لە شوێنانی چۆڵو دوور لە ئاوەدانی ئیسراحەتیان دەكرد. بەڵام هەمیشە پێشەنگو قاسیدانیان لە پێشەوە دەنارد، تا شوێنو وەزعو حاڵی دژمن شناسایی بكەن، بۆیە زۆرجار ڕێدەكەوت كە قۆزاقەكان لە شوێنی واوە سەریان دەردێنا كە كەس تەسەوری نەدەكرد، جا لەم حاڵەتانەدا قڕیان دەخستە خەڵكی ئەو ناوچانەو لە ڕەگو ریشەیان دەنیشتن. گوندو دێهاتەكانیان دەسووتاند. لەشكر چەندی لە ڕانو پەزو ئەسپان پێویستبا بە تاڵانیان دەبردو ئەویتریان هەر لەوێ سەر دەبڕین. جا ئەم كارەی قۆزاقەكان، زیاتر لە ئاهەنگو كەڕەنەڤاڵێكی خوێناوی دەچوو تا لە هێرشو پەلاماری سوپایی بچێت. جا پیاو كە ئێستا دیمەنی ئەو ڕووداوە ترسناكو خوێناوی و دوور لە هەر بەزەییەكی مرۆڤانی ئەو سەردەمە نیمچە هۆڤیەی كە زاپاروژیەكان لەو ناوچانەدا بەرپایان كردووە، دێنێتە بەرچاوی خۆی مچوڕەكەی بەلەشا دێت. منداڵی ساوایان لە ژێر دەستو پێیاندا دەپلیشانەوە، مەمكی ژنانیان دەبڕی، پیاوانیان دەستگیر دەكرد، پێستی پێیان تا ئەژنۆ دەگروو و، بەو حاڵەوە ئازادیان دەكردن. ئیدی وەكو ئەوە بوو قۆزاقان بەو جۆرە، قەرزی كۆنی خاوەن قەرزان بدەنەوە. كە پەلاماری هەر شوێنێكیان دەدا بەشی ئاشتیان تیا نەدەهێشتەوە.

بۆ نموونە یەكێك لە سەرانی دێرەكان كە بە نزیكبوونەوەی قۆزاقەكان دەزانێ، دوو كەس لە كەشیشیانی دێرەكە بۆ نك وان دەنێرێ تا پێیان بڵێن كە هەڵوێستو ڕەفتاری وان پەسند نیە، چونكە قەراردادو پەیمانی ئاشتی لە نێوان زاپاروژییانو دەوڵەتی پۆڵۆنیدا هەیەو ئەم كارە نەك هەر پێشێلكاریە بەرانبەر بە پاشا، بەڵكو پایەماڵكردنی مافی خەڵكیشە.

كوشیفوی قۆزاقەكان، لە وەڵامی ئەو پەیامەدا دەڵێت:

– لە زمانی منو لە زمانی هەموو زاپاروژییەكانەوە بە سەرۆكی دێر بڵێن، هیچ خەمی نەبێ، ترسی هیچ شتێكی نەبێ، هێشتا هیچ شتێك ڕووی نەداوە، قۆزاقەكان، ئاگرێكیان كردووەتەوە، تا بە پەلە سەبیلەكانیان پێبكەن. یەكسەر ئاگر لە هەر چوار نكالی دێرە جوانەكەوە بەرز بووەوە، جووتە پەنجەرەكەی دێری تاین، لە نێو گرو بڵێسەی ئاگرەكەوە وەكو جووتێ چاوی لێڵو ترساو تەمەشای دەرێیان دەكرد. ئیدی كاروانی ئاواران، چ كەشیشان، چ جولەكانو چ ژنان، لە پڕ

سەری کرایەوەو بە ئومێدی رزگار بوون، ڕوویان کردە ئەو شارو ئاوەدانیانەی کە سەربازگەو بەرخودانیان تێدا بوو، بەڵکو بیانگرنە خۆو بیان پارێزن.

حکومەتیش هەندێجار بە درەنگەوە، چەند مەفرەزەیەکی سەربازی بۆ کۆمەکیان دەنارد کە یان تووشی لەشکری زاپاروژیەکان نەدەبوون، یان لە یەکەم تەقەوە ورەیان بەردەداو بە سواری ئەسپە ڕەهوان و خۆشبەزەکانیان تێیان دەتەقاندو هەڵدەهاتن.

جاری واش هەبوو کە ژمارەیەك لە فەرماندە سوپاییەکانی پاشا، کە لە هەندێ شەڕی پێشترا هەندێ سەرکەتنیان بە دەست هێنا بوو، لێدەبڕان کە هێزەکانی خۆیان یەکبخەن و ڕووبە ڕووی زاپاروژییەکان ببینەوە. لەم جۆرە هەڵوێستانەدا بوو کە قۆزاقە گەنجەکان، ئەوانەی کە چاویان لە تاڵان و بڕۆو شەڕو کوشتاری دژمنی لاوازو بێ توانا نەبوو، دەیانویست بچنە شەڕی تەن بە تەنی سوپاییەکی چاپك و چەلەنگ و لە خۆڕازی پۆڵۆنیەوە و خۆیان لەبەر چاوی قۆزاقیانی دنیا دیدەی غاڕاوی شەڕو شۆڕان، بنوێنن و ڕەزامەندی وان بە دەست بێنن. ئەم قۆزاقە گەنجانە زۆر زوو فەندو فێڵانی شەڕ فێربوون، چەندین دەسکەوتی گەورەیان لە زینی ئەسپان و شمشێران و تفەنگێن عال و گرانبەها بەدەست هێنا، ئەم فەرخە تازە باڵگرتووانە لە ماوەی یەك مانگدا، تەواو گۆڕان، بوون بە پیاوی مەیدان. سیمایان کە تا ئەو کاتە جۆرە نەرمی و ناسکییەکی منداڵانەی پێوە دیار بوو، لە پڕ گۆڕا، بوو بە سیمایەکی سەخت و و بە سام و ترسناك.

تاراس بۆڵبا کە دەی بینی کوڕەکانی لە ڕیزی پێشەوەی باشترین و دلاوەرترین لاوانی لەشکری زاپاروژیانەوەن، زۆر شادو خۆشحاڵ بوو. کە تەمەشای ئۆستاپی دەکرد، وای هەست دەکرد، کە لە ڕۆژی لە دایك بوونیەوە لە نێوچەوانی نووسرا بوو کە بۆ جەنگ و جەنگاوەری و مەیدان و مەیدانداری خوڵقاوە. ئۆستاپ، لە هەر هەڵوێستێکدا، بێئەوەی بپەشۆکێ، یان خۆی شپرزە بکات، بەوپەڕی ساردی و خوێنساردی، کە هەرگیز لە گەنجێکی بیست و دوو ساڵان نەدەوەشایەوە، دەیتوانی یەکسەر، هەموو لایەنێکی چاك و خراپی ئەو واقیع و ئاستەنگە تاوتوێ بکات کە دەهاتە ئاراوەو، بە جۆرێ مامەڵەی لە تەکدا بکات، کە لە ئەنجامدا بە قازانج و سەرکەوتنی خۆی بشکێتەوە.

ئیدی متمانەو ئەزموونداری لە هەموو جم و جوڵێکی ئەودا بەدی دەکرا. نیشانەو تایبەتمەندی فەرماندەیەکی ئایندە، بە سەرو سیماو ڕەفتاریەوە خۆ نوێنی دەکرد. لەش و لارێکی تۆکمەو بەهێزو جەنگاوەرانەی ئەوتۆی هەبوو لە تۆ وایە شێرە.

تاراس بۆڵبای پیر لە دڵی خۆیدا دەیگوت:

– ئەم ئۆستاپە، ڕۆژێ لە ڕۆژان دەبێت بە فەرماندەیەکی زۆر باش. بەڵێ، خوا شایەدە دەبێ بە فەرماندەیەك ئەمما فەرماندە، فەرماندەیەك زۆر بالاتر لە بابی.

ئەفسوونی مۆزیقای گوللەو ئاهەنگی شمشێران ئاندرێشی گرتبوو. کە دەکەوتە شەڕەوە، ملی پێوە دەنا، هیچ حیسابێکی بۆ هێزی خۆی و دژمنەکەی نەدەکرد، کە دەکەوتە گەرمەی کێشماکێشی شەڕو پێکادانەوە، هەستی دەکرد جۆرە جەزمەیەکی هۆڤیانە دەیگرێت. هەستی دەکرد کە مێشکی گڕ دەگرێت، هەموو شتێك بە بەر چاویەوە وەکو بروسکە دێت و ئاوێتە دەبن،

هەر سەری زەلامەو بەم لاو بەولادا دەپەڕیّ، هەر ئەسپەو لێرەو لەویّ دەکەویّت و، ئەویش وەکو پیاوێك کە مەستی مەست بێت، بە نێو گیزەی گوللەو بریسك و هۆڕی شمشێرانەوە، بە چەپ و ڕاستا دەستی دەوەشاندو بێگوێدان بە ئاگر بارانی گوللە کە وەکو باران بەسەریا دادەباری، بێباك ملی دەناو پێشڕەوی دەکرد. هەر هەموو ئەم دیمەنانە بۆ ئاندریّ و لە نك وی، وەکو گەمەو زیافەتێکی بە شکۆ دەهاتنە بەرچاو.

تاراس بۆڵبا کە دەیبینی ئاندریّ. بەو جۆش و خرۆشەوە، بەو سۆزو گودازەوە، بەجۆریّ مل بە شەڕەوە دەنیّ و خۆی بە مەترسیانی ئەوتۆدا دەدا کە هیچ کەسێکی خوێنساردو ئەقڵمەند، ئەو زات و جورئەتەیان نەدەکردو پەڕجووی وای دەنواند کە جەنگاوەرانی کارامەو ئەزموونداری سەرسام دەکرد — دەحەپەساو لەدڵی خۆیدا دەیگوت:

– ئاندرێش، شەڕڤانێکی چاکە. خوا ڕاوەستاوی بکات، هیچ دژمنێك دەرۆستی نایەت! هەڵبەتە لە ئاستی ئۆستاپدا نیە، لیّ شەڕڤان و جەنگاوەرێکی چاکە!

لەشکری قۆزاقان، بڕیاری دا، یەکسەر بەرەو شاری (دۆبنۆ) هێرش بەرێت، چونکە وا باو بوو کە ئەم شارە پڕە لە گەنجینەو شتی بە نرخ و خەڵکەکەی زۆر دەوڵەمەندن. ئەم لەشکرکێشیە رۆژو تاقێکی خایاند، زاپاروژیان گەیشتنە بەردەم شار. دانیشتوانی شار بڕیاریان دا تا دوا هەناسە بەرگری و داکۆکی لەشار بکەن، لێبڕا بوون هەر هەموویان لە مەیدان و شەقامەکانی شارا، لەبەرماڵەکانی خۆیاندا بکوژرێن، بەڵام رێگا بە دژمن نەدەن، ماڵەکانیان داگیربکات. حەسارێکی گڵی بەرز بە چوار دەوری شارا ڕاکێشرا بوو. لە هەر شوێنێکا دیوارەکە نزم بوایە، بە بەرد هەڵیان دەچنی، یان ماڵێکی ئەو نزیکانەیان وەکو قوللەو بورج بە کار دەبرد، یان هەر هیچ چارێکیان نەبوایە، دار بەرویان دێنا، نوکەکەیان تیژ دەکردو وەکو چەپەرو پەرژین لەو شوێنەیان دادەچەقاند. سەربازخانەکەی شار زۆر بە هێز بوو، زۆر بە چاکی ئەرکی خۆی دەزانی. زاپاروژیەکان ویستیان بە حەسارو دیوارەکاندا سەربکەون، بەڵام ڕووبەڕووی دەسرێژی توندی گوللە بوونەوە. دیاربوو کە دانیشتوانی شاریش، نەیان ویستبوو تەنیا دەوری تەمەشاڤان بدینن، بۆیە لەپشت حەسارو سەنگەرەکانەوە خۆیان لە بۆسە نابوو، بەڵام بە چاویانا دیار بوو کە داکۆکییەکی نا ئومێدانە دەکەن. هەڵبەتە ژنانیش لێبڕا بوون کە بەشداری شەڕبکەن و داکۆکی لە شارەکەیان بکەن، ئەوانیش هاتنە دەست، هەرچییەکیان، لە دارو بەردو بۆشکەو بەرمیل و مەنجەڵ و ئاوی گەرم و قیری تواوەو، کیسە چەوو لم، بە دەستەوە دەهات بەسەر زاپاروژیەکانیاندا هەڵدەڕشت و شپرزەیان دەکردن. زاپاروژیەکان حەزیان نەدەکرد بەگژ قەڵایەکی سەختا بچن، خۆ ناشکریّ هەر بەو دەقەوە دەوری شار بدەن. کوشیفوی زاپاروژییان، فەرمانی دا کە پاشەکشە بکەن و گوتی:

– گەلۆ گویّ مەدەنیّ با پاشەکشە بکەین، بەڵام پیاو نەبم، لە تاتاریەکی بیّ دین کەمتر بم، لە مەسیحیەت بیّ بەری بم. ئەگەر بێڵم تاقە نەفەرێکی خەڵکی ئەم شارە بە سەلامەتی و بە زندوویەتی دەربچێت! لێگەڕن با وەکو سەگ لە برسا بمرن!

لەشکری قۆزاقان پاشەکشەیان کرد، لە هەموو لایەکەوە دەوری شاریان گرت، قۆزاقەکان لەبەر بێکاری کەوتنە وێران کردن و سووتاندنی گوندو ئاوەدانی و خەڵەو خەرمانان، ڕەوە ئەسپیان بەرەڵڵای ناو مەزراو تەبارە گەنمان دەکرد کە ئەو ساڵە هاتە ساڵ بوو ئەمما هاتە ساڵ، خەڵکی شار لە سەر حەساری شارەوە بەوپەڕی ترس و نیگەرانییەوە، تەماشایان دەکرد کە چۆن سەرچاوەی ژیان و گوزەرانیان پایەماڵ دەکریّ و لە نێو دەبرێت. زاپاروژیەکان، گالیسکەکانیان، بە دوو ریز، بە دەوران دەوری شارا، ریز کرد. بە خۆشیان وەکو چۆن لە ئۆردوگای سچ دا باو بوو، بەسەر چەندین سەربازگەدا دابەش بوون، ئیدی لەو سەربازگانەدا یان سەبیلیان دەکێشا، یان ئەو چەکانەیان لە بەینی خۆدا دەگۆڕییەوە کە تالانیان کردبوو، یان بۆ خۆ خەریکی گەمەو یاری جۆراو جۆر دەبوون و بەکاوەخۆ، بە خوێنساردییەکی کوشندەوە، دەیان ڕوانییە شار. شەوان ئاگری چاودێرییان دەکردەوە. لە هەر سەربازگەیەك، ئاشپەز لە مەنجەڵی گەورەی مسدا خواردنی بۆ قۆزاقەکان لێدەنا. ئێشکچی و پاسەوانان، بەدیار ئاگرەکانەوە کە بە درێژایی شەو دەسووتان، ئێشکیان دەگرت.

بەڵام زاپاروژیەکان، هەر زوو لەبەر بێکاری تاقەتیان چوو. بۆیە بە دەستووری کوشیفوی ئەو مەشروبەی لە کاتی بێکاری و نەبوونی شەڕدا، هەندێجار بە ئەندامانی لەشکر دەدراو ڕێگەیان دەدرا بیخۆنەوە، کرا بە دوو بەرانبەر. بەڵام ئەم ژیانە بە دڵی گەنجانی قۆزاقی نەبوو، بە تایبەتی کوڕانی تاراس بۆڵبا. ئاندریّ بە عالەمی ئاشکرا بێزار بوو. بۆیە تاراس بۆڵبا لێبڕا ئامۆژگاری بکات و گوتی:

– هەی سەر شێت! مەگەر نەت بیستووە کە پێشینان گوتوویانە "ئەی قۆزاقی، ئەگەر سەبرت بیّ، دەگەیە پۆستی فەرماندەیی." شەڕڤان و جەنگاوەری باش ئەوە نییە کە لە تووشترین شەڕا نەپەشۆکیّ، بەڵکو جەنگاوەری باش ئەو کەسەیە کە لە بێکاریشا بێتاقەت نەبیّ، سەبرو حەوسەڵەی هەبێت، تەحەمولی هەر پێشهاتێك بکات و ئەنجام بە مەبەست و مەرامی خۆی بگات.

بەڵام سەرباری ئەم ئامۆژگاریەش، زۆر زەحمەت بوو، تەبیعەتی پڕ جۆش و ئاگرینی بابایەکی گەنج دەگەڵ پیرەمێرێکی دنیا دیدەدا تێکبکاتەوە. هەر یەکەیان تەبیعەتێکی جیاواز لەویتری هەبوو: بە دوو چاوی جیاواز دەیانڕوانیە یەك شت.

لەم بەینەدا تیپەکەی تاراس بۆڵبا بە سەرکردایەتی توکاچ، هاوڕیّ دەگەڵ دوو سەروان و کاتب و ئەفسەرانی دیکەی تیپەکەدا خۆیان گەیاندە لەشکری قۆزاقان و بەمجۆرە ژمارەی لەشکری قۆزاقی، گەییە چوار هەزار شەڕڤانی دڕ، کە ژمارەیەکی زۆر شەڕڤانی خۆبەشیان تیا بوو، ئەمانە کە بە شەڕەکەیان زانی بوو، خۆبەخش و بێئەوەی کەس ناچاریان بکات، بە خوایشت و ئارەزووی خۆیان بۆ شەڕەکە هاتبوون. دایکە پیرەکەی کوڕانی تاراس بۆڵبا، جگە لە دوعای خێری دایك، سەرو ئیکۆنەی دار سەرووی دێری میزیگورسکی کییف)یشی بە دوو سەروانەکەدا بۆ کوڕەکانی نارد بوو. ئۆستاپ و ئاندریّ وێنەکانیان لە مل کردو دایکە پیرەکەیان وەبیر هێنایەوەو بۆ چەند ساتێك لە فکران ڕاچوون:

– ئاخۆ دوعای دایك چ ئاقیبەتێکی بۆ خواستبێ؟ هیوای سەرکەوتن بەسەر دژمن‌و گەڕانەوە بۆ زاگەو زیدی باب‌و باپیران، بە دەسکەوتی زۆرو بەو سەرکەوتنە پڕ شانازیانەوە کە سازڤانان بە دەم ژەنینی باندوراوە، بە گۆرانی دەیڵێن‌و بۆ هەتا هەتایە دەبێ بە داستانی سەرزاران‌و لە بیر ناچنەوە؟ یان...

بەڵام ئاینده نادیاره، رێك وەکو ئەو تەم‌و مژە سخ‌و چڕە پاییزییەیە کە لە زۆنك‌و زەلکاوو باتلاخانەوە هەڵدەستێ، وپیاو چەند هەوڵ دەدات ئەو دیوی تەم‌و مژەکەی لێدیار نابێت. تەیروتو بە ناوی دەکەون، کوێرانە باڵ لێکدی دەدەن‌و وێڵ‌و سەرگەردان بەم لاو بەولادا دێن‌و دەچن. ئیدی یەکدی نابینن، نەباز کۆتر دەناسێتەوە و نە کۆتر، باز... دەبینێ. شتاقیان نازانن چەند لە ئەجەلی خۆ دوورن‌و چۆن لێی هەڵێن...

ئۆستاپ، ماوەیەکی زۆر بوو، کە بۆ بەسەر بردنی شەو، بۆ سەربازگەکەی خۆی ڕۆیی بووەوە. ئاندرێ بێئەوەی بزانێ بۆ، هەستی دەکرد دڵی تەنگە، هەرچەند بەتلێکی شەو ڕۆیی بوو، بەڵام پێی ڕێی دانە دەگرت بۆ سەربازگەکەی خۆی بگەڕێتەوەو خەویشی نەدەهات، بەڵام ڕەق ڕاوەستا بوو و تەمەشای دیمەنی سیحر ئامێزی شەوی دەکرد، کە لە بەردەمیا ڕاکشا بوو. ئاسمان وەك بە بار ئەستێرەی پێ وەرکرا بێ، چریسکە چریسك پرشنگی دەدا. گالیسکە، بە باری جۆرەها دەسکەوت‌و ئازووقەوە کە لە دژمنیان گرتبوو، بەشی هەرە زۆری ئەو دەشتەیان داگیرکردبوو. زاپاروژیەکان، هەموو لە دەورویەرو ژێر گالیسکەکان، لەسەر سەوزەگیاکان ڕاکشا بوون‌و خەویان لێکەوتبوو. ئیدی سەریان نابووە سەر کیسەیەك یان کڵاوێك، هەر قۆزاقیەك شمشێرو سەبیلە دەسك کورتە مس کفتەکەی‌و قوتووی بەردە چەرخەکەی خۆی بەلاوە بوو.

گاجووتە قورسەکان لەسەر چوارپەل پاڵکەوتبوون‌و لە تاوێرە بەردی بۆری پەراگەندەی قەد پاڵی کێڵگەو مەزرایان دەچوون. دەنگی پرخ‌و هۆڕی جەنگاوەران لە هەموو لایەکەوە بەرز دەبووەوەو تێکەڵ بە حیلەی ئەسپانی لە پێوەند بێزاری نێو کێڵگەو مەزراکان دەبوو.

بڵێسەی سورباوی ئەم ئاگرانەی کە هێشتا نەکوژابوونەوە، سام‌و شکۆو لە هەمان کاتدا ترسێکی سەیری بە جوانی شەو دەبەخشی.

ئالێرەدا دێرێکی سووتاوی ڕەش هەڵگەڕاو، وەکو ڕەبەنێکی کارتوزی* گرژو مۆن، پەست‌و غەمگین لە جێی خۆی ڕەق ڕاوەستا بوو، لەگەڵ هەر پرتەوێکی ڕوناکیدا، شکۆی تاریکی خۆی دەنواند، لەولاوە باخی دێرەکە گری گرت، لە نێو چەڕە دووکەڵی ئاگردا، کزەکزی دەختەکان دەگەییە گوێ. دەگەڵ بەرزبوونەوەی بڵێسەی ئاگردا، لە پڕ هێشوە قۆخی کێویلەی گەییوو وەکو فسفۆر دەبریسکانەوە، یان هەڵوژەی زەرد، لێرەو لەوێ وەکو زێڕی خاڵیسە دەدرەوشانەوە.

لە ناو جەرگەی ئەم دیمەنانەدا، هەندێجار تارمایی ڕەشی جولەکەیەکی کلۆڵ یان ڕەبەنێکی هەڵواسراو بە دیواری بینایەکەوە، یان بە لقی دارێکەوە، دەبینرا، کە دەگەڵ بیناکەدا دەبوو بە خۆراکی ئاگر. تەیرو توی تەرەو ئاوارە کە بەسەر ئەو ئاگرانەدا دەفڕین، لە دوروەوە لە کۆمەڵە خاچێکی چکۆلە دەچوون کە بەسەر مەزرایەکی ئاگردا بفڕن.

دیار بوو، شاری گەمارۆ دراو، لە غوڕابی خەوا بوو، بورج و سەربان، دیوارو حەساری شار، بە کاوە خۆ لەبەر تیشکی دوورە دەستی سوتمانی بیٚ سەروبندا، دەلەرزی.

ئاندریٚ بە دەوری ڕیزی گالیسکەی قۆزاقەکاندا ڕەت بوو، ئاگری کێشکچییەکان لە ئان و ساتا بوو کە بکوژێتەوە، کێشکچییەکانیش کە تێرو پڕ گەنمە کوتراوو گالوشکیان* خوارد بوو، بە دیار ئاگرەکانەوە خەویان لێکەوتبوو.

ئاندریٚ، سەری لەم خەمساردیو بیٚ موبالاتیە سوڕما، قەدەریٚ دەبیرەوە چوو: "خۆشبەختانە، دژمنێکی بەهێزو دڕ لەم نزیکانە نیەو مەسەلەکە جێی مەترسی نیە!" ئەنجام چوو بۆ لای گالیسکەیەك، سەرکەوتە سەری، لەسەر پشت ڕاکشاو هەردوو دەستی نانە ژێر سەری. بەڵام هەرچی دەکرد خەوی لێنە دەکەوت و ماوەیەکی زۆر بەو دەقەوە چاوی بڕییە ئاسمان، هەوایەکی ساف و سازگارو خۆشی هەبوو، ئاندریٚ ناو بە ناو خەو زۆری بۆ دێناو وەنەوزێکی دەداو بۆ ساتێك ئاسمان لە چاوی ون دەبوو و پاشان دووبارە پەیدا دەبووەوە. لەم بەینەدا وای وێناکرد کە سیمایەکی مرۆڤانی غەریبی هاتە بەرچاو، ئاندریٚ لە کاتێکا ئەمەی بە زادەی خەواڵویی خۆی دەزانی و پێی وابوو دەم و دەست دەڕەوێتەوەو نامێنیٚ، زیاتر چاوانی کردنەوە، سەیری کرد بەڕاستی سیمایەکی لەڕو لاوازی ماندوو بە سەریا دانەویوەتەوەو چاوانی بڕیونەتە دوڕ چاوانی ئەم. قژێکی درێژو یەجگار ڕەش، پەریشان و تێکڕژاو لە ژێر سەر پۆشە ڕەشەکەیەوە هاتبووە دەرەوە. پرشنگی سەیرو غەریبی نیگای و، ڕەنگی هەڵبزڕکاوی دەموچاوی، کە لە دەموچاوی مردوان دەچوو، لەوە دەچوو کە تاپۆو تارمایی بیٚ. ئاندریٚ بیٚ ئختیار دەستی بۆ تفەنگەکەی برد، بە نیمچە لەرزینێکەوە گوتی:

– تۆ کێی؟ ئەگەر روحێکی ناپاك و بەدنیازی، لاکەوە لەبەر چاوم. ئەگەر بەشەری راستەقینەو زندوویت، ئێستا وەختی گاڵتەو سوعبەتان نیە، خێرا گوم بە لەبەر چاوم دەنا دەتکەم بە قوربانی گوللەیەك.

تاپۆکە، لە وەڵامی ئاندرێدا، قامکی بۆ زاری بردو بە نیگایا لەوە دەچوو لێی بپاڕێتەوەو تکای لێبکات کە بێدەنگ ببێت. ئاندریٚ دەستی هێنایە خوارەوەو بە دیقەت کەوتە نۆڕینی تاپۆکە. بە قژی درێژو سینگ و بەرۆکی نیمچە ڕووتی تاپۆکەدا بۆی دەرکەوت کە ئافرەتە. بەڵام دیار بوو خەڵکی ئەو دەڤەرە نییە. دەموچاوی، ئەسمەرێکی لاواز بوو، ئێسقانی گۆنا پانەکانی، بەسەر گوپە بە قوڵاچووەکانیا یەجگار زەق دیاربوون. چاوە چکۆڵەکانی، بە شێوەیەکی کەوانەیی بۆ سەرەوە مایل بوون. ئاندریٚ تا زیاتر لە سەرو سیمای ورد دەبووەوە، ئاشناتر دەهاتە بەرچاوی. ئاندریٚ لە ئەنجامدا سەبری سواو کەوتە پرسیار:

– پێم بڵیٚ بزانم تۆ کێی؟ لەوە دەچیٚ بتناسم یان لە شوێنێکم دیتبیت؟

– دوو ساڵ لەمە پێش، لە کییف.

– دوو ساڵ لەمە پێش؟ لە کییف؟

ئاندریێ بەدەم دووبارە کردنەوەی ئەو قسەیەوە، هەوڵی دەدا هەموو بیرەوەرییەکانی سەردەمی خوێندکاری خۆی لە ئەکادیمیای کییف، وەبیر خۆی بێنێتەوە. جارێکی دی لەسەرو سیمای ژنەکەی نۆڕیو لە ناکاو بە دەنگی بەرز هاواری کرد:

– ئا، تۆ ژنە تاتاریەکە نیت! کارەکەری کیژەکەی یارۆی فەرماندار!

ژنەی تاتاری، بەدەم پاڕانەوەوە، بەچپەدوو گوتی:

– وس!

هەنگیێ دەستەکانی چەلیپا ئاسا لەسەر سینگی تێک هاڵاند، لە کاتێکا ئازای بەدەنی دەلەرزی، تەمەشایەکی دەوروبەری کرد تا بزانێ کە ئاخۆ کەس بە دەم هاوارە بەرزەکەی ئاندرێوە بێدار نەبووەتەوە.

ئاندریێ کە بە هۆی هەڵچوونی دەروونیەوە هەناسەی تەنگ بوو بوو، بەزمانی گیرو بە ئەسپایی گوتی:

– بڵێ! بزانم تۆ چیدەکەی لێرەو چی گەیاندیتیە ئێرە؟ ئەدی خانمەکەت لە کوێیە؟ سەلامەتە؟

– لەوێیە، لە شارە!

ئاندریێ، دیسان لەزگ بوو هاوار بکات. هەستی کرد هەرچی خوێنی لەشی هەیە وەکو سێڵاو هێرشی بەرەو دڵی هێناو پرسی:

– لە شار؟ بۆچی لە شارا ماوەتەوە؟

– چونکە باوکە پیرەکەشی لەوێیە، لە شار. نزیکەی ساڵو نیوێکە بووە بە فەرمانداری شاری دۆبنۆ.

– ئەدی شووی کردووە؟ دەی قسە بکە! تۆ نەوعێکی؟ ئەدی حاڵی چۆنە، چیدەکات؟

– دوو ڕۆژە، تامی زەوادی نەکردووە.

– بۆ ؟

– ماوەیەکە ئەم شارە گەورەیە سەنگو سوژن بدەی گوێچکە نانێکت دەست ناکەوێت، خەڵکی لە ناچاریدا خاکو خۆڵ دەخۆن...

ئاندریێ، حەپەسا:

– ... خانم، کە لەسەر حەساری شارەوە تۆی لە نێو زاپاروژیەکاندا بەدی کرد، پێی گوتم:

– "بڕۆ بەو دلاوەرە بڵێ، ئەگەر منی لە بیرماوە، با هەتا لای من بێت، ئەنگەر منیشی لە بیر نەماوە، با بە تۆدا گوێچکە نانێ بۆ دایکە پیرەکەم بنێرێت، چونکە نامەوێ بە بەرچاوی خۆمەوە بمرێت، حەزدەکەم لە پێش ئەوا بمرم، تا مەرگی ئەو نەبینم. لەو دلاوەرە بپاڕێوە، تکای لێبکە، بکەوە بەسەر پێیا. ئەویش دایکێکی پیری هەیە، پێی بڵێ لەبەر خاتری دایکی، تێکە نانێکمان پێ کەرەم بکات!"

جۆرەها هەستی هەڤدژو ناکۆک، لە دڵ و دەروونی گەنجی قۆزاقیدا بێدار بووەوە. پرسی:

– باشە تۆ چۆن گەییشتیتە ئێرە ؟ لە کوێوە هاتی؟

– لە ڕاڕەوێکی ژێر زەوییەوە...

– چما شار، ڕێگەی ژێر زەمینی هەیە؟

– بەڵێ.

– لە کوێیە؟

– باشە سوێندم بۆ دەخۆی کە خەبەرم لێنادەی؟

– سوێند بە خاچی پیرۆز دەخۆم!

– کە لەو دۆڵە تەنگەوە داگەڕایتو لە جۆگا ئاوەکە ڕەت بووی، ڕێك لە نێو قامیشەڵانەکەدایە.

– ئەمە یەکسەر دەچێتە ناو شارەوە؟

– بەڵێ، دەتگەیەنێتە ناوەندی دێری شارەکە.

– کەواتە، با بڕۆین

– بەڵام، بەر لە هەر شتێك بیکە بە خاتری مەسیح، بەخاتری حەزرەتی مریەم، نان، نانت لە بیر نەچێت...

– خەمت نەبێ، تۆ لێرە، لای ئەم گالیسکەیە بوەستە، یان باشتر وایە بچی لە ناویا پاڵ بکەوی، کەس نات بینێ. هەموویان خەوتوون، هەر ئێستا، بە پەلە دەگەڕێمەوە.

ئاندریێ، لە گالیسکە پڕ ئازووقەکانی سەربازگەکەی خۆی نزیك بووەوە. دڵی زۆر بە توندی لێی دەدا. هەموو بیرەوەرییەکانی، هەموو ڕابردووی ژیانی، کە لە ژێر گوشاری ژیانی سەختو دژواری ئۆردوگاو لە هەلومەرجی شەڕڤانیو جەنگاوەریدا، خەفەو خامۆش بوو بوو، ئێستا لە ناکاوا زندوو بووەوەو وەکو شەپۆلی خرۆشاو ، ژیانی ئێستای نقوم کرد. لە نێو گەرداوی تاریکی دەریایەکەوە خەیاڵو تاپۆی ئەو کچە لە خۆباییە دووبارە لە زەینیدا زندوو بووەوە، باسکە جوانەکانی، چاوە مەنگەکانی، لێوانی بە خەندەی، قژی درێژو پڕ پێچو خەمی کە بە سەر شانو ملیا ڕژا بوو و بەسەر سینگو مەمانیدا هاتبووە خوارێ، هەموو ئازای لەشی کە وەکو پەیکەرێکی بێ هاوتا بوو، دووبارە، لەبەر چاوی خەیاڵیدا بەرجەستە بوون.

نەخێر، هیچ یەکێك لەم دیمەنانە لە هزرو بیری نەسڕابوونەوە، لە دڵو دەروونیا خەفە نەبوو بوون. بەڵکو بە شێوەیەکی کاتی کەمێك پەراوێز کەوتبوونو مەیدانیان بۆ هەندێ هەستو کەڵکەڵەو خولیای بە هێزی دیکە چۆڵ کردبوو، بەڵام هەموو ئەو بیرەوەریانە، هەندێجار خەوی قووڵی ئەو قۆزاقە گەنجەیان دەزڕاند، کە بێدار دەبووەوە، خۆیشی نەیدەزانی بۆ خەوی لێنەدەکەوتەوە، هەر بەو دەقەوەو بێئەوەی خەوی لێبکەوێت لە نێو جێگاکەیدا ماوەیەکی زۆر ڕادەکشا.

ئاندریێ، لە گالیسکەکان نزیك بووەوە، دڵی توندتر لێی دەدا. کە بیری لەوە دەکردەوە بەو زووانە کیژەخان دەبینێ، ئەژنۆکانی دەکەوتنە لەرزین. کە گەییە لای گالیسکەکان، بە تەواوەتی بیری چووەوە کە بۆچی بۆ ئەوێ هاتووە. ئاندریێ دەستی برد، ماوەیەکی زۆر نێوچەوانی گوشی تا بیری بکەوێتەوە بۆچی هاتووە، پاشان لە ناکاو موچوڕکێکی پێدا هات، ترسو لەرز سەراپای داگرت. لە پڕ بیرێکی بە مێشکا هات کە هەنووکە ئەو کیژە جوانە خەریکە لە برسا دەمرێت، بەلەز خۆی بە گالیسکەکەدا کرد، چەند نانێکی ڕەشی گەورەی نایە بن باخەڵیو ویستی بڕوات،

بەڵام لە پڕ شتێکی تازەی بە بیرا هات – ئایا ئەو نانە زبرە کە دڵی زاپاروژییەکان دەیبات و گەدەیان هەڵی دەگرێت، بۆ کیژێکی ناسکی نازدار دەست دەدات، بە گەدەی دەکەوێت، زۆر زبرو رەق نیە! ئەوسا بیری کەوتەوە کە ڕەنگە لە ئاشخانەکەدا هەندێ خواردن مابێ، چونکە دوێنێ کوشیفوی ئاشپەزەکانی سەرزەنشت کردبوو، کە هەموو گەنمە کوتراوەکەیان بە یەك ژەم لێنا بوو، لە کاتێکا بەشی سێ ژەمانی دەکرد.

بەڵام چونکە دڵنیا بوو کە لە یەکێك لە مەنجەڵەکاندا، بڕێك خواردنی هەر چۆنێ بووە دەست دەکەوێت، تەشپیەکەی باوکی هەڵگرت و چوو بۆ لای ئاشپەزەکەی وی کە لای جووتە قازانە گەورەکەیەوە نووستبوو، هێشتا خەڵوزە بەردەکە لە ژێریاندا دەسووتا. کە تەمەشای ناو قازانەکانی کرد، زۆری پێ سەیر بوو کە بەتاڵ بوون. دەبێ چۆن ئەو هەموو خواردنە خورابێ، خۆ ژمارەی شەرڤانانی تیپەکەی ئەو لە هی تیپەکانی دی کەمتر بوو. ئەمە چی بوون، دێو بوون، حووت بوون!

چووە سەر قازان و مەنجەڵی تیپەکانی دیکەش، هیچی دەست نەکەوت، ئەو قسە باوەی بیر کەوتەوە کە دەڵێت "زاپاروژیان وەکو منداڵ وان، کە خواردنی کەم هەبێ دەیخۆن. کە زۆر بێ ناوی دەنەن لێساولێس"...

ئاندرێ ماوەیەك بەدوو دڵی وەستا، تەگبیر؟ بەڵام خێرا بیری کەوتەوە کە لە نێو یەکێك لە گالیسکەکانی باوکیا یەك فەردەی گەورەی نانی گەنم هەیە کە لە کاتی تالانکردنی نانەواخانەی دێرەکەدا کەوتبووە دەست قۆزاقەکان. ئاندرێ یەکسەر بەرەو گالیسکەی ناڤبری ڕۆیی، گالیسکەکە نانەکەی تیا نەما بوو، کە سەیری دەوروبەری کرد، سەیری کرد ئۆستاپ فەردە نانەکەی ناوەتە ژێر سەری و خەوتووەو پرخ و هۆڕی سەعاتە ڕێیەك دەڕوات. ئاندرێ، لە کیسە نانەکە نەوی و هێندە بە توندی ڕایکێشا کە سەری ئۆستاپ کەوتە سەر عاردەکە، لە خەو ڕاپەڕی، بە چاوی خەواڵووەوە هاواری کرد:

– ئەهای بیگرن! ئەو زۆڵە پۆڵۆنیە بگرن، ئەسپەکەی، ئەسپەکەی بگرن! نەیەڵن بڕوات!

ئاندرێ، لە کاتێکا کیسە نانەکەی بەرز کردبووەوە کە بیوەشێنێ، بە ترسەوە هاواری کرد:

– بێدەنگ بە، دەنا دەتکوژم!

پێویستی بەوە نەبوو هەڕەشەکەی جێبەجێ بکات. چونکە ئۆستاپ دووبارە پاڵکەوتەوەو خەو بردیەوە، گیایەکانی بەردەمی بەدەم هەناسەی ئەوەوە دەلەرینەوە. ئاندرێ کەمێك تەمەشای دەوروبەری خۆی کرد تا بزانێ ئایا کەس لە هاوارە خەواڵوەکەی ئۆستاپ خەبەری بووەتەوە یان نا؟ قۆزاقێکی قژ درێژ لە نزیکترین سەربازگەوە، سەرێکی هەڵبڕی و کەمێك تەماشای کردو دووبارە خەوتەوە.

ئاندرێ، یەك دوو دەقیقەیەك چاوەڕوانی کرد، ئەوسا بە بارە قورسەکەیەوە وەڕێکەوت، ژنە تاتاریەکە لەوێ، ڕاکشا بوو، لە ترسا هەناسەی لە خۆ بڕی بوو.

ئاندرێ بە ئەسپایی گوتی:

– هەستە با بڕۆین! هەموو خەوتوون، ترست نەبێ! دەی بەلای کەمەوە هەندێ لەم نانە هەڵگرە، یارمەتیەکم بدە، چونکە زۆر قورسە، ناتوانم هەمووی هەڵگرم.

بەدەم ئەو قسانەوە، فەردە نانەکەی دا بە شانیاو وەختێ کە بەلای گالیسکەیەکدا ڕەت بوون، کیسەیەك هەرزنی لەسەر هەڵگرت، لە بیری چوو نانەکە بدات بە ژنە تاتاریەکەو لە کاتێکا دوو لۆ لە ژێر بارە قورسەکەیدا کۆما بووەوە، بە جورئەتەوە بە نێو زاپاروژیە خەوتووەکاندا تێپەڕی. لە پڕ دەنگی تاراس بۆڵبا بەرز بووەوە:

– ئاندریێ!

ئاندریێ لە جێی خۆی وشك بوو، سەراپای کەوتە لەرزین، بە دەنگێکی نەوی گوتی:

– دەڵێی چی؟

تاراس بۆڵبا، لە کاتێکا هەستا بووە سەر ئانیشكو سەری نابووە سەر دەستی، چاوی بڕییە ئەو ژنە تاتارییەی کە خۆی لە بالاپۆشێکەوە پێچا بوو گوتی:

– ئەوە ژنت دەگەڵە! هەستم پێستت دەگرووم! ژنان بە فەوتاندنت دەدەن.

ئاندریێ، بە نیمچە مردوویی لەجێی خۆی ڕەق ڕاوەستا بوو، زاتی نەدەکرد تەماشای بابی بکات. کاتێ کە سەری هەڵبڕیو تەمەشای کرد، بینی پیرە بۆڵبا، سەری ناوەتە سەر لەپی دەستیو خەو بردوویەتیەوە. ئاندریێ خێرا نیشانەیەکی خاچی کێشا، لە ناکاودا، ترسەکەی، وەکو چۆن بە خێرایی باڵی بەسەراکێشا، بەو ئاوایە لە دڵی ڕەوییەوە، وەختێ ئاوڕی لە ژنە تاتارییەکە دایەوە، سەیری کرد بە ڕووپۆشە ڕەشەکەیەوە وەکو پەیکەرێکی مەرمەڕی ڕەش لە هەنبەریا وەستا بوو. روناکی بڵێسەی سووتانی گوندە دوورە دەستەکان، لە دووری دوورەوە بە ئاستەم دەگەییە ئێرەو تەنیا چاوەکانی کە لە چاوانی مردووان دەچوون، ڕوناك دەکردەوە. ئاندریێ قۆڵی کراسی ژنەی ڕاکێشا، بە دوو قۆڵی بە نێو زاپاروژیەکاندا داگەڕان، دەگەڵ هەر هەنگاوێکا، بە پارێزەوە ئاوڕی پاشەوەیان دەدایەوە، لە هەورازێکی کورتەوە نشێو بوونەوە، زوو بە زوو خۆیان لە دۆڵێکی بچووکدا بینیەوە، کە جۆگا ئاوێکی بەخاوی بە نێودا دەڕۆیی، ئەمبەرو ئەوبەری زەلو زەلکاوێکی چڕ بوو. کە گەیینە ناو دۆڵەکە ئیدی لە ئۆردوگای زاپاروژیەکانەوە، کە لە سەرانسەری دەشتاییەکەدا ئۆردو بە زیان کردبوو، نەدەبینرانو هیچ مەترسیەکیان لەسەر نەبوو. کاتێ ئاندریێ ئاوڕی پاشەوەی دایەوە، سەیری کرد ڕەخەکەی پاشیەوە لە دیوارێکی ڕکی سەختو دەچێ، شەپۆلی گیای دەشتەکە داپۆشیوە، مانگ بەسەر ڕەخەکەوە، بە بەرزییەوە لە چەشنی داسێکی زێڕینی درەخشاندا، خۆی دەنوێنێ.

لەم کاتەدا شنەبایەکی فێنك لە دەشتەکەوە هەڵیکرد، کە خۆی لە خۆیدا وەکو ئاگادار کردنەوەیەك بوو، کە زۆری نەماوە بۆ بەیان. بەڵام لە هیچ شوێنێکەوە بانگی کەڵەباب نەدەبیسترا، چونکە دەمێ بوو نە لە شارو نە لە دەوروبەری، هیچ کەڵەشێرێك نەما بوو. ئاندریێو ژنە تاتاریەکە، بە دوو قۆڵی بەسەر لەوحە دارێکدا کە لە جیاتی پرد بەکار دەبرا، پەڕینەوە ئەوبەری جۆگاکە. شوێنێکی زۆر عاسی بوو، ئەو دۆڵە قووڵەی نێوان جۆگاکەو کەنارەکە، قامیشەلانێکی چڕ وچوغوورد بوو، قامیش هەر یەکەی بە قەد باڵا زەمێك چوو بوون بە ئاسمانا،

ئیدی زەل‌و زەلکاوێك بوو کەم کەس لێی دەردەچوو. ژنە تاتاریەکە، لێرەدا پێڵاوەکانی داکەند، بە وریایی جلەکانی هەڵکردو بە پێ خاوسی ڕێی دەکرد، چونکە ئەو ڕێگایەی کە دەبوو بیبڕن، یەکپارچە ئاوو قوڕو قوڕاو بوو. دوای ئەوەی بە دوو قۆڵی، ماوەیەك بە نێو زەلکاوو قامیشەڵانەکەدا ڕێیان کرد، گەیینە شوێنێك کە یەکپارچە هەژگ‌و داری وشك‌و چڵ‌و چێو بوو. ژنە تاتاریەکە بەشێك لە چڵ‌و چێوەکەی لابرد، کونێکیان لێ بەدیارکەوت کە هەر بە ئەندازەی دەمی تەنورێك دەبوو. یەکەمجار ژنە تاتاریەکە سەری دانەواندو خۆی بە ڕاڕەوە ژێر زەمینییەکەدا کرد. ئەوسا ئاندرێش، بۆ ئەوەی بتوانێ بە کۆڵە بارەکانی سەر شانیەوە، بە کونە کەوە بچێ، خۆی دانەواندەوەو وەژوور کەوت، ئیدی بە دووی قۆڵی لە تاریکییەکی چڕدا نقووم بوون.

پەراوێز:

*- گالۆشکی: جۆرە خواردنێکی ئۆکراینیە.

*- کارتوزی: ڕێکخراوێکی ڕەبەناتی زۆر توندڕەوە لە ساڵی ١٠٨٦ دامەرزاوە.

ئاندرێ، بە خۆی‌و فەردە نان‌و هەرزنەکەی سەرشانیەوە، بە نێو ڕاڕەوە ژێر زەمینییە تاریك‌و نوتەکەکەدا، لە دوای ژنە تاتاریەکەوە دەڕۆیی. ژنە تاتاریەکە گوتی:

– خەمت نەبێ، تۆزێکی دی ڕێگاکە ڕوناك دەبێتەوە، خەریکە لەو شوێنە نزیك دەبینەوە کە مۆمەکەم لێ داناوە.

ڕاستی دەکرد، چونکە دوای تۆزێك ڕوناکیەکی کز بەرەبەرە دیوارە گڵەکانی داڵانەکەی (ڕاڕەوی سەرگیراو) ڕوناك کردەوە.

گەییشتنە مەیدانۆکەیەکی کراوە، دیار بوو وەکو کڵێسایەکی بچووك بە کاردەبرا، چونکە مێزێکی چکۆلەی درێژکۆڵەی باریك بە پاڵ دیوارەکەوە دانرابوو، کە لە تەختی میحراب دەچوو و، وێنەیەکی کاڵەوە بووی حەزرەتی مریەمی کاتولوکیانی بەسەرەوە هەڵواسرا بوو. فانۆسێکی بچووکی زیوین کە بەرانبەر بە وێنەکە هەڵواسرا بوو، کەمێك ڕوناکی دەکردەوە، ژنە تاتاریەکە دانەوییەوە ئەو شەمدانە مسەی کە خۆی لەوێی دانا بوو، لە عاردی هەڵگرتو بە ئاگری فانۆسە زیوینەکە دایگیرساند. ئەوسا دوا بە دوای یەكو لەبەر ڕوناکیەکەدا، کە جارێ زیاد دەبوو و جارێ کز، درێژەیان بە ڕێگای خۆدا. لەبەر تاریكو ڕوونی مۆمەکەدا، کە جارێ گەشو جارێ کز دەبوو لە تابلۆ زەیتیەکانی (جیراردو دیلانوتی) دەچوون. دەموچاوی جوانو گەشی ئاندرێ کە سەلامەتیو گەنجێتی لێدەباری، ڕێك پێچەوانەو هەڤدژی ڕوخساری لەڕو لاوازو بێرەنگو ژاکاری ژنە تاتاریەکەی هاوڕێی بوو. ڕاڕەوەکە برێك قووڵترو پانتر بوو بوو، ئاندرێ دەیتوانی بە قیتیو بە پێوە ڕێ بکات. بە کونجکاوی دەیڕوانیە ئەو دیوارە گلانەی کە لە بۆدڕو دەخمەو سەردابو ژێر زەمینو گۆڕخانەکانی کییف دەچوون. لێرەشا ڕێك وەکو گۆڕخانەکانی کییف، قوڵکەو بۆدڕ لە دیوارەکان دروست کرابوون. کە لە هەندێکیاندا تابووتو لە هەندێکی تریاندا ئێسكو پروسکی بە شەران دەبینرا کە ڕزی بوونو بە هۆی شێو تەڕەشوعەوە نەرم بوو بوونەوەو بوو بوونەوە بە خۆڵو گڵ. لێرەشدا، خەڵکانێکی پاكو دروستکار هەبوون، کە لە دەست هەواو هەوەسو فریوو گومڕاییە دنیاییەکان، پەنایان هێنا بووە بەر ئەم شوێنە. هەندێ شوێنی ئێرە یەجگار شێدارو تەڕبوو. برێ شوێنی ڕاڕەوەکە ئاو گرتبووی، ئاندرێ ناچار، جارجار دەوەستا. چاوەڕوانی دەکرد تا ژنە تاتاریەکە، کە یەجگار شەکەتو ماندوو بوو، پشوویەك بداتو نەفەسێك تازە بکاتەوە. ئەو پاروە نانە وشکەش کە خواردبووی نەك هەر نەی بوژانەوە، بەڵکو تووشی ژانە سکێکی توندی ئەوتۆی کرد بوو کە ناچار بوو، هەرچەند هەنگاو جارێك ماوەیەك لە جێی خۆی بوەستێ، تا کەمێك ژانە سکەکەی هێور ببێتەوە.

ئەنجام دەرکەیەکی چکۆلەی ئاسنیان لێ بە دیارکەوت. ژنە تاتاریەکە بە دەنگێکی کزو لە بن لێوانەوە گوتی:

– شوکر بۆ خوا کە گەییشتن.

دەستی بەرز کردەوە کە لە دەرگا بدات، بەڵام لەبەر بێ توانایی نەیتوانی لە دەرکەکە بدات. ئاندرێ لە جیاتی ئەو، بە توندی لە دەرکەی دا دەنگی لە دەرگا دانەکەی ئاندرێ، لەو دیو دەرکەکەوە، دەنگی دایەوە، دیاربوو حەوشەو بۆشاییەکی گەورە لەو دیوەوە هەیە. دوای دوو سێ دەقیقە دەنگی دەستە کلیلێك هاتە گوێ، لەوە دەچوو کەمێك بە پەلە بە قاڵدرمەیەکدا بێتە خوارێ. ئەنجام دەرگا کرایەوە. ڕەبەنێك بە دەستەیەك کلیلو مۆمێکەوە لە ئاستانەی دەرگاکەو

لەبەر قاڵدرمەیەکی تەسکدا وەستا بوو. ئاندریێ کە چاوی بە یارۆی ڕەبەنی کاتولیك کەوت، بە حوکمی ئەوەی هەموو قۆزاقیان، ڕقی زۆریان لێیان بوو و ئەگەر بەر دەستیان کەوتبان نەك رەحمیان پێنەدەکردن و دەستیان لێنەدەپاراستن، بەڵکو لە جولەکە خراپتریان پێدەکردن، بێ ئختیار هەڵوەستەیەکی کردو لە جێی خۆی ڕەق ڕاوەستا. یارۆی ڕەبەنیش کە بابایەکی قۆزاقی زاپاروژی لە هەنبەر خۆیدا بینی، بەدەم گومان و دوو دڵییەوە خەریك بوو، پاشەوپاش دەکشایەوە کە ژنە تاتاریەکە بەچپەیەك دڵنیاو ئاسوودەی کردەوە. یارۆی ڕەبەن مۆمەکەی هەڵبڕی، ڕێگەکەی بۆ ڕوناك کردنەوە، کاتێ وەژوورکەوتن، دەرگاکەی لە دوایانەوە داخستەوە. ئەوجا بە قاڵدرمەکانا. بۆ سەرەوە، پێشیان کەوت. کاتێکیان زانی خۆیان لە ژێر تاقی بەرزو تاریکی کڵێسای دێرەکەدا بینییەوە. کەشیشێك لەبەر یەکێك لە میحرابەکاندا کە جۆرەها مۆم و مۆمدانی لەسەر بوو، بە چۆکا هاتبوو و بە دەنگێکی نەرم و ناسك نزاو نوێژی دەکرد. دوو گەنجی ئەندامی دێرەکەش، لەملاو لەولایەوە بە چۆکا هاتبوون، سەروجبەی وەنەوشەیی و کراسێکی سپی هاودامانی دانتێل چنیان لەبەر بوو، سەرو مەقەڵی چکۆلەیان بەدەستەوە بوو کە دووکەڵیان لێ بەرز دەبووەوە.

کابرای کەشیش، لە خوا دەپاڕایەوە، داوای پەرجووی دەکرد. لە خوا دەپاڕایەوە کە شاری دۆبنۆ رزگاربکات، سەبرو هەداری گەمارۆدراوان بدات، وەسوەسەی فریوی دنیایان لەدڵ و دەروون نەیەڵێت و لەبەردەم بەدبەختیانی دنیادا خۆڕاگربن . چەند ژنێکیش کە زیاتر لە تاپۆیان دەچوون، لە بەرانبەر میحرابەکەدا هاتبوونە سەرچۆك و سەریان نابووە سەر ئەو تەپڵەك و تەختانەی کە لە بەردەمیاندا بوون. چەند پیاوێکیش بە سیمای خەمینەوە، کەوتبوونە سەر چۆکان و پاڵیان دابوو بە پایەو کۆڵەکەکانی کڵێساکەوەو نزاو نوێژیان دەخوێند. پەنجەرەکانی سەرووی میحرابەکە، لە جامە ڕەنگاو ڕەنگەکانی خۆیانەوە، تیشکی سورباوی هەتاوی بەرەبەیانیان دەدایە ژوورەوەو لە شێوەی بازنە تیشکی زەردو سوورو شینی کاڵدا دەیدا لە تەختی ئەرزی کڵێساکەو دەوروبەری ڕوناك دەکردنەوە. ئیدی میحرابەکە کە لە بۆدڕی دیواری کڵێساکەدا بوو، لە پڕ نقومی روناکیەکی زۆر ڕوناك بوو، دووکەڵی مەقەڵیەکان لە ئاسمانی کڵێساکەدا بوو بە کۆڵکە زێڕینە.

ئاندریێ، کە لەسوچێکی تاریکا وەستا بوو، بە حەپەساوی و سەرسامی دەیڕوانیە ئەم دیمەنە ئەفسووناویە. لەم کات و ساتەدا لە ناکاوا دەنگی پڕ شکۆو بە سامی ئۆرگ، لە سەرانسەری کڵێساکەدا دەنگی دایەوە. دەنگ دەنگ نەبوو، جاریێ بەرز دەبووەوە، جاریێ نزم، لە تۆ وایە هەورە تریشقەیەو شەپۆل دەدا. ئەوجا هەموو ئەمانە، بە یەك کەڕەت بوون بە مۆسیقایەکی باڵاو ناسك وەکو دەنگی خۆشی کچۆڵان چوون بە بن میچ و تاقە بەرزەکانی کڵێساکەدا. جارێکی دی وەکو گرم و هۆڕی تەشبریق هاتە خوارەوەو لە جێی خۆی بێدەنگ و خامۆش بوو. بەڵام گرمە گرمەکە هەر لە نێو تاقەکانی کڵێساکەدا، شەپۆل ئاسا، دەنگی دەدایەوە. لە کاتێکا ئاندریێ، بە زاری نیمچە بەشەوە، گوێی بۆ ئەم مۆسیقایە هەڵخستبوو، لە پڕ هەستی کرد یەکێك بە توندی داوێنی باڵاپۆشەکەی ڕاکێشا. ژنە تاتاریەکە گوتی: – وەرە!.

به دوو قۆڵی و، بێئەوەی هیچ کەسێك هەستیان پێبکات، بە ناو کڵێساکەدا ڕەت بوون و خۆیان بە مەیدانێکی چوار گۆشەی چۆڵدا کرد. بەیان لە ئەنگاوتندا بوو، ئاسمانی سوورباو، خۆی بۆ پێشوازی هەڵاتنی ڕۆژێکی درەخشان ئامادە دەکرد. مەیدانەکە چۆڵ بوو. ناوەندی مەیدانە کە پڕ بوو لە پێشخوان و تەپڵەکی وردەواڵە فرۆشی چۆڵ، کە هەر هەموویان گەواهی ئەوەیان دەدا کە ئەم مەیدانە بەر لە هەفتەیەك، بازاڕی ئازووقە فرۆشی بووە. شەقامە سەڵبەند نەکراوەکە، وەکو هەموو شەقامەکانی ئەو زەمانە، بریتی بوو لە پاخوایەك قوڕی وشکەوە بوو. خانووی یەك نهۆمی چ بەردو چ گڵ دەوری مەیدانەکەیان دابوو. لە خوارەوە تا سەریێ، ناو بە ناو تەختەدار لە بەینی چینە دیوارەکانیا دانرابوون، ئەو جۆرە خانووە نیمچە دارینانە لەو زەمان و ڕۆژگارەدا باوبوون، کە ئێستا مەگەر لە هەندێ شوێنی لیتوانیاو پۆڵۆنیادا نموونەیان مابێت. سەربانی ئەم خانووانە زۆر بەرز بوون،و پڕ بوون لە کون و دەلاقەی نهێنی و کلاو ڕۆژنەو هەواکێشی تایبەتی. بەڵام لە سەمتێکی مەیدانەکەداو لە نزیکی کڵێساکەوە، بینایەکی گەورەی جیاواز لە هەموو خانووەکانی دی، هەبوو، کە پێدەچوو نشیمەنی فەرمانداری شار یان دایەرەیەکی کارگێڕی دەوڵەتی بێ. ئەم بینایە دوو نهۆم بوو. لە قاتی سەرەوە، قوللەیەك هەبوو، کە پاسەوانێك لەوێدا ئێشکی دەگرت. جگە لە بورج و قوللەکە، سەعاتێکی گەورەش، کە سەعاتی شار بوو، لەسەری سەرەوە دانرا بوو. مەیدانەکە چۆڵ دیاربوو. بەڵام ئاندریێ هەستی کرد گوێی لە ناڵەیەك بوو. بە وردی ڕوانیە دەوروبەری خۆی، لەو بەری مەیدانەکەوە دوو سێ نەفەری بینی کە لاڵ و پاڵ، بێ جوڵە لە عاردەکەدا ڕاکشا بوون. زیاتر لێیان ورد بووەوە تا دڵنیا ببێت کە ئاخۆ خەوتوون یان مردوون. ڕێك لەو ساتەدا پێی لە شتێك هەڵکەوت کە لەبەردەمیا کەوتبوو. ئاندریێ دانەوییەوە، جەستەیەکی نەرمی، کە دیاربوو جەستەی ئافرەتێکی جولەکەیە، لە بەردەم خۆیا بینی، هەر چەند ڕوخساری ژنەکە شێوا بوو،و سیمای تێکچوو بوو، بەڵام وێڕای ئەمەش لە ژنێکی گەنج دەچوو، سەرپۆشێکی ئاوریشمی سووری بەسەرەوە بوو. جووتێ گوارەی مرواری و مورووی لەگوێدا بوو. چەند ئەڵقەیەکی گێسوەکانی، لە ژێر گوارەکانیەوە کەوتبوونە سەر گەردەنی کە دەمارەکانی ئەستوور بوو بوون. منداڵێکی شیرە خۆرە لە پاڵ ژنەکەدا کەوتبوو و دەستە لەرزۆکەکانی لە مەمکە وشك و چرچەکانی نابوو، چونکە شیریان تیا نەبوو بە توڕەیی و بێهودە هەڵی دەگلۆفتن. ئەم منداڵە نەدەگریاو نەدادو بێدادی دەکرد، تەنیا بەجوڵەی هێواشی زگیا دیار بوو کە هێشتا نەمردووەو لە حاڵی گیانەڵڵادایە.

ئاندریێ و ژنە تاتاریەکە خۆیان بە کۆڵانێکدا کرد، ڕێك لەو کاتەدا تووشی کابرایەکی شێت بوون، یارۆ کە چاوی بە نان و کوڵە بارەکەی ئاندریێ کەوت وەکو بەور هێرشی بۆ بردو بەدەم هاوارەوە ئامبازی بوو: نان، نان!

بەڵام هێزو توانای هاوتای شێتاتیەکەی نەبوو. کە ئاندریێ پاڵی پێوەنا، یەکسەر کەوتە سەر عاردەکە. ئاندریێ زۆری بەزەیی پێدا هاتەوەو نانێکی بۆ هەڵدا، کابرا لە ئاسمان قۆزتیەوەو وەکو سەگی هار تێی بەربوو. بەڵام چونکە لە مێژ بوو تامی زەوادی نەکردبوو، هەر لەوێدا، لە ناو کۆڵانەکەدا یەك دوو جار گینگڵی داو چەند پێچێکی بە ئازار بە سکیا هات و گیانی سپارد.

لەگەڵ هەر هەنگاوێکدا تووشی قوربانیەکی ترسناکی برسێتیو قاتو قڕی دەبوون. لەوە دەچوو زۆربەی مردووەکان لە تاو برسێتی لە ماڵەکانیان هەڵیان نەکرد بێو ڕوویان کردبێتە کوچەو کۆڵانو جادەو بانەکان، بەو ئومێدەی کە لەوەیە لە شوێنێکی نادیارەوە، پارچە نانێکیان بگاتێ، لە کۆچەو کۆڵانەکاندا گیانیان سپارد بوو. لەبەر دەرگای ماڵێکدا پیرێژنێك دانیشتبوو، هیچ دیار نەبوو کە خەوتووە، مردووە، یان بوراوەتەوە. بەڵام دیار بوو کە نە هیچی دەبیستو نە هیچی دەبینی. سەری بەسەر سینگیا داژەند بوو و بێ جوڵە لە جێی خۆی دانیشتبوو. لە سەر بانی ماڵێکی دیکەوە جەنازەی کەسێك بە پەتێکەوە شۆڕ بوو بووەوە، ئەم بێچارەیە نەیتوانی بوو، خۆی لەبەر ئازاری برسیەتی بگرێتو ئیدی پەنای وەبەر خۆکوژی بردبوو و بەو شێوە ناخۆشە کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا بوو.

ئاندرێ، کە چاوی بەم دیمەنە ترسناکانەی زادەی برسێتی کەوت، بە خۆی نەوەستاو لە ژنە تاتاریەکەی پرسی:

– باشە، ئەمانە بە ڕاستی نەیان توانیوە شتێك پەیدا بکەنو خۆیان لە برسیەتی رزگار بکەن؟ بەشەر کە بگاتە ئەم حاڵەتانە ناچارە دەبێ تەنانەت شتی قێزەوەریش بخوات. هەر شتێك، ئەگەر حەرامیش بێ، بخوات.

ژنە تاتاریەکە بەرسڤی دایەوە:

– هەر شتێکیان بەردەست کەوتبێ خواردویانە. ئێستا ئەم شارە سەنگو سوژن بدەی نە ئەسپێ، نە سەگێو نە تەنانەت مشکێ پەیدا نابێت. ئەم شارە هەرگیز ئازووقەو زەخیرەی خۆی نەبووەو هەموو پێویستیەکی لە دێهاتەکانی دەوروبەرەوە بۆ هاتووە.

– باشە ئێوە کە ئەمە حاڵتانەو مەرگ بەم شێوەیە خۆی لە دەرکە ناون، بە چ ئومێدێ بەتەمان بەرگری لە شار بکەن؟

– دروستە، فەرمانداری شار بەتەمای تەسلیم بوون بوو. بەڵام فەرماندە، ئەو فەرماندەیەی کە بە لەشکرەکەیەوە لە (بودزاك) هەڵیداوە، دوێنێ بەیانی نامەیەکی لە ملی بازێك کردبوو و بۆ شاری ناردبوو کە تەسلیم نەبنو چاوەڕوانی فەرماندەکانی دیکەیە کە پەیوەندی بە هێزەکەی ئەوەوە بکەنو، پەلە مەکەن بەو زوانە فریای شار دەکەون... ئیدی چاوەڕوانی هاتنی وانن، کە لە ئانو ساتا بگەنە جێ... دەیسا، ئەوە گەییشتین، ئەوە ماڵەکەیە.

ئاندرێ، لە دوورەوە، خانوویەکی بەدی کرد. ئەم خانووە لە خانووەکانی دیکەی شار نەدەچوو. لەوە دەچوو بە سەرپەرشتی ئەندازیارێکی ئیتاڵیایی دروست کرا بێ. ئەم خانووە دوو نهۆم بوو، بە خشتی وردو جوان دروست کرابوو. چوار دەوری پەنجەرەکانی نهۆمی خوارەوە، بە مەرمەڕی بەرجەستە رازێنرابووەوە. نهۆمی دووەمیش یەکپارچە تاقی بچکۆلە بوو، لە ناوەندی هەر تاقێکدا پەنجەرەیەك هەبوو، کە کەتیبەی ئاسنی بۆ کرا بوو، قاڵدرمەیەکی پانو گەورەی هەبوو کە بە خشتی ڕەنگاو ڕەنگ دروست کرا بوو و ڕێك بەسەر مەیدانەکەیدا دەڕوانی. دوو پاسەوان لەمبەرو لەوبەری قاڵدرمەکە دانیشتبوون، سەرو ڕمیان بە دەستەوە بوو، و سەریان خستبووە سەر دەستەکەی تریان. زیاتر لە پەیکەر دەچوون تا لە بەشەری ڕاستەقینە.

نەخەوتبوون و نە وەنەوزیان دەدا، بەڵام لەوە دەچوو ئاگایان لە هیچ شتێکی دەوروبەری خۆیان بێ، کەمترین ئاوڕیان لەو دوو کەسە نەدایەوە کە بە قاڵدرمەکاندا سەرکەوتن.

ئاندرێ و ژنە تاتاریەکە بە قاڵدرمەکاندا سەرکەوتن‌و، لە سەرووی قاڵدرمەکەدا تووشی کابرایەکی زۆر پۆشتەو پەرداخ بوون کە سەراپا لە چەکا نقوم بوو. کتێبێکی نزاو نوێژی بە دەستەوە بوو. چاوە ماندووەکانی هەڵبڕی‌و تەمەشایەکی کردن. ژنە تاتاریەکە، قسەیەکی بەگوێیا داو، ئەویش دووبارە سەری بەسەر کتێبەکەدا دانەواندەوە، ئاندرێ‌و ژنە تاتاریەکە خۆیان بە یەکەم ژووردا کرد. ژوورێکی زۆر گەورە بوو، دیار بوو کە وەکو ژووری پێشوازی یان ژووری چاوەڕوانی بەکار دەبرا. ژوورەکە پڕ بوو لە سەربازو نۆکەرو پێشکارو خولام‌و سکرتێرو گاردو یاوەر، کە بوونیان بۆ نیشاندانی شکۆو جەلالی پیاوێکی پۆڵۆنی خاوەن پلەو پایەی، چ سوپایی‌و چ موڵکداری، پێویست بوو. هەموو لە پاڵ دیوارەکان بە شێوەی جۆراو جۆر دانیشتبوون. لە ژوورەکەدا بۆنی دووکەڵی مۆمێکی تازە کوژاوە دەهات. دوو مۆمی دیکەش، لە ناو دوو شەمدانی گەورەدا، هەر یەك بە باڵای زەلامێك، لە ناوەندی ژوورەکەدا دەسووتان. هەر چەندە رۆژ لە مێژ بوو هەڵهاتبوو و لە پەنجەرە پانە کەتیبەدارەکەوە، لە ناو ژوورەکەی دەدا.

ئاندرێ، یەکسەر رووی کردە دەرگایەکی گەورەی دار ساج کە ناونیشانی خانەوادەیی فەرماندارو جۆرەها نەخش‌و نیگای تیرو کەوانی لەسەر نەخشێنرا بوو. بەڵام ژنە تاتاریەکە قۆڵی کراسەکەی گرت‌و بەرەو دەرگایەکی چکۆڵەی پاڵ دیوارەکەی رێنوێنی کرد. لەم دەرگایەوە چوونە سەر داڵانێك، بە داڵانەکەدا تێپەڕین‌و چوونە ژوورێکەوە. ئاندرێ بە کونجکاوی کەوتە روانینی ژوورەکە. ڕوناکیەك لە درزی پەنجەرەکەوە رژابووە ژوورەوە، دابووی لە پەردەیەکی سورباو، کە بە پەتێکی زێڕین هەڵواسرابوو، هەروەها دابووی لەو تابلۆ زەیتیەی کە بە دیوارەکەوە هەڵواسرا بوو. ژنە تاتاریەکە بە ئاماژە ئاندرێ حاڵی کرد کە لێرە چاوەڕوان بکات‌و، بە خۆیشی دەرگای ژوورێکی دیکەی کردەوە و، وەژوور کەوت. لەگەڵ کردنەوەی دەرگاکەدا روناکی مۆمێك بە دیارکەوت. ئاندرێ هەوەڵجار گوێی لە چپەیەك‌و پاشان لە دەنگێکی نەرم‌و ناسکی ئەوتۆ بوو کە ئازای ئەندامی هاتە لەرزین. ئەوسا لە درزی دەرگاکەوە، بۆ ساتێك چاوی بە بەژن‌و باڵای شووش‌و پەیکەر ئاسای ژنێك کەوت کە قژە درێژەکەی بەسەر شان‌و مل‌و باسکیا پەخش‌و پەریشان بوو بوو. هەنگێ ژنە تاتاریەکە گەڕایەوەو بە ئاندرێی گوت کە دەتوانێ بچێتە ژوورەوە. ئاندرێ، چۆن چووە ژوورەوەو چۆن دەرگای لەسەر داخرا ! دوو مۆم لە ژوورەکەدا دەسووتان، چرایەکیش لە هەنبەر ئیکۆنەیەکدا دەسووتا. مێزێکی درێژکۆڵەی پلە پلە لە ژێر ئیکۆنەکەدا دانرا بوو کە بە گوێرەی مەزەبی کاتۆلیکان لە کاتی نوێژو نزا خوانیدا، چۆکیان لەسەر ئەو پلەکانانە دادەدا. بەڵام ئەو شتەی کە ئاندرێ عەوداڵی بوو مێزو ئەو شتانە نەبوو. ئاندرێ وەرچەرخا، ئافرەتێکی لە دوورەوە بینی، پێدەچوو بیەوێ بە پەلە خۆی بگەیەنێتە ئەم و خۆی لە هەمێزی باوێ، بەڵام بە دەم ئەو تەکانەوە، وەکو پەیکەرێکی بەردین‌و بێ گیان، لە جێی خۆی ڕەق ڕاوەستا. لەوە دەچوو بە ئاواتەوە بێ، بە هەموو جوانیەکیەوە خۆی لە هەمێزی ئەو باوێت، بەڵام لە جەنگەی ئەم جوڵەو تەکانەدا لە ناکاو ڕەق ڕاوەستا بوو. ئاندرێش، بە

حەپەساوی لە بەردەمیا وەستا. بەخەویش ئەوەی بە بیرو خەیاڵدا نەهاتبوو کە ڕۆژێ لە ڕۆژان ئەو کیژە ڕندە بەم شێوەیەی ئێستای بدینێ. ئەمە ئەو کچە نەبوو کە کاتی خۆی دیتبووی، خواشیان یەك نەبوو. ئێستا دوو هێندەی جاران جوانتر خشکۆکتر بوو. وا دیارە ئەو کاتانە هێشتا کچۆڵەیەکی کاڵ و نەگەییو بوو. بەڵام ئێستا لە توحفەو تابلۆیەکی هونەری دەچوو کە هونەرمەندە کە دوا تیف تیفەی دابێت و هیچ کەم و کوڕیەکی تیا نە مابێ. ئەوەی ئەوسا کچێکی جوانی هەرزەو هەرزەکار بوو، بەڵام ئەمەی ئێستا ژنێکە لە تۆغیانی جوانی و سەنگینیدا، لە کەماڵی خاتوونیدایە، نیگای، مەندی هەستی خەملیوو ڕاستەقینەیە. هێشتا ئەشکی چاوەکانی وشك نەبوو بوونەوەو نمێکی تابان نیشتبووە سەر پێڵوو برژانگەکانی کە ناخی روحی دەسمی.

سینگ و مەمك و شان و ملی گەیی بووە لوتکەی جوانی و مێیاتیان لێ هەڵدەقولا. قژی کە جاران لوول و تەنك بوو، ئێستا چڕو پڕ وەکو مەڵۆ، هەندێکی بەسەر سەریەوە بە تەوقە قایم کرد بوو و هەندێکی بەخاوی بەسەر سینگ و مەمکیا داڕژا بوو، درێژ دەگەیە سەر قامکەکانی، یانی بە تەواوەتی گۆڕا بوو. کەم و زۆر لە کچەکەی جاران نەدەچوو. ئاندرێ هەوڵیدەدا تاقە یەك نیشانەی بچووکی ئەوسای وەبیر بێنێتەوە، بەڵام بێهودە هیچ نیشانەیەکی ئەوسای لەم توحفە ژنەدا بەدی نەکردەوە! ڕاستە ڕەنگی ڕوخساری بە تەواوی پەڕی بوو، بەڵام بە هیچ کلۆجێ کاری لە جوانیە دڵڕفێنەکەی نەکردبوو. بەڵکو بە پێچەوانەوە، جوانیەکی ئەفسووناوی پێ بەخشی بوو.

ئاندرێ، لە ناخی دڵەوە، بەرانبەر بە ویقاری ئەو ژنە جوانە، هەستی بە ترس و سامێکی گەورە، ترس و سامی زادەی ڕێزو خۆشەویستی کرد. لە بەردەمیا ڕەق ڕاوەستا، زمانی چووە کلیلەو نەیدەزانی چی بڵێ. ژنەی نازداریش کە یارۆی قۆزاقی بینی، ئەو هەموو جوانی و گوڕو تین و تاوو نێراتیەی لێهەڵدەقولا، حەپەسا، باوەڕی بە چاوی خۆی نەدەکرد. چاوانی ئاندرێ ساف و گەش پرشنگیان دەدا، جورئەت و دلاوەری لە برۆ ناسکە کەوانیەکانی دەباری، گۆناکانی هەرچەند لەبەر هەتاو تاوە سووت بوو بوون، بەڵام گڕی گەنجاتیان لێدەبووەوە، سمێڵە ڕەشەکانی ناسك و نەرم لە تۆ وایە ئاوریشمن.

کیژەخان، بە دەنگێکی ناسکی لەرزۆك گوتی:

– ئەی سوارچاك، ئەی دلاوەری دلاوا، مـن، منی ئافرەتی بێدەسەڵات، بە هیچ جۆرێ ناتوانم چاکەو پیاوەتیت بدەمەوە! مەگەر هەر خوا بتوانێ پاداشتی چاکەی تۆ بداتەوە...

کیژەخان، چاوانی داخستن، نیمچە بازنەی ئەفسونانی و دڵڕفێنی پێڵوەکانی، بە برژانگی درێژ دای پۆشین. سەری دانەواند، ڕوخساری دڵگیری لە شەرما سوور هەڵگەڕا.

ئاندرێ، توانای قسەکردنی نەبوو. خۆزیای دەخواست بتوانێ، هەرچیەکی لە دڵدایە بۆ کیژەخانی هەڵڕێژێت و گوتەکانی وەکو ئەو هەستانەی بە دڵیا تێدەپەڕین، گەرم و ئاگرین بوایە، بەڵام زمانی گۆی نەدەکرد. هەستی دەکرد کە شتێك، هێزێکی نادیار، لێوەکانی پێکەوە دروون و ئەو وشانەی کە دەیەوێ بیاندرکێنێ، دەنگیان تیا نیە. هەستی کرد، ئەوی پەروەردەی ئەکادیمیای روحانی و خاراوی ژیانی ماڵ بە کوڵی جەنگاوەری و شەڕڤانی، هی ئەوە نیە بتوانێ

گوزارشت لەو جۆرە هەستانە بکاتو بە وشەیان بسپێرێت، کۆڵێک ڕقی لە خوو خدەی قۆزاقیانەی خۆی هەستا.

لەو کاتەدا، ژنە تاتاریەکە خۆی بە ژوورا کرد. چەند پارچەیەکی لەو نانەی کە ئاندریێ هێنا بووی، خستە سەر قاپێکی زێڕینو لە بەردەم خانمەکەیدا داینا، کیژەخانی ڕند کەمێک تەمەشای ژنە تاتاریەکەی کرد، ئەوجا نیگای بۆ قاپە نانەکە گواستەوە، ئەوجا چاوانی بڕینە ئاندریێ — چ هەستو سۆزێک لەو چاوانەدا نەپەنگابووەوە! ئەم نیگایە، لێوان لێو بوو لە میهرو موحیبەتێک کە نەیدەتوانی گوزارشتی لێبکاتو ئەو هەستانەی کە لەدڵو دەروونیا پەنگابوونەوە دەربڕێت. دیارە ئەم هەڵوێستو بێدەنگیە بۆ ئاندریێ لە هەر قسەو پەیڤێک پتر مەفهووم بوو. ئاندریێ لە ناکاوا، هەستی بە ئاسوودەیی و ئازادیەکی زۆر کرد، ناخی لە هەموو کۆتو بەندێک ئازاد بوو. هەموو ئەو شتانەی کە کەمێک لەمەپێش لە دڵیا، لە ناخیا، جڵەو کرابوو و نەیدەتوانی جوڵە بکات، ئازادی ئازاد بوون، لەو کاتەدا کە خەریک بوو دەهاتە قسانو لێشاوی پەیڤی لە ڕام نەهاتوو سەری دەکرایەوە، کیژەخان ئاوڕی لای ژنە تاتاریەکەی دایەوە، لە پڕو بە نیگەرانی لێی پرسی:

– ئەدی دایکم؟ نانت بۆ برد؟

– دایکت خەوتووە.

– ئەدی بۆ باوکم؟

– بۆم برد. گوتی بە خۆی دێت تا سوپاسی ئەم دلاوەرە بکات.

کیژەخان، دەستی برد، تیکەیەک نانی هەڵگرتو بۆ دەمی برد، ئاندریێ کە بینی خۆشەویستەکەی دڵی، چۆن بە قامکە بلوریەکانی تیکە نانەکە دەکاتەوەو دەیخوات، زۆر خەمبار بوو. لە ناکاو ئەو پیاوەی بیر کەوتەوە کە لە برسا، شێت بوو بوو و دوای ئەوەی تۆزێ نانی خوارد بوو، بە بەرچاوی ئەوەوە گیانی سپارد بوو، ئاندریێ ڕەنگی تێکچوو و بەلەز نانەکەی لە دەستی کیژەخان وەرگرتو گوتی:

– بەسە! لەوەی زیاتر مەخۆ، چونکە دەمێکە نانت نەخواردووە، ئێستا ئەم نانە بۆ تۆ وەکو ژەهر وایە!

کیژەخان، دەستی هەڵگرت، نانەکەی لەسەر قاپەکە دانایەوەو وەکو منداڵێکی گوێڕایەڵ، چاوی بڕینە دوڕ چاوانی ئاندریێ، ئایا وشە دەرەقەتی ئەم نیگایە دەهات؟ نەخێر! بە هیچ جۆرێ! نە فڵچەی نیگارکێشو نە بەرزترینو بەهێزترین وشە — شتاقیان نەیاندەتوانی ئەو شتانەی کە هەندێجار لە نیگای کیژەخاندا خۆی دەنواند، بگێڕنەوەو ئەو هەستی موحیبەتەی کە لەم نیگایەدا جیلوەگەری دەکرد، بەرجەستە بکەن.

ئاندریێ، کە دڵو دەروونو روحی لێوان لێوی هەستو سۆز بوو بوو هاواری کرد:

– فریشتەکەی من! چیت پێویستە؟ چیت دەوێ؟ ئەمر بکە! هەر ئەمرێ، خزمەتێک هەیە، من دەخزمەتت دام، داوای مەحاڵ بکە، لە تۆ ئەمرو لە من جێبەجێکردن، داوا بکە، داوای مەحاڵ، یان بۆتی ئەنجام دەدەم یان لە پێناویا دەمرم. باوەڕبکە، قەسەم بەخاچی پیرۆز، مردن لە پێناوی

تۆدا بۆ من ئەوپەڕی شادیو خۆشییە. شادیەکە کە لە وەسف کردن نایەت. ئەمەی دەیڵێم قسەی دڵمە، فشە نییە، هەر قسەی رووتو لافو گەزاف نییە. من سێ گوندی گەورەم هەن، نیوەی رەوە ئەسپەکانی بابم، هی منن. ئەوەی دایکم بۆ ماڵی بابمی هێناوەو تەنانەت ئەو شتانەشی کە لەوی شاردونەتەوە، هەر هەمووی هی منە! ئەو چەکو ئەسڵەحەیەی کە من هەمە، هیچ قۆزاقیەکی دیکە نیەتی. تەنیا لەبری دەسکی شمشێرەکەم، باشترین ڕەوە ئەسپو سێ هەزار سەر مەڕو پەزم دەدەنێ. من ئامادەم بەقسەیەکی تۆ، بە ئاماژەیەکی بچووکی برۆ ڕەشو جوانەکانی تۆ، دەست لە هەموو ئەوانە هەڵبگرم، بە ئاوو ئاگریاندا بدەم! نازانم، ڕەنگە ئەم قسانەی من گەوجانەبن، چونکە من لە ئەکادیمیای رۆحانیو لە ئۆردوگای زاپاروژییاندا گەورە بوومو ژیاوم، نازانم بە شێوازی پاشایان، شازادانو میرزادان، قسە بکەم! من هەست دەکەم کە شتێکی دیکەی، بوونەوەرێکی پیرۆزی، وەکو ئێمە نیت، لە تێکڕای خانمانو ئافرەتانو کیژانی دی بالاترو جیاوازتری! ئێمە مانان حەدی ئەوەمان نییە، بە کۆیلەی تۆ ببین. مەگەر هەر فریشتەی ئاسمان شایستەی خزمەتی تۆ بن!.

کیژەخان، لە کاتێکا ئازای بوو بوو بە گوێ، بەوپەڕی سەرسامیو حەپەساوی، بێئەوەی ورتەی لێوە بێ، بەدڵو بە گیان گوێی لەو قسە ڕاستگۆیانە دەگرت کە وەکو ئاوێنە تەجەلیاتی روحی گەنجانەو بە هێزی کوڕە قۆزاقیان، دەنواندەوە. قسەکانی ئاندریێ هەڵقوڵاوی ناخو کانگای دڵی بوون.

کیژەخان، سەری هەڵبڕی، قژەکەی لەسەر ڕووی لادا، لێوەکانی بە ئاستەم لێکدی ترازان، ماوەیەکی زۆر بەوەدقەوە چاوانی لە دوڕ چاوانی ئاندریێ بڕی، ئەوجا هاتە سەر ئەوەی قسەیەك بکات، بەڵام لە پڕ جڵەوی خۆی گرت، چونکە بیری کەوتەوە کە ئەم گەنجە، شەڕڤانو جەنگاوەرێکی زاپاروژیەو مەبەستو ئامانجێکی دیکەی هەیە، بابو براکانیو هەموو وڵاتەکەی ئەو لە دەرێی شارا، وەکو خەڵکانێکی تۆڵە ئەستێن، تووڕەو ترسناك، چاوەڕوانن. ئەوانە، ئەو زاپاروژیانەی کە گەمارۆی شاریان داوە، خەڵکانێکی ترسناکن، هەڕەشەی مەرگ لەمو لە هەموو خەڵکی ناو شار دەکەن.

لە ناکاوا رونداك بە چاوانیا هاتەخوارێ، خێرا دەسەسرێکی ئاوریشمی بە دەموچاویەوە گرت، لە چاو تروکانێکا، دەسەسڕەکە لە فرمێسکا هەڵکشا. مودەتێك بێئەوەی جوڵە بکات، سەرە جوانەکەی خست بە پشتاو ددانە سپیە بەفر ئاساکانی لە لێوە قەشەنگەکەی چەقاند. بۆ ئەوەی ئاندریێ هەست بە کوڵو گۆڤانو داخو کەسەرەکەی نەکات، دەستەسڕەکەی لەسەر دەموچاوی خۆی لانەدا.

ئاندریێ گوتی:

– قسەیەك بکە، شتێك بڵێ!

ئەوجا دەستە ناسکەکەی گرت، هەستی کرد تەزوویەکی گەرمو سووتێنەر، کەوتە سەراپای دەمارەکانی، دەستە بێ هەستو جوڵەکەی کیژەخانی، لە نێو دەستی خۆیدا گوشیو گوتی:

– نازانم بۆچی ئەوەندە خەمناکی؟ پێم بڵێ، توخوا پێم بڵێ بۆچی هێندە خەمینی!

کیژەخان، لە پڕ دەستەسڕەکەی لەسەر دەموچاوی لابرد، قژە درێژەکەی لەسەر دەموچاوی لابرد، بە دەنگێکی نەرمو هێواشی ئەوتۆ دەستی بە قسان کرد، لە تۆ وایە شنەبایەکی دەمەو ئێوارەیەو بەسەر نەیجەزارێکی چڕی کەنار ڕوبارێکدا تێدەپەڕێو کە لە لقە تێکچڕژاوەکانی قامیشەڵانەکە دەدا، دەنگو ئاهەنگێکی نەرمو ناسکو نائومێدانەی ئەوتۆی لێ بەرز دەبێتەوە کە ڕێبواری ماندووی کارو ڕێگا، لە ڕێکردن ڕادەگرێت، خەمێکی نا مەفهووم لە سەراپای دەنیشێت و بێئەوەی گوێ بە ئاوا بوونی هەتاو، بە ئاوازو سترانی پڕ شادمانی ئەو جووتیارانەی کە دەست لە کاری درۆینە هەڵدەگرن و کێڵگەو مەزراکان بە جێ دێڵن، بێئەوەی گوێ بە دەنگی پێچکەی ئەو گالیسکەیە بدات کە بەلایا ڕەت دەبێ – بەڵێ بێئەوەی گوێ بە هیچ یەکێك لەوانە بدات. نقومی بیرو خەیاڵێکی بێ بن دەبێت.

– ئاخر من شایستەی ئەم ژیانەم؟ توخوا ئەمەش بوو بە ژیان؟ ئایا ئەو دایکەی منی هێناوەتە دنیا بەدبەخت و کلۆڵ نیە؟ ئەمە بەخت و ناوچەوانە کە من هەمە؟ ئەی چارەنووسی ترسناك ئایا تۆ دژمنی خوێنە خۆری من نیت؟ تۆ هەمووانت لە بەردەم مندا هێنایە سەر چۆك – باشترین وەجاخزادەی دەرباری، دەوڵەمەندترین میر، کۆنت و بارۆنانی بێگانە، ناودارترین سوارچاك و عەگیدترین جەنگاوەری خۆمانەت، لە بەردەم مندا هێنایە سەر چۆك، هەر هەموویان خوا خوای مەرحەبایەکی من بوون، ئەوەندە بەس بوو دەستێك بەرزبکەمەوە، جوانترینیان قۆزترینیان، خانەدانترینیان مەمنوون بوو ببێ بە هاوسەرم. بەڵام ئەی قەدەرو چارەنووسی ترسناك گلەیی بێ لێت، تۆ دڵت شەیدای کەسیان نەکردم، لەو هەموو دلاوەرە خۆ وڵاتیەی خۆم، دڵت شەیدای پیاوێکی بێگانە، شەیدای دژمنێکی خۆمانت، کردم، ئەی حەزرەتی مریەمی پیرۆز! ئاخر ئەمە بۆ؟ ئەمە باجی چ گوناحێکی منە، ئاخر چ گوناحێکم کرد بوو؟ ئەی چارەنووس و قەدەر ئاخر من چ گوناحێکی گەورەو لە بەخشین نەهاتووم کردووە تا بەو دڵڕەقی و بێ ڕەحمیە سزام بدەیت، تۆڵەم لێ بکەیتەوە؟ تەمەنم لە نێو خۆشی و شادیدا بەسەر برد، باشترین و بەلەزەت ترین خواردن، نایابترین شەراب و خواردنەوەم هەبوو! بەڵام بە چ دەچێت! هەر هەموو ئەمە بۆچی بوو؟ بۆ ئەوە بوو بەمجۆرە لە کونە کەپوومی دەربێنێیەوەو ئەنجام ڕووبە ڕووی دزێوترین مەرگم بکەیتەوە، مەرگێك کە بچووکترین سواڵکەری ئەم مەملەکەتەی ئێمە ڕووبە ڕووی نابێتەوە؟ وەکو ئەوەی ئەم هەموو نەگبەتی و بەدبەختیە بەکەم بزانی و سەرباری ئەمەش کارێك بکەیت کە بە چاوانی خۆم مەرگی دایك و باوکم بدینم کە ئامادەم لە جیاتی کەڕەتێ، بیست کەڕەت ژیانی خۆمیان پێببەخشم و بەر لەوان بمرم و مەرگی پڕ عەزابی وان نەبینم! هەر بەوەشەوە نەوەستایت و کارێکت کرد کە لە دوا ڕۆژانی ژیانی خۆدا، ببم بە شایەدحاڵی ئاشقێنی و رازو نیازێکی ئاشقانەی ئەوتۆ کە بە عەمراتم لە خەویشا نەمدیتبێ! یانی زەروری بوو کە ئەو بە دەربڕینی ئەشقی خۆی دڵم لەت لەت بکات، تا چارەنووسم تاڵترو ناخۆشتر بێت! تا من زیاتر داخ بۆ گەنجێتی خۆم بخۆم و مەرگم ترسناکتر بێت، لە دەمی مەرگا، ئەی بەخت و چارەنووسی شووم، تۆش ئەی حەزرەتی مریەم (لەم گۆناحەم ببورە) پڕ بە دڵ گلەییتان لێدەکەم، گلەیی بێ!

کاتێ کیژەخان، بێدەنگ بوو، نا ئومێدیو نا مرادیەکی تەواو، نیشتە سەر ڕوخساری، هەر بەشێکی روخساری ئەو، چیرۆکی خەمو کولو کۆڤانێکی دەگێڕایەوە. نێو چەوانی، چاوانی تەڕی فرمێسکیو گونا سورو هەڵگەڕاوەکانی، هەر هەموو، لەوە دەچوو بە یەك دەنگو لە بن لێوانەوە بڵێن: "بەختەوەری بۆ من نییە!".

ئاندرێ بە هەڵچوونێکی بێ وێنەوە هاواری کرد:

– لە دنیادا هەرگیز نەبیستراوەو نابیسترێ کە جوانترینو باشترین ئافرەت دووچاری چارەنووسێکی وا تفتو تاڵ ببێ، لە کاتێکا بۆ ئەوە دروست بووە کە لەم دنیایەدا هەرچی بەرزو باڵایە، وەکو بوونەوەرێکی پیرۆز کڕنۆشی بۆ ببات! نەخێر تۆ نابێ بمری! تۆ هی مردن نیت! نە بە مەرگی خۆم قەسەم، سوێند بە هەر چیەك کە لەم دنیایەدا بۆ من ئازیزو پیرۆزە، تۆ نامریت! خۆ ئەگەر قەرار بێ شتی واهی ڕوو بدات، ئەگەر قەرار بێ بمریت،و نە بە زۆرو نە بە نزاو نوێژو نە بە پیاوەتیو ئازایەتی نەکرێت ئەو قەدەرو چارەنووسە شومو تاڵە دوور بخرێتەوە، هەنگێ بە یەکەوە دەمرین. من لە پێش تۆدا دەمرم، بە بەرچاوی تۆوە، لەبەر پێیە جوانەکانتا دەمرم، مەگەر تەنیا مردن لە لە یەکترمان جیا بکاتەوە.

کیژەخان، سەرە جوانەکەی بۆ لەقاندو گوتی:

– ئەی سوار چاك، ئەی دلاوەر، نەخۆتو نە من مەخەڵەتێنە. من دەزانم، زۆر بە داخەوە، دەزانم کە تۆ ناتوانی منت خۆش بوێ! چونکە دەزانم ئەرکی تۆ چیە! باوکت، هاورێکانت، کەسوکارو نیشتمانت چاوەڕوانی تۆن، ئەوان کەسوکاری تۆن، ئێمە دژمنی تۆین.

ئاندرێ، بلەز سەرێکی بۆلەقاند، وەکو دارچنارێکی کەناری ڕۆخانەیەك قیت چوو بە ئاسماناو گوتی:

– بۆ من، بابو هاوڕێو نیشتمان دەکەنە چی؟ خۆ ئەگەر وابێ، ئەوا من هیچ کەس و هیچ شتێکم ناوێ!..ئاخر کێ دەڵێت ئۆکراین وڵاتی منە؟ کێ بڕیاری داوە بیکات بە وڵاتی من؟ ئەو شتەی کە روحی ئێمە عەودالیەتی، ئەو شتەی کە بۆ روحی ئێمە لە هەر شتێکی دی ئازیزترو بەهادارترە، ئەگەر وڵاتی ئێمە بێ، ئەوا وڵاتی من تۆیت! من ئەم وڵاتە لە ناو دڵی خۆمدا هەڵدەگرم، هەمیشە لەگەڵ مندا دەبێتو لە ناخی مندا دەبێتو هیچ قۆزاقیەك، هەر کێیەك بێ، ناتوانێ لە سینەمی دەربێنێ! من هەرچیەکم هەیەو نیە، دارو نەدارم لە قەبەڵی ئەم وڵاتە دەکەم، لە پێناوی ئەم وڵاتەی دەدەم، گیانی خۆم لە ڕای ئەم وڵاتە بەخت دەکەم!

کیژە خان، بۆ ساتێك وەکو پەیکەرێکی جوان لە جێی خۆی حەپەسا، وشك بوو، چاوانی لە دوڕ چاوانی ئاندرێ بڕی. لە ناکاو گریان لە ئەوکی گیرا، ئەوسا بە هەموو مێیاتیو سۆزداری ئافرەتێکەوە کە تەنیاو تەنیا بۆ سۆزی دڵ خوڵقابێ، باسکانی بەفر ئاسای خۆی لە گەردنی ئاندرێ وەریناو لە هۆڕژنی گریانی دا.

لەم کاتەدا، دەنگی هەراو زەنا لە شەقامو جادەکانەوە بەرز بووەوە، تێکەڵ بە دەنگی شەیپورو تەپڵی تەنەکە بوو. بەڵام ئاندرێ گوێی لەم دەنگانە نەبوو. تەنیا هەستی بە هەناسەی لەزەت بەخشو گەرمی کیژەخان دەکرد کە لێویان فەتح دەکرد، هەستی بەوە دەکرد کە چۆن

فرمێسکەکانی کیژەخان بە چاویا دێنە خوارێ‌و دەموچاوی ئەو ئاو دەدەن، چۆن قژە بۆنداروخاوەکەی بە سەرە جوانەکەیدا دادەڕژێ‌و وەکو ئاوریشمێکی تۆخی نەرم‌و درەخشان شان‌و مل‌و سینگ‌و بەرۆکی ئەو دادەپۆشێت.

لە کاتەدا ژنە تاتاریەکە. بەڕاکردن‌و بە دەم هاواری شادمانیەوە خۆی بە ژوورەکەدا کردو شێت ئاسا هاواری کرد:

– رزگار بووین، نەجاتمان بوو! سەربازەکانی خۆمان گەیینە ناو شار. نان‌و ئاردو خۆراکیان هێناوە، ژمارەیەك دیلی دەست‌و پێ بە کۆت‌و زنجیری زاپاروژیانیش هێناوە!.

بەڵام هیچ یەکێك لەو دوو دڵدارە. خۆیان شێلو نەکرد، نەیان پرسی، یان نەیانزانی کەچی سەربازانێك هاتوونەتە ناو شارەوە، چیان دەگەڵ خۆدا هێناوە، دیلە زاپاروژیەکان کێن‌و کێ نین! ئاندرێ، بەدەم دنیایەك هەستی ئاسمانیەوە، شەهدی لێوی بۆنداری کیژەخانی کە بە گۆنایەوە چەسپی بوو، لێکدا دەنۆشی‌و لێوانی کیژەخانیش، وەڵامی ماچەکانی ئەویان دایەوە، لێوانی کیژەخان بە هەمان گەرم‌و گوڕییەوە ئالکاوی لێوانی ئاندرێ بوون‌و ئەم ماچە هاوبەشە، یەکێك بوو لەو لەزەتانەی کە لە سەرانسەری ژیاندا، تەنیا یەك جار بۆ بەشەر رێکدەکەوێ‌و هەستی پێدەکات.

قۆزاقی گەنج، لە دەست چوو، تیاچوو، لە ڕووی دلاوەری‌و جەنگاوەری قۆزاقچیاتیەوە تەواو، سڕایەوە! جارێکی دی هەرگیز چاوی بە زاپاروژی ناکەوێتەوە، چاوی بە گوندو مسکێنەکانی بابی، کلێسا پیرۆزەکان ناکەوێتەوە! ئۆکراین، رەشیدترین رۆڵەی خۆی، کە بەڵێنی دابوو، داکۆکی لێبکات، بۆ هەتا هەتایە لە دەست دا، تاراس بۆڵبای پیر، لە داخ‌و حەژمەتاندا، چەپکێك لە قژە ماش‌و برنجەکەی خۆی دەسکەنە دەکات‌و نەفرەت لەو رۆژو سەعاتە دەکات کە ئەو کوڕەی، بۆ نەگبەتی و سەرشۆڕی ئەو، تیا هاتە دنیاوە.

((٧))

هەراو زەنا باڵی بەسەر ئۆردوگای زاپاروژیەکاندا کێشا. لەسەرەتاوە کەس نەیزانی هێزی دژمن چۆن هاتووەتە ناو شارەوە، دوای ماوەیەك ئەوجا دەرکەوت کە جەنگاوەرانی سەربازگەکەی "پیریاسلافسکی" کە لە بەرانبەر دەروازەکانی شاردا هەڵی دابوو، هەر هەموو مەست بوو بوون‌و کەس ئاگای لە مەحموودی بێ زەواد نەبوو بوو، بۆیە جێگەی سەر سوڕمان نەبوو کە نزیکەی نیوەیان کوژرا بوون‌و نیوەکەی تریان، بێئەوەی ئاگایان لە خۆ بێ بە دیلی کەوتبوونە دەستی پۆڵۆنیەکان. سەربازگەکانی دیکە کە لە هەراو هەنگامەی هێرش‌و شەڕو پەلاماری پۆڵۆنیەکان وەخەبەر هاتبوون، تا کەوتبوونە خۆو ودەستیان دابووە چەك تا فریای ئەو

سەربازگەیەیان بکەون، لەشکرییانی پۆلۆنی لە دەروازەکانەوە وەژوورکەوتبوون و پاشینەی هێزی پۆلۆنیەکان کەوتبوونە گوللە بارانی ئەو هێزە زاپاروژیە بێ سەروبەرو خەواڵو ونیمچە مەستەی کە دوایان کەوتبوون.

کوشیفوی (فەرماندەی گشتی) فەرمانی دا کە هەموو قۆزاقەکانی کۆببنەوە، وەختێ هەموو بەسەری کۆتەوە کۆبوونەوەو دەنگە دەنگ و هەراو زەنایەکە دامرکایەوە، گوتی:

– بەڕێزینە، براینە، هەموو بە چاوی خۆتان دەبینن کە ئەمشەو چی روویداوە، ئەنجامی مەینۆشی و مەستی ئەمەیە کە دەی بینن! بە چاوی خۆتان دەبینن کە دژمن چ ریسواییەکی بە سەرمان هێناوە؟ ئێوە خەڵکانێکن، کە کەمێك بەشە خواردنەوەکەتان بۆ زیاد بکرێ، بەجورێ سەری تێدەکەن و ئاگاتان لە خۆ دەبڕێ کە دژمنانی شەڕڤانانی مەسیحی نەك هەر شەرواڵەکانتان لە پێ دا بکەنن، بەڵکو ئەگەر بە دەمو چاویشتاندا بیژمن، بە خۆتان نازانن.

قۆزاقەکان کە هەموو خۆیان بە کەمتەرخەم و خەتابار دەزانی، سەریان داخست و بێ جوڵە لە جێی خۆ وەستان. تەنیا فەرماندەی یەکێك لە سەربازگەو بەشەکان کە کۆکۆبنکۆی ناو بوو، هەڵیدایەو گوتی:

– بە یارمەتی خۆت باتکۆ (بابە)! ببورە هەرچەندە کاتێ کە کوشیفوی، لە بەرانبەر لەشکردا دەوەستێ و قسەیان بۆ دەکات، بە پێی دەستوورو یاسا نابێ قسە لە قسەی بکرێ و قسانی پێ بێتە بڕین، بەڵام چارە نیەو دەبێ حەقیقەت و ڕاستیەکان بگوترێ، تۆ بە ناهەقی سەرزەنشتی هەموو سوپاییانی عیسایی دەکەیت. قۆزاقەکان وەختێ کەمتەرخەم و خەتاکارو تەنانەت شایستەی مەرگ و مردن دەبوون کە ئەگەر لە کاتی لەشکرکێشی یان شەڕ، یان لە کاتی ئەنجامی ئەرکێکی دژواردا، لە کاتی تەنگایەکی مەترسیدارا بادەنۆشیان کردبا. بەڵام ئێمە بێئەوەی هیچ کارێکمان بە دەستەوە بێ، بێ هیچ مەشغەڵەت و سرووتێکی ئاینی، بێهودە لە چوار دەوری ئەم شارە، بە دەم چاوەڕوانیەوە دانیشتووین، باشە لەم بێکاریەدا ئەگەر نەخۆینەوە چ بکەین؟ ئەمە هیچ گوناحێکی تیانیە، لەم حاڵەدا کەس خەتابارو کەمتەرخەم نییە. سەبارەت بە رووداوەکەی دوێ شەویش، ئێمە بە دژمنانی نیشان دەدەین کە هێرشکردنە سەر خەڵکانی بێتاوان و خەواڵو یانی چی! ئێمە پێشتر شەڕی ئەمانەمان کردووەو بەسەریاندا سەرکەوتووین، ئێستاش نەچووە بچێ، دەردێکی وایان دەدەینێ کە با بە دەواری شڕی نەکرد بێ، وایان لێدەکەین کەسیان بە سەلامەتی نەگەنەوە ماڵی خۆیان.

قۆزاقەکان، قسەکانی فەرماندەی بەشیان، پێخۆش بوو. زۆریان سەریان بەرز کردەوە، قسەکانی کۆکۆ بنکۆیان سەلماندو لە بن لێوانەوە گوتیان:

– کۆکۆ بنکۆ ڕاست دەکات، قسەکانی دروستن!

تاراس بوڵباش کە بڕێك دوور لە کوشیفوی وەستا بوو گوتی:

– دەی کوشیفوی، پێدەچێ قسەکانی کۆکۆبنکۆ ڕاست بن، تۆ دەڵێی چی؟

– دەڵێم چی؟ دەڵێم رەحمەت لەو باوکەی کە رۆڵەی وای خستووەتەوە! دەڵێم گلەیی و گازاندە نابێ بۆ شکاندنی بەرانبەرەکەت بێ، وەك دەڵێن گلەیی لە دۆست دەکرێت، گلەیی دەبێ بە

مەبەستی هاندانی بەرانبەرەکەت بێ، وەکو چۆن مامێز گیانی تازە بە ئەسپ دەبەخشێت، دەبێ گلەیی و گازاندەش بەو ئاوایە گیانی تازە بە روحی مرۆڤانی بەرانبەرەکەت ببەخشێت. منیش دەمویست، شتێك بڵێم کە دڵخۆشی قۆزاقەکانی پێ بدەمەوە، بەڵام ئیدی کۆکۆ بنکۆ دەست پێشکەری کردو زووتر فریا کەوت.

لە نێو زاپاروژیەکانەوە دەنگ بەرز بووەوە:

– قسەکانی کوشیفوی بەجێن! قسەیەکی ماقوولی کرد! راست دەکات!

ئیدی لە هەموو لایەکەوە دەنگی پشتیوانی بەرز بووەوە:

– قسەیەکی جوانە!

– راست دەکات!

کوشیفوی، درێژەی بە قسەکانی داو گوتی:

– جا بەرێزینە گوێ بگرن! گرتنی قوللەو قەڵاتان، بەوەی بە دیوارو حەساریا ئاودیو بێ یان لە غەم بۆ ژێری لێبدەی وەکو ئەڵمانیان ئەمە دەکەن، هەم کارێکی شایستە نیەو هەم لە قۆزاقیان ناوەشێتەوە. بەڵام واقیع ئەوەمان پێدەڵێت کە دژمن بە ئازووقەیەکی کەمەوە چوونەتە ناو شارەوە، چونکە ژمارەی گالیسکەکانیان کەم بووەو خەڵکی ناو شارەکەش برسین،و بە کەرەتێ هەموو ئەو ئازووقەیە تەواودەکەن و گسکی لە بن دەدەن و بە تەسەوری من ناتوانن کا بۆ ئەسپەکانیشیان دابین بکەن، مەگەر یەکێك لە ئەولیاکانیان بە شەنەیەك لە ئاسمانەوە شتێکیان بۆ بخاتە خوارەوە، ئەمەش تەنیا لە عیلم و دەسەڵاتی خوادایە. بەڵام قەشەکانیان جگە لە قسەی رووت و نزا هیچی تریان لە دەست نایەت.هەڵبەتە گومان لەوەدا نیە کە هەر چۆنێ بووە، درەنگ یان زوو ناچار لە شار دێنە دەرێ، جا بەم پێودانگە دەبێ هێزەکەمان ببێ بە سێ گروپەوە هەر گروپە لەبەر یەکێك لە سێ دەروازەکەی شاردا هەڵبدات. گروپی یەکەم بە پێنج بەشەوە بۆ دەروازەی سەرەکی شار، گروپی دووەم و سێیەم هەر یەکە بە سێ بەشەوە لەبەر هەردوو دەروازەی دەستە ڕاست و دەستە چەپ هەڵبدەن. هەردوو تیپەکەی "دیادکیفسکی"و "کورسونسکی" بۆ دژمن دەچنە بۆسەوە. تاراس بۆڵباش بە خۆی وتیپەکەیەوە دەچێتە بۆسەوە. تیپەکانی "شچربینوفسکی"و "ستبلیکوفسکی" قۆڵی دەستەچەپی ریزی گالیسکەکان دەگرن، تیپەکانی "تیتاروفسکی"و "تیموشوفسکی" وەکو هێزی یەدەگ لە قۆڵی دەستەڕاستی ریزی گالیسکەکان جێگیر دەبن. جا ئێستا لە نێو قۆزاقەکاندا چەند کەسێکی زماندرێژو دەماوەرو دەم پیس و زۆر جنێو فرۆش بدۆزنەوەو هەڵبژێرن، کە بچنە نزیکی قوللەو بورجی شارو لەوێندەرەوە دژمن بەر دەمرێژی جنێوان بدەن. جا پۆڵۆنیەکان، بەتەبیعەت هەندێ گەوج و سەرگەرمن و، تەحەمولی ئەو جنیوانە ناکەن و، ڕەنگە هەر ئەمرۆ بە مەبەستی هێرش و پەلامار لە دەروازەکان بێنە دەرێ. جا فەرماندەی بەش و تیپەکان، ئێوەش، هەر یەکەو تیپی خۆ تەیار بکەن. ئەگەر ژمارەی جەنگاوەرانتان کەمە، بە پاشماوەی تیپەکەی "پریاسلاڤسکی" پڕی بکەنەوە! هەموو شتێك بە وردی تەمەشا بکەن! جا بە مەبەستی خومارشکێنی هەر قۆزاقە جامێ مەشروب و نانێکی بدەنێ! هەرچەندە دوێنێ ئەوەندەیان تێ تڕاندووە کە باوەڕ ناکەم برسی بووبنەوە. هەر

بەینی خۆمان بێ، قۆزاقەکان دوێنێ هێندەیان زیادەخۆری کردبوو، پێم سەیرە کە چۆن هەندێکیان سکیان نەتەقیوە.

ئێستا گوێ لە دەستووری من بگرن! ئەگەر هەر مەیخانەچیەکی جولەکە لە جامێ عەرەق پتر بە هەر قۆزاقیەك بفرۆشێت، بێ چەندو چوون وەکو سەگ لنگەو قووچ هەڵیدەواسم! دەی برادەرینە ئێستا ئیدی نۆرەی کارە! خەریکی کاری خۆ بن!

کە کوشیفوی لە قسەکانی بووەوە، هەموو قۆزاقەکان ئیکلامیان بۆ کردو وەکو رێز بۆ فەرماندەکەیان، بەسەری کۆتەوە بەرەو لای گالیسکەکانیان بلاوەیان لێکرد، تا تەواو دوور نەکەوتنەوەو نەگەیینە لای گالیسکەکان کلاوەکانیان لەسەر نەکردەوە. قۆزاقەکان کەوتنە خۆ تەیارکردن، شمشێر و سونگی و قەمەکانیان تاقی کردەوە، شاختێزەکانیان لە فەردە باروتەکان پڕکرد، گالیسکەکانیان، بۆ تاقیکردنەوەو دڵنیایی خۆیان کەمێك جولاند. ئەسپی باش و هی تەنگانەیان هەڵبژارد.

تاراس بۆڵبا، بەرەو تیپەکەی خۆی کەوتە ڕێ، بەدەم ڕێوە لە فکران ڕاچوو بوو، چەندی ورد دەکردەوە، کە ئاخۆ ئاندرێ چی لێقەوماوە، بۆ لە هیچ شوێنێکەوە سەرو سۆراخی نیە، ئەقڵی بە هیچ کوێ ڕانەدەگەیی. ئایا پۆڵۆنیەکان ئەویشیان دیل و یەخسیر کردووەو بە دەست و پێ بەستراوی بۆ شاریان بردووە؟ بەڵام نا، شتی وا مەحاڵە، چونکە ئاندرێ کەسێك نەبوو کە بە زندوویەتی ئەسیر بکرێ و دەستی دژمن بکەوێ. خۆ کەسیش لە نێو قۆزاقە کوژراوو سەربڕاوەکاندا نەی بینی بوو. تاراس بۆڵبا، بەدەم ئەو بیروخەیاڵانەوە دەڕۆیی، بەجۆرێ چوو بووە ژێری، کە تا ماوەیەکی زۆر گوێی لەو کەسە نەبوو کە بانگی دەکرد. بەڵام کەمێك دواتر وەخۆ هاتەوە و ئاوڕێکی دایەوەو گوتی:

– کێ بانگم دەکات؟

یانکلی جولەکە، لەبەردەمیا قوت بووەوە، وەکو ئەوەی نهێنییەکی گرینگی پێبێ، بە پەلەپەل و بەدەنگێکی لەرزۆك گوتی:

– فەرماندەی بەڕێز! میری گەورە! من ئەمڕۆ لەشار بووم!

تاراس بۆڵبا، تەمەشایەکی یارۆی جولەکەی کرد، سەری سوڕما بوو کە چۆن توانیویەتی خۆی بگەیەنێتە ناو شارو بێتەوەش. بۆیە پرسی:

– چ شەیتانێك تۆی گەیاندە ناو شار؟

یانکل بەرسڤی دایەوە:

– ئێستا بۆتی دەگێڕمەوە قوربان، بە وردی بۆتی دەگێڕمەوە. لە بەرەبەیانا، کەگوێم لە هەراو زەناو تیرەندازی قۆزاقەکان بوو، بەلەز جبەکەم هەڵگرت، بێئەوەی لەبەری بکەم، بەرەو سەمتی قەرەباڵغییەکە ڕۆییشتم. هەڵبەتە بەدەم ڕێوە لەبەرم کرد. پەلەم بوو کە بزانم هۆی هەراو زەناو تیرەندازی قۆزاقەکان چیە. وەختێ گەییمە بەر دەروازەی شار، دوا بەشی هێزو لەشکری پۆڵۆنیەکان خەریك بوون دەچوونە ژوورەوە، لە پڕ چاوم بە سەروان "گالیاندوفیچ" کەوت کە لە پێش سەربازەکانیەوە دەڕۆیی. سەروانی ناوبراوم دەناسی، سێ دانە ساڵ بوو کە سەد سکەی

زێڕی لێ قەرز کردبوومو، نەیدابوومەوە، ئیدی بە بیانووی داواکردنی قەرزەکەم دوای کەوتمو کاتێکم بەخۆ زانی لە ناو شاردام.

تاراس بۆڵبا بە سەرسامی گوتی:

– سەیرە، هەر بەوەندەوە نەوەستای کە چوویتە ناوشارەوە، دەتویست داوای قەرزیشی لێبکەیتەوە؟ پێم سەیرە چۆن فەرمانی نەداوە کە هەر لەوێندەر وەکو سەگ لە سێدارەت بدەن!

یارۆی جولەکە بەرسڤی دایەوە:

– چۆن فەرمانی نەدا! بەزاتی خوا فەرمانی داو تەواو، تەنانەت دەستوپێوەندەکەی گرتیانمو پەتیان لە ملیشم کرد کە لە سێدارەم بدەن، بەڵام ئەوەندە لە کابرا پاڕامەوەو لالامەوە، ئیدی دڵی نەرم بوو و بەرەڵڵایان کردم. هەڵبەتە بەڵێنم دایە ماوەیەکی زۆر لەسەری بوەستمو داوای قەرزەکەی لێنەکەمەوەو خۆ ئەگەر یارمەتیم بداتو بتوانم قەرزەکانم لە جەنگاوەرەکانی دی وەربگرمەوە، قەرزی دیکەشی دەدەمێ. جا ئەم سەروانە قەت پولێکی لە گیرفان نەبوو، هەر چەندە بە حیساب چەندین گوندو موڵکو زەویو زارو چوار دانە کۆشکیشی هەبوو، بەڵام هەمیشە بێ پارە بوو، لەو ڕووەوە لە قۆزاقان دەچوو، قەت تاقە پولێکی لە بەرکدا نەبوو. تەنانەت ئێستاش ئەگەر جولەکەکانی "برسلاڤ" فریای نەکەوتبانو خەرجی و پێویستی خۆی وجەنگاوەرەکانیان دابین نەکردبا، نەیدەتوانی لەم شەڕو لەشکرکێشەدا بەشداری بکات. لەبەر ئەم بێ پارەییو دەست قرپییەی خۆی بوو کە نەیدەتوانی بەشداری کۆڕو کۆنگرەی ئەنجوومەنانی ئەوروپا بکات.

تاراس بۆڵبا، قسەکەی پێبڕی و بە تووڕەیی گوتی:

– دەی واز لەم چەڵتە چەڵتە بێنە! بڵێ بزانم لەوێندەر چیت کرد. کێت لە جماعەتی خۆمان بینی؟

– لە دوبنۆ، خەڵکی خۆمانی زۆر لێ هەن! ئیتسکا، راخوم، سامویلو، خایوالۆخ، کرێداری جولەکە...

– سەریان بەقەبری بابیان، ئەو سەگانە نالێم، تۆ بۆچی بە ناوی خێڵی جولەکە مێشکی سەرم دەبەیت! من زاپاروژیەکانی خۆمانم مەبەستە.

– ئا، لە زاپاروژیەکان کەسم نەبینی. تەنیا میر ئاندریێم لەوێ بینی!

تاراس بۆڵبا هاواری کرد:

– چۆن، ئاندرێت بینی؟ لەکوێ دیتت؟ لە زندانا بوو؟ بێ ڕێزییان پێدەکرد؟ دەستو لاقیان بەستبوو؟

– کێ دەتوانێ، دەستو لاقی میر ئاندرێ ببەستێ؟ ئاندرێ جەنگاوەرە بە شەرت، دڵت نایە سەیری بکەی. بەزاتی خوا بە زەحمەت ناسیمەوە! نەجمەکانی سەر شانی ئاڵتوون بوون، میداڵو نیشانەکانی، سەری قۆڵەکانی، دەوری کڵاوخودەکەی، پشتێنەکەی، سەراپای ئاڵتوون بوو. وەکو چۆن لە وەرزی بەهارا، کاتێ تەیرو تو لە باخو بێستانانداد دەکەونە خوێندن، گوڵو گولیلکان بۆنو بەرامە بە چوار دەوری خۆدا پەخشو بڵاودەکەنەوەو هەتاو لە ئاسمانێ ڕا بە سەریاندا دادەڕژێو لە بەریا دەبریسکێنەوە، میر ئاندریش لە جلو بەرگە زێڕینەکەی خۆیدا بەو ئاوایە

دەدرەوشایەوە. تەنانەت فەرمانداری شار، ئەسپێکی داوەتێ کە هەر فڕێی بدەی دوو سەد سکەی زێڕ دەکات.

تاراس بۆڵبا، هەستی کرد لە جێی خۆی وشك بوو، پرسی:

– باشە بۆچی جلو بەرگو زرێی بێگانانی پۆشی بوو؟

– چونکە ئەو جلوبەرگە، لەوەی خۆی باشترو جوانتر بوو... بە کەیفی خۆی، وەکو هەر یەکێك لەوانی دی، بە سواری ئەسپەکەی خۆی دێتو دەچێت. هەم ئەو ئەوان فێری هەندێ شت دەکاتو هەم ئەوان ئەم فێری هەندێ شت دەکەن... بووە بە میرو خانێکی پۆڵۆنی تەواو!

– دەی باشە کێ ناچاری کردووە ئەم کارە بکات ؟

– من ناڵێم کە کەسێك ناچاری کردووە. گوایە جەنابت نازانی کە بە ئارەزووی خۆی چووە بۆ ناو ئەوان؟

– کێ ؟

– قوربان، میر ئاندرێ، بۆ ؟

– بۆ کوێ چووە ؟

– قوربان، بە کورتیەکەی پەیوەندی بە پۆڵۆنیەکانەوە کردووەو ئەوانیش وەکو یەکێك لە خۆیان رەفتاری دەگەڵ دەکەن.

– تۆ درۆ دەکەی، سەگی پیس!

– ئاخر چۆن دەتوانم درۆ بکەم؟ چما شێت بووم درۆی وەها بکەم؟ چما سەری خۆم لەو دەشتە دۆزیوەتەوە؟ بۆچی نازانم ئەگەر بابایەکی جولەکە درۆ بەدەم میرێکەوە بکات، یەکسەر لە سێدارە دەدرێ؟

– یانی بەم قسەیەی تۆ، ئاندرێ وڵاتو ئاینی خۆی فرۆشتووە؟

– من باسی کڕینو فرۆتنم نەکردووە، ئەمە کاری من نییە، تەنیا ئەوەندەم گوتووە کە پەیوەندی بە پۆڵۆنیەکانەوە کردووە.

– تۆ درۆ دەکەی، جولەکەی نەعلەتی! مەحاڵە شتی وا لە خاکی مەسیحیەتدا ڕوو بدات! تۆ درۆ دەکەی، سەگی بەرەڵڵا!

– خودا هەردوو چاوم کوێر بکات ئەگەر درۆ بکەم! نەعلەت لە قەبری باوکم، دایکم، خەزورم، باپیرم، باوکی دایکم ئەگەر درۆ بکەم! ئەگەر جەنابت حەزدەکەیو پێت باشە، دەتوانم هۆی رۆیشتنەی میر ئاندرێشت بۆ بگێڕمەوە.

– بڵێ، بزانم بۆچی ڕۆییشتووە؟

– فەرمانداری دوبنۆ کیژێکی زۆر جوانی هەیە، ماشەڵڵا کە جوانە!

کابرای جولەکە، هەوڵی دەدا بەدەم ئەو قسانەوە، جوانی ئەو کیژە زیاتر بەرجەستە بکات، هەردوو باسکی بڵاوکردنەوەو چاوەکانی چکۆلە کردنەوەو، دەمو لێوی بە جۆرێ هێنایەوە یەكو لستیەوە، لە تۆ وایە شتێکی زۆر خۆشی تام کرد. ئەوجا گوتی:

– بەڵێ، میر ئاندریێ، لەبەر خاتری ئەم کیژە جوانە پەیوەندی بە پۆڵۆنیەکانەوە کردووە. ئینسان کە ئاشق دەبێ، وەکو چەرمی ژێر قۆندەرەی لێدێت، بیخەرە ئاوەوەو ئەوسا بە کەیفی خۆت بە هەر لایەکیا دەنوشتێنیەوە، بینوشتێنەوە!

تاراس بۆڵبا، نوقمی دەریای بیروخەیاڵ بوو. بیری کەوتەوە کە دەسەڵاتی ئافرەتی بێدەسەڵات، چ دەسەڵاتێکی بەهێزەو چۆن پیاوانی زۆر بە هێزو توانای هێناوەتە سەر چۆك و لە پیاوەتی خستوون و لە بەینی بردوون. ئەوسا ئەوەشی وەبیر هاتەوە کە ئاندریێ، بە تەبیعەت لە هەنبەر ژندا لاوازەو بە ئاسانی دەکەوێتە داوی ئەفسوونی ژنانەوە. وەکو پەیکەرێکی بێ گیان، لەو شوێنەدا بێ جوڵە، بزمار ئاسا چەقی بوو.

یارۆی جولەکە، لەسەری ڕۆیی:

– ... جا قوربان گوێ بگرە! عەرزی باسەعادەتی جەنابت بێ، حەزدەکەم هەر هەموو شتەکانت، وەکو خۆی بۆ بگێڕمەوەو هیچت لێ نەشارمەوە. هەرکە گوێم لەو هەراو زەنایەی بەرە بەیان بوو و دیتم کە ژمارەیەك خەریکن خۆ بە شارا دەکەن، ملوانکەیەکی مروارێم دەگەڵ خۆدا هەڵگرت، چونکە دەمزانی کە لەو شارەدا ژنانی جوان و خانەدان زۆرن، هەر شوێنێ ژنی جوانی زۆربێ، ئەگەر نانی شەویشیان نەبێ مرواری و خشڵ و ئەو شتانە هەر دەکڕن.. ئەوە بوو کاتێ جەنگاوەرەکانی سەروان، میری (خورونش) ئازادیان کردم، بە هەشتاو خۆم گەیاندە دەرباری فەرمانداری شارو کارەکەرێکی تاتاریان هەبوو، بە شێنەیی لە پرسیارانم گرت و چوومە بنج و بناوانی هەموو شتێك، کارەکەرەکە پێی گوتم: "هەرکە زاپاروژیەکانیان ڕاوناو سەرکوتیان کردن، هەنگێ میر ئاندریێ ئاهەنگی زەماوەند دەگێڕێت. میر ئاندریێ، بەڵێنی داوە کە زاپاروژیەکان ڕاو بنێت و لێرەیان دوور بخاتەوە".

تاراس بۆڵبا نەڕاندی:

– باشە تۆ، بۆچی ئەو زۆڵەت هەر لەوێدا نەکوشت؟

– بۆچی بیکوژم؟ خۆ بە خوایشتی خۆی پەیوەندی بە پۆڵۆنیەکانەوە کردووە! چ خەتایەکی کردووە؟ ئەوێی پێخۆش بووەو چووە بۆ ئەوێندەر!

– باشە تۆ بە چاوی خۆت، ڕووبە ڕوو بینیت؟

– ئا، ئا بە زاتی خوا، بە چاوی خۆم، ڕووبە ڕوو دیتم! جا جەنگاوەرو شەڕڤانێکی بە سام و هەیبەت! لە ناو هەموویانا دیار بوو! خوا ڕاوەستاوی بکات، دەست بە باڵییەوە بگرێت. یەکسەر ناسیمیەوە. کە چووم بۆلای، یەکسەر، بێ هیچ پێشەکییەك گوتی....

– چی گوت ؟

– هەوەڵجار پەنجەی لێ ڕاوەشاندم و پاشان گوتی: یانکل! وەڵامم دایەوە: بەڵێ، میر ئاندریێ! گوتی: یانکل! بە باوکم، بە برایەکەم و بە هەموو زاپاروژیەکان بڵێ کە نە نابم باوکمە نە براکەم برامەو نە هاوڕێکانم هاوڕێمن و شەڕی هەموویان دەکەم. شەڕی یەك بە یەکیان دەکەم.

تاراس بۆڵبا، بەدەم ڕاوەشاندنی شمشێرەکەیەوە هاواری کرد:

– تۆ درۆ دەکەی. ئەی جولەکەی نەحلەتی، تۆ درۆ دەکەی هەی سەگی خوێڕی، تۆ هەمان ئەو پیاوەی کە عیسات لە خاچ دا، تۆ نەفرەتی خوات لێکراوە! دەتکوژم، شەیتان! خێرا لێرە برۆ، دەنا کوشتنت مسۆگەرە!.

تاراس بۆڵبا بە دەم ئەو هەڕەشانەوە دەستی بۆ شمشێرەکەی برد. جولەکەی زارەترەك پەنای وەبەر لاقە لاوازەکانی بردو خێرا هەڵهات. بەو دەقەوە، بێئەوەی ئاوڕ لەم لاو لەولا بداتەوە، مودەتێکی زۆر بەنێو ئۆردوگای قۆزاقەکانداو ڕوو لە دەشتو دەرەکە هەر غاری داو نە وەستایەوە. بەڵام تاراس بۆڵبا کە بە دروستی نە دەزانی قاری خۆی بەسەر یەکەم کەسدا کە تووشی دەبێت بڕێژێ، دوای نەکەوت.

یەکسەر بیری کەوتەوە کە دوێ شەو بە چاوی خەوالووەوە ئاندرێی دەگەڵ ژنێکدا بینی بوو کە بە نێو ئۆردوگای قوزاقەکاندا دەڕۆیی. سەرە سپیەکەی دانەواند، خەیاڵو ئەندێشەیەکی تاڵو ناخۆش سەراپای داگرت، هێشتاش باوەڕی بە خۆی نەدەکرد کە ئەم فەزیحەتە نەنگینە رووی دابێو کوڕی ئەو خۆیو ئاینی خۆی بفرۆشێتو خیانەت لە روحی میللەتی خۆی بکات. ئەنجام گەییە تیپەکەی خۆی، تیپەکەی برد بۆ کەمینگایەك کە کەوتبووە پشت لێڕەوارێکەوە، تاقە لێڕەوار بوو کە قۆزاقەکان هێشتا نەیان سووتاند بوو. زاپاروژیەکان، بە سوارەو بە پیادەوە ئەو سێ ڕێگایەیان گرتە بەر کە دەچوونەوە سەر سێ دەروازەکەی شار.

هەموو تیپەکانی ئومانسکی، پوپوڤیچسکی، کانوسکی، ستیلیکوڤسکی، نزامایێنوفسکی، گورکوزیوف، تیتاروفسکیو، تیموشوفسکی، یەك لە دوای یەك بەرەو شوێنی دیاری کراوی خۆ وەڕێکەوتن.

هەموو تیپو بەشەکان، بۆ شەڕ خۆیان ئامادەو تەیار کرد بوو، تەنیا تیپەکەی پریاسلافسکی نەبێ کە دوێ شەو تارومار کرا بوو و (خلیب)ی سەر تیپیان، کە بە جلی خەوەوە گیرا بوو و خۆی لە مەڵبەندی فەرماندەیی دژمندا بینی بووەوە، لە ریزی قۆزاقەکاندا نەدەبینرا. پۆڵۆنیەکان زوو بە زوو جمو جۆڵی قۆزاقەکانیان بەدی کرد، جەماوەری خەڵکی شار خرۆشان، لەسەر دیوارو حەساری شارا خڕ بوونەوە، بە ڕاستی دیمەنێکی جوانو سەرنجڕاکێشیان هەبوو. جەنگاوەرانی پۆڵۆنی، بەجلو بەرگو ئارایشی خۆیانەوە، یەك لە یەك قۆزترو جوانتر بوون، حازرو ئامادە سەنگەرو مەتەریزیان گرت، کڵاوخودە میسییەکانیان، کە بەپەڕی سپی قووان ڕازابوونەوە، وەکو کۆمەڵێك خۆری درەخشان، لە دوورەوە دەدرەوشانەوە. هەندێکیانیش کڵاوی چکۆلەی ڕەنگاو ڕەنگی سوور یان شینی ئاسمانیان، بە تیلاگی سەریانەوە نابوو. جۆرە چاکەتێکیان لەبەر کردبوو، کە سەری قۆڵەکانیان لە پشتەوە شۆڕ دەبوونەوە، بە داوی زێڕین یان بە داوی ئاسایی نەخشێنرا بوون. هەندێکیانیش شمشێرو چەکی جەواهێرنیشانی زۆر گرانبەهایان بە قەدەوە بوو. خۆڵاسە هەموو شتێکیان هەر رازاوەو جوان بوو.

فەرماندەی هێزەکانی شاری (بودزاك) کڵاوێکی سووری ریشوو زێڕینی لەسەر نابوو، بە کەشو فشەوە لە پێش هەموویانەوە وەستا بوو. زەلامێکی توندو تۆڵو تۆکمەو بە خۆوە بوو. لە

هەموو ئەوانی دی بالآبەرزتر بوو، بۆ قەڵەویش کەسی نەدەگەییشتیٚ، بە ئاستەم لە پاڵتۆ گرانبەهاکەیدا جێی دەبووەوە.

لە قوژبنێکی ترەوە، کە نزیکی دەروازەی تەنیشتەکانی شار بوو، فەرماندەیەکی دیکە، کە پیاوێکی کورتە بالآی ڕەقەڵە بوو، بە خۆو هێزەکەیەوە سەنگەری گرتبوو. چاوە چکۆلە زیتەکانی لە ژێر برۆ چڕو پڕەکانیەوە پرشنگیان دەدا، زۆر چالاك بوو، بە سەر سەنگەرەکاندا دەگەڕا، خۆی دەگەیاندە هەموو شوێنێك، بە توندیو پەلە پەل دەستە وشكو ڕەقەکانی دەجولآند، وەکو ئەوەی فەرمان بە جەنگاوەرەکانی بدات. هەرچەندە بە جەستە وردیلەو ڕیوەڵە بوو، بەلآم بە هەڵسوکەوتیا لەوە دەچوو یەجگار شارەزای فەندو فێڵی شەڕ بێت. هەندێ لەولاترەوە سەروانێکی درێژ داهۆڵی سمێڵ بابڕ وەستا بوو. کابرایەکی قۆز بوو، دەموچاوی گەش، دیار بوو ئەهلی بادەنۆشیو کەیفو سەفاو ڕابواردنە. ژمارەیەکی زۆر لە ئەشرافان لە پشتیەوە وەستا بوون، دیار بوو یا بەپارەی خۆیان یان بە پارەی گەنجینەی دەوڵەت، یان بە پارەی کەلو پەلو شمەکی ناو ئەم خانوو و کۆشکانەی کە لە بابەوە بە میرات بۆیان مابووەوەو بە بارمتە دابوویان بە جولەکەکان، خۆیان چەکدارو بۆ شەڕ ئامادەکردبوو. خەڵکانێکی هەڕەمە لەو ناوە دەبینران. هەندێکیان ئەوەندە لات بوون، پارەی خواردنەوەشیان بە دەستەوە نەبوو، کەچی بە شێوەیەکی شایستە، خۆیان بۆ شەڕو بەرگری ئامادە کردبوو.

قۆزاقەکان، بە کاوەخۆو بە بێدەنگی لە بەرانبەر شورەو حەسارەکانی شاردا ڕێزیان بەستبوو. کەسیان جلو بەرگی جوانو بە زێڕو زیوەریان لەبەر نەبوو. مەگەر بەدەگمەن پارچە زێڕێك بە دەسکی شمشێر یا قۆناغی تفەنگی ئەم یان ئەویانەوە ببینرایە. قۆزاقان، حەزیان نەدەکرد لە شەڕا خۆ بڕازێننەوەو تەدارەکی گرانبەها لە خۆ بدەن. زریٚو جلو بەرگی سادەیان لەبەر دەکرد. ئیدی بە خۆو سەرکلآوە ڕەشو سوورەکانیانەوە، پانتاییەکی زۆریان گرتبووەوە.

دوو قۆزاقی، بە سواری ئەسپەوە لە ریزی زاپاروژیەکان وەدەرکەوتنو تەواوێك لە شورەو حەساری شار نزیك بوونەوە. یەکێکیان گەنجێکی تازە پێگەییشتوو بوو و ئەویتریان گەورەتر بوو. بەلآم هەردووکیان لەو کەسانە بوون کە کەس دەرەقەتی زمانیان نەدەهات، بۆ قسە دانەدەمان.چەند دەمپیس وحازر وەلآم بوون، ئەوەندەش قۆزاقی باش بوون. یەکەمیان ئۆخریم تاشو، دووەمیان میکیتاگولوکوپیتنکوی ناوبوو. لە دوای ئەوانەوە قۆزاقێکی دیکەش کە دمیدبوپوڤیچی ناوبوو لە ریزەکە دەرچوو. ئەمە قۆزاقێکی قەڵەو بوو، ماوەیەکی زۆری لە ئۆردوگادا بەسەر برد بوو، لە ئەدریانوپول دا شەڕی چاکی کردبوو، ناخۆشیو تەنگانەی زۆری دیتبوو، هەموو سەرو سمێڵی سووتا بوو، بە پەلەو بەسەرو سەکوتی قەتراناویو ڕیشو سمێڵی سووتاوەوە خۆی گەیاند بووە ئۆردوگاکە، ئیدی لەویٚ بەرە بەرە چاك بوو بووەوە، پێستی تازەی هێنا بووەوە، قژی درێژ کردبووەوە، ڕدێنو سمێڵێکی چڕو پڕی ڕەش وەکو قیڕی دانا بووەوە. ئەمیش لە حازر وەلآمیو جنێوفرۆشیو دەم پیسیدا بیٚ وێنە بوو. هەرکە تۆزێك لە حەسارەکە نزیك بووەوە، بە دەنگی بەرز هاواری کرد:

– ئەهای کاتۆلیکان، ڕاستە جەنگاوەرەکانتان لە جل‌و بەرگا سورو دەچنەوە، بەڵام من دڵنیام لەناوەوە سپین. هاتووم بزانم ئاخۆ خوێنەکەشیان سوورە؟

فەرماندە قەڵەوە کەتەو زەلامەکە، لەسەرێ ڕا هاواری کرد:

– پێتانی نیشان دەدەم! ڕاوەستن بۆم بزانە چۆن دەست‌و پێی هەمووتان دەبەستم! ترسنۆکینە، خێرا چەك‌و ئەسپەکانتان ڕادەستی ئێمە بکەن! بینیتان چۆن هاوڕێکانتانم بە دیلی گرت؟ ئەهای کوڕینە، ئەو دیلە زاپاروژیانە بێنن بۆ سەر حەسار با سەیری هاوڕێکانیان بکەن!

بە دەستووری فەرمانده، زاپاروژیەکانیان، بە دەست‌و لاق بەستراوی هێنا بۆ سەر حەسارو مەتەرێزەکان. (خلیب)ی فەرماندەی دیل‌و یەخسیر لە پێش هەموویانەوە بوو. نە شەرواڵی لە پێدا بوو نەزرێکەی لەبەر بوو. رێك وەکو ئەو ساتە بوو کە بە مەستی گرتبوویان، چونکە ڕووت بوو و، وەکو سەگ خەوبگیر کرابوو، شەرمی دەکرد قۆزاقیەکانی هاوڕێی بەو حاڵە ببینن. بۆیە لە شەرما سەری داخستبوو، لە زەرق شەوێکدا سەری پاك سپی بوو بوو.

قۆزاقەکان لە خوارەوە، هاواریان کرد:

– خەم مەخۆ خلیب، رزگارت دەکەین!

فەرماندە بوروداتی–ش هاواری کرد:

– برادەر خەمت نەبێ، ورەت بەرزبێ! تۆ هیچ خەتایەکت نیە کە بە رووتی یەخسیریان کردوویت. ئیدی بەدشانسی شەرمی لە کەس نیە، ڕوو دەکاتە هەموو کەسێك، گوێ مەدەیە پیاو لێی دەقەومێ. بەڵام شەرمە بۆ ئەوانە کە تۆ بەو رووتی و قووتیە نیشان دەدەن،و شتێکیان نەداویتەتێ کە بە خۆتیا بدەیت!

گولوکوپیتنکۆ، چاوانی بڕینە حەسارو مەتەرێزەکەو هاواری کرد:

– ئێوە، بە ڕاستی جەنگاوەرو شەڕڤانی ئازان لە شەڕی نوستوواندا!

لەسەر مەتەڕێزەکانەوە وەڵامیان دایەوە:

– پەلە مەکە، کەمێك سەبر بکە، بزانە چۆن کاکۆڵەکەت لە بن‌و بێخەوە دەردێنم؟

پوپوفیچ، لە نزیکی دیوارو مەتەرێزەکانەوە، پێچێکی بە ئەسپەکەی کردەوەو گوتی:

– جا کوا خوا ئەوەی کردبا، زۆر حەزدەکەم بە چاوی خۆم ئەو کارەم لێ دیتبان!

ئەوسا لەسەر ئەسپەکەوە ئاوڕێکی لای قۆزاقەکانی دایەوەو لەسەری ڕۆیی:

– کێ دەڵێ وانیە؟ ڕەنگە پۆلۆنیەکان ڕاست بکەن! خۆ ئەگەر ئەو زگ زلەی لەوێندەر، لەوسەرە وەستاوە، رێبەریان بکات‌و پێشیان بکەوێت، دەبێ بە قەڵغان‌و مەتاڵ بۆیان، هیچ خەمیان نابێ، هەموویان پارێزراو دەبن.!

قۆزاقەکان، کە دەیانزانی پوپوفیچ، مەبەستێکی تایبەتی لەو قسەیە هەیە، پرسیان:

– چۆن پارێزراو دەبن؟

– چۆن؟ هەموو لەشکری پۆلۆنی، خۆ دەدەن پشت ئەو، هەنگێ لەبەر ورگی ئەو ناتوانن دەست لە کەسیان بوەشێنن..

قۆزاقەکان هەموو دەستیان بە پێکەنین کرد. کەمێك بێدەنگ بوون‌و ئەوسا گوتیان:

– نەمری پیرە پوپوفیچ! قسەکانی بەرد دێننە جواب...

هێشتا قۆزاقەکان، قسەکەیان تەواو نەکرد بوو کە کوشیفوی هاواری کرد:

– خێرا خۆ لە دیوارو مەتەرێزەکانی شار دوور بخەنەوە، دەی مەحەتەل مەبن!

دیار بوو وەکو قۆزاقەکان پێشبینیان کردبوو، پۆلۆنیەکان ئەو قسە زبرانەیان پێ قووت نەچوو بوو. فەرماندەی زگ زل بە دەست ئاماژەیەکی کرد. قۆزاقەکان هێشتا بە تەواوەتی دوور نەکەوتبوونەوە، لە سەریێ ڕا درانە بەر دەستڕێژی گوللە. لە سەرەوەو لە مەتەرێزەکانەوە هەراو زەنا بەرز بووەوە. خودی فەرمانداری پیری شار، بە سواری ئەسپەوە بە دیارکەوت، دەروازەکان کرانەوەو هێزی پۆلۆنیان لە شار وەدەرکەوت. هێزی سوارە لە پێشی پێشەوەو بە ریز دەڕۆیی، پاشان جەنگاوەرانی جوانپۆش، پاشان نێزەدارانی سەراپا زرێپۆش، ئەوجا سەربازانی کڵاوخودی مسی زەرد. لە دوای ئەوانەوە جۆرەها خانەدان و نەجیمزادان، بەجیاو، هەر کەسە دەگەڵ نۆکەرو دارو دەستەی خۆدا دەهاتن و، هەر کەسەو بە گوێرەی زەوقی تایبەتی خۆی جل و بەرگی پۆشی بوو، لە ڕووی غروورو خۆ پەسندیەوە، بێزیان نەدەهات، بە ریز لەگەڵ ئەوانی دیدا بڕۆن، ئەوجا سەروان بەخۆی و دەست و پێوەندەکەیەوە، لە دوای ئەوەوە چەند ریزە سەربازێکی دی دەهات، لە دوای ئەوانەوە فەرماندە کەتەو قەڵەو و زەلامەکە بە سواری ئەسپ و لە دوای سوپاکەوە فەرماندە کورتە باڵا ڕەقەڵەکە، لە شار وەدەرکەوتن.

کوشیفوی هاواری کرد:

– دەرفەتیان مەدەن خۆ ڕێکبخەن، هەموو تیپەکان بە جاریێ پەلاماریان بدەن، قەیسەرییان لێ بکەن بە کونە مشك، دەروازەکانی دی بە جێ بێڵن! با هێزەکەی تیتاروفسکی لەم قۆڵەوە هێرش بکات. هێزەکەی دیادکیوفسکی لە قۆڵی چەپەوە هێرش بکات. هێزەکانی کوکونیکۆ و پالیڤودا لەدواوە پەلاماری دژمن بدەن، لێیاندەن، دەست مەپارێزن، تاروماریان بکەن! ڕێزەکانیان تێك بشکێنن و مەیەڵن یەك بگرنەوە.

قۆزاقەکان، لە هەموو قۆڵێکەوە کەوتنە هێرش و پەلامار، ریزی پۆلۆنیەکانیان تێك و پێك شکاند، دەگەڵ دژمندا بە ناو یەکتر کەوتن، کار گەییە ئەوەی تفەنگ دەوری نەما، ناچار هەردوولا بە شمشێرو سەرەنێزە بەربوونە گیانی یەکدی. ئیدی کوڕ ئەو کوڕە بوو دەست بوەشێنێ و هێزی بازوو و دلاوەری بنوێنێ، پوپوفیچ، سێ پۆلۆنی سەراپا لە چەکا خنکاوی بە نێزە داپاچی و دوو نەجمیزادەی گەورەشی لە سەر ئەسپەکانیانەوە سەرنگون کردو گوتی:

– کە ئەسپی چاکن. دەمێك بوو بە ئاواتی ئەم جۆرە ئەسپەوە بووم!

ئەسپەکانی لە مەیدانی شەڕەکە دوور خستنەوە، چەند قۆزاقیەکی، کە لەو ناوە وەستا بوون، بانگ کرد. ئەسپەکانی پێ سپاردن و دەستووری دانێ کە ئاگایان لێیان بێ. ئەوسا بەلەز بۆ مەیدانی شەڕەکە گەڕایەوەو چوو بە سۆراخی ئەو نەجیمزادانەوە کە گلاندبوونی. یەکێکیانی کوشت و کەمەندی لە گەردنی ئەویتریان کردو سەرێکی کەمەندەکەی بە زینی ئەسپەکەیەوە بەست و پیرە ئەسپی بەو دەشتە بەرینەدا تاودا، هەڵبەتە دوای ئەوەی شمشێرە دەسك نقێمدارەکەی، کیسە زێڕەکەی قەدی بە تاڵان بۆ خۆی برد.

قۆزاقیەکی گەنج کە کوبیتای ناو بوو، کەوتە بەرانبەر شەڕڤان و جەنگاوەرێکی نەجیمزادەی هەرە ئازاو دلاوەری پۆڵۆنی، زۆریان یەکدی هێنا و برد، ئەوجا پێکاهەڵگڕان، یارۆی قۆزاقی ئەنجام بەسەر دژمنە بەهێزو تواناکەیدا سەرکەوت، خەنجەرە تورکیە تیژو بڕندەکەی لە سینەیدا ختم کرد. بەڵام یارۆی قۆزاقی هەڵنەهات. لە ناکاو گوللەیەك بە پشتی ملیا چزاو ئەویش لەوێ مرد. بکوژەکەی کوبیتا، یەکێك بوو لە میرزادە بەناوبانگەکانی پۆڵۆنیا، لە سوارچاکە ئازاکان و لە بنەماڵەیەکی خانەدانی کۆن بوو. کابرایەك بوو بە سام و هەیبەت، بە ژن و بالا رێك وەکو دار چنار، کە بەسەر ئەسپە کوێتە (کوێت= ئەسپی سووری ئامال ڕەش) چاپوك و چەلەنگەکەیەوە دەهات و دەچوو سامی لێدەباری. لەم شەڕەدا زۆر دەلاوەری و ئازایەتی میرانەی نواند. دوو قۆزاقی بە شمشێر لەت کردن، فیودورکورزی، کە قۆزاقیەکی زۆر عەگید بوو، بە ئەسپەکەیەوە گلاند. ئەسپەکەی بە گوللە کوشت، ئەوجا کورزی بە سەرەنێزە کوشت. هەر سەرو دەست بوون، بەزەبری شمشێری ئەو دەپەڕین، ئێستاش ئەوە بوو، کوبیتای بە گوللەیەك کوشت. لەم کاتەدا کوکوبنکۆی فەرماندەی تیپی نیزامای کە چاوی بە دلاوەری و بوێری ئەو پیاوە پۆڵۆنیە کەوت، هاواری کرد:

– حەزدەکەم، دەگەڵ حەریفێکی وادا خۆم تاقی بکەمەوە.

ئەوسا، ئەسپەکەی بەر مامێزان دا. بە تاو خۆی گەیاندە پشتی میرزادە پۆڵۆنیەکەوە، لە نەعرەتەیەکی وەهای دا کە هەموو جەنگاوەرەکانی ئەو دەوروبەرە، لەرزیان لێهات. میری پۆڵۆنی ویستی پێچ بە ئەسپەکەی بکاتەوەو ڕووبە ڕووی حەریفەکەی ببێتەوە، بەڵام ئەسپەکەی کە لە نەعرەتە بێ ڕەزاکەی کۆکۆبنکۆ ڕەوی بووەوە ملی نەداو ڕووی کردە لایەکی دی، کۆکۆبنکۆ، خێرا هاتە دەست و گوللەیەکی نا بە میرزادەوە، میرزادە لە ئەسپەکەی کەوتە خوارەوەو کەوتە تلدان، هەرچەندە هێزی شمشێر وەشاندنی تیا نەمابوو، بەڵام وێڕای ئەوەش هەوڵی دەدا دەستی بگاتە کۆکۆبنکۆو تۆڵەی خۆی بکاتەوە. بەڵام کۆکۆبنکۆ، دەرفەتی نەدا، بە هەردوو دەست قەمە دەم پان و قورسەکەی گرت و تا هێز لە بازوویدا بوو، کردی بە ناو دەم و دانی میرزادەدا، دوان لە دانە سپیە شەکر ئاساکانی هەڵوەرین و زمانی بوو بە دوو لەتەوەو قەمەکە لەپشت سەریەوە دەرچوو و لە ئەزرەکە چەقی. بەو جۆرە ئەو جەنگاوەرە بۆ هەتا هەتایە لەو ئەرزە ساردو سڕە کەوت. خوێن وەکو گوڵێکی سورو کە لە کەناری ڕوبارێکدا بڕوێ، بەو ئاوایە، وەکو فوارەی ئاو لە زامەکانیەوە فیچقەی دەکردو جلە زەردو زێرکفت وئاڵدۆزییەکانی خلتانی خوێن دەبوون. کۆکۆبنکۆ بەو دەقەوە ئەوی لەوێندەر بەجێهێشت و بەخۆو دارو دەستەو هێزەکەیەوە ڕوویان کردە قوڵێکی دیکەی شەڕەکە. لەم کاتەدا بورودانی، فەرماندەی تیپی (ئومانسکی) گەییە ئەو شوێنەی کە جەستەی میرزادە پۆڵۆنیەکەی لێکەوتبوو، چووە دیار جەنازەکەو گوتی:

– باشە بۆچی ئەم هەموو کەل و پەلە بە نرخە، ئەم هەموو چەك و ئەسلەحەیە نەبراوە؟ من بەم دەستانەی خۆم حەوت دانە نەجیمزادەم کوشتوون، بەڵام هیچیان بە قەد ئەمە پۆشتەو پەرداخ و دەوڵەمەند و بە بەرگ و بار نەبوون.

تـەماع بـە سـەریا زاڵ بـوو، دانەویـەوە تـا شـتەگرانبەهاکان لـە مـیرزادە بکاتـەوە. خەنجـەرە جەواهێرنیشانەکەی هەڵگرت، کیسە پارەکەی لە قەدی کردەوە، دەستی برد، کیفێکی چکۆلەی ناسکی لـە بـەرکی دەرهێنـا کـە چـەند داوێکـی قـژی کیـژێکی وەکـو یادگـاری دڵـداری تیـا بـوو. بورداتی ئاگای لەوە نەبوو کە ئەو سەروانە کەپوو سوورەی کە بە خۆی دوو جاران لە ئەسپەکەی سـەرنگونی کردبوو و بـە خەسـتی بریـنداری کردبـوو، بەسـواری ئەسـپ دوای کـەوتووەو وەکـو بـا بۆی دێت. هەرکە سەروان گەییە ئاستی بـورداتی، پیرە شمشێری باداو تاهێز لە بازوویدا بـوو کێشای بە گـەردنی دانـەویوی بورداتی داو حـەیاتی لـە بـەر بڕی. تـەماع، سـەری یـارۆی قـۆزاقی خوارد، سـەری بەلایـەکا پـەڕیو جەسـتەی بێ سەریشی، بە خـوێنی خـۆی ئەرزەکـەی پـاراوکردو روحی، تورەو خەمناك، بەرەو ئاسمان هەڵفڕیو سەری سوڕما بوو کە چۆن وا زوو بە زوو و بەو ئاسانیە لە جەستەی بە هێزی خاوەنەکەی دەرچووەو جیا بووەتەوە.

سەروانی پۆڵۆنی، فریا نەکەوت کە سەری فەرماندە قۆزاقیەکە بە قژەکەی هـەڵگریو بیکات بە زینی ئەسپەکەیەوە، چونکە دەمو دەست تۆڵە ئەستێنێکی ترسناكو دڕو دڕندە گەییە سەری.

وەکـو چـۆن بازێـك دەفـڕێ، بـەرز دەبێتـەوە، لـە بـەرزایی ئاسمانـدا بـە شـێوەیەکی بازنـەیی دەسـوڕێتەوەو دەسـوڕێتەوە، لـە پـڕ لەنگـەر دەگرێـت، لـەو بەرزاییـەوە، ماکـەوێك لـە عـاردی بـەدی دەکاتو وەکو گوللە بۆی دادەکشێتو پەڕو باڵی بە ئاسماندا دەبات، بەو ئاوایە ئۆستاپی کـوڕی تاراس بۆڵبا پەلاماری سەروانی پۆڵۆنی داو کەمەندەکەی لە ملی گیر کرد. کابرای سەروان شینو مـۆر بـووەوە، هەڵیکێشایە دەمانچـە، بـەڵام چـونکە نـەیتوانی بـەو حاڵـەوە، بـە دروسـتی نیشـانە بگرێتـەوە، گوللەکـەی بـە فـیڕۆ چـوو، بـەر ئۆسـتاپ نەکـەوت، ئۆسـتاپ، هـەر لـەوێ کەمەنـدێکی ئاوریشـمینی لـە زینـی ئەسپەکەی سـەروان، کـە لـە بنەڕەتدا بۆ ئەسیر کردنی قۆزاقـەکانی ئامـادە کردبـوو، کـردەوە، بـە هـەمان کەمەنـد (پـەت، کنـدڕ، حـەبل) دەسـتو لاقـی بەسـتنەوەو سـەری کەمەندەکەی بەزینی ئەسپەکەی خۆیەوە بەستو بە زندوویەتی لـەم سەری دەشتەکەوە بۆ ئەو سەری دەشتەکەی ڕادەکێشاو بە دەنگی بەرز هاواری لە جەنگاوەرانی تیپی (ئومانسکی) دەکرد، کە بێن، ئەو دیمەنە بدینو بێن بۆ ئەو شوێنەی سەرتیپەکەیانی تیا کوژرا تا بە چاوی خۆ تۆڵەی سەرتیپەکەیان بدینو بەرێزو حورمەتەوە دوا ماڵاوایی لێبکەن.

کاتێ قۆزاقیانی تیپی ئومانسکی. زانیان سەر تیپەکەیان کوژراوە. مەیدانی شەڕەکەیان چۆڵ کردو بە پەلە چوون بۆ هەڵگرتنەوەی تەرمەکەی. هەر لەوێندەرو بەدیار تەرمی سەرتیپەکەیانەوە کەوتنە شیرەتو ڕاوێژان تا یەکێك بەسەر تیپو فەرماندەی خۆیان هەڵبژێرن. دوای گفتوگۆیەکی کەم هەندێکیان گوتیان:

– هیچ پێویست بە ڕاوێژو شیرەتان ناکات، لە ئۆستاپ باشترمان دەست ناکەوێ. ڕاستە لە هەموومان منداڵترە، بەڵام ئەقڵو هۆشی پیرەمێرانی دنیا دیدەو ئەزمووندارانی هەیە.

ئۆستاپ، کڵاوەکەی لەسەر داگرت، سوپاسی هاوڕێ قۆزاقەکانی خۆی کرد کە ئەو شـەرەفەیان پێ بەخشی. چونکە لـە گەرمەی شـەڕا بوونو وەختەکەی زۆر ناسك بوو، هیـچ بڕو بیانوویـەکی نەهێنایـەوە کـە منداڵـەو شایسـتەی ئـەو شـوێنە نیـەو... یەکسـەر، بـێ چـەندو چـوون پۆسـتەکەی

قەبووڵ کرد، خێرا بەرەو دژمن پێشیان کەوتو بە کردەوە بۆی سەلماندن کە بە خۆڕایی بە فەرماندەو سەرتیپو هەڵیان نەبژاردووە.

پۆڵۆنیەکان، هەستیان کرد شەڕەکە بەرە بەرە گەرم دەبێتو بە قازانجی ئەوان ناگەڕێت، بۆیە پاشەکشەیان کرد، تا لە گۆشەیەکی دەشتەکەدا، دووبارە خۆیان ڕێکبخەنەوە.

لەم کاتەدا، فەرماندە کورتە بالاّ ڕەقاڵەکە، دەستووری بە هێزە تازە نەفەسەکەی خۆی دا، کە بریتی بوون لە چوار بەتالیۆن و بە جیا لە هێزەکانی دی، لەبەر دەروازەکاندا خڕ بوو بوونەوە، کە تیرەندازی بکەن، ئیدی گوللە وەکو بارانی بوهار بەسەر قۆزاقەکاندا داباری، بەلاّم هیچ یەکێك لە جەنگاوەرانی قۆزاق نە پێکران، زیاتر ئەو گاجووتانە بەرکەوتن کە کێویانە دەیانڕوانیە مەیدانی شەڕەکە، گاجووتەکان، بە دەم گابۆڕەوە، ترساوو پەریشان، بەرەو ئۆردوگای قۆزاقەکان تێیان تەقاند، هەر عەرەبانەیەکیان هاتە ڕێ تێکیان شکاند، هەرچیەکیان هاتە ڕێ پایەماڵیان کرد. بەلاّم لەم کاتەدا تیپەکەی تاراس بۆڵبا، لە بۆسەکەی خۆ وەدەرکەوتن و بەدەم هەراو هەنگامەوە پێشیان لە گاگەلەکە گرت. گاگەلی کێوی، لە هەراو زەنای قۆزاقەکان ڕەوییەوە، ڕێگەی خۆی گۆڕی و ڕێك ملی بە لەشکری پۆڵۆنیەکانەوە نا، هەرچیەکی دەهاتە ڕێ چ پیادەو چ سوارە ملی پێوەدەنا، دەیخستو بەسەریا ڕەت دەبوو. ئیدی لەشکری پۆڵۆنی بە جارێ شپرزەو پەریشان بوو.

زاپاروژیەکان، هاواریان دەکرد:

– مەمنوون، مەمنوونو منەتباری ئێوەین ئەی گاگەل، لە کاتی لەشکرکێشیەیەکدا، خزمەتتان کردینو، ئێستاش لە کاتی شەڕو جەنگدا ئەرکی خۆتان ئەنجام دەدەن!

ئەوجا بەهێزێکی تازەو زۆرەوە، بەرەو دژمن هێرشیان بردو ئەمجارە ژمارەیەکی زۆریان لە لەشکرو قۆشەنی دژمن کوشت. لەم شەڕو پێکدادانانەدا، قۆزاقانێکی زۆر ئازایەتیو دلاوەری شایستەو بێ وێنەیان نواند لەوانە: میتیلیتسیا، شیلو، برایانی بیسارینکۆ، فوفتوزینکو،و زۆری دیکە.

پۆڵۆنیەکان، کە دیتیان وەزعەکە لە قازانجی ئەواندا نیە، ئالاّیەکیان هەڵکردو دەستووریان بە پیاوەکانیان دا کە دەروازەکانی شار بکەنەوە. کە دەروازە ئاسنینەکان بە تەوقو هۆڕ خرانە سەر پشت، لەشکری تێك شکاوو شپرزەو سەراپا تەپوتۆزاوی پۆڵۆنیەکان، وەکو چۆن مەڕو پەز، بۆ ئاغەڵی خۆ دەگەڕێنەوە، بەو ئاوایە، بە هەشتاوو سەراسیمە خۆی بە ناو شارا کرد. هەندێ لە زاپاروژیەکان، ویستیان لێیان نەبنەوەو دوایان بکەون. لێ ئۆستاپ، ڕێگەی جەنگاوەرانی تیپەکەی خۆی نەداو گوتی:

– براینە لە دیوارەکان دوور بکەونەوە! خێرا دوورکەونەوە، خڕ بوونەوە لە نزیکی دیوارەکان زۆر ترسناکە.

قسەکەی ئۆستاپ ڕاست دەرچوو، چونکە دژمن لەسەر دیوارەکانەوە بەر دەستڕێژیان دان، هەرچیەکیان بەدەستەوە دەهات تێیان دەسرەواندنو، ئەوە بوو گەلێك لە هێرشبەرانی قۆزاقی، ئاسیویان بینی.

کوشیفوی قۆزاقەکان، کە بە چاوی خۆی ڕووداوەکەی بینی بوو، بە سواری ئەسپەکەی لە ئۆستاپ نزیك بووەوەو بە دەم ستایشکردنیەوە گوتی:

– تۆ هەرچەندە سەرتیپ و فەرماندەیەکی گەنج و تازەی، بەڵام بە نەفەسی فەرماندەیەکی پیری کارزان و ئەزموونددار، تیپەکەت بە ڕێوە دەبەیت!

تاراس بۆڵبا، لەو کاتەدا سەری وەرگێڕا تا فەرماندەی تازەی تیپی (ئومانسکی) ببینێ، کە ئۆستاپی بەداری عاسای فەرماندەیی و بە سواری ئەسپەوە لەبەردەم تیپەکەدا بینی، بەشانازییەوە گوتی:

– ئەمە پیاوەکەتانە!

ئەوسا شادو خۆشحاڵ، سوپاسی هەموو بەرپرس و جەنگاوەرانی تیپی (ئومانسکی) کرد کە ئەو شەرەفەیان بە کوڕەکەی بەخشی بوو.

زاپاروژیەکان، خەریك بوو بەرەو ئۆردوگاکەی خۆیان دەڕۆییشتن کە سوپاییانی پۆڵۆنی دووبارە لەسەر دیوارو مەتەریزەکانەوە دەرکەوتن. بەڵام ئەمجارە جلەکانیان شڕو شەپڕێو بوو، خوێن، بە جل و بەرگە گرانبەهاکانیانەوە وشك بوو بووەوە. کڵاوخودە جوانە مسییەکانیان تۆزاوی بوو.

زاپاروژیەکان لە خوارەوە، بانگیان لێکردن:

– چاك دەست و لاقتان بەستێن، وا نیە؟

فەرماندە زگ زلە پۆڵۆنیەکە، لەسەرێ ڕا، کەمەندەکەی نیشان دان و هەڕەشەکەی خۆی دووبارە کردەوە:

– بەمە، بەم کەمەندە دەست و لاقتان دەبەستم!

جەنگاوەرانی شەکەت و سەروگوێلاك تەپوتۆزاوی هەردوولا، ماوەیەکی زۆریان بەدەم هەڕەشەو شەڕە دەم و تەوس و توانج و جنێوانەوە بەسەر بردو ئەوجا وازیان هێناو پاشەکشەیان کرد. هەندێکیان کە شەڕو پێکادان زۆری شەکەت کردبوون، هەر لە سەر ئەرزەکە پاڵ کەوتن. هەندێکی دی خۆڵیان بە برینەکانیانەوە دەکردو ئەو دەستەسڕو کەلپەلە بە نرخانەیان دەدڕی کە لە دژمنیان تالان کردبوو و زام و برینەکانیان پێ دەپێچا. هەندێکی دیکە، کە لەوانی دی کەمتر ماندوو بوون، کەوتنە کۆکردنەوەو کفن و دفنی جەنازەکان، بە قەمەو سەرەنێزەکانی خۆ، گۆڕیان هەڵدەکەن، بە کڵاوخوودو چەمکی کەواکانیان گڵ و خۆڵەکەیان دەردەداو ئەوجا جەنازەی قۆزاقەکانیان، کە بەسەربەرزییەوە گیانی خۆیان بەخت کرد بوو، لە گۆڕەکان دەناو بۆ ئەوەی قەل و داڵ چاویان دەرنەیەنن، جوان بە خاك و خۆڵ دایان دەپۆشین و گلەبانیان دەکردن. جەنازەی پۆڵۆنیەکانیان، بە کلکی ئەسپەکانیانەوە دەبەست و بەقامچی بەردەبوونە وێزەی ئەسپەکان و بەرەڵڵای ئەو دەشتە پان و بەرینەیان دەکردن. ئەسپیش باڵی دەگرت و بەناو دارو بەردا، بە هەورازو نشێوا، بە چاڵ و چۆڵا، بە ئاو و بە وشکاییدا، جەستەی لە خوێنا هەڵکشاوو تەپوتۆزاوی پۆڵۆنیانی بە دووی خۆیدا ڕادەکێشا.

ئەوسا، جەنگاوەرانی قۆزاقی، هەموو بۆ نانی ئێواریێ لە دەوری یەك خڕ بوونەوە، تا شەوگارێکی درەنگ، هەر کەسەو باسی دلاوەریو قارەمانیەتیو سەرکەوتنەکانی خۆی کردووە تا ببیێ بە داستانی سەرزارانو پشتاو پشت بگێڕدرێتەوەو هەتا هەتایە بەزندوویەتی بمێنیێ.

شەوگار درەنگ بوو، لیێ کەس لە بیری خەودا نەبوو. تاراس بۆڵبا لە هەموویان کەمتر مایلی خەو بوو. لەفکران ڕاچوو بوو، نەیدەزانی بۆچی ئاندرێی لە ریزی دژمناندا نەبینی بوو. ئایا ویژدانی رێگەی نەدا بوو کە دژی هاورەگەزەکانی خۆی چەك هەڵگرێت یان یارۆی جولەکە درۆی کردووەو ئاندرێش دیلو زندانیە. بەلام تاراس بۆڵبا لە هەمان کاتدا بیری لەوەش کردەوە کە ئاندریێ بە تەبیعەت لە ئاستی ژندا لاوازو بیێ توانایە، ژ بە ئاسانی دەتوانیێ، بە زمانی شیرینو خۆش لە خشتەی بەرێت. خەم دڵی پیرەمێردی گۆشی، لە دڵی خۆیدا سوێندێکی گەورەی دژی ئەم کیژە پۆڵۆنیە خوارد کە کوڕەکەی فریو دابوو. هەڵبەتە تاراس بۆڵبا، سوێندەکەی خۆی دەبردە سەر، سوێندی خواردبوو، گویێ بە جوانی ئەم ئافرەتە نەدات، بە پرچ لە ئەسپی ببەستیێو ئەو دەشتو دەرە بیێ کۆتاییەی پیێ تەی بکات. شانو ملو سینگو بەرۆکی، کە وەکو بەفری کوێستان دەبریقایەوە، بەسەر ئەرزی پڕ دڕكو داڵدا ڕابکێشێتو خڵتانی خاكو خوێنی بکات. بەدەنی جوانی پارچە پارچە بکاتو هەر پارچەیەکی فریێ بداتە شوێنێك.

لیێ تاراس بۆڵبا غافڵ بوو لەوەی کە خواست و ئیرادەی خوا بۆ سبەینیێ چیە، بەدەم ئەو خەیالانەوە خەو بردییەوە. قۆزاقەکانی دی هێشتا لە گەرمەی قسەو باسی خۆدا بوون، نۆبەچیو ئێشکگرەکان، وریاو هوشیار، بەدیار ئاگرەکانەوە وەستا بوونو بێئەوەی بە ئاستەمیش چاو غافڵ بکەن، بەوردی هەڵیان دەڕوانیو چاودێری دەوروبەریان دەکرد.

((٨))

بۆ رۆژی دوایی، هێشتا رۆژ نەگەیی بووە ناوەندی ئاسمان کە تێکڕای زاپارۆژیەکان بۆ کۆبوونەوە بانگکران. هەواڵێك لە ئۆردوگای (سچ)ـەوە هاتبوو کە گوایە تاتارەکان وەختیێ زانیبوویان قۆزاقەکان لەویێ نینو چوونەتە شەڕ، دەرفەتیان هێناوەو داویانە بەسەر ئۆردوگای سچ دا، دارو نەدارو هەموو گەنجو گەنجینەی زاپارۆژیەکانیان تالان کردووە، هەر قۆزاقیەك لەویێ ماوەتەوە یەخسیریان کردووە، هەرچی پەزو مالاتو ڕەوە ئەسپ لەویێ بووە هەموویان داوەتە پێشو بەرەو پیرکۆپ رۆییشتوون. تەنیا یەك قۆزاقی، کە ماکسیم گولودوخای ناو بووە، توانی

بووی، لە ڕێگا، لە دەستی تاتارەکان هەڵێت. ماکسیم میرزاو گەورەی تاتارەکانی کوشتبوو، کیسە زێڕو پارەکەی لە قەدی کرد بووەوە. سواری ئەسپەکەی وی بوو بوو، بە جلو بەرگی تاتارانەوە دوو شەوو دوو ڕۆژ یەك سەڵەف، بێ وچان ڕێگای بڕی بوو. بە دەم ڕێگاوە دوو ئەسپی پساند بوو، هەردووکیان تۆپی بوون. کە لە ڕێگای زانی بووی، لەشکری زاپاروژیەکان لە نزیکی شاری دۆبنۆ هەڵیان داوە، بە سواری ئەسپی سێیەم خۆی گەیاندبووە ئەوێندەر، ئەم قۆزاقە هەر ئەوەندەی بۆ گێڕا بوونەوە، ئیدی لە ماندوویەتیو شەکەتیدا، بەسەرو چاوی تاوەگازو بەدەنی ئاوساوەوە، بەدەم ئەو قسانەوە، هەر لەوێدا، کەوتبوو و خەوێکی قووڵ بردبوویەوە. ئیدی قۆزاقەکان نەیانزانی کە هۆی ئەم غافڵگیریە چ بووە، ئایا زاپاروژیەکان وەکو خووی هەمیشەیی قۆزاقیانە، لە بادەنۆشیدا زێدەڕەویان کردووەو ئاگایان لە خۆ نەماوە؟ ئیدی دیار نەبوو کە چۆن گەنجینەی سوپایی قۆزاقیەکان بەردەستی تاتارەکان کەوتبوو و چۆن شوێنە نهێنییەکەیان دۆزی بووەوە.

جا لەم جۆرە حاڵەتانەدا، لە نێو زاپاروژیەکاندا عادەت وابوو کە دەستبەجێ دوای تاتارەکان بکەون تا لەرێگادا بیانگەنێو دیلو تالانیەکانیان لێ بسەننەوە. چونکە ئەگەر کەمێك دوا کەوتبان، لەگێن بوو تاتارەکان، یەکسەر دیلەکان بۆ فرۆشتن بەرن بۆ بازاڕەکانی ئاسیای بچووك، بۆ ئەزمیر یان دوڕگەی کریت، ئیدی مەگەر هەر خوا زانیبای سەرو کەللەی قژنی زاپاروژیەکان لە کوێی دنیا، سەریان هەڵداباوە.

جا ئێستا، دەستەو تیپو هێزە جۆراو جۆرەکانی قۆزاقانیش بۆ باسی ئەم مەسەلەیە خڕ بوو بوونەوە. هەر هەموویان کڵاویان لەسەر بوو، چونکە لەم حاڵەدا بۆ ئەوە نەهاتبوون دەستوورو فەرمان، لە فەرماندەو بەرپرسەکانیانەوە وەربگرن، بەڵکو بۆ گفتوگۆ و ڕاوێژ هاتبوونو لەم مەسەلەیەدا هەموویان یەکسان بوون، بۆ ئەوە هاتبوون لەسەر بڕیارێکی گشتی دەربارەی تاتارەکان ڕێکبکەون. چەند کەسێك لە نێو ئاپۆڕاکەوە هەڵیاندایە:

– با جارێ پیرەکان ڕاو بۆچوونی خۆیان بڵێن.

هەندێکی دی گوتیان:

– با کوشیفوی، ڕاو تەگبیری خۆی بڵێ!

کوشیفوی، کڵاوەکەی داکەندو وەکو هاوڕێو برادەریان نەك وەکو سەرۆکیان، سوپاسی کردن، کە ئەو شەرەفەیان بەو بەخشی بوو و، گوتی:

– هەڵبەتە، لە نێو ئێمەدا زۆر کەسی لە من دنیادیدەترو بەردەبارتر هەنو دەتوانن ڕاوێژی ماقووڵتر پێشکەش بکەن، بەڵام مادامێکی ئەو شەرەفەتان بە من بەخشیوە کە یەکەمجار ڕای خۆم دەربڕم، ڕای من ئەمەیە کە: هیچ ماتەڵ نەبین، یەکسەر بکەوینە تاقیبی تاتارەکان، چونکە هەمووتان دەزانن کە تاتاران چۆن بەشەڕێکن. دیارە بەو هەموو دیلو دەسکەوتانەوە چاوەڕوانی ئێمە ناکەن، بەڵکو دەمو دەست ئەو دەسکەوتانە بە جۆرێ بە فیڕۆ دەدەن کە شوێنەواریشیان نەمێنێ. جا لەبەر ئەمە من ڕام وایە لە ئێستا زووتر نیە دوایان بکەوین. ئێمە لێرە خۆمان بە زیادەوە نواند، پۆڵۆنیەکان، بۆیان دەرکەوت کە قۆزاق یانی چی. لە رووی ئاینییەوە، بە گوێرەی

تواناو بە زیادەوە تۆڵەی خۆمان کردەوە، لە رووی داراییشەوە، نابێ چاوەڕوانی دەسکەوتی چەور، لە شارێکی قاتی زەدەی گەمارۆدراو بکەین، لەبەر ئەمە من ڕام وایە، یەکسەر بکەوینە ڕێ.

ژمارەیەکی زۆر، لە نێو ئاپۆڕای زاپاروژیەکانەوە هەڵیان دایە:

– دەیسا با بڕۆین! چاوەڕوانی چین!

بەڵام، گوتەکانی کوشیفوی، بە دڵی تاراس بوڵبا نەبوو. هێشتا چاوەکانی داخستبوون، برۆ چڕو بۆزەکانی، کە لە تۆ وایە دوو بێشەی چڕو تاریکن و لەسەر ترۆپکی چیایەکی بەرزا رواون و بەفری باکور بەسەریاندا باریوەو وەکو دەرزی ڕەپ ڕاوەستاون، هێنانەوە یەك و گوتی:

– نەخێر، کوشیفوی، بۆچوونەکەت دروست نیە: تۆ هەق نەبوو شتی وا بڵێی، وا دیارە تۆ لە بیرت چووە کە ژمارەیەك قۆزاقی دیل و یەخسیری پۆڵۆنیەکانن و بە بێکەسی لێرە دەمێننەوە؟ تۆ داوامان لێدەکەیت یەکەمین و پیرۆزترین مەرج و یاساو رێسای برایەتی و رەفاقەت پێشێل بکەین و دەستبەرداری برا قۆزاقیەکانمان ببین تا پۆڵۆنیەکان بە زندوویەتی پێستیان بگروون یان چوار پەلیان ببڕن و بە عەرەبانە بە شارو گوندانیاندا بگێڕن، وەکو چۆن لە ئۆکراین ئەمەیان دەگەڵ فەرماندەو جەنگاوەرە دلاوەرەکانی ڕووسدا کرد. هەرچی مقەدەساتمان هەبوو، پێشێلیان نەکرد؟ جا من ناڵێم، ئێوە بیڵێن ئەمە چ کارێکە ئێمە دەمانەوێ بیکەین؟ ئاخر کەسێك کە لە تەنگانەدا هاوڕێکەی خۆی بەجێ بێڵێ و رێگە بدات لە غوربەتا بێکەس کوژو سڕگوم بکرێ، کەی پیاوە، کەی قۆزاقە؟ جا ئەگەر کار بگاتە ئەوەی، قۆزاقی ئابڕوو کەرامەتی قۆزاقیانەی خۆی لەکەدار بکات و رێگە بە خۆی بدات تف لە سمێڵی سپی بکرێت، ئەوە من نیم، جا کەس گلەییم لێنەکات، چونکە من بە تەنیا لێرە دەمێنمەوە.

زاپاروژیەکانی کە گوێیان لە قسەکانی تاراس بوڵبا بوو، کەوتنە جم و جوڵ، کوشیفوی، دووبارە هاتە قسەو گوتی:

– ئەی فەرماندەی رەشید وادیارە تۆ بیرت چووە کە ئەوانەی لای تاتارەکانیش دیلن، هەر براو هاوڕێی ئێمەن، ئەگەر بە زووترین کات فریایان نەکەوین، لە وڵاتی کافراندا دێنەفرۆشتن و هەتا ماون بە کۆیلەیی دەمێننەوەو ئەو چارەنووسە لە هەر جۆرە مەرگێك ناخۆشترو زەحمەت ترە؟ وادیارە ئاگات لەوە نیە، هەرچی دارو نەدارمان هەیە، هەر گەنج و گەنجینەیەکمان بە خوێنی مەسیحیان پەیدا کردووە، تاتارەکان دەستیان بەسەرا گرتووە؟

قۆزاقەکان هەموو لە فکران ڕاچوو بوون و لە نێوان ئەو دوو بۆچونەدا تیا مابوون، کەسیان ئامادە نەبوون، عەیبە بەسەر خۆ بێنن.

لەم کاتەدا قۆزاقێکی پیر، بە نێوی کاسیان بوڤدیوگ، کە بە تەمەنترین قۆزاقی لەشکری زاپاروژیەکان بوو، مایەی رێزو حورمەتی سەر لەبەری قۆزاقەکان بوو. دووجار بۆ پۆستی کوشیفوی هەڵبژێردرابوو، قۆزاقیەکی زۆر باش بوو، لە شەڕیش دا، باشترین شەڕڤان بوو، بەڵام هەنووکە تەواو پیر بوو بوو و لە لەشکرکێشییەکاندا بەشداری نەدەکرد. تەنانەت حەزی نەدەکرد، ئامۆژگاری هیچ کەسێکیش بکات، بەڵکو حەزی دەکرد لە کۆڕو مەجلیسی قۆزاقاندا، لەسەرلا پاڵ بداتەوەو، بە دڵ گوێ لە سەربهوردو داستانی خەڵکانی دی ڕادێرێت کە بە زۆری باسی رابردووو

ڕیسك و سەركێشی و شەڕو پێكادان بوو. هەرگیز بەشداری قسانی نەدەكردن، بە وردی گوێی دەگرت و بەدەم گوێگرتنەوە، بە قامكان، سووتوی سەر سەبیلەكەی كە بەردەوام بەدەمیەوە بوو، دەپەستایەوە. ماوەیەكی زۆر بەو دەقەوە دادەنیشت، پێڵوەكانی دەنیشتنە سەر یەك. ئیدی قۆزاقەكان نەیاندەزانی ئاخۆ نوستووە یان بە خەبەرەو هێشتا گوێ دەگرێت. لە لەشكركێشییەكانی ئەو دواییانەدا هەمیشە لە ئۆردوگا دەمایەوە، بەڵام ئەمجارە، پیرە قۆزاقی خۆی پێ نەگیراو كەوتە یادی جاران و، قۆزاقیانە دەستێكی تەكان داو گوتی:

– ئەمجارە منیش لەگەڵتان دێم، هەرچی دەبێ با ببێ! لەوەیە بتوانم لە مەسەلەیەكدا خزمەتێكی بچووكی خێڵی قۆزاقان بكەم.

ئێستا كە كاسیان بەرەو پێش هەنگاوی نا، گشت قۆزاقەكان بێدەنگ بوون، لە مێژ بوو كەس، تەنانەت وشەیەكیشی لێ نەبیستبوو، هەر هەموو دەیانویست بزانن كە پیرەمێرد دەیەوێ چ بڵێ.

كاسیان بەمجۆرە دەستی بە قسان كرد:

– براینۆ، بەڕێزینە، ئیدی نۆرەی منە دوو قسان بكەم! كوڕینە، گەنجینە، گوێ لە منی پیرەمێرد بگرن. قسەكانی فەرماندەی گشتی (كوشیفوی) زۆر بەجێ بوون. جا بەو حیسابەی فەرماندەی گشتی و بەرپرسی هێزو لەشكری قۆزاقیە، لەسەرێتی بیر لە پاراستنی سەروەت و سامان و گەنج و گەنجینەی ئەو لەشكرە بكاتەوە، بۆیە لەو ڕوانگەیەوە، قسەی لەوە بەجێتر ناكرێت. ئەمە بەشی یەكەمی قسەكانی من بوو، ئێستا گوێ بگرن با بەشی دووەمتان پێ بڵێم: ئەلهەقی تاراس بۆڵباش، خودا تەمەن درێژو ڕاوەستاوی بكات، زۆر فەرماندەی وەكو ئەو بە نسیبی ئۆكراین بكات، قسەیەكی زۆر جوانی كرد! ئەركی یەكەمی هەر قۆزاقیەك ئەوەیە كە وەفاداری مەرج و یاساو ڕێسای ڕەفاقەت و دۆستایەتی بێت. بە عەمرانم، لەوەتەی هەم، تا ئێستا نەم بیستووە هیچ قۆزاقیەك پشتی كردبێتە هاوڕێكەی یان خیانەتی لێكردبێت. جا چ ئەو قۆزاقانەی كە یەخسیری تاتارەكانن و چ ئەوانەی دیلی پۆڵۆنیەكانن، هەموویان هاوڕێی ئێمەن. گرینگ نیە كام دەستەیەیان زیاتر یا كەمترن، هەموویان بۆ ئێمە هاوڕێ و ئازیزن. بۆیە من ڕام وایە ئەو قۆزاقانەی كە پتر لە یەخسیرانی لای تاتارەكانەوە نزیكن و زیاتر لە خەمی ڕزگاركردنی ئەواندان، بڕۆن دوای تاتارەكان بكەون و ئەوانەشی كە پتر لە یەخسیرانی لای پۆڵۆنیەكانەوە نزیكن و زیاتر لە خەمی ڕزگاركردنی ئەماندان و نایانەوێ شەرتی ڕەفاقەت ببەزێنن، با لێرە بمێننەوە. دیارە كوشیفوی، وەكو ئەركی سەر شان، لەسەرێتی ڕێبەری ئەو بەشەی لەشكرەكە بكات كە دووی تاتارەكان دەكەون. نیوەكەی دیكەش با لە نێو خۆیاندا جێگرێكی كوشیفوی هەڵبژێرن. جا ئەگەر بە سەری سپی من دەكەن، هیچ كەسێك لە تاراس بۆڵبا، بۆ جێگری كوشیفوی، لەبار ترو شایستەتر نیە، نەڵێم خۆی لە ڕووە، لە هەر هەموومان دلاوەرترە.

كاسیان بوڤدیوگ، لێرەدا كۆتایی بە قسەكانی هێناو بێدەنگ بوو. هەموو قۆزاقەكان بە تەگبیرو قسەكانی خۆشحاڵ بوون و لە خۆشیاندا كڵاوەكانیان بە هەودا هەڵداو هاواریان كرد:

– زۆر سوپاس بۆ تۆ بابۆ، بێدەنگ بووی، بێدەنگ بووی، ماوەیەکی زۆر بێدەنگ بوویت، لێ ئەنجام هاتیتە قسان، بەخۆڕایی نەتگوتبوو، دەگەڵتان دێم، بەڵکو لەم لەشکرکێشییەدا بتوانم خزمەتێکی بەخێڵی قۆزاقان بکەم!. هەرواش دەرچوو!

فەرماندەی گشتی (کوشیفوی) ڕوو لە هەمووان پرسی:

– هەمووتان بە قسەکانی کاسیان قایلن؟

قۆزاقەکان بەرسڤیان دایەوە:

– بەڵێ، هەموو ڕازین!

– یانی تەواو، کۆتایی بە کۆبوونەوەکە بێنین؟

قۆزاقەکان، تێکڕا گوتیان:

– بەڵێ تەواو، کۆتایی پێ بێنە!

کوشیفوی، چەند هەنگاوێك هاتە پێشەوە، کڵاوەکەی لەسەر نا، هەموو زاپاروژیەکان، کڵاوەکانیان لەسەر داگرت، وەکو باوی هەمیشەیی خۆیان، کاتێ کە فەرماندە قسان دەکات چاو دەبڕنە عاردی، بەو ئاوایە بە سەری کۆتەوە، بەدەم چاوەڕوانیەوە چاویان بڕیبە عاردی. فەرماندەی گشتی گوتی:

– دەیسا ڕۆڵەکانم، هەنوکە گوێ لە فەرمانی لەشکر بگرن. براینە ئێستا ببن بە دوو بەشەوە! ئەوانەی حەزدەکەن بڕۆن، با لەلای ڕاستەوە ریز بن. ئەوانەی حەزدەکەن بمێننەوە با لەلای چەپەوە ریزبن. پێویستە فەرماندەی هەر تیپێك لەگەڵ زۆربەی جەنگاوەرانی تیپەکەیدا بێ، ئیدی ئەو زۆربەیە لە بەری چەپ یا لە بەری ڕاستدا بێ فەرق ناکات.. کەمینەی هەمان تیپیش، ئەگەر ویستیان بڕۆن یان لێرە بمێننەوە، دەبێ بەسەر تیپەکانی دیدا دابەش بن.

قۆزاقەکان، هەرکەسەو بە دڵخوازی خۆی، لایەکی هەڵبژارد، زۆربەی هەر تیپێك چووبا هەر لایەك، فەرماندەکەش دەچووە ئەولایەو کەمینەی هەمان تیپ بەسەر تیپەکانی دیدا دابەش دەبوو. ئەنجام لەشکرەکە بوو بە دوو بەشی تەقریبەن یەکسانەوە.

ئەوانەی مانەوەیان هەڵبژارد بریتی بوون لە هەموو جەنگاوەرانی تیپی نیزامای، هەردوو تیپی ئومان‌و کانیف‌و زۆربەی تیپەکانی پوپوفیچ و ستیبلیکیف‌و تیموشیفکا. ئەوانی دی هەر هەموویان ڕۆییشتن‌و چوون شەڕی تاتاریان هەڵبژارد. هەردوو لایەنەکە پڕ بوون لە قۆزاقانی عەگیدو رەشیدو بوێر. هەندێ لەوانەی شەڕو ڕاوەدوونانی تاتارانیان هەڵبژارد بوو بریتی بوون لە چیریفاتی کە قۆزاقیەکی پیری پیاوانە بوو، بوکوتیبولی، لیمیش، خوما بروکوفیچ‌و دیمید بوبوفیچ–ش بەگەڵ وان کەوت، چونکە قۆزاقیەکی بێ ئۆقرە بوو و نەیدەتوانی ماوەیەکی زۆر لە یەك شوێندا بسرەوێ، ئەم پیاوە شەڕی پۆڵۆنیەکانی کردبوو و ئێستا دەیویست خۆی لە شەڕی تاتارنیش تاقی بکاتەوە.

گەلێك لە فەرماندەی تیپەکانیش، وەکو: نوسیتیوگان‌و بۆکریشکاو نیفیلچکی‌و... قۆزاقانی قارەمان‌و بەنێوبانگی دیکەش حەزیان کرد چەك‌و شمشێرەکانیان لە شەڕی تاتاراندا تاقی بکەنەوە.

ئەوانەی کە مانەوەش، کوڕانی ئازاو یەکی یەکی زۆریان تیا بوو، فەرماندەی بە دیمەنیان تیا بوو، لەوانە: دیمیترۆفیچ، کوکوبنکۆ، فیرتیخفیست، بالابان و ئۆستاپ بۆلباو زۆری دی لە قۆزاقانی قارەمان و بەناوبانگی وەك: فوفوتوزینکو، چیریفیچنکو، ستیبان گۆسکا، ئوخریم گوسکا، میکولاگوستی، زادوروزنی، میتلیتسیا، ئیفان زاکروتیگوبا، موسی شیلو، دیگتیارینکو، سیدورینکو، بیسارینکو، بیسارینکۆی دووەم، بیسارینکۆیەکی دیکەو زۆری دیکەش.

هەر هەمموو ئەمانە، لە شەڕا قاڵ بوو بوونەوە، کەنارەکانی ئەنەدۆڵ و زەلکاوە شۆرەزارو دەشتەکانی قرمیان* تەی کردبوو، کە ناری هەموو ئەو ڕوبارە گەورەو بچووکانەیان تەی کردبوو کە دەڕژانە دەنیپەڕەوە. گشت خاکی موڵداڤیاو ولاشیاو تورکیا گەڕا بوون. بە بەلەمی قۆزاقیانەی سوکاندار دەریای ڕەشیان بڕی بوو. بە گەلە کەشتیەکی پەنجا بەلەمیەوە پەلاماری دەوڵەمەندترین و گەورەترین کەشتیان دابوو، ژمارەیەکی زۆریان لە کەشتی تورکی غەرق کردبوو، هەموو سەگڤان و شوور هەنگێوی کارامەو لێهاتوو بوو، باروتی زۆریان لە زەمانی خۆدا بەکار بردوو. زۆر جار ئاوریشم و مەخمەلی گرانبەهایان دڕی بوو و پاوپلیان پێ بەستبوو، زۆرجار کیسەی قەدیان لە پارەی سیکوینی بریقەدار پڕکردبوو.

مەحاڵە پیاو بزانێ چیان لە مەی و مەینۆشی و کۆڕی زیافەت و دەعوەت و دەعوەتکاریدا خەرج کردبوو، ئەوەی ئەوان لەو بوارانەدا خەرجیان کردبوو، ئەگەر بەدەست خەڵکانی دیکەوە بوایە، کوڕاو کوڕ، بە درێژایی تەمەن خۆش پێی دەژیان! هەر هەموویان بە شێوازێکی قۆزاقیانەی راستەقینە بە فیڕۆ دابوو، دەعوەتیان بۆ هەموو کەسێك کردبوو، جۆخەی موزیکیان بەکرێ گرتبوو تا خەڵکی هەموو شادمان بن. ئێستاش تاك و تەرایەکیان نەبێ، هەموو خاوەنی گەنج بوون — کڵاو، پەرداخ،و دەسبەندی زیو- هەر هەموو ئەو شتانە لە زەلکاوو قامیشەڵانەکانی دورگەکانی دەنیپەڕا تاقەت کرا بوون تا تاتاران، ئەگەر لە ناخافلا پەلاماری ئۆردوگاکەیان دان، پەی پێ نەبەن و نەیدۆزنەوە. دیارە زۆر زەحمەت بوو هیچ تاتارییەك بیاندۆزێتەوە، چونکە خاوەنەکانیانیش بیریان چوو بووەوە کە لە کوێیان شاردونەتەوە!...

ئەو قۆزاقانەش کە قەراریان دابوو بمێننەوەو لە ڕای هاوڕێ دڵسۆزەکانیان و لە پێناوی باوەڕی مەسیحیدا، دەگەڵ پۆلۆنیەکاندا بجەنگن و تۆڵەیان لێبستێنن، هەمان وەزع و حاڵی ئەوانی تریان هەبوو.

(کاسیان بوڤدیوگ)ی پیرەمێردیش لێرا بمێنێتەوە. گوتی:

— من بەم تەمەنەوە ناتوانم بکەومە تاقیب و ڕاونانی تاتاران، ئێرە باشە، پیاو دەتوانێ، مەردو مەردانە، قۆزاقیانە، بۆ خۆی بمرێت. زۆرجار لە خودا پاڕاومەتەوە کە هەر کاتێ ئەجەلم هات، لە شەڕێکا بمرم کە لە پێناوی ئاینی پیرۆزی مەسیحیەتدا بێ، کە شوکر وا ئەم ئاواتەم هاتە دی. ئیدی بابایەکی قۆزاقی پیر، شوێن و مەرگی لەمە باشترو پڕ شانازی تری دەست ناکەوێ.

پاش ئەوەی قۆزاقەکان، دابەش بوون، لە دوو ڕیزی بەرانبەرا، ریز بوون. کوشیفوی، بە بەینی هەردوو ریزەکەدا هات و گوتی:

— دەی کوڕینە، بەڕێزینە، ئێستا هەردوو بەشەکە لێکدی ڕازین یان نا؟

قۆزاقەکان، بەرسڤیان دایەوە:

– بەڵێ، بابۆ، هەموومان ڕازیو خۆشحاڵین!

– کەواتە هەموو گەردنئازایی بکەن، یەکدی ماچ بکەنو خودا حافیزی لێکدی بکەن، چونکە هەر خودا دەزانێ کە ئایا جارێکی دی لەم دنیایەدا یەکدی دەبینین یان نا! هەموو بە گوێی فەرماندەکانتان بکەن، وەکو پێویست دەستووریان جێبەجێ بکەن، ئیدی بە خۆتان دەزانن شەرەڤی قۆزاقیەك چی لێ دەوێن!

دەستومشتاقی قۆزاقیان، هەرچەندە ژمارەیان زۆر بوو، دەستی پێکرد. هەوەڵجار فەرماندەکان، دوای ئەوەی دەستیان بە سمێڵیاندا هێنا. ئەملاو ئەو لای یەکتریان ماچ کرد، ئەوجابە توندی دەستی یەکیان گوشی. وەکو ئەوەی لە یەکتر بپرسن:

– برادەر، تۆ بڵێی جارێکی دی یەکدی بدینینەوە؟

بەڵام چ قسەیەکیان نەکرد، کڕوکپ لە فکرا ڕاچوون، سەرە سپیەکانیان لەبەر خۆ نابوو و دەبیرەوە چوو بوون. قۆزاقەکانیش تا دوا نەفەر خوا حافیزیان لێکدی کرد، چونکە هەموو بۆیان دەرکەوتبوو، کە هەردوو هێزەکە کارێکی یەجگار دژوارو ترسناکیان لە پێشە.

بەڵام سەرباری ئەوەی خوا حافیزیان لێکدی کرد، بڕیاریان دا یەکسەرو دەمو دەست لێکدی جیانەبنەوە، بەڵکو چاوەڕوان بکەن تا دنیا تاریك دەبێت، تا پۆڵۆنیەکان هەست بە کەمبوونەوەی هێزی قۆزاقەکان نەکەن. ئەوسا هەموو قۆزاقەکان بۆ نانی نیوەڕۆ چوون بۆ بارەگاو سەربازگەکانی خۆیان. دوای نیوەڕۆژە، هەموو ئەوانەی سەفەریان لەبەر بووو، دەبوا بۆ شەڕی تاتاران بڕۆن، چوون بۆ ئیسراحەت، بەدەم ڕاکشانەوە خەوێکی قووڵ بردنیەوە، لە تۆ وایە هەستیان کرد بوو کە ئەمە دوا خەوی ئاسوودەی وانەو جارێکی دی بەو زووانە، دەرفەتی خەوی وایان دەست ناکەوێت. تاکو ڕۆژاوا نووستن، کاتێ ڕۆژ ئاوا بوو، دنیا تاریك بوو، لە خەو ڕابوون، کەوتنە چەورکردنو توندکردنەوەی جەڕو بورغوی گالیسکەکانیان. کە هەموو شتێك سازو ئامادە بوو، گالیسکەکانیان لە پێشەوە ڕەوانە کرد، هەموو بۆ دوا جار کڵاوەکانیان لەسەر داکەندو دوا دوعاخوازیان لە هاوڕێکانیان کردو بە کاوەخۆ دوای گالیسکەکان کەوتن. سوارەکانیش، بەبێ دەنگی، بێ هیچ هوراو فیکەکێشانێك، لە دوای پیادەکانەوە کەوتنە ڕێ. زۆری پێ نەچوو، هەموو لە تاریکیەکەدا ون بوون. تەنیا دەنگی سمی ئەسپەکانو جیڕە جیڕی ئەو گالیسکانەی کە بە تەواوەتی چەورو گریس نەکرا بوون، لە جەرگەی تاریکە شەوەکەوە دەهاتە گوێ. ئەو هاوڕێیانەی مانەوە، تا درەنگانێ، ئەگەرچی هیچیان نەدەبینی، هەر کڵاوەکانیان تەکان دەداو ماڵاواییان لە برادەرەکانیان دەکرد، پاشان کە بۆ بارەگاو سەربازگەکانی خۆ گەڕانەوەو لەبەر ڕۆشنایی ستێرانی بە جریوەی ئاسمان، تەماشای دەوروبەری خۆیان کرد، سەیریان کرد نیوەی گالیسکەکانو گەلێك لە هاوڕێکانیان، لەو ناوە نەماون، گریان ئەوکی گرتن، خەمو پەژارە دڵو دەروونی پڕ کردن، کڕوکپ، سەریان وەبەرخۆ ناو، لە فکران ڕاچوون.

تاراس بۆڵبا، هەستی بەوەکرد کە چۆن خەمینی و دڵتەنگی باڵی بەسەر قۆزاقەکاندا کێشاوە، چـۆن نـا ئومێـدیو ناموراديیـەك کـە هـەرگيز لـە پيـاوانی دلاوەرو دلێـر ناوەشـێتەوە، سـەری ژەندووەتە دڵو دەروونيان، بەڵام هيچی نەوت، دەيويست دەرفەت بە قۆزاقەکان بدات کە دەگەڵ ئەو خەمو پەژارەيەدا ڕابێن کە بە هۆی جيا بوونەوەو دوور کەوتنەوەی هاوڕێکانيان بەرۆکی گرتبوونو، پاشان لە ناکاواو دووبارە، بە گوێرەی دابو نەريتی قۆزاقی، بە جۆرێکيان جۆش بدات، و ورەيان بەرز بکاتەوە کە قەت پێشتر شتی وايان بە خۆوە نەدی بێت. کە ئەم بەهرەو توانايە، ئەم زندوو بوونەوەو ژيانەوە خێرايە تەنيا لای نەژادی سلاڤی هەيە، ئەو نەژادەی کە لە چاو نەژادەکانی ترا، وەکو دەريايە لە هەنبەر ڕوبارا. لە کاتی تووڕە بوونو هەڵچووندا، لە کاتی باهۆزو گەرداوا، دەکەوێتە شەپۆل دان، هەر شەپۆلەی بەقەد کێوێ، کە شتی وا لە هيچ جۆگاو روبارێك، نەوەشاوەتەوەو ناوەشێتەوە. بەڵام لە کاتی ئارامیو هێوری دا، هەر زينەتە سەيری بکەی، هێندە جوانو سافو زوڵاڵ، خۆی دەکاتەوە کە هيچ ڕوبارێکی سافو زوڵاڵی ناگاتیێ.

گاليسکەيەکی گەورە بە جيا، دوور لە گاليسکەکانی ديکە وەستا بوو، زۆر توندو تۆڵ، پێچرا بـووەوە، تـاراس بۆڵبـا دەسـتووری بـە دەسـتوپێوەندەکەی دا کـە ئـەو گاليسـکەيە بکەنـەوە. ئـەم گاليسـکەيە لـە چـاو گاليسـکەکانی ديـدا زۆر گـەورەو مکووم بـوو، زۆر بـە ديقـەت داپۆشـرا بـوو و گـوريس پـێچ کـرا بـوو. ئـەم گاليسـکەيە يەکپارچـە گـۆزەو بۆشـکە بـوو، کـە لـە باشـترينو کـۆنترين شەرابی عەماری ژێر زەمينەکەی ماڵی تاراس بۆڵبا پڕ کرا بوون. تاراس بۆڵبا ئەم شەرابەی بۆ ئـەوە هێنـا بـوو کـە يـان لـە جـەژنو ئاهـەنگێکی سـەرکەوتندا، يـان بـەر لـە هێـرشو پـەلامارێکی گـرينگو هەسـتياردا، بـۆ ئـەوەی جـەنگاوەرەکان زيـاتر جـۆش بـدات، بەسـەر قۆزاقـەکانيا دابـەش بکات.

دەستوپێوەندان، خێرا خۆيان گەياندە گاليسکەکە، بە قەمەکانی خۆيان پەتو گوريسەکانيان بڕی، مشەماو کەوڵەکانيان لەسەر گاليسکەکە لابرد، گۆزەو بۆشکەکانيان داگرت.

تاراس بۆڵبا ڕوو لە قۆزاقەکان گوتی:

– دەی هەرکەسەو شتێك بێنیێ، ئيدی ئەسکوێ بیێ، سەتڵی ئاودانی ئەسپ بیێ، دەستکێش بیێ، پەقرەج بیێ، کڵاو بیێ، ريز بگرێو بەشی خۆی بەرێ. ئەوەی هيچی نيە، با مست بگرێتەوە.

قۆزاقـەکان، وێـڕای زۆری ژمارەيـان، بـە پێـی گوتـەکەی تـاراس بۆڵبـا، هەرکەسـەو شـتێکيان بـە دەستەوە گرت، هەندێ، کڵاو، هەندێکی دی دەستکێشی چەرمو هەندێکی دی چنگيان جاميلکە ئاسـا گرتـەوەو ريزيـان بەسـت، ئەوسـا دەسـتو پێوەندەکـەی تـاراس بۆڵبـا، گـۆزەو جليکانـە بەدەست، بەريز بەسەرياندا گەڕانو شەرابيان بۆ يەك بە يەکيان تێکرد. بەڵام تاراس بۆڵبا، داوای لێکـردن کـە جـارێ کـەس نەخواتـەوە تـاخۆی ئيشـارەتێکيان دەداتـیێ و هـەنگیێ هـەموو پێکـەوە بخۆنەوە. دياربوو دەيويست شتێك بڵێ، چونکە تاراس بۆڵبا زۆر چاك دەيزانی کە هەرچەندە شەرابی عالو کۆنە، دەتوانیێ پياو جۆش بداتو ورەی بەرز بکاتەوە و هانی بدات، بەڵام ئەگەر دوو قسـەی خـۆشو بـەجیێو مـاقووڵی لەگەڵدا بکرێت، ئـەوا، کاريگەرييەکـەی دوو هێنـدە زيـاد دەکات بۆيە گوتی:

– برادەرانی بەڕێز، ئەم دەعوەت و ئاهەنگە لەبەر ئەوە نیە کە منتان بە فەرماندەی خۆ هەڵبژاردووە، هەرچەندە ئەمە بۆ من سەربەرزییەکی گەورەیە، هەروەها بە بۆنەی ڕۆییشتن و خودا حافیزی هاوڕێکانیشمانەوە نیە، هەرچەندە ئەم کارە لە کاتی خۆیدا، زەروری و پێویستە، بەڵام چونکە وەزع و حاڵی ئێستای ئێمە جۆرێ نیە کە دەرفەتی ئەنجامدانی ئەو کارانەمان بدات، بۆیە ئەمەمان نەکرد. بەڵام ئێمە حاڵی حازر کارێکی یەجگار دژوارمان لە بەردەمەو پێویستە خێڵی قۆزاقان ئەوپەڕی دلاوەری بنوێنن، بۆیە وەرن با هەموو پێکەوەو بەر لە هەر شتێك، نەخبی باوەڕی پیرۆزی ئەرتەدۆکسیمان بخۆینەوە، بە ئومێدی ئەو ڕۆژەی کە لەسەرانسەری دنیادا بڵاوببێتەوە، هەموو خەڵکی دنیا پەیڕەوی یەك ئاینی پیرۆز بکەن،و هەموو کافرانی دنیا ببن بە مەسیحی! وەرن با نەخبی مەسیح هەڵدەین، وەرن بانەخبی ئۆردوگاکەمان هەڵدەین،بەو ئومێدەی کە ئەم ئۆردوگایە، هەمیشە بەرقەرارو پایەدار بێ بۆ لە نێو بردن و قڕکردنی بێگانانی کافرو ساڵ بە ساڵ جەنگاوەران و دلاوەرانێکمان پێ ببەخشێت، یەك لە یەك باشتر، وەرن با بە سەلامەتی خۆمان بخۆینەوە تا نەوەو نەتیرەکانمان بزانن کە ڕۆژگارێك، خەڵکانێك هەبوون کە ڕێزو قەدری دۆستایەتی و ڕەفاقەتیان گرتووەو زانیوە، کە خیانەت و ناپاکیان لە یەکدی نەکردووەو لە تەنگانەدا پشتیان نەکردووەتە دۆست و هاوڕێکانیان، کەواتە فەرموون نەخبی ئاین!

ئەوانەی لە ریزەکانی پێشەوە وەستا بوون. هاواریان کرد:

– نەخبی ئاین!

ئەوانەی دواوەش هاواریان کرد:

– نەخبی ئاین!

هەموو، لاو و پیر، نەخبی ئاینیان هەڵدا.

تاراس بۆڵبا، دووبارە دەستی هەڵبڕی، بە دەنگی بەرز گوتی:

– نەخبی مەسیح!

ئەوانەی ریزی پێشەوە هاواریان کرد!

– نەخبی مەسیح!

پیرەمێرەکان، بە دەم بادانی سمێڵە بۆزەکانیانەوە بە دەنگی نزم دووبارەیان کردەوە:

– نەخبی مەسیح!

قۆزاقە گەنجەکان کە وەکو هەڵۆی ئاسمان بای باڵیان دەدا، دووبارەیان کردەوە:

– نەخبی مەسیح!

تاراس بۆڵبا گوتی:

– نەخبی ئۆرودوگاکەمان

هەمووان، پیرو جوان، یەك دەنگ هاواریان کرد:

– نەخبی ئۆردوگاکەمان!

هەموو ئەو دەشتە پان و بەرینە لە دەنگ و هورای قۆزاقیان هاتە لەرزین.

– دەی هاوڕێیان، ئێستا نۆرەی دوا نەخبە، با دوا نەخب بە بە سەلامەتی خۆمان و تێکرای مەسیحیانی سەر ڕووی زەمین هەڵدەین.

هەر هەموو قۆزاقەکان پێکەوە هاواریان کرد:

– بە سەلامەتی خۆمان و تێکڕای مەسیحیانی سەر ڕووی زەوی.

قۆزاقەکان دوا نەخبیان هەڵدا، پێکەکان بە تاڵ بوون، بەڵام هێشتا بە ڕێزەوە وەستا بوون. هەرچەند نەشئەی مەستی بە نیگایانەوە دیاربوو، بەڵام بە قووڵی لەفکران ڕاچوو بوون. بیریان لە قازانج و دەسکەوتی شەڕ نەدەکردەوە. بیروخەیاڵیان لای سکەی زێڕ، چەکی گرانبەها و جلکی گوڵدوزی و زێڕدۆزی فاخیرو ئەسپێن ڕەسەنی چەرکەسی نەبوو. وەکو هەڵۆیانی سەربەرزترین دوندی چیایەکی هەزار بە هەزار، کە دەریای بێ سنووری لێوە دیاربێ، تێکڕای کەشتی و پاپۆڕو بەلەمەکانی ناوی وەکو چۆلەکەو پاسارییانی کەناری بێ کۆتایی دەریاکە بچووک بچووک بێنە بەرچاو، گەورە شاران وەکو مێرووان بنوێنن، لێڕەواران وەکو گیا بێنە بەرچاو، بەڵێ قۆزاقەکان بەو ئاوایە وەستا بوون و هەڵۆئاسا، نیگایان بەرەڵلای ئەو دەشتە بێ سنوورە کردبوو، دەیانڕوانیە چارەنووسی تاریک و نادیاری خۆیان. بیریان لەوە دەکردەوە ئاخۆ کەی ئەو ڕۆژە بێت، سەرانسەری ئەو دەشتە، بە بیابان و ڕێگاو بانە پەراگەندەکانیەوە، بە ئێسک و پروسکی سپی وان بێتە داپۆشین، بە خوێنی قۆزاقان بێتە ئاودان، پڕ ببێ لە عەرەبانە شکاوی ئەوان، لە ڕم و سەرەنێزەو شمشێرە شکاوی واندا ڕەش بچێتەوە، سەر قژن و سمێڵی ئاوێزان و خوێناوی وان لە سەرانسەری ئەو دەشتەدا بەبێ ناز بکەوێ و قەل و دالان، خۆیان بگەیەننە ئەو ناوەو، چاویان دەربێنن. بەڵام شۆرەتی ئەم ئۆردوگای مەرگەی کە بە ئێسک و پروسکی ئەوان تۆو دەدرێ، زۆر گەورە دەبێ، لە هەموو دنیا دەنگ دەداتەوە.

خەبات و کردەوەی قارەمانانەی کەسانی شێر ئاسا ون نابێ، سەربەرزی و شانازی هیچ قۆزاقیەک زایە نابێ.

ڕۆژێک دێت، ئاشقێکی ڕدێن بۆزی، درێژی تاسەر سینگ و بەرۆک، پیری سەر سپی، هێشتا زیتەڵ و چالاک و چەلەنگ و دڵ زندوو بە خۆی و باندۆراکەیەوە پەیدا دەبێت و سەربهوردو بەسەرهات و قارەمانیەتی ئەو کەسانەی کە لەم دەشتەدا خەوتوون، دەکات بە بەیت و داستان و ئاوازی زندوو دڵگیرو ناوو شۆرەت و یادی پڕ لە شانازیان دەگەیەنێتە سەرانسەری جیهان و نەسل و نەوەکانی ئاییندە داستانی ئازایەتی و دلاوەری ئەوان دەگێڕنەوە. دیارە وشەی زوڵاڵ پاک و ڕاست، دەنگ دەداتەوە، دەڕوات، دوور دەڕوات، وەکو زەنگوڵەیەکی مس کە وەستاکەی زیوی خاڵیسەو بە نرخی تێکەڵ کردبێت، بەجۆرێ دەزرنگێتەوە کە لە دووری دوورەوە، ئۆخژن بە گوێ دەبەخشێت، لە شارا، لە گوندا، لە کۆشکا، لە کەوێڵ و ئاغەڵاندا دەنگ دەداتەوەو هەموو پیاوان، بێ جیاوازی بۆ نوێژ بانگ دەکات.

پەراوێز:

*- قرم: نیمچە دوڕگەیەکە لە روو سیا، کەوتووەتە سەر دەریای ڕەش پانتاییەکەی بیست و شەش هەزار کیلۆمەتری چوارگۆشەیە، حەشیمەتەکەی نزیکەی دوو ملیۆنە.

لە شارا کەس نەی زانی کە نیوەی هێزی زاپاروژیان، چوون بۆ شەڕی تاتاران. بەڵام پاسداران، لە بورجەکانی شارەوانیەوە، ئەو گالیسکانەیان دیتبوو کە بەرەو بێشەکان جوڵابوون،

بەڵام وایان پێشبینی کردبوو کە قۆزاقەکان، بە مەبەستی پەلاماردانی شار، بۆسە دەنەنەوە. ئەندازیارە فەرەنسیەکەش هەمان بۆچوونی هەبوو بوو.

قسەکانی کوشیفوی هاتنە دی. خۆراك و ئازووقە لە شارا، سات بە سات زیاتر لە کزی دەدا. ئیدی سەربازخانەی شار بڕیاری دا، ژمارەیەك سەرباز بە نهێنی لە شار وەدەربکەون تا هەندێ ئازووقەو خۆراك پەیدا بکەن، بەڵام نیوەیان هەر لە ڕێوە بەدەستی قۆزاقان کوژران و نیوەکەی دیکەشیان بە پەلە پرۆزێ و بە دەستی بەتاڵ خۆیان بەناو شارا کردەوە.

دیارە چەند جولەکەیەکیش بە نهێنی لە شار وەدەرکەوتبوون و پەیان بە هەموو شتێك بردبوو، زانی بوویان کە زاپاڕۆژیەکان بۆچی و بۆ کوێ ڕۆییشتوون، فەرماندەکانیان کێ و کێ بوون، چ قوڵێکی شاریان چۆڵ کردووە، ژمارەیان چەند بووە. ژمارەی ئەوانەی ماونەتەوە چەندە، بە نیازی چین، بە کورتیەکەی خەبەرو باسی قۆزاقەکان لە ماوەی چەند دەقیقەیەکدا لە سەرانسەری شاردا بڵاوبووەوە.

فەرماندە پۆڵۆنیەکان، دوای ئەوەی خەبەرو باسی تەواوی قۆزاقەکانیان زانی، زاتیان پەیدا کرد، لێبڕان لە شار وەدەرکەون و پەلاماری دژمن بدەن. تاراس بۆڵباش، بە هەراو هەنگامەو جم و جۆڵی ناو شارا، نیازو مەبەستی پۆڵۆنیەکانی بۆ دەرکەوت، بەپەلە دەست بەکار بوو، دەستووری پێویستی دەرکرد. هێزەکانی بەسەر سێ ئۆردوگادا دابەش کرد، گالیسکەکانی بەدەوری هەر سێ ئۆردوگاکەدا، وەکو جۆرە مەتەرێزو سەنگەرێك دابەشکرد، زاپاڕۆژیەکان زۆرجار سوودیان لەم نەخشەو ستراتیجە وەرگرتبوو، و لەم جۆرە شەڕانەدا سەرکەوتوو بوون. دوو کەمینی بۆ دوو شوێنی هەستیار دەرکرد. بەشێکی مەیدانەکەی بە سونگی نووك تیژو تفەنگە شکاوو کورتە ڕم و سەرەنێزە داڕشت، دای نابوو، لەکاتی پێویستدا، هێزی سوارەی دژمن، بخاتە ئەو داوەوە. کە کۆتایی بە هەموو کاروبارە لۆجستیەکان هێنا، ئەوجا کەوتە قسەکردن بۆ قۆزاقەکان، نەك بە مەبەستی هاندان و جۆشدان و ورە بەرزکردنەوەیان، چونکە بە خۆیان، بەبێ هاندانش هەر ورەیان بەرزو پۆڵایین بوو. بەڵکو زیاتر بەو مەبەستە بوو گرێی دڵی بکاتەوەو نیازی خۆی بەوان بڵێت. ئیدی بەمجۆرە کەوتە قسان.

– بەڕێزینە، گەرەکمە باسی دۆستایەتی و مانای دۆستایەتی خۆمانتان بۆ بکەم. بێگومان هەمووتان لە باب و باپیرانی خۆتان بیستووە کە وڵاتی ئێمە لە نێو خەڵکیدا چەند بە قەدرو شکۆ بووە. یۆنانیەکانمان چاوترسێن کردووە، باج و سەرانەمان لە قەستەنتینیەش وەرگرتووە. شارەکانمان، پەرستگەو کڵێساکانمان دەوڵەمەند و دارا بوون، سایەی سەر گەورەو سەرانی خۆمان بەسەرەوە بووە، یانی سەرانێ کە خوێنی رووسیان لە بەدەندا بوو، وەکو ئەم میرو سەر گەورە بێدینە کاتولیکانە نەبوون. هەموو ئەوانەمان لە دەست چوو، بێگانە بردیان. ئیدی وەکو هەتیوی بەلەنگازو کلۆڵ، بە بێکەسی ماینەوە. وەکو چۆن ژنێك لە دوای مێردە بە تواناکەی بە بێکەسی دەمێنێتەوە، بەو ئاوایە، چ خۆمان و چ وڵاتە جەرگ بڕاوەکەمان، بە هەتیوی و بێکەسی ماینەوە. جا هاوڕێیان لە بارودۆخێکی وەهادا بوو کە دەستی یەکێتیی و برایەتیمان لە نێو دەستی یەکدی نا! برایەتی و هاوڕێتی ئێمە لەسەر ئەم بناغەو بنەمایە ڕۆنراوە! هیچ پەیوەندییەك

لە پەیوەندی دۆستایەتی و برایەتی پیرۆزتر نییە! ڕاستە باب منداڵی خۆی، داك جگەرگۆشەی خۆی، جگەرگۆشە داك و بابی خۆی خۆش دەوێن. لێ ئەوە شتێکی ترە. براینۆ، حەیوانی کێوی، حەیوانی دڕندە، بە حەیوانی خۆی بێچوی خۆی خۆش دەوێ. بەڵام خزمایەتی و دۆستایەتی بەدەر لە پەیوەندی خوێن، لە ڕێگەی تەبایی و نزیکی دەروونیەوە، تەنیا لە نێو بەشەردا هەیە، سیفەتێکی مرۆڤانی ڕووتە. دۆستایەتی و برایەتی لە وڵاتانی دیکەشدا هەبووە. بەڵام ئەو برایەتەی لە وڵاتی ڕووسیادا هەبووەو ڕەچاوکراوە، لە هیچ شوێنێکی دیکەی دنیادا نەبووە. زۆرتان لە وڵاتانی بێگانەدا ژیاون، لەوێندەر خەڵکانێکتان دیتووە، وەکو ئێوە خەڵقەندەی خودا بوون، قسەتان دەگەڵ کردوون، وەکو هاونەژادی خۆتان تێکەڵاویان بوون. کە گرێی دڵی خۆتان بۆ کردوونەتەوە، هەستتان کردووە وەکو ئێوەن، بەڵام ئێوە نین، نەخێر، برادەران کەسێك کە بە هەمان ڕوحی ڕووسی و بە هەمان دڵی ڕووسی دۆستایەتی بکات، یانی بە دوور لە هەر بەرژەوەندی و حیساب و کیتابێکی قازانج و زەرەر، بەڵکو بەهان تەبیعەتی خودادادی خۆیەوە، بە هەموو بوونیەوە، بەدڵ و بەگیان دۆستایەتی بکات، لە هیچ شوێنێکی دنیا دەست ناکەوێ.

تاراس بۆڵبا، لێرەدا دەستی جوڵاند، سەرە سپیەکەی لەقاند، دەستێکی بە سمێڵیدا هێناو لەسەر ڕۆیی:

– نەخێر، هیچ کەسێك نیە بتوانێ ئەو خۆشەویستی و دۆستایەتییە پاك و بێڕیایە بکات! من دەزانم ئێستا لە وڵاتی ئێمەشدا، ئاکاری خەڵکەکە شێواوە، تێکچووە، گەن بووە. خەڵکی لە بیری ئەوەدان عەماری گەنم، ڕەوە ئەسپ، ژێر زەمینی پڕ لە بۆشکەو کوپەڵە شەرابی سەرمۆریان هەبێت. چاو لە بێگانان دەکەن، لە ژنی خۆ بێزارن، ناچن بەلایانەوە، بێزیان نایە بە زمانی زگماکی خۆ قسە بکەن. خۆ لە خۆ وڵاتیان دوور دەگرن، ئامادەن هاووڵاتی خۆ وەکو هەر کاڵایەکی بێبایەخ لە بازاڕا تاڵانفرۆش بکەن. ئەوانە چاکەیەکی چکۆلەی میرێکی بێگانە، بەڵکو دەوڵەمەندێکی پۆلۆنی، کە بە نووکی پێڵاوە زەردەکانی، بکێشێت بە دەمو فلق و کەپوویاندا، زۆر پێ پەسند ترە لە هەزار برایەتی و دۆستایەتی. بەڵام ئەو جۆرە کەسانەش، تەنانەت خوێڕیترینیان، کە لە نۆکەری بێگانەدا نقوم بووەوە، لە ناخی خۆیدا جگە لە زەڕەیەك هەست و غیرەتی ڕووسی هیچی تری نیە، ئەو زەڕە غیرەتە ڕۆژێ لە ڕۆژێ دەیجوڵێنێ و بە خۆیدا دێتەوە، بە هەردوو دەست دەکێشێت بەسەری خۆیدا، بە دەنگی بەرز نەفرەت لە ژیانی سەر شۆڕانەی خۆی دەکات، پەشیمان دەبێتەوەو قەرەبووی ئەو ڕیسواییەی خۆی دەکاتەوە. جا با هەمووان بزانن کە لە خاك و وڵاتی ڕووسیادا، برادەری و دۆستایەتی چیەو چی دەگەیەنێت! خەڵکی ڕووس لە فیداکاری ناترسن، ئەگەر قەرار بێ کەسێکی ڕووس، ڕووبە ڕووی مەرگ ببێتەوە، کەس وەکو ئەو بە بێباکی بەرەو پیری مەرگ ناچێت! کەس، کەس!...

فەرماندە، بەو جۆرە کۆتایی بە قسەکانی هێنا. کە بێدەنگ بوو، هێشتا سەری، کە لە شەڕو نەبەردی قۆزاقیانەدا وەکو زیو سپی بوو بوو، دەلەقاند. قسەکانی هەموو قۆزاقەکانی لە ناخی ناخەوە جوڵاندو جۆش دا. پیرترین قۆزاق. بێ جوڵە وەستا بوون و، سەرە سپیەکانیان دانەواند بوو، فرمێسك بە چاویاندا دەهاتە خوارەوەو بە ئەسپایی بەسەری قۆڵیان، کەوتنە سڕینی

چاویان. پاشان هەموو، وەکو ئەوەی پێشوەختە لەسەر ئەمە ڕێك کەوتبن، دەستیان بەرز کردەوەو سەریان لەقاند. دیار بوو تاراس بۆلبای پیر کە غاراوی خەمو پەژارە، ساردیو گەرمی ڕۆژگار، هەورازو نشێوی ژیان، شەڕو شۆڕو دلاوەریو، ڕۆژانی تەنگانەو سەختی ژیان بوو، بەو قسانەی خۆی کە لە ئەزموونی ژیانەوە هەڵیهێنجابوون، زۆر شتی باوو باشی ڕابردووی وەبیر هێنا بوونەوەو لە ڕوحیاندا زندووی کردبوونەوە.

لەو کاتەدا هێزی دژمن، خۆی تەیار کردبوو کە لە شار بێتە دەرێ، دەنگی دەهۆڵ و شەیپور بەرز بووەوە. میرانو خانەدانانی پۆڵۆنی کە سەراپا لە چەکدا خنکا بوون، بە سواری ئەسپ و لە نێو ئاپۆڕای گاردو پاسەوانی تایبەتی لە پێشی هێزی دژمنەوە بوون، فەرماندە زگ زلەکە، فەرمانی دا، لەشکری پۆڵۆنی بەدەم نیشانە گرتنەوەوە، لە کاتێکا چاویان دەبریسکایەوەو زرێکانی بەریان دەبریقایەوە، کەوتنە هێرش بۆ سەر ئۆردوگاکانی قۆزاقان. هەرکە گەیینە تیراوێژی قۆزاقەکان، خێڵی قۆزاق، بە چەکی قورس کەوتنە تیرەندازییەکی چڕو توند، ئەم تیرەندازیە، بەبێ وەستان بەردەوام بوو، دەنگی تەقە وەکو هەورە تریشقە لەو دەرو دەشتە دەنگی دەدایەوەو تێکەڵ بە چەڕە دوو کەڵی بارووت دەبوو. قۆزاقەکان لە یەکبینەو بێئەوەی نەفەسێ تازە بکەنەوە، پەیتا پەیتا تیرەندازیان دەکرد. ئەو قۆزاقانەی کە لە ڕیزی پشت ڕیزی یەکەمەوە بوون، کاریان تەنیا ئەمە بوو کە تفەنگەکانیان پڕ دەکردو دەیاندایە دەست ئەوانەی ڕیزی پێشەوە. بەوجۆرە دژمن شپرزەو پەریشان هەرچی سەری دێناو دەبرد، تێنەدەگەیی کە ئەم قۆزاقانە چۆن بەبێ ئەوەی تفەنگەکانیان دووبارە پڕ بکەنەوە، بەو جۆرە پەیتا پەیتا تیرەندازی بکەن. تەپو دووکەڵێکی چڕی ئەوتۆ باڵی بەسەر هەردوو لەشکرەکەو ئەو دەڤەرەدا گرتبوو کە هیچ شتێك نەدەبینرا. تەنانەت کەس نەیدەتوانی ببینێ کە ئەم یان ئەو چۆن دەکوژرێنو دەپێکرێن. بەڵام پۆڵۆنیەکان هەستیان دەکرد کە گوللە چۆن وەکو تەرزە بە سەریاندا دەبارێو سات بە سات وەزعەکە خراتر دەبێت، کاتێ کە پۆڵۆنیەکان دەرفەتی پاشەکشەیان بۆ هەڵکەوتو لە مەودای چەڕە دووکەڵەکە دوور کەوتنەوە، سەیریان کرد ژمارەیەکی زۆر لە جەنگاوەرەکانیان لە دەست داوە، قۆزاقەکانیش لە سەدا دوو یان سێ کەسیان لێ کوژرا بوو. بەڵام لە تەقەکردنی خۆیان نەکەوتنو لەسەر تیرەندازی خۆیان بەردەوام بوون.

کابرای ئەندازیاری فەرەنسی کە دەگەڵ پۆڵۆنیەکاندا بوو، سەری لە تاکتیکی جەنگی قۆزاقەکان سوڕمابوو، پێشتر قەت شتی وای نەبینی بوو، لە حوزوری جەنگاوەرە پۆڵۆنیەکاندا گوتی:

– ئەلهەقی ئەم زاپاڕوژیانە خەڵکی ئازان! هەقە لە وڵاتانی دیکەشدا، هەمان تاکتیکی شەڕی ئەوان بەکار ببرێ.

ئەوجا، دەستووری دا کە ئۆردوگاکانی قۆزاقەکان تۆپباران بکەن. گرمو هۆڕی ترسناکی تۆپان بەرز بووەوە، لە هەموو شوێنێکی ئەو دەرودەشتەدا دەنگی دایەوە، دووکەڵێکی چڕ مەیدانی شەڕەکەی گرت. خەڵکی، تەنانەت لە مەیدانو شەقامانی شارە دوورەکانیشدا، هەستیان بە دووکەڵو بۆنی بارووت دەکرد. بەڵام تۆپچییەکان، زۆر بە بەرزی نیشانەیان گرتبووەوە،

دەبوایە قەوسێکی زیاتر بە گوللە تۆپەکان بدرێ. ئیدی گوللە تۆپەکان، بەگیزو هۆڕێکی ترسناک بەسەر زاپاروژیەکاندا دەڕۆیی و لە شوێنێکی دوورا دەکەوتنەوەو خاکی ڕەشی ئەو دەشتەیان بە ئاسماندا دەبرد. کابرای ئەندازیاری فەرەنسی، کە بێتوانایی و لێنەزانی تۆپچییەکانی بینی، کێشای بەسەری خۆیداو، ناچار بوو بە خۆی تۆپەکان ئاڕاستە بکات، هەرچەندە ئەم کارە، بەهۆی تیرەندازی پەیتا پەیتای قۆزاقەکانەوە زۆر ترسناکیش بوو.

تاراس بۆڵبا، کە ئەم وەزعەی لە دوورەوە بینی، یەکسەر هەستی کرد کە هەردوو هێزی نیزامای و ستیبلیکیف لە مەترسیدان، مەترسی گەورەش ها، بۆیە تا گەرووی گرتی هاواری کرد:

- خێرا لە گالیسکەکان دوور بکەونەوەو هەموو سواری ئەسپەکانتان بن!

ئەگەر ئۆستاپ، بەپەلە خۆی ناگەیاندبایە ناو جەرگەی پۆڵۆنیەکان و فتیلەی شەش دانە تۆپی وانی دەرنەهێنابا، قۆزاقەکان فریا نەدەکەوتن، ئەمرەکەی تاراس بۆڵبا جێبەجێ بکەن. بەڵام ئۆستاپ، فریای چوار تۆپەکەی دی نەکەوت، جەنگاوەرانی پۆڵۆنی خێرا پاشەکشەیان کردو دەگەڵ خۆیاندا بردیانن. لەم کاتەدا یارۆی ئەندازیاری فەرەنسی فتیلەیەکی بەدەستەوە گرت و بەرەو تۆپێکی زەلامی ترسناک چوو کە قۆزاقەکان تا ئەو کاتە تۆپی وەهایان نەبینی بوو، لوولەی تۆپەکە زۆر ترسناک دیاربوو، هەزاران تاپۆی مەرگ لەو لوولەیەوە دەیانڕوانیە دەورووبەر. کە تۆپە گەورەکە گرمەی کردو سێ تۆپەکەی دی بە دوایا، دەنگی تۆپەکان دەنگ نەبوو، چوار هێندەی دەنگی ئاسایی تۆپی دیکە دەبوو، ئیدی گرمو هۆڕ ئەو ناوەی بە جارێ تەنیەوە، کارەساتێك بوو لەو گۆڕە. هەنووکە کە پتر لە دایکێکی پیر، بۆ جگەرگۆشەکەی دەگریا، بەدەستە ڕەق و تەقەکانی سینگ و بەرۆکی سیسەڵەو چرچەڵەی دەکوتا... پتر لە ژنێك لە شارانی (گلوخوف، نیمیرۆڤو چرنیگوف) و شارانی تردا، بێوەژن دەکەوتن و قوڕیان بۆ دەگێرایەوەو فەرامۆش دەکران. بێوەژنانی بەلەنگاز، بە دڵو دەروونی پڕ لە مەحەبەت و سۆزی لە بن نەهاتوو، جەرگی سوتاوەوە، بە تاسەو پەرۆشەوە، ڕوو دەکەنە بازاڕو مەیدانی شار، تا دەستی قۆزاقانی ڕێبوار بگرن، چاو ببرنە دوڕ چاویان، لە نێوا ئەواندا بۆ یەك نەفەر، بۆ عەزیزترین نەفەری دڵیان بگەڕێن، لێ وێڕای ئەوەی جەنگاوەرانێکی زۆر بە نێو شارا تێدەپەڕن، لێ مخابن، جگەرگۆشەکانی ئەوان، عەزیزەکانی ئەوانیان تێدا نییە...

*

تۆپخانەی دژمن، نیوەی جەنگاوەرانی قوەتی نیزامای کوشت، وەکو چۆن تاوە تەرزەیەکی توند، بەسەر تەبارە گەنمێکدا دادەکات و هەر هەمووی تەرزەشکێن دەکات و دەگەڵ عاردیدا تەختی دەکات، بەو ئاوایە تۆپخانەی دژمن، هێزی قۆزاقانی تەرزە کوت کردو ژمارەیەکی زۆری ئەو هێزەی کوشت و تەختی ئەرزی کردن.

هەموو قۆزاقەکان، کە چاویان بەم دیمەنە کەوت، بە جارێ هاڕوژان، یەکسەر پەلاماری دژمنیان دا. فەرماندەی ئەو هێزە، کوکوبنکۆ، کاتێ تەمەشای کرد، نیوەی باشترین جەنگاوەرانی کوژراون، خرۆشا، بە جۆرێ هاتە جۆش و خرۆش، کە لە چاو تروکانێکا بە خۆی و پاشماوەی

قوەتەکەیەوە، خۆی کرد بە ناو جەرگەی دژمندا، بە شمشێر، سەری یەکەم کەسی، کە هاتە ڕێ، پەڕاند. ژمارەیەکی زۆری لە سوارانی دژمن، بە زەبری ڕم و نێزە سەرنگون کرد، خۆی گەیاندە تۆپچییەکان و تۆپێکی لێگرتن. کە بینی فەرماندەی قوەتی ئۆمان و ستیپان گوسکا کە یەکێك بوو لە جەنگاوەرە قۆزاقیە هەرە عەگید و ڕەشیدەکان ،خەریکن دەست بەسەر گەورەترین تۆپی دژمندا دەگرن، وازی لێهێنان و بەخۆو قوەتەکەیەوە، هێرشی بۆ سەر ئاپۆڕایەکی دیکەی دژمن برد. جەنگاوەرانی قوەتی نیزامای ڕوویان دەکردە هەر شوێنێ، ریزی دژمنیان شەق دەکرد و وەکو ئەوە بوو شەقامە ڕێیەکیان بۆ بکرێتەوە. بە هەر لایەکا پێچیان دەکردەوە، شەڕڤانانی دژمن، بەدەم جەزرەبەی شمشێری وانەوە وەکو گوڵە گەنم هەڵدەوەرینە سەر زەوی، هێزی پۆڵۆنیەکان بەئاشکرا لە کەمی دەدا، قۆزاقان مەڵۆ بە مەڵۆ دروێنەیان دەکردن. شەڕێکی توند لەدەوروبەری گالیسکەکان دەستی پێکرد بوو. لەوێ فوفتوزینکو و چرفیچنکو، لەلای گالیسکە نزیکەکان و دیفتیارینکو لای گالیسکە دوورەکان و لەولاترەوە فەرماندەی قوەتی ڤێرتیخفیست کە هەر هەموویان لە دلاوەرانی بەجەرگی لەشکری قۆزاق بوون، دژمنیان بەگیر هێنا بوو و شەڕی مان و نەمانیان دەکرد.

دیفتیاریذکۆ، دوانی لە ئەشرافانی پۆڵۆنی بە نێزە کوشتبوو، ئێستا خەریك بوو هێرشی بۆ سێیەم دەبرد. بەڵام ئەم ئەشرافە کە یەجگار پڕ چەك و بەبەرگ و باری شەڕبوو و زۆریش سەر سەخت و بە جەرگ دیاربوو، سواری ئەسپێك بوو و پەنجا نۆکەری بەدەورەوە بوو، لەپشتەوە پەلاماری دیفتیاریذکۆی داو، دای بە عاردیداو لە کاتێکا شمشێرەکەی بە دیار سەریەوە بادەدا هاواری کرد:

—ئێوەی قۆزاقی سەگ، پیاوتان تیا نیە، بەرانبەری من بگرێ... کێتان زۆر پیاوەو غیرەتی هەیە با بێتە بەرانبەری من... لەم ساتەدا، (موسیی شیلو) هێرشی بۆ بردو لە نەعرەتەی دا:

– فەرموو ئەوە منم، ئەوە ئەرزو ئەوە گەز!

شیلو، قۆزاقێکی تۆکمەو بەخۆوە بوو، کاتی خۆی لە لەشکرکێشی دەریاییدا چەندین جار پۆستی فەرماندەیی وەرگرتبوو، سەختی و دژواری زۆری دیتبوو، هەموو جۆرە ساردی و گەرمییەکی ڕۆژگاری چەشتبوو، جارێکیان تورکەکان، لە نزیکی (ترابزون)دا بە خۆو دەستەیەك قۆزاقەوە بە دیل گرتبوویانن، دەست و پێیان کۆت و زنجیر کرد بوون، وەکو کۆیلە لە کەشتیەکیان نابوون، یەك هەفتەی تەواو جگە لە هەرزنە کێویلەی تاڵ و ئاوی سوێر هیچی تریان نەدا بوونێ. ئەوسا داوایان لێکرد بوون ببن بە موسوڵمان. ئەو ئەسیرو کۆیلە داماوانە، هەموو برسێتی و تینویەتیکیان قەبووڵ کردبوو، بەڵام ئامادە نەبوو بوون دەستبەرداری ئاینی ئەرتەدۆکسی خۆیان ببن. بەڵام فەرماندە شیلو، خۆی پێنەگیرا بوو، دوای ماوەیەکی کەم، ئاینی پیرۆزی خۆی ژێر پێ نابوو. عەمامەیەکی سەوزی لەسەرە گوناهکارەکەی نابوو، متمانەو باوەڕی پاشای تورکی بە دەست هێنا بوو، بوو بوو بە کلیلدارو بەرپرسی بێ هەڤرکی کۆیلەو یەخسیرەکان. دیل و کۆیلە داماوەکان ئەمەیان زۆر لەبەر گران دەبێت، چونکە وەکو ڕۆژی ڕوون لایان عەیان دەبێ کە کاتێ هەر یەکێك لە خۆیان، لە نەژادی خۆیان، ئیمانی خۆی لە دەست دەدات و هەڵدەگەڕێتەوەو دەداتە

پـالّ دژمـن، زوڵـم و زۆرێکـی وەهایـان لێـدەکات، سـەد خۆزگـە بـە زوڵـم و زۆری دژمـن بخـوازن. لـە ڕاستیدا هەر واش دەرچوو بوو. شیلو، کۆت و زنجیری تازەی لـە دەسـت و پـێ کردن، بە پەتی زبر دەی بەستنەوە، ئازایان بریندار دەبوو، جنێوو شەق و تێهەڵدان و زیلـەش لـەولاوە بوەسـتێ. زۆر لەگەڵیاندا خراپ بوو. تورکەکان، کە ڕەفتاری زبری بێڕەحمانەی ئەویان دەگـەڵ دیلەکاندا بینی و هەستیان کرد نۆکەرێکی زۆر گوێڕایـەڵ و دڵسۆزی وەکو ئەویان دەست کـەوتووە، زۆر خۆشحاڵ بوون و دوو هێندەی جاران متمانەیان پێکرد. تا ڕۆژێ ئاهـەنگێك ساز دەکەن و بـە پێچـەوانەی بنەماکانی ئاینی خۆیانەوە، دەکەونە بادەنۆشی و مەستی مەست دەبن. شیلۆ، شەست و چوار کلیلی کۆت و زنجیرەکانی دابوو بـە دیلـەکان، ئـەوانیش خێـرا کـۆت و زنجیرەکانیـان دەکەونـەوەو فڕێی دەدەنـە نـاو دەریـاوە، پاشان نـەیان کردبـووە نـامەردی، دەسـتیان دابـووە شمشێرو هـەموو تورکـەکانیان کوشـتبوو. ئـەوجا بەدەسـکەوتی زۆرەوە بـۆ وڵاتـی خـۆ گـەڕا بوونـەوە. ئاشـقان و شایەران، ئەم هەڵوێستە پڕ جوامێریەی شیلویان کرد بە بەیت و داستان، تاماوەیەکی زۆر، بەدەم لێدانی باندۆراوە، بـە دەنـگ و ئـاوازەوە، لـە دەڤـەرو وڵاتـی قۆزاقنشیندا بـە گـۆرانی و ئـاوازەوە بـۆ جـەماوەری خـەڵکیان دەگـوت و دەگێڕایـەوە. شـیلو، لـەو کەسـانە بـوو کـە بـۆ پۆسـتی کوشـیفوی دەسـتی دەدا، بـەڵام تەبیعـەتێکی سـەیری هـەبوو، وێـڕای ئـەوەی پیـاوێکی بـەردەبارو لێـزان و بـە ئـاوەز بـوو، بـەڵام کـە شـەڕو شـۆڕ لـە ئـارادا نەبوایـە، سـەری دەکـردە بادەنۆشـی و ڕابـواردن، دارو نـەداری خـۆی لـە بادەنۆشـی و دەعـوەت و دەعوەتکاریـدا دادەنـا، وای لێـدەهات قـەرزاری هـەموو زاپاروژیـەکان دەبـوو. کـە ناچـار دەبـوو، دزیشـی لـەو پێنـاوەدا دەکـرد. تەنانـەت جارێـك، چـەك و ئەسـڵەحەو زیـن و ئەسـپابی سـوارەیەکی قـۆزاقی، لەسـەر بازگەیـەکی دیکـەوە هێنـا بـوو، لـەلای کـابرای مەیخانەچـی بـە بارمتـە دانیـا بـوو. جـا لەسـەر ئـەم کـارە دزێـوەی، لەسـەر ئـەم ڕەفتـارە نەنگینـەی، بـە گوێرەی یاسای ئۆردوگای سچ بە ئەستونێکیانەوە بەستبوو، دارێکیان لەلایـەوە دانا بوو، تا هـەر ڕێبوارێك کە بەلایدا بڕوات، دەست بداتـە دارەکـەو، بـە گـوێرەی توانـای خـۆی دارێکی پێدا بکێشێت، بەڵام چونکە خاوەنی ڕابردوویەکی پڕ خزمەت بوو، هیچ زاپاروژیـەك دڵـی نەهاتبوو ئەو کارەی بەرانبەر بکات، شیلو، ئەو جۆرە قۆزاقیە بوو.

شیلو، بەدەم نەعرەتەکێشانەوە هێرشی بۆ دژمنەکەی بردو گوتی:

– خوێڕی، ئێستا پێت نیشان دەدەم کە حەریفی کێیت!

شیلو،ئەو قسەیەی کردو پەلاماری دا،کەوتنە شەڕە شیرێکی ئەوتۆ، هەرچی قایش و قرۆش و زریێ و بازووبەنـدی هـەردووکیان هـەبوو لـە ژێـر زەبـرو جەزرەبـەی شمشـێرا پچـڕاو بـەم لاو بـەولادا پـەڕی. کـابرای خانـەدانی پۆڵـۆنی، بـە شمشـێرەکەی زرێکـەی شـیلوی شـەق کـرد، دەمـی تیـژی شمشێرەکەی گەییە گۆشتی بەدەنی شیلو، کراسەکەی لە خوێنا هەڵکشا، لێ شیلو گوێی نەدایە، بە هەموو هێزی بازووی پاڵەوانانەی خۆیەوە، شمشێرەکەی بەرزکردەوەو کێشای بەتـەپڵی سـەری خەنیمەکەیدا، کـەس نـەیزانی کڵاوخودە مسە زەردەکەی کێوەپـەڕی. کـابرای پۆڵـۆنی گێـژو کـاس کەوتـە سـەر زەوی. شیلو، بە شمشێر تێی بەر بوو، لە کاتێکا مژولی لێدانی حەریفەکەی بوو، ئاگای لێ نەبوو کە یـەکێك لـە پاسـەوانەکانی ئەشرافزدەی پۆڵـۆنی، لـە پشـتەوە خەنجـەرێکی کـرد

بوو بەلاملیا. شیلو خێرا وەرچەرخا بوو، زۆری نەما بوو کە یارۆی پاسەوانیش بگرێ، بەڵام کابرا لە نێو چەرە دووکەڵی باروتدا، لە چاو ون بوو بوو، ئیدی هارەی گوللەو دەستڕێژ لە هەموو لایەکەوە بەرز بووەوە، شیلو لارە لاری پێکەوت، هەستی کرد زامەکەی کاری و کوشندەیە، کەوتە سەر ئەرزەکە، دەستی توند نایە سەر زامەکەی و ڕووی لە هاوڕێکانی کردو گوتی:

– براینە، بەڕێزینە، هاوڕێیان خودا حافیز! هیوادارم خاکی ڕووسیای پیرۆز، مەڵبەندی ئەرتەدوکسیان، هەتا هەتایە هەر بەسەربەرزی بمێنێ و بژی!

ئەوجا چاوە لێڵەکانی لێکناو، روحی قۆزاقیانەی لە لەشی جیا بووەوە.

هەر لەو کاتەدا زادورۆژنی، بە سواری ئەسپەکەیەوە پێش چەکدارەکانی کەوتبوو، ڤیرتیخفیست دڕی بە ریزی پۆڵۆنیەکان دەداو باڵابان، لە شەڕ نەدەپرینگایەوە. تاراس بۆڵبا کە شەڕەکەی بەڕێوە دەبرد، هاواری کرد:

– براینە وەزع و حاڵتان چۆنە، باروتتان تەواو نەبووە؟ هێزی قۆزاقیانەتان نەیداوەتە کزی؟ قۆزاقان ورەیان بەرزە، بەریان لە دژمن گرتووە؟

فەرماندەکان بەرسڤیان دایەوە:

– بابۆ، خەمت نەبێ، باروتمان زۆر ماوە، هێزی قۆزاقیان کز نەبووە، قۆزاقیان ورەیان بەرزەو بەریان لە دژمن گرتووە!

قوزاقەکان، دووبارە هێرشیان برد، هێزی دژمنیان لە هەموو لایەکەوە شپرزەو پەریشان و پەراگەندە کرد.

فەرماندە کورتە باڵا ڕەقاڵەکەی دژمن، فەرمانی دا کە تەپڵی کۆبوونەوەی لەشکر لێبدرێ، کە لە سەرانسەری مەیدانی شەڕەکەدا پەڕاگەندە بوو بوون. ئەوجا بۆ ئەوەی جەنگاوەرەکان شوێنی کۆبوونەوەکە بزانن، شەش بەیداخی ڕەنگاو ڕەنگیان لە شوێنی دیاریکراو هەڵدا. هەموو پۆڵۆنیەکان بە هەشتاو بەرەو شوێنی بەیداخەکان دەڕۆییشتن. بەڵام هێشتا فریا نەکەوتبوون بە تەواوەتی خۆساز بدەنەوەو خۆ تەیار بکەن، کە فەرماندە کوکوبنکۆ بە جەنگاوەرانی قوەتی نیزامایەنوسکییەوە، دووبارە خۆی بە ناوەڕاستیاندا داو یەکسەر بەرەو ڕووی فەرماندە زگ زلە پۆڵەنیەکە هێرشی برد. فەرماندەی ناڤبری بەرگەی نەگرت، سەری ئەسپەکەی وەرگێڕاو بە توندی بەرەو دەشتەکە دایکێشا. کوکوبنکۆ لێی نەبووەوە، بە دەشتەکەدا دووی کەوت، لە هێزی پۆڵۆنیەکانی دابڕی. ستێپان گوسکا، کە لە نێو جەنگاوەرەکانی خۆیەوە ئەم دیمەنەی بینی، کەمەند بە دەست، ئەسپەکەی بەرەو ئەو تاودا، وەکو هەڵۆ خۆی گەیاندێ، خێرا دەرفەتی لێ هێنا، کەمەندەکەی هەڵدا، ڕێك لە ملی گیرا. کابرای زگ زل، ڕەنگی سوور هەڵگەڕا، بە هەردوو دەستی ئەڵقەی کەمەندەکەی گرت، هەوڵی دا بیپچڕێ، بەڵام ڕێك لەم کاتەدا سەرەنێزەیەك ورگی دیواو دەر هەڵدری و لەو دیوەوە لە عاردەکە چەقی. بەڵام گوسکا، خۆشی لەم سەرکەوتنە نەبینی، کە قۆزاقەکان ئاوڕیان دایەوە، سەیریان کرد، چوار نێزە بەجارێ، ستێپان گوسکایان لەسەر ئەسپەکەی برد بە ئاسمانا، تەنیا فریای ئەوەندە کەوت کە بڵێ:

– مردن بۆ هەموو دژمنانمان، هەر بژی و پایەدار بێ خاکی رووسیامان!

ئەوەندەی گوت و لە هەمان شوێندا گیانی سپارد.

شەڕ لە هەموو لایەکەوە گەرم بوو. جەنگاوەرانی قۆزاقی ڕوانیانە دەوروبەری خۆ، میتیلیتسیا لە بەرەیەکی سوپاکەوە خەریکی ڕاوە پۆلۆنیان بوو، پۆلۆنی لەسەر پۆلۆنی دەخست، هەرکە دەیکێشا بە کلاوخودەکانیانا، ئیدی هەستانەوەیان نەبوو. فەرماندە نیفیلیسکیش لە قوڵێکی ترەوە بە خۆی و جەنگاوەرەکانیەوە هێرشی دەبرد. زاکروتیگۆباش لە نزیکی گالیسکەکانەوە، بەگژ دژمنا دەچوو. بیساریندکۆی سێیەمیش لای گالیسکە دوورەکانەوە، بەری لە کۆمەڵێك گرتبوو. یانی کار گەیی بووە ئەوەی بەرگری لە یەك بە یەکی گالیسکەکان بکەن.. شەڕ بوو ئەمما شەڕ!

تاراس بۆڵبا، کە هەنووکە، بە سواری ئەسپەکەیەوە، لە پێشی هەموویانەوە بوو، بانگی لێکردن:

– براینۆ، وەزع و حاڵ چۆنە؟ باروتتان ماوە؟ هێزو وورەی قۆزاقیتان کز نەبووە؟ کەس تەسلیم بە دژمن نەبووە؟ فەرماندەکان بە یەك دەنگ بەرسڤیان دایەوە:

– خەمت نەبێ بابۆ، بارووتمان زۆرە، ورەی قۆزاقی لە ڕوخان نایەت، قۆزاقی و تەسلیم بوونیان نەگوتووە!

لەم کاتەدا "بوڤدیوگ". لەسەر گالیسکەکەیەوە کەوتە خوارەوە، گوللەیەك ڕێك بە ژێر دڵی کەوتبوو، لێ پیرەمێرد بەدەم ئاوزینگدانەوە گوتی:

– من هیچ داخی ئەوە ناخۆم کە ئەم دنیایە بە جێدێڵم. ئومێدەوارم هەموو کەسێك هەمان ئاقیبەتی سەربەرزانەی منی بە نسیب ببێ، هەر پیرۆزو پایەدار بێ خاکی ڕووسیا!

بەو جۆرە، گیانی بوڤدیوگ، فڕی بۆ ئاسمان تا لەوێ، بۆ پیرەمێرە کۆچکرووەکانی پێشووی بگێڕێتەوە کە چۆن دلاوەران و گیان فیدایانی میللەت، لە خاکی باب و باپیراندا، دەجەنگن و لە پێناوی ئاینی پیرۆزدا گیانی خۆ بەخت دەکەن.

هەر تۆزێك دوای بوڤدیوگ، فەرماندەی یەکێك لە قوەتەکان، کە (بالابان)ی ناوبوو، لەجێی خۆی کەوت. سێ زامی کوشندەی پێوە بوو، یەکەمیان زامی ڕم بوو، دووەمیانی هی گوللەو سێیەمیان هی قەمە بوو. بالابان، قۆزاقێکی تا بڵێی دلێر بوو، سەردەمانێك لە لەشکرکێشی دەریاییدا فەرماندە بوو. لە کەنارێن ئەنادۆڵ و دەریادا، لە کاتێ شەڕی تورکاندا، قارەمانیەتی و ئازایەتیەکی بێوێنەی نواند بوو. دەستیان بەسەر پارەو پول و کەلو پەل و کوتاڵ و جل و بەرگێکی زۆری تورکاندا گرتبوو. بەڵام لە ڕێگای گەڕانەوەدا بۆ خاکی وڵات، تووشی کێشەی گەورە بوون، کەوتنە بەر تۆپبارانی تورکی.

ئیدی تۆپی تورکی، بە چڕی کەشتییەکانی تۆپباران کردن، نیوەی بەلەمەکانیان وەرگەڕان، پتر لە بەلەمێکیان لە ئاوا نقوم بوو، هەرچەندە گورزە پوش و گیای ئەملاو ئەولای بەلەمەکان، یارمەتیەکی زۆری دان و بەلەمەکانی لە نقوم بوون رزگار کرد.

بالابان، زۆر بە خێرایی سەوڵی لێدەدا، توندتر لەوەی سەوڵەکان تەحەمولی بکەن، ڕووبەڕووی خۆرەکە دەوەستا تا تورکەکان نەتوانن بیدینن... بە درێژایی شەو بە سەتڵ ئاویان لە

بەلەمەکە دەردەدا، بە کڵاوەکانیان ئەو کون و درزانەیان دەگرت کە بە هۆی گوللەی تورکانەوە لە بەلەمەکەیان بوو بوو. شەرواڵە قۆزاقیە فش و دەڵبەکانیان دڕی و کردیان بە بایەوان و زۆر بە خێرایی بۆی دەرچوون، هێندە خێرا دەڕۆییشتن کە خێراترین کەشتی تورکی پێیانا نەدەگەیی.

هەڵبەتە، بێ سەر یەشەو بە ئاسانی نەگەییشتنەوە، بەڵام جبەیەکی ئاڵدۆزی مەسیحیانەی زۆر جوانیان بۆ قەشەی دێری میزیگورسك هێنا بوو، بڕێك زێڕی خاڵیسەیان بۆ کڵێسای شەفاعەتی پاکیزەی پیرۆزی زابوروژیاش هێنابوو. باندوریستانی(سازڤانی باندۆرا) خۆماڵی ماوەیەکی زۆر داستانی ئەم ڕیسك و سەرکەتنەیان، بەدەنگ و ئاوازەوە گوتەوە.

ئا، ئەو پیاوە، ئێستا، سەری لە عاردی نابوو و بە دەم ئاوزینگ و ئاویلکەوە، بەکاوەخۆو لە بن لێوانەوە دەیگوت:

– بەڕێزینە، براینە، بەختم هەیە کە بە مردنێکی مەردانە، سەربەرزانە ئەم دنیایە بەجێ دێڵم. حەوت کەسم بە شمشێرو نۆ کەسم بە نێزە کوشتوون. زۆریشم وەژێر دەست و پێی ئەسپەکەمەوە کردوون، بە تفەنگیش درێغیم نەکردووە، بەخۆیشم نازانم بە گوللە چەند کەسم هەواڵەی ئەو دنیا کردووە. هەر بژی و پایەدار بێ خاکی وڵاتمان، خاکی ڕووسیا!.

بە دەم ئەو قسانەوە، گیانی دەرچوو...

– گەلی قۆزاقان، گەلۆ، ئاگاداربن، شامێری لەشکرەکەتان لە دەست نەدەن! ئەوا کوکوبنکۆیان گەمارۆدا. تەنیا حەوت نەفەر لە هێزی نیزامای ماون و ئەوانیش تەواو شپرزەو پەریشان بوون، بەئاستەم بەرگرییان پێدەکرێ، کوکوبنکۆ لە خوێنا هەڵکشاوە، جلەکانی خڵتانی خوێن بووە.

تاراس بۆڵبا، کە بە چاوی خۆی بینی کوکوبنکو لە چ تەنگانەیەکدایە و کەوتووەتە چ داوێکەوە، بە هەشتاو چووە کۆمەکی. بەڵام قۆزاقەکان درەنگ فریا کەوتبوون، پێش ئەوەی بتوانن گەمارۆی دژمن بشکێنن، نێزەیەك دڵی کوکوبنکوی سمی بوو. قۆزاقەکان بە پەلە باوەشیان کرد، خوێنی گەش وەکو جۆگا لەبەری دەڕۆیی، وەکو شەرابێکی پڕ بەها کە خزمەتچیانی خەمساردو بێموبالات، لە شووشەیان کردبێ و لە ژێر زەمینانەوە دەری بێنن و بیگەیەننە بەر دەرگاو لەوێ نووچێك بدەن و بکەون و شووشەکان بشکێن و شەرابە ئاڵ و جوانەکە تا دوا دڵۆپی برژێتە سەر ئەرزەکە و ئاغا بە هەڵەداوان و بە قژ ڕنینەوە بێت و هاوار بکات کە ئەو شەرابەی بۆ خۆشترین ساتی ژیانی دانا بوو، لە خودا پاڕابووەوە کە لە تەمەنی پیریدا یەکێك لە هاوڕێیانی سەردەمی گەنجاتی خۆی بدینێ و بەدوو قۆڵی دانیشن و بە یادی ڕۆژانی ڕابردوو، ڕۆژانی پڕ شادی و خۆشی، بیخۆنەوە.

کوکوبنکو، نیگایەکی دەوروبەری خۆی کردو گوتی:

– هاوڕێیان، سوپاس بۆ خوا کە بە بەرچاوی ئێوەوەو لەبەر دەستی ئێوەدا دەمرم. هیوادارم ئێوەو ئەوانەی لە دوای من دەمێنن، لە ئێمە خۆشترو تەباتر بژین... هەر پایەدارو جوان بێ خاکی ڕووسیامان، ئەو خاکەی مەسیح خۆشی دەوێ.

بەدەم ئەو قسانەوە، روحی لە شەقەی باڵی دا، فریشتەکان خستیانە سەر دەستیان و بۆ ئاسمانیان برد. کە بێگومان لەوێ شادو خوڕەم دەبێت و مەسیح پێی دەڵێت: "کوکوبنکو

دانیشە، لای ڕاستمەوە دانیشە! تۆ خیانەتت لە هاوڕێکانت نەکردووە، هیچ کارێکی دزێوو نەنگینت نەکردووە، کوڕی تەنگانە بوویت و بە هاواری لێقەوماوانەوە چوویت. تۆ کلێسەی منت خزمەت کردووە و پاراستووە!".

مردنی کوکوبنکو، هەموو قۆزاقەکانی خەمین و خەمبارکرد. لەشکری قۆزاقیان جەنگاوەرانێکی زۆری لەدەست دابوو، گەلێك لەشەڕڤانە دلاوەرو نەبەزو قارەمانەکانیان کوژرا بوون، بەڵام وێڕای ئەوەش هەر درێژەیان بە شەڕو بەرخودانی خۆ دەدا.

تاراس بۆڵبا بۆ جاری سێیەم هاواری کرد:

– براینۆ، میرانۆ، وەزعو حاڵتان چۆنە. باروتتان ماوە؟ شمشێرەکانت کول نەبوون؟ ورەی قۆزاقیان دانەبەزیوە؟

قۆزاقەکان، بەرسڤیان دایەوە:

– بابۆ خەمت نەبێ، باروتمان زۆرە، شمشێرمان تیژن، قۆزاقیان ورەیان بەرزە! کەس تەسلیم نەبووە!

قۆزاقەکان، وەکو ئەوەی هیچ زیانێکی گیانییان لێنەکەوتبێ، دووبارە دەستیان بە هێرش کردەوە، ئێستا تەنیا سێ فەرماندە لە فەرماندەی قوەتەکان، مابوون. جۆگاو ڕوبارانی ئەو دەشتە لە خوێنا سوور بوو بوون، لاشەی قۆزاقان و پۆڵۆنیان بەری پردەکانیان گرتبوو.

تاراس بۆڵبا سەری هەڵبڕی، چاوێکی بە ئاسماندا گێڕا، دالاشی دنیا، بە ئاسماندا،بازنەیان بەستبوو و دەسوڕانەوە، ئاخۆ کێ دەبوو بە خۆراکی ئەمجارەیان!

شەڕ گەرم بوو، لە پڕ میتیلیستیا، بەدەم نێزەی پۆڵۆنیەکانەوە چوو بە ئاسمانا. لەولاترەوە، بیسارینکۆی دووەم گل بووەوە، بەدەم گیانەڵاوە چاوانی لێکدەناو دەیکردنەوە. ئوخریم گوسکاش بەدەم شمشێری پۆڵۆنیەکانەوە بووبە چوار پارچەوەو تەختی زەوی بوو.

تاراس بۆڵبا، لە بن لێوانەوە بۆڵە بۆڵێکی لێبەرز بووەوەو دەستەسڕەکەی بەسەر سەری خۆیا بادا، ئۆستاپ لە ئاماژەکەی حاڵی بوو، لە کەمینەکەی هاتە دەرەوە، بە خۆو قوەتەکەیەوە هێرشی بۆ هێزی سوارەی دژمن برد، شەلم کوێرم، کەس نابوێرم تێیان کەوت، پۆڵۆنیەکان خۆیان لە بەردەم گوشاری توندی قۆزاقەکان نەگرت، ئۆستاپ، بەرەو ئەو مەیدانەی کە سنگەکانیان تیا چەقاند بوو، دری دان. ئەسپەکان کە گەیینە ئەو مەیدانە، هەر نووکی سنگ بوو و دەچوو بە گیانیاناو بەخۆو سوارەکانیانەوە تەختی زەوی دەبوون. کۆمەڵێك لەو قۆزاقانەی کە لە نزیکی گالیسکەکانەوە وەستا بوون، کە دیتیان دژمن گەییوەتە تیر هاوێژی تفەنگی وان، دەستیان بە تیرەندازی کرد. پۆڵۆنیەکان کە پەشۆکان و بە تەواوەتی ورەیان بەردا. قۆزاقەکان بە پێچەوانەوە، گیانێکی تازەیان وەبەر هاتەوە، هاواریان کرد:

– سەرکەوتن هەر بۆ ئێمەیە!

بەدەم شەیپور لێدانەوە، ئالای سەرکەتنیان هەڵکرد. پۆڵۆنیەکان بەپەلەپرۆزێ ڕایان دەکرد و لە پەناگایەك دەگەڕان کە خۆ لە گوللەی قۆزاقان بپارێزن.

تاراس بۆڵبا کە لە دوورەوە دەیڕوانیە حەسارو دەروازەکانی شار، لە دڵی خۆیدا گوتی:

– نەء ، هێشتا سەرکەوتنمان مسۆگەر نیە!

مەزەندەکەی دروست دەرچوو. دەروازەکانی شارکرانەوە، یەك لەشکر سوارەی تازە نەفەسی پۆڵۆنی، لە شار وەدەرکەوتن، بریتی بوون لە باشترین جەنگاوەری سوارەو هەر هەموویان سواری جۆرە ئەسپێکی سورخنی، زەلام، بەڵام ڕەهوان و خۆشبەز بوو بوون، سوارێك لە پێشی هەمووانەوە بوو کە هەم چالاك ترو هەم قۆزتر لەوانی دی دیار بوو. قژە ڕەش و درێژەکەی لە ژێر کڵاوخودە مسە زەردەکەیەوە، دەرهاتبوو و بە دەم باوە سەمای دەکرد. دەسماڵێکی گرانبەهای گوڵدۆزی کە دیار بوو بە دەستی جوانترین ئافرەت، نەخشێنرا بوو، بە باڵی ئەو سوار چاکەوە بەسترا بوو، بە هۆی ڕەوتی توندی ئەسپەکەوە، ئاڵا ئاسا دەشەکایەوە.

تاراس بۆڵبا کە ئەو دیمەنەی بینی بە جارێ حەپەسا، تۆمەز ئەم سوار چاکە ئاندرێ بوو! بەڵام ئاندرێ وەکو ئاگر، لە جەرگەی شەڕەکەدا تاوی سەند بوو، بە روح و گیان تینووی کوشت و کوشتارو خوێن ڕشتن بوو. دەیویست بە کردەوە، بیسەلمێنێ کە شایستەی ئەو یادگارییەیە کە لە بازووی بەسترا بوو، ئیدی وەکو تاژییەکی قۆچاغی گەنج، کە لە هەموو دەوروبەرەکەی خێراترو گورج و گۆڵترو کەم تەمەن تر بێ و یارۆی ڕاوچی وشتی کردبێت و بەری دابێتە نێچیری ناو بەفران، بەو ئاوایە پەلاماری قۆزاقەکانی دەدا. تاراس بۆڵبای پیر لە جێی خۆی وەستا، تەمەشای ئاندرێی دەکرد کە چۆن ڕێگای بۆ خۆی دەکردەوە، قۆزاقەکانی ریزی پێشەوەی تارومار دەکرد، بە ڕاست و چەپدا لێی دەخستن. تاراس بۆڵبا خۆی لەبەر ئەم دیمەنە نەگرت، لەبەر خۆیەوە نەڕاندی:

– ئەوە چیە؟ ئا ئا؟ ڕەفیقەکانی خۆت؟ هاوڕەگەزانی خۆت دەکوژی، هەی زۆڵی بێ بەقا!

بەڵام ئاندرێ، لە حاڵێکا نەبوو کەس بدینێ، کێ لەبەردەمیەتی، دۆستە یان دژمن. هیچی نەدەبینی، تەنیا قژی لوول و درێژ، سینگ و بەرۆکی سپی وەکو قووی ناو ڕووباران، شان و ملی وەکو بەفری دەبینی کە خوا تەنیا بۆ ماچی گەرم و شێتانە دروستی کردبوون.

تاراس بۆڵبا، هاواری لە قۆزاقەکان کرد:

– کوڕینە، ڕۆڵەکانم! بە هەر فەندو فێڵێك بووە ئەو سوارەم بۆ تاك بخەنەوە، چەشەی بکەن و بەرەو بێشەکەی بێنن، تەنیا ئەو، ئەم کارە بۆ من بکەن! تەنیا ئەم کارەم بۆ بکەن!

لە چاو تروکانێکدا نزیکەی سی کەس لە چاپوك سوارانی قۆزاق، بەخۆ وئەسپە ڕەهوانەکانیانەوە، لە ڕیز هاتنە دەرێ و ئامادەگی خۆیان بۆ جێبەجێکردنی داواکەی تاراس بۆڵبا دەربڕی. کڵاوە قووچەکانیان لەسەری خۆ توند کرد، ئەسپەکانیان تاودا، لە تەنیشتەوە هێرشیان بۆ هێزی سوارەی پۆڵونیەکان برد. شەڕ گەرم بوو، قۆزاقەکان، توانیان بەشێکی هێزی سوارەی دژمن کە ئاندرێ یەکێك بوو لەوان، لە پاشینەی هێزەکەیان دابڕن. لەم کاتەدا گولوپتینکو، پەلاماری ئاندرێی دا، لە پشتەوە، پشتە شمشێرێکی گەیاندێ، ئیدی سوارەی قۆزاق، لە هەمان ساتدا، بەپەلە بەرەو جەنگەڵ هەڵهاتن.

ئاندرێ، ڕاچڵەکی، خوێنی گەنجانەی هاتە جۆش. ئەسپەکەی بەر مامێزە تیژەکانی دا، بێ ئەوەی ئاوری پشتەوە بداتەوەو بزانێ کە تەنیا نزیکەی بیست سوارێك بەگەڵی کەوتوون، بە

پڕتاو دوی قۆزاقەکان کەوت، قۆزاقەکانیش، بە تاو ئەسپەکانیان بەرەو جەنگەڵو بێشەکە تاودەدا، ئاندریێ وەکو با دەڕۆیی و لەو کاتەدا کە خەریک بوو دەگەییە سەر (گولشوتینکو) کە دەستێکی بە هێز جڵەوی ئەسپەکەی گرت.

ئاندریێ بەلەز وەخۆ هاتەوە، سەیری پێش خۆی کرد. تاراس بۆڵبا لە بەردەمیا وەستا بوو! ئاندریێ، سەراپای کەوتە لەرزینو لە پڕ ڕەنگی زەرد هەڵگەڕا... ئاندریێ وەکو منداڵە مەکتەبلییەک کە شەڕ بە هاوپۆلێکی خۆی بفرۆشێتو هاوپۆلەکەی لێیبێتە دەستو ڕاستەیەک بکێشێت بە نێو چەوانیاو، ئەمیش تورە ببێو وەکو شێتو هاران دوای بکەوێو بیەوێ پارچە پارچەی بکاتو لەو کاتەدا، لە بەردەگا تووشی مامۆستا ببێ و، تەریق ببێتەوەو، ڕقو تورەییەکەی دابمرکێتەوەو بە ناچاری ڕام ببێ، ئاندریێش بەو ئاوایە سارد بووەوەو هەموو شتێکی لەبەرچاو ون بوو، جگە لە بابە ترسناکەکەی هیچی دیکەی نەدەبینی.

تاراس بۆڵبا، چاوی بڕیە دوڕچاوانی و گوتی:

– باشە، ئێستا چ بکەین؟

بەڵام ئاندریێ کە سەری داخستبوو و چاوی بڕی بووە عاردی، نەیتوانی هیچ شتێک بڵێت.

– دەی کوڕی خۆم، پۆلۆنیەکان، توانیان یارمەتیت بدەن؟

ئاندریێ، هیچ وەڵامێکی نەدایەوە.

– کەواتە خیانەتت کرد؟ خیانەت بە ئاینی خۆت؟ خیانەت بە هاوڕێیانی خۆت! دەی باشە لە ئەسپەکەت وەرە خوارێ!

ئاندریێ وەکو منداڵێکی گوێڕایەڵ، لە ئەسپەکەی هاتە خوارێ، وەکو کەسێکی نیوەگیان لەبەردەم تاراس بۆڵبادا وەستا.

– لە جێی خۆت بوەستە، نەجوڵێی! من تۆم هێناوەتە دنیاوە هەر خۆیشم لە دنیات دەبەمە دەر!

تاراس بۆڵبا بەدەم ئەو قسەیەوە، هەنگاوێک چووە دواوە، تفەنگەکەی لە شانی هێنایە خوارێ. ئاندریێ ڕەنگی بوو بوو بە جاوی سپی. لێوەکانی بە ئاستەم بزووتن، دەتگوت ناوێک دەبات. بەڵام ئەم ناوە نە ناوی وڵاتەکەی بوو نە ناوی دایکی بوو، نە ناوی براکانی بوو، بەڵکو ناوی شۆخە کیژە پۆلۆنیەکە بوو!

تاراس بۆڵبا، تفەنگەکەی تیا خاڵی کرد!

ئاندریێ، وەکو گوڵە گەنمێک داس بیدورێتەوە، یان وەکو بەرخە کۆرپەیەک، بە چەقۆیەکی پۆڵایین بێتە سەربڕین، ملی لار بووەوەو، بێئەوەی تاقە وشەیەک بەزمانیا بێت، کەوتە سەر ئەرزەکە.

بابی، فرزەندکوژ، بێ جوڵە لە جێی خۆی وەستاو مودەتێکی زۆر ڕوانیە جەستەی بێ گیانی جگەر گۆشەکەی.

ئاندریێ بە مردوویش هەر جوان و قۆز بوو. سیمای مەردانەی کە تازە دەرکەوتبوو، هێندە قۆزو سەرنجڕاکێش بوو، کە هیچ ئافرەتێک خۆی لەبەر نەدەگرت. برۆ ڕەشەکانی وەکو مەخمەلی تازیەباری، نیشتبووە سەر سیمای.

تاراس بۆڵبا، لە بن لێوانەوە گوتی:

– چ قۆزاقێکی لێدەرچووو؟ بالاّ بەرز، برۆ ڕەش، قۆز، بازووی بەهێز و توانا لە شەڕا... ڕۆیی، بە خۆڕایی، بێئەوەی هیچ شانازییەکی پێ ببڕێ ڕۆیی، وەکو سەگ، سەگێکی خوێڕی تۆپی!

ئۆستاپ لەم کاتەدا گەییە ئەوێ، هاواری کرد:

– بابۆ چیت کرد؟ تۆ کوشتت؟

تاراس بۆڵبا، تەنیا سەرێکی لەقاندو هیچی دی.

ئۆستاپ، چاوی بڕییە چاوانی جەنازەکە، دڵی پڕ لە ژان بوو بۆ براکەی، گوتی:

– بابۆ، با بە شێوەیەکی شایستە بینێژین، با دژمنان پێی خۆش نەبن‌و بێڕێزی بە تەرمەکەی نەکەن‌و نەبێ بە خۆراکی قەل‌و دالاّش.

تاراس بۆڵبا گوتی:

– بەبێ ئێمەش دەی نێژن! کەسانێك دەبن کە پرسەی بۆ بگرن! بەلاّم وێڕای ئەوەش، تاراس یەك دوو دەقیقەیەك لە فکران ڕاچوو، تیا مابوو کە ئاخۆ تەرمی جگەرگۆشەکەی بەو دەقەوە، لەو گۆڕە بەجێ بێڵێ تا ببێ بە خۆراکی گورگان، یان ڕێزو حورمەتی ئازایەتی‌و دلاوەریەکەی بگرێت، کە هەر ئازایەك لەسەرێتی، ڕێزی ئازایەتی هەر پیاوێك بگرێت... بەلاّم لەهەمان کاتدا گولوکوپیتینکۆی بینی کە بە سواری ئەسپەکەی بە تاو بۆلای ئەو دەهات‌و گوتی:

– فەرماندە، ماڵمان وێران بوو، هێزی پۆڵۆنیەکان لە زیادیە، هێزی تازە نەفەسیان بۆ هاتووە!

هێشتا گولوکوپیتینکۆ لە قسەکانی نەبوو بووەوە کە فوفتوزینکو، بەلەز و بە دەم هاوارەوە بەرەولای ئەوان هات .

– فەرماندە، نەگبەتی ڕووی تێکردووین! هێزێکی تازەیان بۆ هاتووە!

هێشتا فوفتوزینکو لە قسەکانی نەبوو بووەوە کە بیسارینکو بەپای پیادەو بە غاردان خۆی گەیاندنێ‌و هاواری کرد:

– بابۆ ئەوە تۆ لە کوێی؟ قۆزاقەکان لە تۆ دەگەڕێن. هەموو فەرماندەکان، نیفیلیچکی، زادوروزنی‌و چیرفیچینکۆ، هەموویان کوژران! کەچی قۆزاقەکان هێشتا هەر بەرگری دەکەن، حەز دەکەن پێش ئەوەی بمرن تۆ ببینن. حەزدەکەن بەر لە مردن تۆ بیان بینی!

تاراس بۆڵبا هاواری کرد:

– ئۆستاپ، سوار بە!

ئەوجا پەلەی بوو کە خۆی بگەیەنێتە قۆزاقەکان، تا پێش ئەوەی بکوژرێن، فەرماندەکەی خۆیان ببینن، بەلاّم هێشتا ئەمانە لەبێشەو لێڕەوارەکە دەرنەچوو بوون کە هێزی دژمن، لە هەر چوار نکالەوە دەوریان گرتن، جەنگاوەرانی پۆڵۆنی، سەراپا نقومی چەك، لە هەموو شوێنێکەوە، لە هەر بن دارێکەوە بۆیان دەرچوون.

بۆڵبا هاواری کرد:

– ئۆستاپ! ئۆستاپ! بەرگری بکە!....

و بەخۆی هەڵی کێشایە شمشێرو بە راستو بە چەپا، بێئەوەی دەست بپارێزێت، کەوتە شمشێر وەشاندن. بەڵام لە پڕ شەش شەڕڤانی پۆڵۆنی هێرشیان بۆ ئۆستاپ برد. ئۆستاپ سەری یەکێکیانی پەڕاند، دووەمیان سەری ئەسپەکەی وەرگێڕاو پاشەکشەی کرد، ئۆستاپ نێزەیەکی کرد بە قەبرغەی سێیەمیاناو دیواو دەری کرد، چوارەمیان کە لەوانی تر ئازاتر بوو، سەری دانەواندو ئەسپەکەی کردە قەڵغانی نێوان خۆی و ئۆستاپ، بەخۆی لە گوللەی تفەنگەکەی ئۆستاپ خەلەسی، گوللەکە بەر ئەسپەکە کەوت، ئەسپی زامدار، وەکو شێت تەکانێکی خواردو کەوتە سەر ئەرزەکەو سوارەکە کەوتە ژێری‌و پانو پلیش بووەوە.

تاراس بۆڵبا هاواری کرد:

– دەستخۆش ئۆستاپ! بژی کوڕی خۆم، خەمت نەبێ من لە پشتتم!

تاراس بۆڵبا، بەرگری دەکرد، بە ڕاستو چەپا شمشێری دەوەشاندو، سەری شەڕڤانانی دژمنی بەملاو بەولادا دەپەڕاند، بەڵام چاوێکی هەر لە ئۆستاپ بوو. ئەوجا هەشت زەلام پتری بینی کە دەوری ئۆستاپیان دا.

– ئۆستاپ! ئۆستاپ! بەرگری بکە، دەست مەپارێزە!

بەڵام دیار بوو کە ئەمجارەیان، دژمن بەسەر ئۆستاپدا زاڵ دەبن، یەکێکیان کەمەندێکی بۆ هەڵدا، ڕێك چووە ملی ئۆستاپەوە، بەرهەقیان کردو تاراس بۆڵبا، بە چاوی خۆی بینی کە جگەرگۆشەکەیان کەمەندکێش دەکرد...

– ئۆستاپ! ئۆستاپ!...

تاراس بۆڵبا، لە کاتێکا هاواری دەکردو شەلم کوێرم، کەس نابوێرم، بەهەر چوار لادا شمشێری دەوەشاند وبەلەز بەرەو لای ئۆستاپ دەڕۆیی:

– ئۆستاپ! ئۆستا ا ا اپ!...

بەڵام ڕێك لەم ساتەدا، وەکو ئەوەی بەردێکی زۆر گەورەی پێدا بکێشرێت، سەری سوڕاو چاوانی کەوتنە ڕێشکەو پێشکە. بۆ ساتێکی زۆر تیژ تێپەڕ، تێکەڵەیەك لەسەرو نێزەو دووکەڵو پزیسکی ئاگرو... لقو پۆپو گەڵای درەختان بروسکە ئاسا، هاتنە بەرچاوی‌و ئاوا بوون، ئەویش وەکو پیرەدار بەڕوویەکی زەڵام کە لە بنی بنەوە بڕدرابێتەوە، کەوتە سەر زەوی‌و تەمێکی سخو چڕ نیشتە سەر چاوان

((١٠))

تاراس بۆڵبا، وەکو کەسێك کە لە خەوێکی قورسی دوای سیامەستی بێدار ببێتەوە، لەکاتێکا هەوڵی دەدا شتەکانی وەبیر بێتەوەو بزانێت لە کوێیە، گوتی:

– لەوە دەچێ زۆر خەوتبم؟!

ئازای خاو بوو بووەوە، زۆر بێتاقەت و توانا بوو. لە ژوورێکا بوو نەیدەزانی کوێیە، دیوارو گۆشەکانی، بەشێوەیەکی سەیرو گۆنگ لەبەرچاوی سەمایان دەکرد. ئەنجام سەیری کرد تۆفکاچ لەبەردەمیا دانیشتووەو دیاربوو بە پەرۆشەوە گوێی بۆ هەر هەناسەیەکی هەڵدەخست.

توفکاچ، لە دڵی خۆیدا گوتی:

– " بەڵێ، لەزگ بوو، خەوی یەکجارەکیت لێبکەوێت و بۆ هەتا هەتایە خەبەرت نەبێتەوە!"

بەڵام هیچی نەگوت. تەنیا بە ئاماژەی قامکان ئەمری بە تاراس بۆڵبا کرد کە بێدەنگ بێت و قسە نەکات.

تاراس بۆڵبا، مێشکی خۆی گوشی، هەوڵی دا، ڕووداوەکان وەبیر خۆی بێنێتەوە، پرسی:

– من لە کوێم، بەلای کەمەوە پێم بڵێ لە کوێم؟

هاوڕێکەی بە توڕەیی گوتی:

– بێدەنگ بە ئیدی! دەتەوێ چی بزانی؟ مەگەر نابینی ئازات یەکپارچە زام و برینە؟ دوو دانە هەفتەی تەواوە بێوچان بەسەر ئەسپەوە ڕێدەکەین و تۆ بەدەم سوێ و ئازارەوە وڕینە دەکەی. ئەمە یەکەمجارە کەمێك چاولێکبنەیت و ئارام بگریت. ئەگەر ناتەوێ سەریەشە بۆ خۆت دروست بکەی، بێدەنگ بە!

بەڵام تاراس بۆڵبا بەردەوام مێشکی خۆی دەگوشی و دەیویست ڕووداوەکان وەبیر خۆی بێنێتەوە.

– پۆڵۆنیەکان گەمارۆیان دام، لەزگ بوو یەخسیرم بکەن! هیچ دەرفەتێکم بۆ نەما بووەوە کە خۆم لەو تەنگانەیە و لە ئاپۆرای پۆڵۆنیەکان دەرباز بکەم.

توفکاچ، وەکو دایەنێك، کە بەسەر منداڵێکی لاساردا ببۆڵێنێ گوتی:

– پێت دەڵێم بێدەنگ بە هەی نارەسەن! وا زانیشت چۆن رزگار بووی، فایدەی چیە؟ گرینگ ئەوەیە ڕزگارت بووەو تەواو. خەڵکانێك لەوێ هەبوون کە پشتت تێنەکەن، کە خیانەتت لێنەکەن – هەر ئەوەندەت ناوێ! هێشتا ڕێگایەکی زۆرمان لەبەرە، دەبێ دەربازت بکەین، خۆ تۆ کەم نیت، قۆزاقیەکی ئاسایی نیت! نەخێر، ئازیزم، دوو هەزار سکەی زێڕیان، بۆ سەری تۆ تەرخان کردووە!

– ئەدی ئۆستاپ، ئۆستاپ چی لێهات؟

تاراس بۆڵبا، بەدەم ئەو هاوارە، کوت و پڕەوە، دووبارە تەکانی دایە خۆ کە هەستێت. یەکسەر بیری کەوتەوە کە چۆن بە بەر چاوی خۆیەوە، ئۆستاپیان کەمەندگیر کرد، دیارە ئێستا دەبێ لە دەستی پۆڵۆنیەکاندا بێ.

خەمێکی گەورە، مۆتەکە ئاسا، باڵی بەسەر بیرو بیرکردنەوەیدا کێشا. هەرچی پلاستەرو سارغی سەر برینەکانی هەبوو، هەمووی کردنەوەو توڕی دان. ویستی بە دەنگی بەرز شتێك بڵێت، بەڵام هیچی بۆ نەهات، کەوتە وڕاوە گوێی و قسەی هەڵەق و مەلەق.

هاوڕێ دڵسۆزەکەی بەدیاریەوە وەستا بوو، بەردەوام جنێوی دەدایەو سەرزەنشتی دەکرد. پاشان دەست و لاقی تاراس بۆڵبای گرتن و وەکو منداڵێکی ساوا قوماتی کرد، پلاستەرەکانی

خستنەوە سەر برینەکانی. ئەوجا کەوڵە گایەکی لە بەدەنیەوە ئالاندو توند پێچای، ئەوجا بەو حاڵەوە لەسەر زینی ئەسپەکەی، گوریس پێچی کردو، دووبارە بە هەشتاو کەوتە ڕێ.

هاوڕێ دڵسۆزەکەی لەبەر خۆیەوە دەیگوت:

– بە مردوویەتی بێ یان بە زندوویەتی هەر دەتگەیەنمەوە ئەوێ! قەت ڕێگە نادەم پۆلۆنیەکان بتکەن بە گەپجاڕی خۆیان. گاڵتە بە خوێنی قۆزاقیانەت بکەن، پارچە پارچەت بکەن و تورت بدەنە ڕووبارەوە. خۆ ئەگەر قەرار بێ، ببی بە خۆراکی قەل و دالاش، قەل و داڵ چاوت هەڵکۆڵن و بیخۆن، با قەل و دالی، دەشتەکانی خۆمان بتخۆن نەك قەل و دالی ولاتی پۆلۆنیا. هەرچۆنێ بێ، بە زندوویەتی بێ یان بە مردوویەتی هەر دەتگەیەنمەوە ئۆکراین!

توفکاچ، چەندین شەوو ڕۆژ، بێوچان ئەسپی تاو دەدا، تا ئەنجام تاراس بۆڵبای بە بێهۆشی و نیوەگیان گەیاندە ئۆردوگای زاپاروژیە. توفکاچ، لەوێش دووبارە بە گیای جۆراو جۆر کەوتە تیمارکردنی. ژنە جولەکەیەکی شارەزاو بە ئەزموونی دۆزییەوە کە یەك دانە مانگی تەواوداو دەرمانی جۆراو جۆری دەرخواردی نەخۆشەکە دا، ئەنجام تاراس بۆڵبا، وردە وردە چاك بووەوە. ئیدی دیار نەبوو کە چاکبوونەوەکەی لە سۆنگەی داودەرمانەکانەوە بوو یان بە هۆی هێزی ئاسنینی خودی خۆیەوە بوو. گرینگ لە زەرق مانگ و نیوێکدا، لە جێگا هاتە دەرێ و کەوتەوە سەر پێیان. زامەکانی بە تەواوی ساڕێژ بوونەوە. بەڵام جێ زامی شمشێران، ئەوەیان دەنواند کە پیرەمێرد چەند بە سەختی بریندار بوو بوو.

تاراس بۆڵبا، هەنووکە، زۆر خەمین و خەمبار بوو، سێ جێ زامی گەورە، کەوتبوونە تەوێڵی کە هەرگیز نەدەسڕانەوە، دەیڕوانیە دەوروبەری خۆی، هەموو شتێکی ئۆردوگای سچ تازە بوو. دۆست و هاوڕێ کۆنەکانی شتاقیان نەما بوون. تاقە یەك کەس لەوانەی کە شان بە شانی ئەو لە پێناوی هەق و ئاین و برایەتیدا خەباتیان کردبوو، نەما بوون. تەنانەت هەموو ئەوانەش کە دەگەڵ کوشیڤۆی دا، بۆ شەڕی تاتاران چوو بوون، مرد بوون. هەر هەموویان گیانیان سپارد بوو، ئیدی هەندێکیان لە شەڕا، هەندێکیان لە شۆرەزارەکانی قرم دا لە برسێتی و تونیەتیدا، لە بێ نانی و ئاویدا گیانیان سپارد بووو، هەندێکی تریان بە ئەسیری کەوتبوونە دەستی تاتارەکان. خودی کوشیڤۆی (فەرماندەی گشتی) و هەموو ئەو کۆنە دۆستانەی تاراس بۆڵبا، کە دەگەڵ کوشیڤۆی دا ڕۆییشتبوون، ماڵاواییان لە ژیان کردبوو، کەس نەیدەزانی کە جەستەی بە هێزی قۆزاقیانەی ئەوان، هەنووکە لە کوێ نێژراون و کەوتوونەتە ژێر گژو گیاو ڕوەك و پوشپارەوە! وای دەهاتە بەرچاو کە پاشماوەی دەعوەتێکی یەجگار گەورەو بە هەراو هەنگامە دەبینێ. هەر هەموو قاپ و ئامانەکان شکێنراون، دڵۆپێ شەراب لە هیچ شوێنێ نەهێڵراوە. میوان و خزمەتچیەکان هەموو جام و پەرداخە گرانبەهاکانیان بە تالان بردووە. خانەخوێ و خاوەن دەعوەتەکەش، بە دۆش داماوی لە فکران ڕۆچووەو لە دڵی خۆیدا دەڵێت: "خۆزگە سەد خۆزگە، قەت ئەو دەعوەتەم لەوێندەر نەدەکرد".

ئەوانەی لەوێ بوون، بێهودە هەوڵیان دەدا دڵخۆشی تاراس بۆڵبا بدەنەوە، مژولی بکەن و هەندێك خۆی لە بیربکات. باندۆرا ژەنانی ڕدێن درێژو سپی، بێهودە لە شێوەی گروپی دوو

نەفـەری و سـێ نەفەریـدا دەهاتنـە بـەردەمی و داسـتانی قارەمانیـەتی و دلاوەرییـەکانی ئـەویان بـە ئاوازو گۆرانیەوە بۆ دەگوت. گرژو پەست، خـەمین و خـەمبار، دەیڕوانیە هـەموو شتێك، هەندێجار خـەمێکی بێ پایـان دەنیشتە سەرسیمای و، بە ئەسپایی سـەری دادەخست و لـە بن لێوانـەوە، بـە کەسەرەوە دەیگوت: "کوڕەکەم! ئۆستاپی کوڕم!"

زاپاروژیـەکان دەسـتیان بـە لەشکرکێشییەکی دەریـایی کـرد. دوو سـەد بەلـەمی سـازو تـەیارو ئامـادە، وەنـاو ڕوبـاری دەنیپـەڕ خـران. ئاسـیای بچـووك بـە چـاوی خـۆ سـەری تاشـراوو کـاکۆڵی درێـژی قۆزاقیـەکانیان دەبینی کـە چـۆن کـەناری ئاواو ئاوەدانی ئـەو مـەرزو بۆیـەیان، لـە خـوێن و ئـاگرا هەڵدەکێشـا، چـۆن عەمامـەی سـەوزی دانیشـتوانی ئـەو دەڤـەرە، لـە دەرو دەشـتی لـەخوێنا هەڵکشـاوا، وەکـو گوڵـە کێویلـە جـۆراو جۆرەکـانی، بـەم لاو بـەولادا کـەوتبوون، یـان بـە دەم وردە شەپۆلی کەنار دەریاوە، نەرمە مەلەیان دەکرد.

ئاســیای بچــووك، زۆر شــەرواڵی دەڵــبی قــۆزاقی، قــەتراناوی و باســك و بــازووی بتــەوی زاپاروژیانی، لەو دەڤەرەدا بینی کە بە قامچی قۆزاقیانەی ڕەشەوە دەسوڕانەوە.

زاپاروژیەکان، هەرچی ترێی ئەو دەڤەرە هەبوو خواردیان، ڕەزەکانیان دەگەڵ عاردیدا تەخت کرد، مزگەوتەکانیان لەوتاند، شاڵی گرانبەهای ئێرانیان لە جیاتی پشتێن بەسەر جلە چڵکن و پڵکن و چاکەتە ناقۆڵاکانیانەوە بەستبوو. تا ماوەیەکی زۆریش لەدوای ڕۆییشتنی قۆزاقیەکان، لەو دەڤەرەدا، کورتە سەبیلی قۆزاقی دەدۆزرانەوە.

زاپاروژیـەکان، ڕازی و شـادمان بـە بەلەمـەکانی خـۆ بـەرەو وڵات گـەڕانـەوە، بـەڵام کەشـتییەکی جـەنگی دەتـۆپی تـورکی دوورو نزیـك لـەدوویان بـوو، بـە هـەر دە تۆپەکـەی، تۆپبـارانی بەلەمـە چکۆلەکانی دەکردن. سێیەکی بەلەمەکانیان نقوم بـوو، ئەوانی دی وەکـو پۆلـە تـەیرێکی چکۆلـەی بـەر پـەلاماری هـەڵۆ پەراگەنـدە بـوون و لێـك هـەڵبڕا بـوون، بـەرە بـەرە یـەکیان گرتـەوەو بـە بیست بەرمیلی پڕ لە سکەی زێڕەوە خۆیان بە ڕوباری دەنیپەڕدا کرد. بـەڵام تاراس بۆڵبا، دڵی بە هیچ شـتێك لـەم دەسـکەوت و سـەرکەوتنانە خـۆش نـەبوو، وەکـو جـاران نـەیان دەجوڵانـد. زۆر جـار بـە نـاوی شـکارو ڕاوەوە دەچـوو بـۆ دەشـت و دەرو سـەوزەزارەکان، بـەڵام هیچـی ڕاو نـەدەکرد. تفەنگەکەی لە عاردی دادەناو بە خەمێکی زۆرەوە، لە کەناری دەریاکە دادەنیشت. ماوەیـەکی زۆر بەو دەقەوە سەری لەبەر خۆ دەناو دەیگوت و دەیگوتەوە:

– ئۆستاپی کوڕم! کوڕەکەم! ئۆستاپی کوڕم!

دەریـای ڕەش، بـە جیلوەیـەکی تایبەتیـەوە لـە بەرانبـەر تـاراس بۆڵبـادا ڕاکشـا بـوو، لـە نەیجـەزارێکی دوورە دەسـتەوە، نەورەسـێك دەیخوێنـد. سمێڵـە سـپیەکانی تـاراس وەکـو زیـو دەبریسکانەوە، فرمێسکی درشت، یـەك یـەك لـە چـاوانی دەهاتنـە خـوارێ. ئـەنجام تاقـەتی چـوو، سەبری سوا.

"چ دەبێ با ببێ، دەبێ بڕۆم و تاقیب بکەم، بزانم چی بەسەرهاتووە. ماوە، مردووە؟ ئەگەر مردووە، ئاخۆ بەخاك سپێردراوە؟ دەبێ بڕۆم و هەموو شتێك لە بنج و بناوان بکەم!"

تاراس بۆڵبا، دوای هەفتەیەك بە سواری ئەسپەكەی گەییە شاری ئۆمان، سەراپا لە چەكا خنكا بوو. نێزە، شمشێر، زەمزەمی سەفەری كە بە زینی ئەسپەكەیەوە هەڵواسی بوو، سەفەرتاس، فیشەك، تفەنگو هەموو پێویستیەكی سەفەرێكی دوورو درێژو ترسناكی پێ بوو.

تاراس بۆڵبا، یەكسەر رووی كردە كەوێڵێكی پەرپووتی پیس، كە شەڕی لێدەباری. ئەم كەوێڵە چەند دەلاقەیەكی بچووكی هەبوون كە بە زۆری نەدەبینران، لە دووكەڵو تەنیدا ڕەش هەڵگەڕا بوون دووكەڵكێشی كەوێڵەكە بە پەڕۆ كۆن گیرا بوو، سەربانەكەی هەر كون بوو، پڕ بوو لە كۆترە باریكە. بەر دەرگای كەوێڵەكە، یەكپارچە زڕو زبڵو پیسی بوو. لە پەنجەرەیەكەوە، سەری ژنێكی جولەكە دیار بوو كە سەرپۆشێكی كاڵەوەبووی مرواری دۆزی بەسەرا دابوو و تەمەشای دەرەوەی دەكرد:

تاراس بۆڵبا، گەییە بەر ماڵەكە، لە ئەسپەكەی دابەزی، هەوسارەكەی بە ئەڵقەیەكەوە، كە بە دیواری كەنار دەرگاكەوە بوو، بەستەوەو لە ژنەكەی پرسی:

– مێردەكەت لە ماڵە؟

– بەڵێ، لە ماڵەوەیە!

ژنە بەدەم ئەو قسەیەوە، بە تورەكەیەك گەنمو بوتڵێك بیرەوە، گەنم بۆ ئەسپەكەو بیرە بۆ سواركە، هاتە دەرەوە.

– مێردەكەت كوا ؟

ژنەی تاین، بە دەم چاكو خۆشی و خێر هانینەوە گوتی:

– لەو ژوورەیە، خەریكە نوێژ دەكات.

– تۆ لێرەبە، ئاوو ئالیكی ئەسپەكەم بدە، من بە تەنیا دەچمە لای، كارێكم پێیەتی.

یارۆی جولەكە هەمان (یانكل)ی لەمەڕ خۆمان بوو. بو خۆی لێرە گیرسابۆوەو هەم خەریكی زەوی و زار بەكرێدان بوو هەم مەیخانەیەكیشی دانا بوو. كۆمەڵێك ئەشراف و خانەدانی ئەو دەوروبەرەی لە خۆی خڕكردبۆوەو بەرە بەرە هەرچی پارەو پولی ئەو دەڤەرە هەبوو بۆ خۆی كێشا بوویەوە، ئیدی لە ناوچەیەدا پێگەو پایەیەكی باشی بۆ خۆی پێكەوە نابوو. لەوێوە بە درێژایی سێ دانە میل، تاقە خانوویەك نەدەبینرا كە لە خانوو بچێت. هەر هەموو وێرانە بوو. هەرچی پارەیەك لە دەڤەرەكەدا هەبوو، دەدرا بە مەشرووب و دەچووە بەركی (یانكل)ـەوەو هەژاری و ماڵوێرانی ڕۆژ بە ڕۆژ پتر باڵی بەسەر دەڤەرەكەدا دەكێشا. ناوچەكە هەر هەمووی وێرانە بوو، لە تۆ وایە سووتێنراوە یان بەر تاعوون كەوتووە، خۆ ئەگەر یانكل دەساڵێكی دی لەو دەڤەرەدا بمایە، هەموو دەڤەرەكە لە قوڕی ڕەش دەنیشت. وێران دەبوو.

تاراس خۆی بە ژوورەكەدا كرد. یارۆی جولەكە، پارچەیەكی سپی چڵكنی لە خۆوە پێچا بوو و نوێژی دەكرد. ئاوڕی دایەوە تا بە گوێرەی سرووتی ئاینەكەی خۆی دوا تفی خۆی بكات، وەختێ بینی تاراس بۆڵبا لە پشتیەوە وەستاوە، ئەبڵەق بوو. یەكسەر ئەو دوو هەزار سكە زێڕەی لەبەر چاو بەرجەستە بوو كە پۆڵۆنیەكان وەكو پاداشت بۆ سەری تاراس بۆڵبایان تەرخان كردبوو. بەڵام لەم چاوچنۆكی و تەماعكارییەی خۆی تەریق بووەوەو هەوڵی دا كە ئەم خولیای

پارە پەرستیەی کە وەکو مۆریانە، دڵو دەروونی جولەکانەی دەخوارد، لە خۆیدا، لە ناخی خۆیدا خەفە بکات.

یارۆی جولەکە، یەکسەر لە هەنبەر تاراس بۆڵبادا سەری دانەواند، دەرگاکەی توند داخست، تا هیچ کەسێك پێکەوە نەیان بینێ.

تاراس گوتی:

– گوێ بگرە یانکل! من جارێك تۆم نەجات داوە، ئەگەر من نەبام زاپاروژیەکان وەکو سەگ دەیان تۆپانی، پارچە پارچەیان دەکردیت. جا ئێستا نۆرەی تۆیە، کارێك بۆ من بکەیت!.

دەموچاوی یارۆی جولەکە کەمێك گرژ بوو و گوتی:

– چ کارێك؟ ئەگەر لە توانای مندا بێ، بۆ نا؟

– دەی وەختەکە بە قسەوە مەکوژە. بمبە بۆ فارسوفیا (وارشۆ)!

یانکل، حەپەساوو سەرسام، شانو برۆکانی بەرز کردنەوەو گوتی:

– با فارسوفیا؟ چۆن بۆ فارسوفیا ؟

– پێمگوتی، قسە لە قسەم مەکە، بمبە بۆ فارسۆفیاو بڕایەوە. هەرچی دەبێ با ببێ، دەمەوێ هەر چۆنێ بووە جارێکی دیکە بیدینمو قسەیەکی دەگەڵ بکەم.

– دەگەڵ کێ ؟ دەتەوێ قسە دەگەڵ کێ بکەی؟

– دەگەڵ ئەودا، دەگەڵ ئۆستاپ دا، ئۆستاپی جگەرگۆشەم!

– باشە قوربان تۆ نەت بیستووە کە...

– دەزانم، هەموو شتێکم بیستووە. دوو هەزار سکەی زێڕیان بۆ سەری من تەرخان کردووە. وا دیارە ئەو گەوجانە نرخی سەری من باش دەزانن! من پێنج هەزارت دەدەمێ، بگرە ئەمە دوو هەزار،....

بۆڵبا دوو هەزار سکەی لە جزدانە چەرمەکەی خۆی هەڵڕشتە سەر ئەرزەکەو گوتی:

– ... باقیەکەشیت لە گەڕانەوەدا دەدەمێ.

یارۆی جولەکە، خێرا خاولیەکی هێناو دای بەسەر پارەکاندا.

ئەوسا یەکێك لە سکەکانی بەدەستەوە گرت، کەمێك ئەم دیوو ئەو دیوی کرد. پاشان بە ددان تاقی کردەوەو گوتی:

– کە پارەیەکی جوانە! بە ڕاستی پارەیەکی باشە! پێمولیە ئەو پیاوەی کە جەنابت ئەم پارەیەت لێ سەندووە، تاقە سەعاتێك دوای ئەم پارە جوانانە نە ژیاوە، دوای ئەوەی پارەکانی لە دەست داوە یەکسەر رۆییوە بۆ کەناری ڕوبارو لە داخا خۆی فڕێداوەتە ڕوبارەکەوەو خنکاوە!

– من ئەگەر بمزانیبا ئەم پۆڵۆنیە نەفرەتیانە نامناسنەوە، ڕووم لە تۆ نەدەنا، بە تەنیا دەچووم بۆ فارسوفیا (وارشو)، بەڵام لەگینە پۆڵۆنیەکان بمناسنەوەو دەستگیرم بکەن. بە تایبەتی کە من لە نێرەنگو فێڵاندا دەست سپیم . بەڵام ئێوەی جولەکە لە بنەڕەتدا بۆ ئەم کارە خوڵقاونو هەموو فڕو فێڵێك دەزاننو گرەو لە شەیتانیش دەبەنەوە. بۆیە من هاتووم بۆ لای تۆ! ئەمە جگە لەوەی

لەوێش، لە فارسوفیاش نەمدەتوانی بە تەنیا هیچ کارێ بکەم. دەی بە خۆکەوە، گالیسکەکەت ئامادە بکەو بۆ ئەوێم ببە!

– سەیرە، چما جەنابت وا دەزانی دەکرێت هەروا بەو ئاسانیە ئەسپ زین بکەم و لە گالیسکەی ببەستمو بکەوینە ڕێ! وا دەزانی، دەتوانم بە ئاشکرا لە گالیسکەت بنەمو بڕۆین، دەتوانم نەت شارمەوە؟!

– دەی باشە، بە کەیفی خۆت بکە، بمشارەوە، حەزدەکەی بمخەرە بەرمیلێکی بەتاڵەوە... باش نییە؟

– حەی، حەی، حەی! چما جەنابت وا تەسەور دەکەیت کە بشێت لە بەرمیلێکدا بتشارمەوە؟ لە جەنابت عەیانە هەر کەسێك چاوی بە بەرمیلەکە بکەوێت، وا دەزانێت پڕە لە گارلکا (ڤۆدگا)!

– جا چ قەیدیە؟ با وابزانێ گارلکایە!

– مەگەر جەنابت نازانی کە خوا گارلکای بۆ ئەوە دروست کردووە هەر کەسێك تاقی بکاتەوەو تامی بکات؟ ئەم پۆڵۆنیانە هەموویان ناخونەك گرن. ئەو ئەشراف زادەو خانەدانە پۆڵۆنیەی کە تۆ دەیبینی، ئامادەیە پێنج دانە کیلۆمەتر بە دوای بەرمیلەکە بکەوێتو هەنگێ کونێکی تێ بکاتو بزانێ... کە بینی هیچی لێ ناچۆرێت، یەکسەر دەیکات بە هەرا کە خەڵکینە "مەحاڵە جولەکە بەرمیلی بەتاڵ بگوازێتەوە. بێگومان دەبێ شتێکی تیا شاردبێتەوە، ئەم ماستە بێ موو نییە! دەی ئەم جولەکەیە دەستگیر بکەنو دەستو لاقی ببەستن. هەر پارەیەکی پێیە لێی بسەنن، دە زندانی پەستن!". چونکە بەردێ لەو ئاسمانە بەربێتەوە، بەر سەری جولەکە دەکەوێ، هەرچی کاسەو گۆزە هەیە لەسەری جولەکەی داماویا دەشکێنن! خەڵکی بەچاوی سەگ سەیری جولەکە دەکەن، هەموو وا دەزانن جولەکە مرۆڤ نییە!

– دەی کەواتە ماسی لە گالیسکەکەت بار بکەو من لە بەینی ماسییەکان بشارەوە!

– ناتوانم گەورەم. بە زاتی خوا ناتوانم، خەڵکی پۆڵۆنیا لە سەگی برسی، برسی ترن. کە سوسەی ماسی بکەن، دێن ماسیەکە دەدزنو جەنابت لە قافا دەگیرێی.

– بە هەرحاڵ من نازانم، حەزدەکەی بە سواری شەیتان بمبە، گرینگ ئەوەیە بمگەیەنیتە ئەوێندە!

یارۆی جولەکە هەردوو قۆڵی لێهەڵماڵین، بە باسکی کراوەوە لە تاراس نزیك بووەوەو گوتی:

– گوێ بگرە جەناب! گوێ بگرە بزانە بە تەمای چیم. حاڵی حازر لە هەموو شوێنێکدا خەریکی قوڵەو قەڵاتن. ئەندازیارانی فەرەنسیان لە هەندەرانەوە بۆ ئەو مەبەستە هێناوە. لە هەموو جادەو بانەکاندا خەریکی بەردو خشت گواستنەوەن. بەتەمام جەنابت لە نێو گالیسکەکەدا ڕابکشێیتو بەخشتو کەرپووچ دات بپۆشم. هەڵبەتە جەنابت، بە قوەت دیاریتو بەرگە دەگریت، قەیدی نیە با خشتەکانی سەرت تۆزێ قورسیش بن، جا لە ژێرەوە کونێك دەکەمە گالیسکەکەو هەرکاتێ پێویستی کرد لەوێندەرەوە خواردن دەدەم بە جەنابت. چۆنە گەورەم؟

– هەرچی دەکەی بیکە، گرینگ ئەوەیە بمگەیەنیتە ئەوێ!

دوای سەعاتێك، گالیسکەیەکی جووت ئەسپی پڕ لەخشت لە شاری ئومانەوە وەڕێکەوت، یانکلی درێژ داهۆڵ سواری یەکێك لە ئەسپەکانی بوو بوو، هێندە درێژ بوو لە ئەستوون و نیشانگەی سەر ڕێگاوبانان دەچوو. لە کاتێکا کە بەسەر ئەسپەکەوە هەڵتەك هەڵتەکی بوو، لاجانگە چرچەکانی لە ژێر کڵاوە جولەکانەکەیەوە، لەرەلەر دەلەرینەوە.

له سەردەمو رۆژگاری ئەم ڕووداوانەدا له سنوورەکانی پۆلۆنیادا خاڵی گومرکو دەوریێو پشکنین وەکو ئێستا نەبووە، بۆیە خەڵکانی سەرکێش دەیانتوانی هەرچییەکیان بویێ له مەرز ئاودیوی بکەن. ئیدی کاری پشکنین و تاقیبکردن دەوەستایه سەر مەیلو ئارەزووی ئەو کەسەی که کارەکەی دەکرد، یان دەوەستایه سەر ئەوەی که باری گالیسکەکه چەند سەرنجی ئەو کەسەی ڕادەکێشا. هەڵبەته بەردو خشت جێی تەماحی کەس نەبوو، بۆیە یانکل به کەماڵی ئیسراحەت له دەروازە سەرەکییەکانی فارسوفیاوە، بیێ هیچ کێشەیەك خۆی به ناو شارا کرد.

تاراس بۆڵبا، لە شوێنە تەنگەکەی خۆیەوە، تەنیا ژاوەژاوی ڕێگەو بانو هەراو هەنگامەی عەرەبانچییەکانی دەبیست. یانکل به هەڵتەك هەڵتەك لەسەر ئەسپە چکۆله له تۆزا هەڵکشاوەکەی، به مەبەستی شوێنەونیێ، پێچێکی کردەوەو خۆی به کوچەو کۆڵانێکی تەنگو تاریکدا کرد. ئەم شوێنە بە کوچەی پیس بەناوبانگ بوو، گەڕەكو کوچەی جولەکانیشی پێدەگوترا، چونکە زۆربەی هەرە زۆری جولەکەکانی فارسوفیا لێرە دەژیان، ئەم کوچەیە هێندە تەنگ بوو، لەوە نەدەچوو قەت هەتاوی لێبدا. خانووە چکۆلەکانی کە لەبەر کۆنی ڕەش هەڵگەڕا بوون، هێندەی دی تاریکیان کردبوو.

ناو بە ناو، لێرەو لەویێ لە بەینی ماڵەکاندا دیوارێکی خشتی سوور دەبینرا، ئەویش لە زۆر شوێنەوە ڕەش هەڵگەڕا بوو. بە دەگمەن لا دیوارێك دەبینرا کە سپیکاری کرابێتو لەبەر تیشکی هەتاودا سپی بکاتەوە. کۆڵانەکە هێندە پیس بوو بێزت نەدەهات سەیری بکەیت. هەر کەس، هەر شتێکی نەویستبا تووڕی دەدایە سەر جادەو کۆڵانەکە. ئیدی پڕ بوو لە تاوەو مەنجەڵە شکاو، زبڵو خاشاك، پەڕۆکۆن و جلە شڕ، هەر شتێکی بێکەڵك کە هیچ ڕێبوارێك ئاوڕی لیێ نەدەدایەوە. هەندیێ لە ماڵەکان دیرەکیان لەسەر بانەکانی خۆیانەوە بۆ سەر بانی ماڵەکانی بەرانبەر ڕایەڵ کردبوو. ئەسپ سوار بە ئاسانی لەسەر ئەسپەکەیەوە دەستی دەگەییە ئەم دیرەکانە. ئەم دیرەکانە جۆرەها شتی وەکو گۆرەوی جولەکانەو دەرپیێ کورتەو جلو بەرگی دیکەیان پێوە هەڵواسرا بوو. هەندێجار ڕوخساری جوانی کیژە عیبرانیەك، لە پەنجەرەیەکەوە بە ملە مرواری ڕەنگاو ڕەنگەوە دەردەکەوت. کۆمەڵێك منداڵە جولەکەی پیسو پۆخڵو چەپەڵ، ڕەزا قورس، بە جلو بەرگی شڕۆڵەو قەترانیاوی و قژی لوولەوە، بەدەم هەراو زەناوە لە نێو قوڕو چڵپاوی کۆڵانەکەدا گەمەیان دەکرد.

کوڕە جولەکەیەکی قژ سووری دەموچاو شمڵاوی خاڵ خاڵی وەکو هێلکە چۆلەکە، لە پەنجەرەیەکەوە سەری دەرهێناو بە زمانی خۆیان چەند قسەیەکی دەگەڵ یانکلدا کرد. پاشان یانکل بە گالیسکەکەوە خۆی بە حەوشەیەکدا کرد. جولەکەیەکی دیکەش کە لەو کاتەدا بە کوچەکەدا تێدەپەڕی، وەستاو چەند قسەیەکی دەگەڵ یانکلدا کرد. ئەنجام کاتیێ تاراس بۆڵبا لە ژێر خشتەکان هاتە دەریێ، سیێ جولەکەی لە بەردەم خۆیدا بینی کە زۆر بەگەرمی خەریکی گفتوگۆ بوون.

یانکل ئاوڕی له تاراس بۆڵبا دایەوه و، گوتی خەمی نەبێ هەموو شتێك بەدڵی ئەو دەبێت. ئۆستاپ له زندانی شاردایه، هەرچەنده ڕازی کردن وەردیانەکان کارێکی زۆر زەحمەتە، وێڕای ئەوەش، ئومێدەواره که بتوانێ دیدارێك له نێوان باب و کوڕدا سازبکات.

بۆڵبا، دەگەڵ سێ جولەکەکەدا چووه ژوورێکەوه. جولەکەکان، له بەینی خۆیانا و به زمانە ئاڵۆزەکەی خۆیان، دەستیان به قسان کردەوه. تاراس بەدیقەت سەیری یەك بە یەکیانی دەکرد.لەپڕ شتێك به توندی هەژاندی، تروسکەیەکی گەشی هیوا و ئومێدەواری، کەوتە سەر سیما زبرو سەختەکەی. لەو جۆره هیواو ئومێدانه بوو که جاری وایه پیاوێك بەسەر دەکاتەوه که گەییوەته ئەوپەڕی نائومێدی و نامرادی. دڵی پیری وەکو دڵی گەنجێك به توندی لێی دەدا.

تاراس بۆڵبا، ڕوو له جولەکەکان و بەدڵی خۆشەوه گوتی:

– جولەکەکان گوێ بگرن! له دنیادا هیچ کارێك نییه به ئێوه نەکرێت، ئەگەر شتێکتان مەبەست بێ له بنی دەریاشدا بێ پەیدای دەکەن. پەندێکی کۆن هەیه دەڵێت ئەگەر جولەکه بیەوێ دزی بکات، دەتوانێ دزی له خۆیشی بکات. ئۆستاپی کوڕم ئازاد بکەن! دەرفەتێکی بۆ بڕەخسێنن که له دەستی ئەم شەیتانانه هەڵێت. من بەڵێنم بەم پیاوه داوه دوازده هەزار سکەی زێڕی بدەمێ. هەرچیم هەیه، له جامی گرانبەها، لەو زێڕانەی له ژێر عاردیدا شاردوومەتەوەو له کەلوپەلی نایاب، هەر هەموویان دەدەمێ و، قەوڵنامەیەکتان دەگەڵ مۆر دەکەم، که به درێژایی تەمەنم، هەر دەسکەوتێکم له شەڕا پەیدا کرد، نیوەی هی ئێوه بێت.

یانکل له کانگای دڵەوه ئاهێکی هەڵکێشاو گوتی:

– مەحاڵه جەناب! ناکرێت !

جولەکەی دووەم ، دووپاتی کردەوه:

– نەخێر. ناکرێت !

هەر سێ جولەکەکه تەمەشایەکی یەکتریان کرد.

جولەکەی سێیەم، به ترسەوه سەیری دوانەکەی دیکەی کردو گوتی:

– چۆنه هەر بۆ تەجرەبه هەوڵێك بدەین؟ ئەمه خوایه سەری گرت.

جولەکەکان، به سێ قۆڵی، به زمانی ئاڵمانی کەوتنه گفتوگۆ... تاراس بۆڵبا، زۆر به وردی گوێی بۆ هەڵخستن، بەڵام هیچیان لێ حاڵی نەبوو. چەند جارێك وشەی (ماردوهای) بەر گوێ کەوت که زۆر دووبارەیان دەکردەوه.

پاشان یانکل گوتی:

– گوێ بگره ئەزبەنی! پێویسته شیرەت و ڕاوێژ به پیاوێك بکەین که له زیرەکی و لێزانیدا، له دنیادا وێنەی نیه. له دانایی و ئەقڵمەندیدا، هاوتای حەزرەتی سلێمانه. کارێك بەو نەکرێت، به هیچ کەسێکی دی نەکراوەو ناکرێت. تۆ لێره بمێنه، ئەمەش کلیلەکه، بەڵام دەرگا له هیچ کەسێك مەکەوه!

جولەکەکان، وەدەرکەوتن.

تاراس بۆڵبا دەرگاکەی داخست و لە دەلاقەیەکی بچووکەوە چاوی بڕییە کوچە پیس و پۆخڵەکەی جولەکان، جولەکەکان بە سێ قۆڵی لە ناوەندی کوچەکەدا وەستان و بێ هیچ پارێزێک کەوتنە قسان. زۆری نەبرد جولەکەیەکی دیکەشیان هاتەلاو، ئەوجا جولەکەی پێنجەمیش پەیدا بوو. تاراس بۆڵبا دووبارە وشەی (ماردوهای) بەر گوێ کەوتەوە. سەیری کرد هەموو جولەکەکان تەمەشای سەمتێکی کوچەکە دەکەن. ئەنجام لە هەمان سەمتەوە، لە سووچی خانوویەکی داڕوخاوەوە، پاوپێلاوو چمکێکی جبەی ئینسانێك دەرکەوت.

گشت جولەکەکان بە یەك دەنگ هاواریان کرد:

– ئەوەتا، ماردوهای، ماردوهای هات!

جولەکەی باریك و بنێس کە کەمێك لە یانکل کورت تر بوو، بەڵام دەموچاوی لەو چرچ و لۆچتر بوو و لێوی سەرەوەی زۆر گەورەو زەق و ناشیرین بوو، لە گروپەکە نزیك بووەوە.

جولەکەکان زۆر بەگەرمی دەگەڵی کەوتنە قسە کردن، دیاربوو باسی کارەکەی خۆیان بۆ دەکرد، لەو ماوەیەدا ماردوهای چەند جارێك ڕوانیە دەلاقەی خانووەکە، تاراس بۆڵبا بۆی دەرکەوت کە گفتوگۆکەیان دەربارەی ئەوە. ماردوهای، بەدەم گوێگرتنەوە هەردوو دەستی جوڵاندن، خۆی لە قسەکانی وان هەڵقورتاند، چەند جارێك تفی ڕۆکردە سەر زەوی، چاکی جبەکەی وەلاخست، دەستی بە گیرفانیا کردو هەندێ شتێ لێ دەرهێنا، پانتۆڵەکەی کە لەژێر جبەکەیەوە دەرکەوت، زۆر چڵکن بوو.

ئەنجام جولەکەکان، بەدەم گفتوگۆوە بە جۆرێ دەنگیان لێهەڵبڕی، ئەو جولەکەیەی ئێشکی بۆ دەگرتن، ناچار بوو ئاماژەیان بکاتێ کە دەنگ هەڵنەبڕن. تاراس بۆڵبا، کە گوێی لە هەراو هەنگامەکەی وان بوو، لە خۆی ترسا، بەڵام کە بیری کەوتەوە، جولەکە تەنیا لە ڕێگاداو بە دەم ڕێگاوە دەتوانن قسان بکەن و، بە زمانێك قسان دەکەن کە شەیتانیش لێی تێناگات، ئیدی خەیاڵی ڕەحەت و بیری ئاسوودە بوو.

دوای یەك دوو دەقیقە، هەموو جولەکەکان وەڕوور کەوتن، ماردوهای چوو بەلای تاراس بۆڵباداو دەستێکی دا بە شانیاو گوتی:

– ئەگەر خوا حەزبکات و خۆمان بە باشی مێشکمان بخەینە کارو بمانەوێ، بە مەرام دەگەین، ڕێگەیەك هەر دەدۆزینەوە.

تاراس بۆڵبا، کە سەراپای ئەم حەزرەتی سلێمانە، بێ هاوتایەی کە تا ئێستا دنیا شتی وای بە خۆوە نەبینی بوو، بە نیگا دابێژت، ئۆخژنێکی لە دڵ و دەروون گەڕاو سووکە ئومێدێکی پەیدا کرد. ئەلهەقی جۆرە باوەڕو متمانەیەك بە سەرو سیمای ئەم کابرایەوە دەبینرا. لێوی سەرەوەی، لە لێوی دێوو درنجان دەچوو. ڕدێنی ئەم حەزرەتی سلێمانە، هەر دوازدە داوێك دەبوو، ئەم دوازدە داوەش هەر هەمووی کەوتبووە لای چەپی ڕوومەتیەوە.دەموچاوی ئەم حەزرەتی سلێمانە هەر هەمووی جێگا لێدان بوو، کە دیارە بە هۆی ڕیسکەکانیەوە بەری کەوتبوو، بەڵام بە جۆرێ لەگەڵیا ڕاهاتبوو، وەکو ئەوەی بە زگماك بە دەموچاویەوە بووبن.

ماردوهـای، دەگـەڵ جوولەکـەکانی دیـدا، کـە زۆر دڵبەنـدی دانـایی و ئەقڵمەنـدی ئـەو بـوون، دووبـارە ڕۆییشـتن و تـاراس بۆڵبـا بـە تـاقی تـەنیا لـە ژوورەکـەدا مایـەوە. لـە وەزع و حـاڵێکی زۆر سەیرو بێ پێشینەدا بوو، یەجگار نیگەران و ناڕەحەت بوو، دڵی لە سینەیدا نەدەحەوایەوە. بۆڵبا ورە بـەرزو خۆڕاگرو بێباکەکەی جاران نـەبوو، کـە وەکـو دار بـەڕوو، پایـەدارو بەرقـەرار لەبـەر هـیچ شتێك نەدەنەوی و نـەدەجولا. دەترسا، لاواز بـوو بـوو. دڵـی لـە هـەر دەنگێـك دادەخورپـا، ئەگـەر لـە دووری دوورەوە، لەوسـەری کۆڵانەکـەوە جولەکەیـەکی بـەدی کردبـا، دڵـی دادەخورپـا، نیگـەران دەبوو.

سەرانسەری ئەو ڕۆژەی، بەو حاڵەوە بردە سەر. نە هیچی خـوارد، نـە هیچـی خواردەوەو نـە بـۆ تاقە ساتێك چاوی لە دەلاقە چکۆلەکە گواستەوە. ئەنجام دەمەو ئێوارەیەکی درەنگ، ماردوهای و یانکل پەیدا بوونـەوە. دڵـی تـاراس بۆڵبـا، لـە سینەیدا، لـە لێدان وەسـتا. بـە هـەمان نیگـەرانی ئەسپێکی هەراسان و سڵۆك پرسی:

– شێر بوون یان ڕێوی ؟

بـەڵام پـێش ئـەوەی جولەکـەکان، زات وەبـەرخۆ بنـەن و وەڵام بدەنـەوە، تـاراس بۆڵبـا بـۆی دەرکەوت کە هیچیان بە هیچ نەکردووە. ماردوهـای، دیـار بـوو کـە دەیویسـت شـتێك بڵـێ، لـێ لـە جیاتی قسـان کەوتـە مینگـە مینگێکی گـۆنگی ئـەوتۆ کـە تـاراس بۆڵبـا هیچـی لـێ حـاڵی نـەبوو. (یانکل)ش بەردەوام دەستی بەدەم و زاریەوە بوو لـە تـۆ وایـە لـە سـەرما پەریشانە. ئەنجام یانکل گوتی:

– ئەزبەنی، فەرماندەی بەرێز، حاڵی حازر هیچ شتێك ناکرێت! بە زاتی خوا هیچ شتێك ناکرێت! ئەم میللەتە، هێندە بەد عەمەلە، هەر بۆ ئەوە باشە، تفی بکەیتە چارە! ماردوهای شایەدە، ئەوەی ماردوهـای کردوویـەتی، بـە عەبـدەل بەشـەر نـەکراوەو ناکرێـت، وا دیـارە ڕەزای خـوا لەسـەر ئـەوە نـەبوو کـە ئـەم کـارە سـەر بگرێـت. سـێ هـەزار سـەرباز لـەم شارەدا خڕ بوونـەتەوە، سـبەینێ هـەر هەموو یەخسیرو زاندانیەکان ئیعدام دەکرێن.

تاراس بۆڵبا، ڕوانیە چاوی جولەکەکان، بەڵام بێتاقەتی یان توڕەیی بە نیگایەوە نەدەبینرا. کابرای جولەکە لەسەری ڕۆیی:

– ... جـا ئەگـەر جـەنابی فەرمانـدە گەرەکیـەتی کوڕەکـەی ببینـێ، دەشـێت ئـەم دیـدارە، سـبەینێ زوو، بەر لە هەتاوکەوتن، ئەنجام بدرێت، نیگابانەکان ڕازین و یەکێك لە ئەفسەرەکانیش بـەڵێنی داوینـەتێ. یـاخوا لـەو دنیـا خێـر نـەبینن! تـەحا کـە میللـەتێکی ڕژدو چاوچـنۆك و تـەماعکارن! تەنانــەت لــە ئێمــەی جولەکــەش تــەماعکارترن. یــەکی پــەنجا ســکەی زێــڕم داونــەتێ، بــە ئەفسەرەکەش...

– زۆر باشە، بمبە بۆ لای !

تـاراس بۆڵبـا، ئـەو قسـانەی بەوپـەڕی ورە بـەرزی و بنجـبڕی و جدیـەوە کـرد. رازی بـوو بـەو پێشنیازەی کە خۆی بگۆڕێت و جل و بەرگی کۆنتان لەبەر بکات و وا بنوێنێ کە تازە لە ئەڵمانیاوە هاتووە. یانکلی دووربین، پێشوەختە ئەم جل‌وبەرگەی ئامادە کردبوو.

شەو داهات، کابرای خاوەن ماڵ، یانی جولەکە قژ سووره دەموچاو شملاویەکە، ڕایەخێکی تەنکی لە حەسیر دروستکراوی هێنا، لەسەر تەختێکی ڕاخست تا تاراس بۆڵبا لەسەری بخەوێ. (یانکل)ش لەسەر ڕایەخێکی دیکەی وەکو ئەوەی بۆڵبا، لە ناو ژوورەکەو لە عاردی ڕاکشا، یارۆی جولەکەی قژ سوور جامێ شەربەتی شیرینی خواردەوە، جبەکەی داکەندو بە گۆرەوی و نەعلەکانیەوە، کە تاڕادەیەك لە ژێرك دەچوو، دەگەڵ ژنەکەیدا، بۆ خەوتن، چوونە شوێنێکی کەلەبەر ئاساوە.

دوو منداڵە جولەکە وەکو دوو تووتەڵەی ماڵی، لە بەردەم کەلەبەرەکەدا، لە عاردی لێی ڕاکشان.

بەڵام تاراس بۆڵبا، نەخەوت، بەبێ جوڵە دانیشتبوو، بە ئەسپایی بە قامکان دەیکێشا بە مێزەکەی بەردەمیا. سەبیلەکەی بەدەمەوە بوو، دووکەڵی سەبیلەکەی چوو بە دەمولووتی یانکلداو یانکل بەدەم پژمینەوە سەرو چاوی بە ژێر لێفەکەدا کرد.

هێشتا مابووی بەیان بدات کە تاراس بۆڵبا، بە نووکی پێ یانکلی تەکان داو گوتی:

– جولەکە هەستە، جل و بەرگی کۆنتیەکەم بدەیە!

لە زەرفی چەند دەقیقەیەکدا، جلەکانی لەبەر کرد، سمێڵ و برۆکانی ڕەش کردنەوە، شەپقەیەکی چکۆلەی بۆری لە سەر نا، بە جۆرێ سەروسیمای گۆڕا، کە نزیکترین دۆستانی قۆزاقیش لەوە نەبوو بیناسنەوە، بە ڕواڵەت لە کەسێکی سی و پێنج ساڵان دەچوو، گۆناکانی سوور دەچوونەوە، جێی زامەکانی سەر دەموچاوی، هەیبەت و سامێکی تایبەتیان پێ بەخشی بوو. جلە زێڕبافەکانی زۆر لێدەهات.

جادەو شەقامەکان چۆڵ بوون. کەس بە دەرەوە نەبوو، تەنانەت یەك نەفەری دەستفرۆشی زەمیلە بەدەستیش بە شەقام و جادەکانەوە نەدەبینرا. بۆڵباو یانکل بەرەو بینایەك چوون، کە دەتگوت لەقلەقێکەو لە عاردی هەڵنیشتووە.

بینایەکی نزم و تەنگ، بەڵام زۆر گەورە بوو، وەکو ڕەنگ مەیلەو ڕەش بوو. لە سەرێکییەوە بورجێکی درێژو باریك عەینی ملی لەقلەق چوو بوو بە ئاسمانا. ئەم بێنایە لە هەمان کاتدا هەم سەربازخانە، هەم زندان و هەم دادگای تاوانانی شار بوو.

تاراس بۆڵباو یانکل کە چوونە ناو بینایەکە، خۆیان لە هۆڵێکی گەورەی سەرگیراودا بینییەوە کە نزیکە دوو هەزار کەسی تیا نوستبوون. دەرگایەکی نزمی چکۆلە لە بەرانبەریان بوو، دوو پاسەوان لەبەر ئەم دەرگایە دانیشتبوون و مژولی گەمەیەکی تایبەتی بوون، گەمەکە ئەمە بوو کە یەکێکیان ناو لەپی دەگرتەوەو ئەوتریان بە دوو قامکان دەیکێشا بە ناو لەپیا. پاسەوانەکان زۆر گوێیان بە یانکل و بۆڵبا نەدا. تەنیا وەختێ ئاوڕیان دایەوە کە یانکل لێیان نزیك بووەوەو گوتی:

– ئەمە ئێمەین. گوێتان لێیە قوربان؟ ئێمە....

یەکێکیان لە کاتێکا بە دەستێکی دەرگا چکۆلەکەی دەکردەوەو دەستەکەی دیکەی لە بەردەم هاوڕێکەیدا ڕاگرتبوو تا بە قامکان بکێشێت بە ناو لەپیا گوتی:

– وەژوور کەون.

بەدوو قۆڵی وەژوورکەوتن، خۆیان لە ڕاڕەوێکی تەنگ و تاریکیدا بینییەوە، ڕاڕەوەکەیان بڕی و خۆیان لە هۆڵێکی وەکو هۆڵی یەکەمدا بینیەوە، کە ریزێك دەلاقەو پەنجەرەی بە بەرزییەوە تیا بوو.

چەند نەفەرێك بە یەك دەنگ هاواریان کرد:

– ئێوە کێن؟ ئێمە ئەمرمان پێیە کە ڕێ بە کەس نەدەین بێتە ئێرە!

تاراس بۆڵبا، لەو هۆڵەدا ژمارەیەك سەربازی زۆری بینی کە سەراپا لە چەکا خنکا بوون و مژۆلی پاسەوانی بوون.

یانکل هاواری کرد:

– ئێمەین، خۆمانین، بەخوا خۆمانەین!

بەڵام کەس گوێی نەدایە. خۆشبەختانە لەو کاتەدا، سوپاییەکی قەڵەوی تۆکمە پەیدا بوو کە پێدەچوو بەرپرسیان بێ، چۆنکە دەمی لەوانی دی پیستر بوو و جنێوی مزرتری دەدا.

– قوربان، ئەمە ئێمەین! بەخۆت دەمانناسیت ئەزبەنی. ئەمەش جەنابی کۆنتە، کە زۆرت لێ مەمنوونە!

– ڕێیان بدەن با بچنە ژوورەوە! ڕێگەی هیچ کەسێکی دی نەدەن ها. نەخەڵەتابن، شمشێرەکانتان دابنەن و وەکو سەگ لە عاردی وەربکەون...

تاراس بۆڵباو یانکل پاشماوەی ئەو دەستوورە توندەیان گوێ لێ نەبوو، چونکە وەژوور کەوتبوون و بە پەلە دەڕۆییشتن. یانکل تووشی هەر کەسێك بوایە یەکسەر دەیگوت:

– ئەمە ئێمەین... خۆمانین... ئێمە دۆستین، خۆمانەین!

کە گەیینە ئەوسەری ڕاڕەوەکە، لە پاسەوانێکی پرسی:

– ئێستا دەتوانین بچینە ژوورەوە؟

پاسەوانەکە بەرسڤی دایەوەو گوتی:

– دەتوانن، بەڵام نازانم ئاخۆ ڕێتان دەدەن بچنە ناو زیندانەکەوە یان نا. چونکە حاڵی حازر جان لەوێ نیەو یەکێکی دی لە جێی ئەو قەرەوڵە (ئێشك گر).

یانکل لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئا، ئا! ئەمە باش نەبوو ئەزبەنی!

تاراس بۆڵبا، سەر سەختانە گوتی:

– ڕێکە، بمگەیەنە ئەوێندەر!

یانکل، ملی دایە خەت، لەبەر دەرگای زندانە تاریکەکەدا قەرەوڵێك وەستا بوو کە سمێڵێکی سێ سەری هەبوو، سەرێکی بەسەر گۆنیا بۆ پشتەوە چوو بوو، سەری دووەمی ڕێك، راستەوخۆ بۆ پێشەوە هاتبوو، سەری سێیەم بۆ خوارەوە هاتبوو، بەم سەرو سیمایەوە، ڕێك لە کتکە نێر دەچوو.

یارۆی جولەکە کە سەروسیمای قەرەوڵەکەی بینی کەمێك شڵەژا، بەڵام هەرچۆنێ بوو لەلاوە خۆی گەیاندێ و گوتی:

– قوربان! ئەزبەنی! عالی جەناب!

– دەگەڵ منتە جولەکە؟

– بەڵێ، ئەزبەنی، عالی جەناب.

کابرای قەرەوڵ، بە ڕوویەکی گەشەوە گوتی:

– ئمم.... بەڵام من هیچ پلەو پایەیەکم نیە. سەربازێکی ئاساییم!

یارۆی جولەکە، چەند جارێك سەری باداو، قامکانی دەستەکانی کردنەوەو گوتی:

– بەزاتی خوا، وام وێنا دەکرد کە فەرمانداری شارە. تۆ تەمەشا چ سەرو سیماو ڕواڵەتێکی بە هەیبەتو شکۆی هەیە. بەزاتی خودا هەر لە فەرماندە دەچیت! هەق وابوو هەنووکە وەکو فەرماندەیەکی تەواو بەسەر ئەسپێکەوە بوایەو چەندین تیپی لەژێر ئەمرو فەرماندا بوایە.

کابرای قەرەوڵ، دەستێکی بەسەری سێیەمی سمێڵێدا هێناو، هێندەی دی ڕووی گەشایەوە.

یارۆی جولەکە لە سەری ڕۆیی:

– ئەم خەڵکە سوپاییانە چەند مرۆڤی باشن! چەند ئەم جلو بەرگو سەرو قژو، قەیتانو نیشانانەیان لێدێت، وەکو هەتاو دەدرەوشێنەوە. کچان کە چاویان بە پیاوی سوپایی دەکەوێ مەگەر خوا بزانێ چ حاڵێکیان لێدێ.... بەه بەه!

کابرای قەرەوڵ، سەری یەکەمی سمێڵی باداو، دەنگێکی وەکو حیلەی ئەسپ لە بەینی ددانەکانیەوە دەرچوو.

یانکل سەرێکی تری باداو گوتی:

– من لە جەنابی فەرماندە دەپاڕێمەوە کە یارمەتیەکمان بدات. ئەم میرە، ئەم کۆنتە تازە لە ولاتێکی بیانیەوە هاتووەو حەزدەکات قۆزاقەکان ببینێ، بەعەمراتی قۆزاقی نەدیوەو نازانێ قۆزاقان چتۆ بە شەرێکن.

هاتوچۆی کۆنتو بارۆنانی بیانی لەپۆڵۆنیادا دیاردەیەکی ئاسایی بوو. زیاتر بەو مەبەستە بۆ ئێرە دەهاتن، تا ئەم بەشە نیمچە ئاسیایی – ئەورووپاییە ببینن.

ئەوان قەڵەمڕەوی مۆسکۆ وئۆکراینیان بە بەشێك لە ئاسیا دەزانی، ئەوە بوو یارۆی قەرەوڵ، ئیکلامێکی بۆ تاراس بۆڵبا کردو لەدڵی خۆیدا بە پێویستی زانی، لەبەر دڵی ئەو یەك دوو قسەیەکیش بکات:

– ئەزبەنی من نازانم بۆچی حەزدەکەی ئەوانە ببینی! خۆ ئەوانە بەشەر نین، سەگن سەگ. ئاینو مەزەبێکی هیندە پیسیان هەیە، کەس ڕێزی ناگرێت.

تاراس بۆڵبا، خرۆشاو گوتی:

– تۆ درۆ دەکەی، شەیتانی لە شەیتان بوو! تۆ خۆت سەگی! ئاخر چۆن زات دەکەی بڵێی کەس ڕێزی ئاینو مەزەبی ئێمە ناگرێت؟ ئاینی تۆ پیسە، ئاینی تۆ شایستەی ڕێز نیە!

قەرەوڵەکە دەنگی بەرز کردوەوە گوتی:

– ئەها! ئێستا بۆم دەرکەوت کە تۆ کێی، تۆ یەکێکی لەمانەی کە لێرەدا زندانن. بۆم بوەستە، با قەرەوڵەکانی دیکەشت بۆ بانگ بکەم!...

تاراس بۆڵبا، یەکسەر پەی بە هەڵەکەی خۆی برد . بەڵام سەر سەختی و تاسوب دەرفەتیان نەدا کە بیرێك لە پینەکردنی هەڵەکەی خۆی بکاتەوە. خۆشبەختانە یانکل لەو ساتەدا فریای کەوت و گوتی:

– قوربان ، عالی جەناب ! ئاخر کۆنت و قۆزاق کوجا مەرحەبا ؟ کۆنت لە کویێ و قۆزاق لە کویێ؟ باشە ئەگەر قۆزاقی بوایە، لە کویێ ئەم جل و بەرگە فاخیرەی لەبەر دەبوو، ئاخر قۆزاق و ئەم سەروسیما بە هەیبەت و شان و شەکەوتەیان گوتووە؟

– بڕۆ ئەم درۆیە بۆ کەسێکی دی بکە!

یارۆی قەرەوڵ بەدەم ئەو قسەیەوە زاری هەڵێنا کە هاوار بکات. لێ یانکل خێرا هەڵدایە:

– عالی جەناب، پایەبەرز! لەسەر خۆ! لەسەرخۆ! بیکە بە خاتری خوا مەیکە بە هەرا، پاداشتێکی وەهات دەدەینێ کە بە عەمراتت پاداشتی وات نەدیبێ! دوو سکەی زێڕت دەدەینێ!

– چی، دوو سکەی زێڕ! جا دوو سکە بۆ من چییە، من دوو سکە لە بری تاشینی لایەکی ڕیشم دەدەم بە دەلاکەکەم. سەد سکەی زێڕم بدەیە جولەکە! ئەگەر هەر ئێستا سەد سکەی زێڕم نەدەیە، دەیکەم بە هەرایەك ئەوسەری دیار نەبێت.

یارۆی جولەکە، ڕەنگی زەرد هەڵگەڕا، بە پەستییەوە گوتی:

– ئاخر بۆ ئەوەندە زۆر؟

ئەوسا جزدانەکەی کردەوە، زۆر خۆشحاڵ بوو کە پتر لە سەد سکەی زێڕی تیا نەبوو، ئەگەر زیاتری تیا بوایە، بێگومان یارۆی قەرەوڵ، ئەوەشی لێدەسەند.

یانکل، کە تەمەشای قەرەوڵەکەی کرد کە پارەکەی دەژمارد، هەستی کرد یارۆ پەشیمانە لەوەی کە داوای زیاتری نەکردووە. بۆیە ڕوویکردە تاراس و گوتی:

– میران، خێراکە تا زووە با بڕۆین! بەخۆت دەبینی کە ئەمانە چ میللەتێکی بودەڵەن.

بۆڵبا گوتی:

– یانی چی، تۆ پارەکەت وەرگرت و ناتەوێ قۆزاقەکانمان نیشان بدەی؟ شتی وا نییە، دەبێ ئەوانمان نیشان بدەی. تۆ تازە پارەت وەرگرتووە، ناتوانی شتی وامان دەگەڵ بکەی.

– تا زووە لێرە بڕۆن، ملی خۆتان بشکێنن و بڕۆن، دەنا هەر ئێستا بەخزمەتتان دەگەم و هەر لێرەدا (دەستێکی بە ملی خۆیدا هێنا کە گوایە سەرتان دەبردم) خێرا ون بن لەبەر چاوم، دەی پێتان دەڵێم بڕۆن.

یانکلی داماو قیژەیەکی کرد:

– ئەزبەنی! میران! با بڕۆین، توخوا با بڕۆین! سەریان بە قەبری بابیان، یاخوا خێر نەبینن، خێر نەیەتە ڕێیان. با بڕۆین.

تاراس بۆڵبا بە ئەسپایی هاتە دواوە، سەری داخست و کەوتە ڕێ، (یانکل)ش بە دەم خوتەو بۆڵەو تووك و نەفرین و داخ و کەسەری ئەو سەد سکە زێڕەی کە بە خوت و خوڕایی لە دەستی دابوو، دوای کەوت:

"پێویست نەبوو وەڵامی بدەیتەوە، با وەکو سەگ بۆ خۆی هەر وەڕیبا، چی دەبوو! ئەسڵەن ئەمانە کارو پیشەیان جنێوە! ئاخر ئەمە چ دنیایەکە! ئەمە چ بەختێکە خوا بە هەندێ خەڵکی بەختەوەری دەدات! سەد سکەی زێڕی بدەینێ هەر بۆ ئەوەی دەرمان بکات! بەڵام بۆ بابایەکی جولەکە، ڕدێنی دەسکەنە دەکەن. بە جۆرێ دەمو قەپۆزی دەکەوتنەوە، کە پیاو ناتوانێ تەمەشایان بکات، وێڕای ئەوەش کەس ئامادە نیە سەد سکەی زێڕی بداتێ! خودایا! ئەی خودای دلۆڤان ئەمە چ حاڵێکە!"

بەڵام ئەم ناکامیە، کارێکی زۆری لە تاراس بۆڵبا کردبوو. هێندە پەستو تووڕە بوو کە ئاگر لە چاوانی دەبووەوە. لەپڕ وەکو ئەوەی بەخۆ هاتبێتەوە گوتی:

– با بڕۆین بۆ مەیدانەکە. دەمەوێ بە چاوی خۆم بیانبینم کە چۆن ئازارو ئەشکەنجەی دەدەن.

– ئاه، ئەزبەنی بۆچی دەتەوێ بۆ ئەوێندەر بڕۆی؟ ئەم کارە سوودی نیە، خۆ ناتوانین هیچ یارمەتیەکی بدەین.

– نا، با بڕۆین!

تاراس بۆڵبا، بەپێ داگرییەوە ئەو قسەیەی کرد. کابرای جولەکە وەکو دایەنێك ئاهێکی قووڵی هەڵکێشا و دوای کەوت. دۆزینەوەی ئەم مەیدانەی کە قەرار بوو سزای ئیعدامەکانی تیا ئەنجام بدرێت، کارێکی زەحمەت نەبوو، چونکە ئاپۆڕای خەڵکەکە لە هەموو لایەکەوە ڕوویان دەکردە ئەوێندەر، لەو ڕۆژگارو سەردەمە نالەبارو زبرەدا، ئەم جۆرە سزاو دیمەنانە، نەك هەر بۆ خەڵکی ڕەمەکی، بەڵکو بۆ دەوڵەمەندو چینی باڵای کۆمەڵیش، مایەی سەرگەرمی بوو. پیرەژنانی لەخوا ترسو دیندار، کیژانو خانمانی زۆر ترسنۆك، کە دوای تەمەشای ئەم سزایانە، هەموو شەوێ خەویان بەجەستەی خوێناوییەوە دەبینیو بەدەم خەوو بێدارییەوە، لە ترسا دەکەوتنە فیزاحو هاوار، هەموو ئەوانەش، ئەمەیان بەدەرفەت دەزانیو بە مەبەستی پاراو کردنی هەستی کونجاوی خۆیان، بەهەشتاو بۆ مەیدانەکە دەچوون. هەندێ لەو ئافرەتانە لە کاتی تەمەشا کردنی ئەو دیمەنانەدا تووشی هیستریا دەبوون. ڕوویان وەر دەگێڕا تا دیمەنی ترسناکی ئەشکەنجەکە نەبینن، کەچی بەو حاڵەشەوە هەر لەوێ دەمانەوەو نەدەڕۆییشتن، هەندێکی تریان بەدەمی داچەقاوەوە، دەستیان درێژ دەکرد، وەك ئەوەی بیانەوێ بەسەر ئەوانەی بەردەمیاندا باز بدەن تا باشتر دیمەنەکە بدینن.

لە نێو ئاپۆڕای سەرە وردو چکۆڵەو ئاساییەکانی مەیدانەکەدا، دەماوچاوی قەسابێکی قەڵەو دیار بوو کە وەکو شارەزاو لێزانێك تەمەشای پرۆسەکەی دەکرد، ناو بە ناو قسەیەکی کورتی دەگەڵ چەکسازێکدا دەکرد کە بە برای شیری ناوی دەبرد، چونکە لە ڕۆژانی پشوودا، لە یەك مەیخانەدا، پێکەوە دەیان خواردەوە. ژمارەیەك لەو خەڵکانەی کە لەم بۆنانەدا کۆ دەبوونەوە. زۆر بە گەرمی دەکەوتنە باسو گەنگەشەی دیمەنەکان. تەنانەت هەندێك هەبوون گرەویان دەکرد. بەڵام زۆربەی هەرە زۆری تەمەشاڤانان، لەو کەسانە بوون کە بەدەم قامکان لە کەپوو ڕاکردنەوە، بە شێوەیەکی یەکسان تەمەشای هەموو دنیاو گشت ڕووداوەکانی دنیایان دەکرد.

لە ریزی پێشەوەی تەمەشاڤانانەوە، لە لای گاردە سمێڵ باپرەکانی شارەوە، کوڕێکی گەنجی ئەشراف زادە، یا وای دەنواند کە ئەشرافزادەیە. بە جل‌و بەرگی سوپاییەوە وەستا بوو. دیار بوو هەر جل‌و بەرگێکی لە کەنتۆرەکەیدا هەبوو، هەمووی لەبەر کردووە، هیچی لە کەنتۆرەکەیدا نەهێشتووەتەوە جگە لە قەمیسێکی دڕاوو جووتێ پێڵاوی کۆن. دوو زنجیری بەسەریەکا لە مل کردبوو کە شتێکیان پێوە بوو لە سکەی زێڕ دەچوو. ئەم گەنجە دەگەڵ ئافرەتێکی گەنج دا وەستا بوو، هەر ساناساتێ تەمەشایەکی دەوروبەری دەکرد، نەبادا کەسێك جلە ئاوریشمەکەی خانم پیس بکات. زۆر بە وردی باسی سزایەکەی بۆ دەنکەکەی دەکردو هیچ شتێکی لەو بارەیەوە نەدەبوارد. هەرچەند هیچی بۆ گوتن نە هێشتبووەوە، بەڵام هەر بەردەوامیش بوو لەسەر قسەکردن:

– ئیزیڤا گیان ئەو خەڵکە دەبینی، هەر هەموو بۆ ئەوە هاتوون کە تەمەشای سزای تاوانباران بکەن. ئەو پیاوە دەبینی کە بە تەورێك‌و هەندێ ئامێری دیکەوە وەستاوە! ئەوە میر غەزەبە. دەبێ حوکمی ئیعدامەکە جێبەجێ بکات. تا ئەو کاتەی یارۆی تاوانبار بەسەر چەرخەکەوە بێ، یان هەر جۆرە ئەشکەنجەیەکی دی بدرێ، نامرێ‌و هەر بە ئازارەوە دەژی، بەڵام هەر کاتێ لە ملیان دا، یەکسەر دەمرێت. هەڵبەتە بەدەم ئازارەوە هاوارو، لەقەفرتێ دەکات، بەڵام کە بە تەور لە ملیان دا، سەری لێبووەوە، ئیدی لە هاوارو لەقەفرتێ، لە خواردن‌و خواردنەوە دەکەوێ، چونکە سەری نامێنێ، تێدەگەی گیانەکەم!...

ئیزیڤا، بە ترس‌و کونجکاویەوە گوێی لەو قسانە دەگرت.

سەربانەکان پڕ بوون لەخەڵکی، لە پەنجەرەی ژوورەکانەوە خەڵکانێکی سەیری سمێڵ باپڕی کڵاو لەسەر تەمەشای مەیدانەکەیان دەکرد. ئەشرافانی شار، لە ژێر چەتری بانیژەکان دانیشتبوون وتەمەشایان دەکرد. ژنانی جوانی پۆڵۆنی، دەستە سپیە بەفرینەکانیان، نابووە سەر محەجەرەی باڵکۆنەکان‌و لەوێوە تەمەشایان دەکرد. میرو خانەدانان بە سیمای گەش‌و پڕ ویقارەوە، تەمەشای ئەملاو ئەولایان دەکرد. خزمەکارێکی پۆشتەو پەرداخ کە جلێکی فاخیری گرانبەهای لەبەر بوو و، قۆڵەکانی شۆڕ بوو بوونەوە، جۆرەها ساردەمەنی بۆ دەبردن. هەندێجار، کێژێکی چاو ڕەشی، چاوباز، کێکێك یان میوەیەکی هەڵدەگرت‌و بەدەستە جوانەکەی، هەڵیدەدا بۆ ئەو جەماوەرەی کە لە ژێرەوە وەستا بوون. ئاپۆڕای سوار چاکانی برسی، کڵاوەکانیان بۆ دەگرتەوە. میرێکی زۆر درێژ، کەسەری لە ناو سەرەکانی تردا وەکو بورج چوو بوو بە ئاسمانا، پاڵتۆیەکی ئامال سووری کاڵی لەبەر بوو، قژێکی زەردی تاریکی پێوە بوو کە بە سەرو ملیا هاتبووە خوارەوە،ئەم پیاوە یەکەم کەس بوو کە بە دەستە درێژەکانی دەیقۆزتەوە، ماچی دەکرد، دەینا بەدڵییەوە و ئەوسا هەڵیدەدایە دەمیەوە.

بازێك بە قەفەزە زێڕینەکەیەوە، بە بن میچی یەکێك لە بانیژەکانەوە هەڵواسرا بوو: ئەم بازەش یەکێك بوو لە تەمەشاڤانان. لەسەر یەك قاچ وەستا بوو، سەری بەلایەکدا خوار کردبووەوەو بەوپەڕی سەرنجەوە دەیڕوانیە ئاپۆڕای خەڵکەکە.

لە ناکاو، لە نێو ئاپۆڕاکەوە هەراو زەنا بەرز بووەوە، لە هەموو لایەکەوە هاواریان دەکرد:

– هێنایانن! قۆزاقەکانیان هێنا!

قۆزاقەکان دەرکەوتن. کڵاویان لەسەر نەبوو، قژە درێژەکانیان بە دەرەوە بوو، ڕیشیان نەتاشرا بوو. بێئەوەی کەمترین ترس یان خەمینی بە سیمایانەوە دیار بێ، بەوپەڕی سەربەرزیو هەیبەتو ویقارو مەندیو مەنگیو هێمنییەوە ڕێیان دەکردو دەهاتنە پێشێ. جلەکانیان کە لە ماهووتی گرانبەها بوو، شڕو وڕ بوو بوون. نە تەمەشای جەماوەرەکەیان دەکردو نە سڵاویان لێ دەکردن. ئۆستاپ لەپێش هەموویانەوە بوو.

ئاخۆ تاراس بۆڵبای پیر، کاتێ کە ئۆستاپی بینی، هەستی بەچی کرد؟ لەو ساتەدا چی بە بیرا، بەدڵا هاتبێ؟ تاراس بۆڵبا، لە نێو ئاپۆراکەوە ورد ورد تەمەشای کوڕەکەی خۆی دەکرد، لەکەمترین ڕەفتارو جمو جۆڵی غافڵ نەدەبوو.

قۆزاقەکان، لە کوشتارگەکە نزیك بوونەوە. ئۆستاپ وەستا. دەبوایە لە پێش هەر هەموویانەوە تاڵاوی ئیعدام بنۆشێت. تەمەشایەکی هاوڕێکانی کرد. دەستی هەڵبڕیو بە دەنگێکی بەرزو زوڵاڵ گوتی:

– لەو خوایەم داوایە کە ئەم گاورە بێئابڕوانە، هەموو ئەمانەی کە لێرە وەستاون، بەو عەزرەتەوە سەر بنەنەوە کە گوێیان لە ئاخو ئۆف کەسێکی مەسیحی بێت! هیوادارم هیچ یەکێك لە ئێمە، لە کاتی ئازارو ئەشکەنجەدا وشەی ئۆف بە زاردا نەیەت.

ئەوجا، سەرکەوتە سەر سێدارەکە.

تاراس بۆڵبا، سەرە سپیەکەی لەبەر خۆناو لە بن لێوانەوە گوتی:

– ئافەرین کوڕەکەم! دەم خۆش! ئافەرین، بارەکەڵلا!

کابرای میر غەزەب، جلە شڕەکانی لەبەر ئۆستاپ داکەند، دەستو لاقیان بە ئامێرێکی ئەشکەنجەدانی تایبەتی، توند بەستن. جا ئێمە لێرەدا نامانەوێ بە وەسفو شەرحی دیمەنی ئەشکەنجە دۆزەخیەکانی، ئەو سەردەمە، دڵتەنگ بکەم، چونکە پیاو بە بیستنی مووی گرژ دەبێ. ئەم ئازارو ئەشکەنجانە زادەو بەرەنجامی سەردەمانی هۆڤیاتیو دڕندەییەکی ئەوتۆ بوون، کە بەشەر جگە لە ژیانی خوێنڕێژیو شەڕو شۆڕو شەڕڤانیو جەنگاوەری زیاتر هیچ ژیانێکی دیکە نەدەناسی. ڕۆحی مرۆڤ لە ناو جەرگەی ئەو ڕووداوانەداو، بە دوور لە هەر ئینسافو مروەتو بەزەییو دڵۆڤانییەك، پەروەردە دەبوو و دەڕسکا. تەنیا خەڵکانێکی کەم، کە لەو سەردەمەدا بە خەڵکانی ڕێز پەڕ دەژمێردران، بێهودە دژایەتی ئەو جۆرە سزا ناڕەواو ترسناکانە دەوەستانەوە. هەڵبەتە قسەی پاشاو ژمارەیەکی زۆر لە دلاوەرانی منەوەرو دووربینی ئەو سەردەمە، کە پێیان وابوو، ئەم جۆرە سزا توندو سەختانە، تەنیا ئاگری تۆڵە ئەستێنی لە دڵو دەروونو هەستو نەستی، خێڵی قۆزاقان خۆش دەکات، لە ئەنجوومەنی نیشتمانی پۆڵۆنیادا، نەیدەخوارد، چونکە ئەندامانی ئەنجوومەن بریتی بوون لە کۆمەڵێك خانەدانو ناوداری سەر سەختو کەللە ڕەقو کورتبینو خۆ پەرستو خۆ پەسندی تەبیعەت مناڵانە.

ئۆستاپ وەکو قارەمانێکی ئەفسانەیی، پیاوانە خۆی لەبەر هەموو جۆرە ئەشکەنجەکان ڕاگرت، کەس ناڵەو هاوار، یان ئاخ و ئۆفێکی لێنەژنەوت. تەنانەت لەو کاتەشدا کە ئێسقانی

دەست لاقیان دەشکاندو دەنگی ترسناکی شکانی ئێسقانەکانی لە نێو ئاپۆڕا کڕو کپ و خامۆشەکەدا، کە لە خامۆشی و بیدەنگ گۆڕستان دەچوو، دەنگی دەدایەوە، کەس نە ئاخێك، نە ئوفێك، نە ناڵەیەکی لێنەبیست. تەنانەت بچووکترین لەرزە نەنیشتە سەر سیمای.

تاراس بۆڵبا، لە نێو ئاپۆڕاکەدا وەستا بوو و سەری لە بەر خۆ نابوو. بەڵام وێڕای ئەوەش، بە غرووورەوە چاوانی هەڵبڕی‌و بە ستایشەوە گوتی:

– ئافەرین کوڕی خۆم! دەمخۆش، دەك بتڕەژم کوڕی خۆم، ئافەرین.

بەڵام کە ئۆستاپیان، بکێش کردو خستیانە ژێر دوا ئەشکەنجەی کوشندەوە، وەکو بڵێی هێزو توانای دایە کزی. چاوی بە دەوروبەری خۆیدا گێڕا. خودایا! هەموو سیماکان بێگانەن! خۆزیا، بەلای کەمەوە کەسێکی ئازیزو نزیکی خۆی لەوێ دەبوو و لە مردنەکەیدا بە دیاریەوە دەبوو! هەڵبەتە خۆزیای ئەوەی نەدەخواست گوێی لە شین‌و شەپۆڕی دایکە پیرەکەی بێت، یان گوێی لە فیزاحی پڕ سۆزو شیوەن‌و گریانی هاوسەرەکەی بێ کە بەدەم قژ ڕنینەوە، سینگی سپی بۆ بکوتێت‌و بۆی بلاوێنیتەوە. هەموو ئاوات‌و ئارەزوویەکی ئەوە بوو، لەم ساتەدا، ئەو پیاوە مەردو ڕەندو بێباك‌و ورە بەرزە بدینێ، کە لەم سەرە مەرگەدا، بە تاقە قسەیەك دڵی بداتەوەو ورەی بەرز بکاتەوە. لێ ئۆستاپ، هێزی لەبەر بڕا، لە ناخی روحیەوە، بە دەم گیانەڵلاوە هاواری کرد:

– بابۆ! تۆ لە کوێی؟ گوێت لێمە؟

لە ناو جەرگەی ئاپۆڕا خامۆشەکەوە، دەنگێکی بەرز، وەکو دەنگی دەهۆڵ بەرز بووەوە.

– بەڵێ، گوێم لێتە!

حەشاماتەکە، وەکو ئەوەی یەك کەس بن، بەجارێ لەم دەنگە ڕاچڵەکین‌و هەژان.

دەستەیەك سەربازی سوارە، بە ئەسپەکانیانەوە خۆیان بە نێو ئاپۆڕاکەدا کرد. یانکل ڕەنگی زەرد هەڵگەڕا، ڕەنگی مردووی لێنیشت. کە سوارەکان لەو تێپەڕین، بە ترسەوە ڕوانییە دەوروبەری خۆی تا تەمەشای تاراس بۆڵبا بکات. بەڵام تاراس بۆڵبا لە شوێنی خۆی نەبوو، هەر شوێنەواریشیان نەهێشتبوو.

بەڵام شوێنەواری تاراس ون نەبوو. لەشکرێکی سەدو بیست هەزار نەفەری قۆزاقان، لەسەر سنوورەکانی ئۆکرایین، پەیدا بوو. ئیدی ئەم هێزە گەورەیە، قۆەتێك یان گروپێك یان هێزێك نەبوو کە بە مەبەستی تالانی یان ڕاونانو تاقیبی تاتارن خۆی بۆ هێرش ئامادە کردبێت. نەخێر، میللەت سەبرو هەداری نەمابوو، میللەت بەگشتی ڕاپەڕی بوو، لە پێناوی ماف داگیرکراویدا، دژی ئەم سووکایەتیەی بەخۆی، بە ئاینی بابو باپیری، بە دابو نەریتی پیرۆزی، بە پەرستگەو کڵێسای دەکران، ڕاپەڕی بوو. دژی دەسەلاتدارانی بیانی، زوڵمو زۆری لە ڕادەبەدەر. یەکێتی پاپاویەت، دەسەلاتداری نەنگینی جولەکە بەسەر خەڵكو خاکی مەسیحیەتەوە، ڕاپەڕی بوو، هەر هەموو ئەم زوڵمو زۆرو گوشارە قێزەونانە. لە مێژ بوو وەکو مۆرانە دابوویانە دڵو دەروونی قۆزاقەکانو هەنووکە بە مەبەستی تۆڵەکردنەوە ڕاپەڕی بوون.

سترانیستسا، فەرماندەی گشتی لەشکری قۆزاقان بوو، هەرچەندە گەنج بوو، بەڵام زۆر بەجەرگو ورە بەرز بوو. هاوڕێ و ڕاوێژکارێکی پیرو ئەزموونداریشی هەبوو بە نێوی (گونیا). لەشکری قۆزاقان لە هەشت سوپا پێکهاتبوو، هەر سوپایەك بریتی بوو لە دوازدە هەزار جەنگاوەرو لەلایەن قۆزاقێکی بە تواناو ناودارەوە فەرماندەیی دەکرا کە پێی دەگوترا جەنەڕاڵ یاساوڵ.

فەرماندەی گشتی دوو یاساوڵ جەنەراڵو جەنەراڵێکی لەگەڵدا بوو، یاساوڵ جەنەراڵەکان گاردو پاسەوانی تایبەتی بوونو جەنەراڵەکە عەلەمداری* بوو، ئەم عەلەمدارە بە سواری ئەسپێکەوە دوای فەرماندە گشتی دەکەوت. پاشان عەلەمداری لەشکر، عەلەمی ئەسڵی قۆزاقەکانی هەڵدەگرت، هەڵبەتە زۆر بەیداخی دیکەش بەسەر سەری جەماوەری جەنگاوەرەکانەوە دەشەکایەوەو شەپۆلی دەدا. زۆر ئەفسەرو فەرماندەی دیکەش لە نێو سوپا پیادەو سوارەکاندا هەبوون کە هەر یەکەیان لە شتێك بەرپرسیار بوو وەکو میرە، کەلو پەل، کاتب. لەشکری قۆزاقەکان، هەر جەنگاوەری فەرمی نەبوون، بە هەمان ئەندازەی جەنگاوەرانی فەرمی، جەنگاوەرانی خۆبەخشیشیان، چ پیادەو چ سورە، لەگەڵدا بوو، ئیدی قۆزاقان لە هەموو شوێنێك ڕاپەڕی بوون. لە هەموو لایەکەوە هاتبوون، لە چیجیرینو بیریاسلافەوە، لە پاتورینو گلوخۆفەوە، لە سەروو و خوارووی دەنیپەڕو دوڕگەکانیەوە، هاتبوون. ئیدی ئەسپو گالیسکەو چادرو خێوەتان، دەشتو دەریان پڕ کردبوو. لە نێو ئەو هەشت سوپایەدا، باشترینو هەڵبژاردەترین سوپا سوپاکەی تاراس بۆڵبا بوو. لە هەموو شتێکا لە پێش سوپاکانی ترەوە بوو: چ لە ڕووی تەمەنو ئەزموونەوە، چ لە ڕووی بەڕێوەبردنو ڕێبەری کردنی هێزەکانیەوە، چ لەو ڕووەوە کە زۆری ڕق لە دژمن بوو. تەنانەت خودی قۆزاقەکانیش پێیان وابوو، بێڕەحمیو دڵڕەقیو سەختگیری ئەو دەرهەق بە دژمن، لە ئەندازە بەدەر بوو. کەللەی ئەو جگە لە قازوقو سێدارە، سەبارەت بەدیلو یەخسیران، هیچ ئاوازێکی تری تیا نەبوو. پێشنیازو بۆچوونی ئەو لە ئەنجوومەنانی جەنگدا، جگە لە خوێن ڕشتنو کوشتنو لە ناو بردن هیچی تر نەبوو.

پێویست ناکات لێرەدا یەك بە یەکی شەڕێن پڕ قارەمانیەتی قۆزاقەکان بگێڕینەوە، یان وردو درشتی ئەم لەشکرکێشییە لە نووکەوەو موو بە موو بگێڕینەوە. چونکە هەموو ئەو رووداوو واریقاتانە لە لاپەڕەکانی مێژوودا تۆمار کراون. لەلای هەمووان ئاشکراو عەیانە کە ئەو شەڕەی لە خاکی رووسیادا بە ناوی باوەڕو ئیمانەوە، بەرپا دەکرێت، چیەو چ دەگەیەنێت. هیچ هێزێك لە سەرووی هێزی ئیمانەوە نیە، ئیمان، لە بەزین، لەشکست نایەت، وەکو تاوێرێکی سروشتیو خۆڕسکی پایەداری ناو دەریایەکی خرۆشاوە. ڕەگی لە قوڵایی دەریادا داکوتاوە، و لەوێوە بەخۆو دیوارە سەختەکانیەوە، بێباك سەری بەرز گرتووە. لە هەموو شوێنێکەوە دیارە، بێپەروا، بێترس دەڕوانێتە ئەو شەپۆلانەی کە تیژ تێپەڕ بەلایا ڕەتدەبن. وا وەیلا بە حاڵی ئەو کەشتیەی خۆی پێدا دەدات! هەر هەموو پەتو بایەوانەکانی دەپچڕێنو بە خۆیشی، بە هەموو شتەکانی ناویەوە، پارچە پارچە دەبێو نقوم دەبێت.ئیدی هاوارو فریادی سەرنشینو کەشتیوانەکانی، داد نادەنو مەگەر لە بۆشاییدا دەنگ بداتەوە.

لە لاپەڕەکانی مێژوودا ئەوە تۆمارکراوە کە چۆن سەربازگەو ئۆردوگای پۆڵۆنیەکان، لەو شارانەدا کە لەلایەن قۆزاقەکانەوە ئازاد دەکران، هەڵدەهاتنو دەیان قووچاند. چۆن سووتخۆرانی جولەکەی تەماعکار لە سێدارە دەدران. چۆن فەرماندەی هێزی پاشایەتی (نیکولای پوتوشکی)، بەو سوپا گەورەیەی خۆیەوە، لە هەنبەر ئەم هێزە نەبەزە قۆزاقیەدا، دەسەوسانو داماو بوو بوو. چۆن ئەم پیاوە، شکستی هێناو، بەدەم پاشەکشەو هەڵاتن لەبەر قۆزاقەکان، باشترین بەشی هێزەکەی لە ڕوبارێکی چکۆلەدا، بەخنکان دا، چۆن یەکە بە سامەکانی قۆزاقیان، لە شاروچکەی (پولون)دا گەمارۆیان دا، چۆن ئەم هیتمانە (فەرماندەی گشتی) پۆڵۆنیە، لە ڕووی نا ئومێدیو بێچارەییەوە ناچار بوو، سوێند بخواتو بە ناوی پاشای پۆڵۆنیاو تێکڕای وەزیرانی دەوڵەتیەوە، بەڵێن بدات کە قۆزاقەکان لە هەموو ڕوویەکەوە ڕازی بکاتو هەموو داواکاریەکانیان جێبەجێ بکاتو هەموو مافو دەسەڵاتەکانی ڕابردوویان بۆ بگەڕێنێتەوە. بەڵام قۆزاقەکان لەوانە نەبوون کە باوەڕ بەم قسانە بکەن. دەیانزانی قسەو سوێندی پۆڵۆنیان، بستێك بڕ ناکات. هەڵبەتە (پوتوتسکی)ش ئەگەر قەشەو ڕۆحانیانی رووسی ئەو شارە فریای نەکەوتبان، جارێکی دی بە عەمراتی، خۆی لە فەرماندەیی هێزێکی سوارەی شەش هەزار نەفەریدا نەدەبینییەوە، کە بەسەر ئەسپی ڕەسەنی گرانبەهاوە، خۆی بنوێنێو لەم ڕێگەیەوە سەرنجی ئافرەتانی جوانو ئەسڵزادە ڕابکێشێتو هەموو ئەشرافانی دی بەغیلی پێبەرنو خۆزیای پێبخوازن. جارێکی دی بە کەشو فشەوە دەعوەتو دەعوەتکاری بەشکۆو جەلالی بۆ سیناتۆران و ئەندامانی ئەنجوومەنی نیشتمانی ساز نەدەکرد.

کاتێ هەموو قەشەکانی شار، بە جبەی زێڕدۆزییەوە، ئیکۆنە وخاچ بەدەست، بە ڕابەری قەشە باشی شار، بە خۆیو تاجەکەیەوە، تەزبێح بەدەست، هاتنە پێشوازی قۆزاقان، قۆزاقەکان هەموو کڵاوەکانیان داکەندو سەری ڕێزیان بۆ دانەواندن. هەڵبەتە قۆزاقەکان لەو کاتەدا، لە وەزعو حاڵێکا بوون، ئامادە نەبوون، بە گوێی هیچ کەسێك، تەنانەت بەگوێی خودی پاشاش بکەن. بەڵام زاتی ئەوەیان نەدەکرد سەرپێچی لە فەرمانو قسەی کڵێساکەی خۆیان بکەن، بۆیە بە ڕێزەوە

گوێڕایەڵی قەشەکانی خۆیان بوون. ئەوەبوو هیتمانی (فەرماندەی گشتی) قۆزاقەکان قاییل بوو کە پوتوتسکی ئازاد بکات، بەو مەرجەی سوێند بخوات کە هەموو کڵێسا مەسیحیەکان ئازادی تەواویان هەبێ، هیچ کۆنە دژمنایەتیەك زندوو نەکرێتەوە، کەس سووکایەتی بە قۆزاقان نەکات و هیچ زەرەرو زیانێك بە میرنشینی قۆزاقان نەگەیەنن.

تەنیا یەك کەس لە فەرماندە قۆزاقیەکان، بەو سوڵحە ڕازی نەبوو. ئەویش تاراس بۆڵبا بوو. چەپکێ قژی لەسەری خۆی کردەوەو هاواری کرد:

– هیتمان (فەرماندەی گشتی)، جەنەراڵان! ئەم قەرارداده ژنانەیە مەکەن! باوەڕ بە پۆڵۆنیان مەکەن، فریومان دەدەن، ئەوانە سەگن سەگ!

کاتێ کە کاتبی لەشکر، دەقی ڕێکەوتننامەکەی ئامادەکردو هیتمان بە دەستی خۆی ئیمزای کرد، تاراس بۆڵبا شمشێرە گرانبەها تورکیەکەی، کە لە پۆڵای خالیسە دروستکرا بوو، لە قەد خۆی کردەوەو وەکو قامیشێك لە ناوەڕاستەوە کردی بە دوو لەتەوە، هەر لەتێکیانی توڕدایە لایەك و گوتی:

– بە دوعا! وەکو چۆن لەتەکانی ئەم شمشێرە جارێکی دی یەك ناگرنەوەو نابن بە شمشێر، بەو ئاوایە ئێمەش جارێکی دی لەم دنیا یەك ناگرینەوە. هەمووتان ئەم قسانەی منتان لە بیربێ، وەکو گوراه لە گوێی بکەن!...

(لێرەدا دەنگی تاراس بۆڵبا بەرزترو ڕەوانتر بوو، پێشبینی ئامێزەکانی، هەموویانی شڵەژاند.) لەسەرە مەرگا ئەم قسانەی منتان بیر دەکەوێتەوە! ئێوە پێتان وایە ئاشتی و ئارامیتان بەدەست هێناوە! لاتان وایە ئاغاییان بەسەرا دەکەن؟ ئەوان ئاغایی بەسەر ئێوەدا دەکەن. هیتمان،دڵت خۆش نەبێ ها، دەبینی پێستی سەرت دەگروون و پڕی دەکەن لە کاو، کەپەکی گەنمە مەراکیشی و ماوەیەکی زۆر بەم بازاڕو بەو بازاڕیا دەگێڕن. ئێوەش، فەرماندەو میران، کەستان خاوەنی سەری خۆتان نابن! ئەگەر وەکو مەڕ بە زندوویەتی لە مەنجەڵتان نەنەن و نەتان کوڵێنن، ئەوا لە چوار دیواری زندانی شێدارا داتاندەڕزێنن!

تاراس بۆڵبا، ڕووی کردە قۆزاقەکانی هێزەکەی خۆی و لەسەری ڕوویی:

– ئەدی ئێوە کوڕەکانم! کێ لە ئێوە دەیەوێ، بەمردنی ئاسایی خۆی بمرێت – نەك مردنێك لە پاڵ سۆپادا، یا لە هەمێزی ژندا، نەك مردنێك بەدەم مەستی و بێ ئاگاییەوە لە پاڵ دیواری مەیخانەیەکدا، یەخەتان بگرێت، بەڵکو مردنێکی ئابڕومەندانە، سەر بەرزانە، مردنێکی قۆزاقانە، کە هەر هەموومان وەکو بووك و زاوا، لە یەك جێگادا کۆ بکاتەوە؟ ئایا دەتانەوێ بگەڕێنەوە بۆ ناو ماڵ و منداڵی خۆتان،و هەموو کافر بن و پشت دانەوێنن و کەشیشانی پۆڵۆنی لە کۆڵ بکەن؟

هەر هەموو جەنگاوەرانی هێزەکەی تاراس بۆڵبا، بە یەك دەنگ هاواریان کرد:

– ئێمە لەگەڵ تۆداین، ئەمرکە.

ژمارەیەکی زۆری دیکەش بەگەڵ هێزەکەی تاراس کەوتن.

– دەیسا باشە، ئەگەر لەگەڵ مندان، فەرموو بجوڵێن.

تاراس بەدەم ئەو قسانەوە، کڵاوەکەی لەسەری توند کرد، تا سەر برۆکانی هێنایە خوارێ، نیگایەکی تەوس ئامێزی ئەوانەی کرد کە بڕیاریان دا بوو بمێننەوەو بەگەڵ ئەو نەکەون.

– گلەییمان لێمەکەن!

هەنگێ خۆی لەسەر ئەسپەکەی قیت کردەوەو ڕوو لە هێزەکەی خۆی هاواری کرد:

– دەی کوڕینە بکەونە ڕێ! دەچینە میوانی کاتولیکەکان!

بەدەم ئەو قسەیەوە شەلاقێکی بە ئەسپەکەیدا کێشا. دەم و دەست قافڵەیەکی سەد گالیسکەیی و ژمارەیکی زۆر لە قۆزاقانی پیادەو سوارە بە دووی ئەودا کەوتنە ڕێ. تاراس لە پڕ ئاوڕی پاشەوەی دایەوە. ئاگری توڕەیی لە چاوانی دەباری، کەس زاتی ئەوەی نەدەکرد پێشی بگرێت و نەڵێت بڕوات، بەو جۆرە، هێزەکەی تاراس بۆڵبا، بە بەرچاوی هەموو لەشکرەکەوە، جیا دەبووەوەو دەڕۆیی و تاراس بۆڵباش پەیتاپەیتا ئاوڕی دەدایەوەو مۆڕەی لەوانە دەکرد کە بڕیاری مانەوەیان دابوو.

هیتمان و هەموو فەرماندەکانی دی، ماوەیەکی زۆر سەریان دەبەرخۆناو بە بێدەنگی دەبیرەوە چوون. لە تۆ وایە خۆڵ و دۆیان بەسەرا کراوە، دەتگوت چاوەڕوانی کارەساتێکی شووم دەکەن، هەڵبەتە پێشبینییەکەی تاراس، بێهودەو بێ بنەما نەبوو، ئەوەی تاراس ئەو ڕۆژە پێشبینی کردبوو، هەر هەموو هاتە دی. دوای ڕێکەوتننامەکە بەماوەیەکی زۆر کەم، پۆڵۆنیەکان، بایاندایەوە سەر ڕەوت و ڕێبازی خیانەتکارانەی خۆیان و لە (کانیف)دا دەرفەتیان لە قۆزاقەکان هێناو، سەری هیتمان و ژمارەیەکی زۆر لە فەرماندە گەورەکانیان، بە ئەستوونێکەوە هەڵواسی.

ئەدی تاراس؟

تاراس بە خۆی و هێزەکەیەوە بە ناو پۆڵۆنیا کەوت، شەلم کوێرم کەس نابوێرم. هەژدە باژێڕۆکی سووتاند، نزیکەی چل دێرو کڵێساو پەرستگەی کاتۆلێکی سووتاندو دەگەڵ عاردیدا تەختی کردن و، تانزیکی شاری گراکوف پێشڕەوی کرد. گەلێک لە نەجیمزادە پۆڵۆنیەکانیان کوشت، باشترین قەڵای دژمنیان تالان کرد. قۆزاقەکان، شەرابی کۆنەی ناوداران و ئەشرافانی پۆڵۆنیان لە عەمارو ژێر زەمینەکاندا دەرهێناو ڕشتیانە سەر عاردی. هەرچی کوتاڵ و جل و بەرگی گرانبەها هەیە لە گەنجینە و دۆڵابدا دەریان هێناو سووتانیان و دڕانیان.

– دەست مەپارێزن!

تاراس بۆڵبا، تەنیا ئەوەندەی گوت:

قۆزاقیان، ڕەحمیان بە هیچ شتێکا نەکرد. تەنانەت دەستدرێژیان کردە سەر ژنانی چاوو برۆ ڕەش، کیژانی گەردن بلورو سینگ و بەرۆک سپیان نەبوارد. تەنانەت میحرابی کڵێساکانیش دادی نەدان و نەیتوانی بیان پارێزێت. تاراس بۆڵبا، هەر هەموویانی، بە میحرابی کڵێساکانەوە ئاگر دەداو، دەست و بازوانی سپی تر لە بەفر، لە نێو بڵێسەی ئاگرەکەوە بۆ ئاسمان بەرز دەکرانەوەو زەوی بێگیان لە هاواریان دەهاتە لەرزین،و گیای دەشت و دەر، لە ڕووی سۆزو بەزەییەوە سەریان دادەنەواند. بەڵام تاراس بۆڵبا، پەیتا پەیتا دەیگوت "ڕەحم بە هیچ شتێك مەکەن!" و قۆزاقان،

بەوپەڕی دڵڕەقی، منداڵی چکۆلەیان لەسەر ڕێگاکان، بەسەری نێزە هەڵدەگرتو توڕیان دەدایە ئاگرەوە. تاراس بۆڵبا دوای هەر یەکێك لەم جۆرە کارانە لەبەر خۆیەوە دەیگوت:

– دژمنانی پۆڵۆنی! ئەم قوربانییانە بەبۆنەی مەرگی ئۆستاپەوەیە! دەبخۆن دەی!

تاراس بۆڵبا، کە بچووبایە هەر شارو گوندێك، هەر ئاوەدانیەك ئەم نەزرو قوربانییەی بەبۆنەی مەرگی ئۆستاپەوە بەرپا دەکرد. ئیدی دەوڵەتی پۆڵۆنیا گەییە تینیو کە بینی ئەم کاروکردەوانە، لە ئەندازە دەرچوون، پوتوتسکی بەپێنج لەشکرەوە ڕاسپارد کە بکەوێتە تاقیبی بۆڵباو بەهەر نرخێك بووە دەستگیری بکات.

قۆزاقەکان، شەش شەوو شەش ڕۆژی تەواو، سەرکەوتووانە خۆیان لە هێرشو پەلاماری هێزی بێشوماری پۆڵۆنیەکان دزییەوەو تەواوی ڕێگاو لا ڕێگاکانی وڵاتیان تەی کرد. ئەسپەکان، خەریك بوون، لە پەلوپۆ دەکەوتن، بەڵام ویڕای ئەوەش هەر فریای قۆزاقەکان کەوتن.. بەڵام پوتوتسکی ئەمجارەیان ڕژد بوو لەسەر ئەنجامدانی ئەو ئەرکەی پێی سپێردرا بوو. یەك سەڵەف کەوتە دوویانو تا کەناری ڕووباری دەنیستەر ڕاوی نان. تاراس بۆڵبا، لەوێندەر بە مەبەستی پشوودان، بە خۆیو هێزەکەیەوە لە کۆنە قەڵایەکی وێرانەدا لایدا. ئەم قەڵایە، بە بورجەدارو خاوەکەی وپاشماوەی دیوارە داغانەکانیەوە، لە خوارەوە، لەو هەڵدێرەوە کە ڕووباری دەنیستەری پێدا تێدەپەڕی، بە باشی دیار بوو. سەری قەڵاکە، یەکپارچە بەردو وردە خشتو دارو پەردو بوو کە پێدەچوو لە هەر ئانو ساتێکا هەرەس بێنێو بڕوخێت. لێرەدا، لە هەردوو سەمتی بەرانبەر دەشتەکەدا، پوتوتسکی هیتمانی هێزی پۆڵۆنی، گەمارۆی بۆڵباو هێزی قۆزاقەکانی دا. قۆزاقەکان چوار ڕۆژی تەواو شەڕیان کرد، چوار ڕۆژی تەواو بەرگرییان لە خۆ کردو پۆڵۆنیەکانیان خشت بارانو بەردباران کرد. بەڵام لە ئەنجامدا ئازوقەو تەقەمەنیان دایە کزی، هێزو توانایان سست بوو، تاراس بۆڵبا، لێبڕا خۆی بدات بە هێزی دژمناو دڕیان پێبداتو بەناو دژمنا ڕێگایەك بۆ هێزەکەی بکاتەوە.

قۆزاقەکان خۆیان بە هێزی دژمنا دا، هێزی دژمن بڕێك ڕەوییەوە، زۆری نەما بوو کە نەخشەکەی تاراس بۆڵبا سەربگرێو ئەسپە خۆشبەزو ڕەهوانو وەفادارەکان ئەمجارەش فریای قۆزاقەکان بکەونو ڕزگاریان بکەن، کەچی ڕێك لەم کاتەدا، لە گەرمەی شەڕو پێکدادانا، لە ناکاوا تاراس بۆڵبا، جڵەوی پیرە ئەسپی ڕاکێشاو هاواری کرد:

– بوەستن! سەبیلو کیسە تووتنەکەم کەوتن، حەزناکەم تەنانەت کیسە تووتنەکەشم بکەوێتە دەستی دژمن!

فەرماندەی پیر، لە ئەسپەکەی هاتە خوارێ، بەو حاڵەوە لە ناو گژوگیایەکەدا کەوتە گەڕان بە دوای سەبیلو تووتنەکەیدا، بە دوای دۆستە هەر ئازیزەکەیدا، دۆستی دەشتو دەریای، دۆستی تەنگانەو شێنەیی، لەو کاتەدا کە سەرقاڵی گەڕان بوو لە سەبیلو تووتنەکەی، مەفرەزەیەکی پۆڵۆنی، لە ناکاوا دابارین بە سەریاو ڕێك لە شانو پیلی نەوین، تاراس بە هەموو هێزو توانایەوە خۆی تەکان دا کە خۆی ڕزگاری بکات، بەڵام ئەمجارەیان نەیتوانی وەکو جارەکانی دی شەڕڤانە پۆڵۆنیەکان بەم لاو بەو لادا پەرت بکات. قوڕگی پڕ بوو لە گریانو گوتی:

- پیری! دەردی پیرییە!

بەڵام لە ڕاستیا مەسەلەکە پیری نەبوو. بەڵکو زۆری ژمارەی دژمن بوو، چونکە پتر لە سی نەفەر لە دەست و لاقی ئالاّ بوون.

پۆلۆنیەکان هاواریان دەکرد:

- قەلەڕەشی خۆمان خستە داوەوە! ئێستا کاتی ئەوەیە بیر لەو بکەینەوە کە چۆن ئەم سەگە بە سزای خۆی بگەیەنین!

شەڕڤانانی دژمن، بە پرسی هیتمانەکەیان، لێبڕان کە تاراس بۆڵبا، بە زندوویەتی و، بەبەر چاوی هەموو خەڵکییەوە، بسووتێنن. هەر لەو شوێنەدا دارێکی وشك هەبوو کە چەخماخەو هەورە بروسکە سەرەکەیان سووتاند بوو. پۆلۆنیەکان کۆت و زنجیریان لە دەست و لاقی کردو بەو دارەیانەوە بەست. لە دوو لاوە، هەردوو لەپی دەستیان، بە بزمار بە دارەکەوە داکوتی. ئەوسا یارۆی قۆزاقیان بەجۆرێ بە قەدی دارەکەدا بەرز کردەوە کە لە دوورەوە ببینرێ و ئەوجا دارو چیلکەیان لە ژێریا کەڵەکە کرد.

بەڵام تاراس بۆڵبا، تەمەشای ژێرەوە نەدەکرد، باکی بەو ئاگرەش نەبوو، کە دەیانویست ئەوی پێ بسووتێنن. بەڵکو چاوی بڕی بووە ئەو شوێنەی کە قۆزاقیەکان، بە دەم هەڵاتنەوە، بەرپەرچی دژمنیان دەدایەوە، لەو بەرزییەوە هەموویانی، وەکو ئەوەی لە لەپی دەستیا بن، زۆر بە باشی دەبینی. هاواری کرد:

- کوڕینە خێراکەن، خۆ بگەیەننە ئەو گردەی پشت جەنگەڵەکەوە، ئەگەر بگەنە ئەوێ ئیدی دژمن پێتان ناوەستن.

بەڵام بایەکە نەیدەهێشت دەنگی بگاتە قۆزاقەکان. بەوپەڕی نا ئومێدی و ڕەشبینیەوە گوتی:

- تیاچوون! تەواو! تیاچوون، لەپێناوی شتێکی توڕەهاتا تیا چوون!

بەدەم ئەو قسانەوە، ڕوانیە خوارەوە، ڕوانیە سەمتی ڕووباری دەنیستەر کە لە دوورەوە دەبریقایەوە. لە پڕ خۆشیەك نیشتە سەرچاوانی. بینی چوار بەلەمی گەورە لەو دیوی دارو درەخت و گردە بەرزەکانی کەنار روبارەکەوە دیارن، تاراس بۆڵبا تا هێز لە گەروویا بوو، بە دەنگی بەرز هاواری کرد:

- کوڕینە، ڕووبکەنە کەنار روبارەکە، بەرەو کەنارەکە ببنەوە، بە بناری گردەکەدا، بە دەستە چەپا داگەڕێن! چەند بەلەمێك لە کەنار ڕوبارەکەدان... هەموو بەلەمەکان ببەن، تانەتوانن لەوەی پتر دواتان بکەون!

خۆشبەختانە بایەکە بەرەو قۆزاقەکان دەڕۆیی. قۆزاقەکان هەموو قسەکانی ئەویان بیست. بەڵام باجی ئەو ڕێنوێنی و ئامۆژگاریە، کلکە تەورێك بوو کە لەلایەن پۆلۆنیەکانەوە، بە تەپڵی سەریا کێشرا، سەری سوڕاو دنیا لەبەر چاوی تاریك بوو.

قۆزاقەکان، بەغار بەرێگای قەد پاڵی گردەکەدا داگەڕان. پۆلۆنیەکانیش چنگ لەسەر شان بەشوێنیانەوە بوون و چیوایان نەما بوو بیانگەنێ. قۆزاقەکان سەیریان کرد، ڕێگاکە سات بە سات سەخت و پڕ پێچ و نا هەموارتر دەبێت و کار وا بڕوات دەرباز نابن، وەستان و گوتیان:

– کوڕینه، ئەم ڕێگایه دەرناچێت!

جلەوی ئەسپیان ڕاکێشا، بۆ ساتێك وەستان، ئەوسا قامچیان بەرزکردەوە، فیکەیەکیان کێشا، ئەسپە تاتاریەکانیان، بۆی دەرپەڕین، وەکو تیر بۆی دەرچوون، بە فڕین بەسەر هەڵدێرەکەدا فڕین و ڕێك لە ناوەندی روباری دەنیستەردا نیشتنەوە. تەنیا دوو نەفەریان، نەگەیینە روبارەکە،بە ئەسپەکانیانەوە لە بەرزاییەکەوە هەڵدێران و بێئەوەی هاوارێك بکەن گیانیان سپارد.

قۆزاقەکان، بەخۆو ئەسپەکانیانەوە، بەدەم مەلەوە، بە ناو روبارەکەدا خۆیان گەیاندە بەلەمەکان و پەتەکانیان کردنەوە. ئەو سەربازە پۆڵۆنیانەی کە بە دوایانەوە بوون، لە قەراخ هەڵدێرەکەدا وەستان، ئەم بێپەروایییەی قۆزاقەکانیان پێ سەیر بوو، تیامابوون و نەیاندەزانی کە ئەمانیش چاو لەوان بکەن یان نا. تەنیا ئەفسەرێکی گەنجی خوێنگەرم، کە برای ماشقە جوان و شۆخەکەی ئاندرێی نەگبەت و بەدبەخت بوو، بێبیرکردنەوە، بە هەموو تین و تاوێکی خۆیەوە بە سواری ئەسپەکەی، دووی قۆزاقەکان کەوت، لە پڕ گلا، سێ تەقڵەی بانەو بانی یەکی بەسەر تیشەبەردی نووك تیژی هەڵدێرەکەدا، داو ئازای بەدەنی پارچە پارچە بوو، مێشکی خوێناوی بەسەر دەوەنانی سەر دیواری نا هەمواری قەد پاڵە ڕکەکەدا پژا.

کاتێ تاراس بۆڵبا، وەخۆ هاتەوەو بەرەو روباری دەنیستەر نیگای هەڵدا، قۆزاقەکان سواری بەلەمەکان بوو بوون و بەدەم سەوڵ لێدانەوە دوور دەکەوتنەوە. پۆڵۆنیەکان گوللە بارانیان دەکردن، بەڵام ئەوان لەمەوداو بوردی گوللە دەرچوو بوون.

چاوانی پیرە فەرماندە لە خۆشیان گەشانەوە، لەو بەرزیەوە بانگی لێکردن:

– بە دوعا هاوڕێیان! لە یادم مەکەن، لە بەهاری ئایندەدا جارێکی دی هێرش بۆ ئێرە بێننەوەو شەڕو تالانێکی وابکەن بەداستان بگێڕدرێتەوە! دەی پۆڵۆنیانی شەیتان سیفەت، ئێستا قەناعەتتان کرد کە لەم دنیایەدا هیچ شتێك نیە قۆزاقی لێی بترسێت؟ ڕاوەستن، پەلە مەکەن، ڕۆژی دێ بۆتان دەر دەکەوێ و تێدەگەن کە ئاینی ئەرتەدۆکسی ڕووسی دەکاتە چی و چی دەگەیەنێ! گەلانی دوورو نزیك پێشبینی ئەمە دەکەن. ڕۆژێ فەرمانڕەوایەك لە خاکی رووسیادا پەیدا دەبێ کە هیچ هێزێکی سەر ڕووی زەوی نامێنێ، فەرمانبەرداری نەبێ!

بڵێسەی ئاگر، لە لیژنە دارەکەوە بەرز بووەوە، گەییە لاقی، لە قەدی دارەکە ئاڵاو گڕی سەند، گڕێك هەترەشی زەلامی دەبرد... بەڵام هیچ ئاگرێك، هیچ ئەشکەنجەیەك، هیچ هێزێك لە دنیادا هەیە، چۆك بە قۆزاقیان دابدات!؟

ڕوباری دەنیستەر، ڕۆخانەیەکی بچووك نیە، جۆرەها سەرچاوەو ڕێژاوو دوڕگەو چڕە قامیشەڵان و گۆلاوو قووڵاوو تەنکاوی هەیەو هەمیشە وەکو ئاوێنە چریسکە چریسك دەبریقێتەوەو ئاوازی سازگاری قوو وسۆنەو مراوی لە سەرانسەریان دەنگ دەداتەوە، جۆرەها تەیرو تو بەسەر کەنارو نەیجەزارەکانیا لە فڕین و نیشتنەوەدان.

قۆزاقەکان، بەسەر بەلەمە سوکاندارە تەسکەکانیانەوە، بەدەم سەوڵ لێدانەوە بە هەشتاو دەڕۆن، بە پارێزەوە خۆ لە تەنکاوەکان دەبوێرن و تەیرو باڵندەکان نارەحەت و نیگەران دەکەن و بەدەم. سەوڵ لێدانەوە، باسی ئازایەتی و دلاوەری فەرماندەکەیان دەکەن.

پەراوێز:

***- عەلەمی هیتمان بریتی بوو لە دارێکی درێژ کە کلکە ئەسپێك بە سەریەوە بەسترا بوو.**

***- دەنیستەر، ڕوبارێکە لە ئۆکراینیا، لە شاخەکانی کرباتەوە هەڵدەقوڵێ پاش ئەوەی ١٠٣٨٧ کیلۆمەتری خاکی ڕووسیا دەبڕێ، دەڕژێتە دەریای ڕەشەوە.**

***- قازوخ: سنگێکە، بەمەبەستی ئەشکەنجەو ئیعدام، تاوانباری لەسەر دادەنەن.**

تێبینی: رۆژی ٢٤/ ٦/ ٢٠١٤، لە سلێمانی،گەڕەکی ڕزگاری، لە پاچڤەی ئەم بەرهەمە بوومەوە، کە بە شێوەیەکی بەراوردکاری لەم دوو سەرچاوەیەی خوارەوە کراوە بە کوردی... جا ئەگەر ئەمە بوو بێتە هۆی ئەوەی هەندێ دەستەواژەو ڕستەو پەڕەگرافی دەقە کوردییەکە، لە ڕواڵەت و شێوەدا تەواو دەگەڵ سەرچاوەی یەکەمدا تێك نەکاتەوە، ئەوا دەگەڵ دەقی دووەمدا تەواو تێك دەکاتەوەو بە دڵنیاییەوە دەیڵێم کە دەقە کوردییە کە ئەگەر لە هەردوو دەقە فارسیو عەرەبیەکە پوختەتر نەبێت ئەوا هیچی لەوان کەمترنیەو بێ چەندو چوون، ڕووی مەجلیسی دەقانی هەیە:

***- تاراس بۆڵبا / اپر نیکلای گوگول/ ترجمە: قازار سیمونیان. انتشارات بنگاه مگبوعاتی گوتبنرگ/ چاپخانە حیدری- افست./ ساڵی چاپکردنی پێوە نیە!**

***- نیقولای غوغول/ تاراس بۆڵبا/ ترجمە عوچ شعبان/ دار الفارابی/ بیروت/ گ٢/ ١٩٨١.**

فەرهەنگۆك

ئا

ئەداو ئەتوار: رەوشت و ئاكار

ئارایشتكار : ئارایشتگەر ، مكیاجكار

ئەوك : قورگ، گەروو، بەرمل

ئاسیو : ئازار، بەلاّ ، زیان، زەرەر

ئاشخانە : مووبەق، چێشتخانە

ئەنگۆ: ئێوە، هەوە، هون

ئەگەرنا: دەنا، ئەگینا، ئەگین، گەرنا

ئێژی : دەڵێی

ئەفسووناوی : سیحراوی، جادوویی

ئیكلام : كڕنۆش، سەرچەماندن بۆ رێزگرتن

ئامێز : باوەش، هەمێز

ئەزبەنی : گەورەم، قوبان

ئاران: گەرمەسێر، گەرمیان، زستانەوار

ئۆین: پیلان، دەسیسە، فێڵ و مەكر

ئۆینباز : بەمەكرو فێڵباز، پیلانگێڕ

ئێشك: پاس، كێشك

ئاكنجی: نیشتەجێ

ئالوودە:گیرۆدە، خووپێگرتوو

ئاوەز: هۆش، فام، ئەقڵ

ئاشپەز: شیوكەر، چێشت لێنەر، چێشتچی

ئەنگێزە: هۆ، هاندەر، سۆنگە

ئەستەم: زەحمەت، ئاسێ ، دژوار

ئەسەح: ئەكید، خویا، مەعلووم

ئیرەیی: حەسوودی

ئەستێڵ: حەوز

ئیستەرەم: دەمەوێ

ئەستەڕ: بەر، بەری كەواو...

ئاپۆڕا: حەشامات، قەرەباڵغی، حەشیمەت

ئاشووب: پەشێوی و ئاژاوە

ئەوزار: ئامراز، ئامێر، وەسیلە

ئاغەڵ: جێی داکردنی مەڕو بزن لە دەمی سەرمادا

ئەسکەمیل: کورسی

ئاوەز: ئەقڵ

ئاخێز: نیوە هەستان

ئەوقات: پارێزەر

ئۆل: ئاین

ئاریشە: کێشە، گرفت

ئاودڕکە: ئاودڕ، ئەو شوێنەی ئاو دایدڕیبێ

ئاڵچاخ و دەنی: سووك و بێ ئابڕوو، خوێڕی

ئاوردوو: سوتەمەنی،شەواتەك ،ئێزنگ وقەلاَشکەری

ئەرخایەن: دڵنیا، خاترجەم

ئۆفیس: نووسینگە، ژووری کار

ئاخاوتن:قسەکردن، پەیڤین

ئیش: کار

ئاوەژوو: بەرەواژ، سەروخوار، پێچەوانە

ئێزنگ: داری سووتاندن

ئاشچی: چێشت لێنەر، ئاشپەز

ئاوێزە: چلچرا،پلپلەو سلسلەی خشلی ژنان

ئاوارتە: ریزپەڕ، جیاکراوە، دوورخراوە، پەڕێنراو

ئەمەك: وەفا، ئەمەگ، نمەکناسی

ئیفترا: بوختان

ئەزبەرکردن: لەبەرکردن

ئەشقی: شەقاوە، بەرەلاَ، یاخی، ملهوڕ

ئەرباب: خۆش مەشرەف، رووخۆش، خۆش مامەڵە

ئاچەر: هاچەر، کلیل

ئاڵدۆزی: رۆکێشی زێڕو زیوو، سورمە ڕێژ، سورمە چن

ئۆردووبەز: جێگەی دابەزین و ئیسراحەتی لەشکر

ئەڵها: ئارەزوو، کەڵکەڵە.

ئەسپەك: نەخۆشییەکی مێشکە، ماخولیا و جۆرە شێتییەکە.

<u>ب:</u>

باوەژن: زڕدایك، هۆی دایك، باجی

باب: باوك

بالاَنما: بالاَنوێن، ئاوێنەی بالاَڕوان

بەلەز: خێرا، بەپەلە، گورج

بایس : هۆ، باعیس ، سەبەب

بلوور: شووشە

بێنەوا: هەژار، بێچارە، داماو

بە تۆبزی: بە زۆر، بە خورتی

بە روحم : بە بەزەیی ، دلۆڤان

برنجە: جۆرە کانزایەکە، زەردی سەماوەر(قصدیر)

بەلەنگاز: بێچارە،نەدار، بەسەزمان

بەرۆك: یاخە، یەخە

بەکاوەخۆ: بە هێواشی

بەرسڤ: وەڵام

بەڕك: گیرفان، باخەڵ

بالیفۆکە: سەرینی بچووك، گۆشە

بوری: تێپەڕی

بیلبتون: بە تەواوەتی

بەو ئاوایە: بەو جۆرە، بەو شێوەیە

باریە: لۆسە

بەستێن: رۆخ، کەنار، گویٚ چەم، دەم چەم، ڕەخ

بێشە: دارستان، لێر

بەرکۆشە: بەرهەڵبێنە

بن پیاڵە: ژێر پیاڵە

بۆرەقنە: ئامال بۆر، مەیلەو بۆر، بۆرباو

بوێر : ئازا، دلێر

بێوەی: بیٚ زیان، سەلامەت

باڕ : بێچووە مەلی بەهارە

بێزوو: بێزگ، مەگیرانی

بێزگەوان: بێزووکەر

بەلانس: هاوسەنگی

بارتەقا: باتەقا، هەنبەر، بەرانبەر

باجەوان: باجگر

بە سویٚ: بە ژان، بە ئازار

بەردەبار: پیاوی زاناو بە تەگبیر

بێدادی: نەهەقی

بەیتاڵ: پزیشکی ئاژەڵان

بویەر: ڕووداو

باژێرۆك: شارۆچکە

باشار: دەربڕدن، خۆراگرتن

بەرایی: پێشایی، بەراهی

بەڵەد: شارەزا، ڕێزان، ڕێنوێن

بەفرە ژیلکە: بەفری زۆر دەنك ورد

بەلەك: پووز

بە خورتی :بە تۆپزی

بالیف: سەرین، پشتی

بەگەنکردن: پەسندکردن

باندۆر: کاریگەریی

بایس: هۆ،باعیس، سۆنگە

بەرخودان: مقاوەمەت

بارخانە:کەلوپەلی بازرگانی، باری لەسەر یەك هەڵچنراو

بەرجەوەن: دیمەن

بۆدڕ: بۆنی توندی ماسی و تەگە

بوودڕ: ڕەهۆڵ، دادڕاوی زەوی، کەند

بۆدراو: برژاو، خاوەبرژ

بەڵخ: بەڵغ، کەڕوو

باسریشك: بەفرو باران پێکەوە

بوخچە: پارچەیەکی چوارگۆشەیە بۆ کەل و پەل تێنان

بەدخوا: دڵپیس، لە چاکە بەدوور

بەعزکردن: تۆران. زیزبوون، قسە دابڕان

بن عام: خزمی دوور

بەگەن: پەسند

باپەڕ:نەخۆشی لە سەرماوە، سەرمابوون

بۆز: ڕدێنی ماش و برنج، شینی ئامال سپی

بیژی : زۆڵ ،حەرامزادە، شەیتان و وریا

بەتڵ: بەشێك

بوری : تێپەڕی

بادیهەوا: بە خۆڕایی، بەفیز و دەعیە

بزە: زەردەخەنە

به خۆی نەوەستا: خۆی پێ زەوت نەکرا

به خورتی: به زۆر، به تۆپزی

بنیچه: ڕەچەڵەك

بەور: دڕندەیەکی به سامه

بالوکه: شتێکه وەك زیپکه و، زیپکەش نییه

بێ زات: بێ زاخ، ترسنۆك

به غار: به ڕاکردن

بڕێك: کەمێك ،تۆزێك، هەندێك

بەد ڕا: بیرخراپ، نیاز خراپ

بژوێن: زەوی پڕ گیا و لەوەڕ، بژوون، زەمەند

باخفم: قسەبکەم.

<u>پ:</u>

پێشخزمەت: نۆکەری بەردەستان

پارك: باخ

پسمام : کوڕە مام، ئامۆزا

پواز: سنگێکه له درزی داری قەڵشاوی دەنێن تا نەیەتەوه یەك

پۆڕ: باڵندەیەکی خۆش گۆشته، له مریشك گەورەتره

پێشکار: خزمەتکار

پەیڤ : وشه، وته ، قسه

پەز: مەڕ، مێگەله مەڕ و بزن

پەری : فریشته

پاژ: بەش

پرتەو: تیشك ، روناکی

پێکڤه: پێکەوه، به هەڤڕا

پڕ: زۆر، تەژی

پۆستین: فەروه، کەوڵی تیسکن

پەژمردە: چەرمسی، ژاکاو

پایدۆس: دەست له کار هەڵگرتن

پۆڵکه: گاگۆز

پەسیو: پەسیڤ، هەلاًمەت

پیتاك: باربوو، کۆکردنەوەی دارایی

پێل: شەپۆل

پەسلان: قیامەت، ئەو دنیا

پاتاوە: پێڵاو، کاڵە.

پاتۆق: شوێنی کۆبوونەوە

پۆڕ: قژ

پێشداوەری: حوکمی پێشوەختە

پانکردنەوە: ماستاوساردکردنەوە، ڕووپامایی

پەشم: قسەی قۆڕو بێ مانا

پزیشکیار: یاریدەدەری پزیشك

پەتۆ: بەتانی

پەرکەم:فێ، خوودار، پەتاو هەلاّمەت پێکەوە، ئەنفلۆنزا

پێشهات: قەومان، بەسەرهات

پشتیر: گەوڕ، تەویلە

پەتەڕی: پەتیارە، شێتۆکە

پڕکێشی:پێداگری، سووربوون، جورئەتکردن

پاکەن: کەوش کەن، جێگەی پێڵاو داکەندن

پەیڤ: وشە

پسۆك: قرچۆك، بەنێك زوو بپسێت.

پاخوا:بەشی رۆژە سواغێك قوڕ، کلۆشی بەر پێ بۆ گێرە

پوشپار: گیای وشك

<u>ت:</u>

تەمەشاڤان: بینەر، سەیرکەر

تەماشاخانە: شانۆ، نمایشسەرا

تەژی: پڕ، لیپاو لیپ، سەر رێژ

تا: لا، لایەن

تێشت: نانی بەیانی، قاوەڵتی، بەرقلیان، تاشتی

تالووکە: مەترسی، خەتەر

تەبارە: دەغڵی گەیشتووی نەدوراو، قایمە دەغڵ

تەژەو ناقۆلاّ: گەورەو ناشیرین

تاین: یارۆ، فلاَن، ناڤبری

تاژی: سەگی ڕاو، تانجی

تەشقەڵە: گەڕ، بیانووپێگرتن

تەیرو تو: باڵندەو مەلان

تەوازۆ: تەوازی، عوزرخوایی، داوای بوردن

تخوب: سنوور، کەوشەن، تخووم

تەوێڵ: ناوچەوان، هەنیە، ئەنی، توێڵ،جەمین

تۆرینۆك:تووڕەو دڵناسك

تەختەبەن: تەختە خەو

تەقوو: بەڵکوو ،هاتوو

تاقەتکردن: شاردنەوە، داکردن

تۆلاز: مێباز، چاو لەوەڕێن

تیلمە: تیلماسك

تیلاگ: لاسەر

تاوەگاز: تاوانگاز، بە هەتاو سووتاو، تاوەسووت

تەڵفیزی: تەڵفیسی، تەوس، گاڵتەو گەپ

تەریدە : رێگر ، چەتە

توولەك: وەرینی مووی لەش

تۆسن: سەرکێش، نا ڕام

تەڤگەر: نەسرەوت، بزووتنەوە

تەمراندن: کوژاندنەوە

تاری : تاریك

تۆماکۆ : تووتن

تەشبریق : هەورە تریشقە، بروسکە

تووك: نزای خراپ ، دوعای شەڕ

تاخ: گەڕەك

تاس: سەر ڕووتاوە، دەغسەر

تەرز: جۆر، نەوع

تەوسخەن:ژارخەن، پێکەنین بە تەوسەوە، پێکەنینی تەوسامێز

تاراوگە : مەنفا

تیز: تەوس، توانج، گاڵتە پێکردن

تامپۆن: دەعم، پێکدادان

تازەمۆد: نۆباو

تەشقی ئاسمان: بڵندایی ئاسمان

تەرە: تاراو، لە لانە تۆراو، ئاوارە

تەرزەکوت: تەرزەشکێن، درەخت یان زەرعاتێك تەرزە لێی دابێت.

تلیانە: قەرتاڵە، سەبەتە، سەبەتەی میوەچنی

تەنی: هیس، ڕەشایی نیشتووی دووکەڵ

تۆغیان: هەڕەمە، هەڕەت

تابان: درەوشاوە، بە درەوشین

تەشپی: بادیە، کاسەی دارین

<u>ج:</u>

جەگەن: گیایەکە لاسکی سێ سووچە لە زەلکاودا دەڕوێ

جنگن: شەڕانی، دڕ، نەگونجاو

جەلۆ: هەرزە پیاو، سەرسەری

جندەخانە: سۆزانی خانە، قەحپەخانە

جەڕباندن:تاقی کردنەوە، تەجرەبە کردن

جوڕنە: حەوزۆکەی گەرماو

جما: جولاً، بزوا

جڤاکی: کۆمەڵایەتی

جوابی کرد : دەری کرد ، ئیزنی دا

جمکانە : دووانە، جمك، لفانە

جەندەك: تەرم

جیازی: کەلوپەلی بووك بۆ ماڵی زاوا.

جنزەدە: کەسێك جنۆکە دەستیان لێوەشاندبێت

جوونێ: تاقمێك، دەستەیەك، کۆمەڵێك

جەوەندە:مەتارە، کوندەی بچووك بۆ ئاو تێدا هەڵگرتن، دێمکە

جوابە جەنگی: بە دەمدا هاتنەوە.

جەنگە: گەرمە، هەڕەمە، هەڕەت

<u>چ:</u>

چەلەنگ: چوست و چالاك، گورج و گۆڵ، شۆخ و شەنگ

چینی: جۆرێ سواڵەتی هەرەباشە، وەکو کاشی

چتۆ: چۆن، چلۆن، کوو

چڕین: وتن (بۆ گۆرانی و قام)

چێڵ: مانگا

چەنگ: ئامێرێکی موسیقایە، هارپ

چەکمە: جەزمە، پووت

چەمەنزار: مێرگ، مێرغوزار، سەوزەزار

چما: بۆچی، ئەڕا، لەبەرچی

چقڵ: دڕك، دڕو، دڕی

چەرچی: فرۆشیاری گەڕیدە، دەستفرۆش

چوغورد: چوغور، چغر، چڕ

چمك: سووچ، گۆشە

چوارنكال: هەرچوارلا

چێبوو: دروست بوو

چەمووش: سلْ، رەوەك، لەقە هاوێژو گازگر

چەرموو: سپی

چەرچی: دێوەرە،فرۆشیاری گەرۆك، دەستفرۆش

چاوساغ: دەسكێش، جاسووس، سیخوڕ

چەلیپا: خاچ، سەڵیب

چاوگ: دەستە چیلە

چوون: وەك،

چپەدوو: دووان بە چپە

چەقەن: زەوی تمتم، ڕەقەن.

<u>ح:</u>

حایرمان: سەرسام بوون

حەسار: حەوش

حەنەك: جەفەنگ،قسەی گاڵتەو گەپ

حەشەری: بەر بەتاو، ژنی بە ئاڵۆش

حەژمەت: مەینەت، خەفەت، كەسەر، داخ، خەم

حەجامات: خوێن بەردان

حەوجە : پێویست

حێل: گەورە، زۆر گەورە

<u>خ:</u>

خەنی لە خۆتان: خۆشی لە خۆتان

خشكۆك: دەلال، جوانكیلە، جوان، قەشەنگ

خەنەقاندن: خنكاندن ، لە سێدارەدان

خوبزە: خولاّم، نۆكەر، خزمەتكار، خزمەتچی

خورجین: هەگبەی لە بەن، جانتای لە بەن، خورج

خا: خات، خاتوون، خانم ، یا

خاپاندن: فریودان، تەفرەدان، خەڵەتاندن

خاپینۆك: فریبۆك، فێڵباز

خانەدان: نەجیمزادە، ئەسڵزادە

خودان: خێو، خاوەن، ساحێب

خوڵك: خوڵق

خۆرتی: به تۆبزی، به زۆری

خشت: ڕێك، بێ کەم و زیاد

خاکی: بێ هەوا، بێ فیز

خەرگە: پەڕۆی کۆن و پیس

خوابەختەکی: خۆو بەخت، به هەڵکەوت

خەبتین: خەبات کردن

خشکۆك: جوان، خشیك

خویا: ئاشکرا، دیار ، ڕوون

خۆرانگاز: تاوە سووت، سووتاو لەبەر خۆر

خەفیە :جاسووس، خەوەرچین، هەواڵدز

خۆڵەکەوە: خۆڵەمێش

خەمڕە: کوپەی زۆر گەورە

خەنۆل: خەندەران، دەم به پێکەنین، ڕووخۆش

خزاگ:عەرەبانەیەك کە بەسەر بەفرا ڕایدەکێشن

خۆشکێنی: بێ فیزی، خۆ به زل نەزان

خوو: فێ ، پەرکەم

خۆیبوون: سەربەخۆیی

خڕ: هەموو، گشت، تێکڕا

خاترجەم: دڵنیا، ئەرخایەن

خوارنگە: خواردنگە، چێشتخانە

خاکرێز: قوڵکەیەك کە خاك و خۆڵی تێ فڕێ دەدرێ

خانەزا: نۆکەرێك کە لە ماڵی ئاغاکەی لە دایك دەبێ

خاترخوازی: خاترخازی، دوعاخوازی، خواحافیزی

خاراو: ڕاهاتوو لە کار، قاڵبووی کاران

د:

داماو: بێنەوا، بەلەنگاز، بێچارە

دەڤەر: ناوچە، ئاقار، شوێن، جێ

دێرکەوتن: دواکەوتن

دلپاقژ: دڵپاك، بێ فڕو فێڵ، بێ گزی

دەربار: دیوەخان و بارەگای پاشا

دەهری : زۆر توڕە

داگەڕان: هاتنە خوارەوە

دڵنەواز : دڵگیر، مایەی دڵخۆشی

دلۆڤان: بە بەزەیی، دڵنەرم، میرەبان

دیدەوانی: ئێشکگرتن (بە تایبەتی ئێشکی سەر قەڵات و بورجان)

داپیرە: دایە گەورە، نەنك

دەلیڤە: دەرفەت ، هەل

درەخت: دار

دەرباریيان: دەست وپێوەندانی دیوەخان و بارەگای پاشایەتی

دڕوو: دڕك، چقڵ، دڕی

دڵڕەش: بێ بەزەیی، ستەمکار، دڵرەق، ڕکوونی

دامە: مۆر

دنگ: دینگ، ئامرازی چەڵتووك کوتان

دەڵەکدان: پاڵنان

دڕدۆنگ: دوودڵ، بە گومان

دوونیەتی: خوێڕیەتی، بچووکی

دەڵەچە: مەرایی کەر، ماستاوچی

دۆنکی: داردەستی حەسحەسی ناو بازاڕ

دیرۆکنووس: مێژوو نووس

دەڕەڤی: هەڵەهات، رایدەکرد

دەرۆزە: گەدایی، سواڵ

داشۆ: کاکە، براگەورە

دەهری : زۆر توڕە

دەخەبتن : خەبات دەکەن

دۆغری : راست ، دروست

داغان : رووخان، وێرانکردن

دەغوول: دەسبڕ،خاپینۆك، فێڵباز، گزیکار

دوئێل: مبارەزە

دۆتمام: کیژەمام، ئامۆزا (بۆ کچ)

دەسەنە: بەخشین،

دوڕ: ناوەند، ناوەڕاست، چەق

دێر، درەنگ، جێگەی رەبەنانی فەڵە

دەست قڵپ: ماڵ بەفیڕۆدەر

دۆتمیر: کیژەمیر، شازادەخانم

دەقەتاند:بەسەردەبرد

دڵاوا: بەخشندە، دڵ تێر، بە دەست و دڵ

دادڤانی: دادوانی، قەزایی

دەمە قاڵە:دەمبۆڵە، دەمقڕە، دەمەقاڵێ

دێر: جێگەی ڕەبەنی خاچ پەرست

دمۆر: دومۆر، شووم، نەحس

دەماوەر: قسە زان، وتە پاراو، چەقاوەسوو

دەقەتێ:دەبورێ

دەحکە: مشت و مڕ، گەنگەشەی توند

دایەن: ئەو ژنەی شیر دەدات بە منداڵی خەڵکی، ژنی بەخێوکەری منداڵی خەڵکی

دەخەلەساین: رزگار دەبووین

دەساوێز: بیانوو، پەڵپ

دەڵەمە: دۆڵەمە، شتێك بە تەواوەتی نەمەیی بێت

دزێو: ناحەز، ناشیرین

دەسەجەمی: بە کۆمەڵ

داشدار: لایەنگر و پارێزەر، پاسەوانی قەڵا

دوم: کلك

دین: شێت

دەلال:جوان و ڕەزا سووك

دەخمە: گۆڕ، قوڵکەی ژێر زەمین

دەسومشتاق: دەسومۆچ

ڕ:

رەقسین: سەما، هەڵپەڕین

ڕنەك: قەشەو

ڕدێن: ریش

روندك: فرمێسك، رونتك، ئەسر، ئەسرین

رۆحانی: پیاوی ئاینی

راز: نهێنی

ڕەژوو: زوخاڵ ، خەڵوز

ڕك : کووڕ، ڕژد

رابوون: هەستان

رۆخانە: روبار، چۆم، چێم، ڕوو

ڕند: جوان، خوشیك، خوشکۆك

ربووده: ئالوودە، هۆگر

رادەست: خۆ بە دەستەوەدان

ڕەند: مێرخاس، مەرد، پیاوانە

ڕەقیب: نەیار، خەنیم

ریسك: مغامەرە

ریوەڵە: بچکۆلەی لاواز، بێ نموود

ڕۆنیشت: دانیشت

رووپامایی: مەرایی، دەڵەچەیی، بن ریشەیی

ڕامووسان: ماچ

ڕەهەنە: ڕەهەندە، عەودالّ ، ئاوارە، چۆڵگەڕ

ڕەبەن: سەڵت، زوگورت، راهب

ڕەبنیتە: راهبە، ژنە فەڵەی تەرکە دنیا، ڕەبەنی ژن

ڕاوگە: جێگەی ڕاو وشکار

ڕیشخەن: گاڵتە پێکردن

ڕەعیەت: ڕایەت، مسکێن

ڕەزا سووك: ئێسك سووك، ڕەزا شیرین، دەلال.

ڕاجفرین: لەرزین، ڕاچڵەکین

ڕەدا: رازی بوون، قاییل بوون

ڕەخ: رۆخ، قەراخ، لا، کەنار

ڕازگر: مەحرەمی راز، نهێنی پارێز

ڕۆزا: جۆرە گوڵێکە، گوڵی پیرۆز

ڕوودار: بێ شەرم، رووقایم، بێ چاو وروو

ڕاڤە: واتا شیکردنەوە، تەفسیر

ڕایە: حەدد، شیاوی

ڕەتبلاّو: هزرو بیر بلاّو، پەرتحەواس

ڕەقالّ: ڕەقەڵە، دالّگۆشت، لەڕو لاواز، لەجەر

<u>ز:</u>

زڕکیژ: کچی مێرد بۆ باوەژن، یان کچی ژن بۆ باوەپیاڕە

زێدە: زیادە

زەلام: گەورە، ناقۆلاّو تەژە

زار: دەم، دەو

زوڕییەت: وەچەو نەوەو نەتیرە

زێد: زاگە

زاگە: زێد، شوێنی لە دایکبوون، مەفتەن

زوخالّ: ڕەژوو، خەڵووز

زگرەش: ڕکوونی، بوغزن، کینە لە دڵ

زەوجین: زەماوەند

زڤرینەوە: گەڕانەوە

زەیسان: زەیستان، ژنی تازە زاو

زەیەوان: زێوان، نیگابانی گۆڕ و گۆڕستان

زرانی: ئەژنۆ

زارۆك : بچیکان ، منداڵان

زەردەکەن: بزە، زەردەخەنە

زەروو: زالو

زیانۆك: بە زیان، زەرەردەر، زیاندەر

زەحف: زۆر، فرە، مشە

زۆڵ: بیژ، حەرامزادە، زۆرزان

زەرگاڵ: پێڵاوی لە موو چندراو، بەلەك پێچ، گۆرەوی تا ئەژنۆ

زێبا: جوان، خشیك، ڕند، خشکۆك

زراڤ: باریك، شووش.

ژ:

ژێوان: پەشیمان

ژارخەن: پێکەنینی ژەهراوی ، پێکەنینی تەوسامێز

ژارۆ: داماو، فەقیر، بەسەزمان

ژنەوتن: بیستن، ژنەفتن

س:

سەرزەنشت: سەرکۆنە، لۆمە

سەڵت: ڕەبەن، بێ ژن و منداڵ، عازەب

سەندەڵ: قاپقاپ، تەقتەقیلە

سپڵە: پێنەزان، بێ ئەمەك، بێ وەفا، نمەك حەرام

سۆز: پەیمان، بەڵێن

ستران: گۆرانی، قام، لاوك، لاوژە

ستێران: ئەستێرە، ئەستێران

سپێدە: بەرەبەیان

سەوزەزار: مێرگ، مێرگوزار، چەمەنزار

سەمت: لا، ئالی، ڕەخ

سەربوردە: بەسەرهات، سەرگوزەشتە، سەربهورد

سەرگوروشتە: سەربوردە،

سخێف: جنێو

سەختگیر:توند و بەزەبت و رەبت

سیوات: خوێنەواری

سائەقڵ: شێتۆکە

سەربۆز: سەر ماش و برنج

سیاناو: قوڕاو

سێوی: هەتیوو، مندالّی بیّ داك و باب

سیکتر: دەرکردن، تڕۆکردن

سونگی: قەمە

سەهەندە: بزۆز، نەسرەوت، زرینگ، ئاژاوەچی

سێبەندی: بیّ شەرم و حەیا،

سابرێن: نێری، تەگە

سەرۆ: ئیلهام، سرووش

سازڤان: مۆزیکوان

سەرناڤ: ناونیشان

ستان: شار، پارێزگا

ستاندار: پارێزگار،متەسەڕیف

ساردخانە: مەیتخانە

سۆل:پێلاّوی سووکەڵەی بیّ پانییە ،نەعل

سەردولکە: گۆرانی هەڵگوتن بە مردوودا

ساڤالۆك: مندالّی تازەزاوی جوانکیلە

سەلبەند: رێگەی بە بەرد فەرشکراو

سیسەم: تەختە خەو، تەختە بەن

سویّ: ئازار، ژان

سیخار: زوقم

ساقەتە: لاسکی گیا

سەرگەڤار:سەرۆکی خێزان، گەورەی خێزان

سۆر: سوور، رەنگی سوور

سەوقاتی: دیاری

سالول: ژووری ئینفیرادی زیندان

سایمەل: جۆریّ نەخۆشی ئاژەڵ و مالاّتە

سوتلی: قەپاتمە، ژنی بیّ مارەیی بۆ ڕابواردن

سەربهوورد: سەربردە، بەسەرهات

سیپاڵ: جلك، بەرگ و کول و پەڵ، کۆنە پەڕۆ
سۆزانی: جندە، قەحپە
سیقال نەگر: مشت و ماڵ نەگر
سوخەت: سیفەت
سلۆك: سرك، رەوەك، سڵ، بەپارێز
سفتە: چەك، کومپیالە، پسوولەی حەواڵە
ساپیتە: ساپیتك، میچ
سۆزە: گۆرانی خەمبار، سۆز، گۆرانی بە دەنگی نزم
سرووش: سەرۆ، ئیلهام، وەحی
سەرەوگرد: سەروەسێت
سندم : پێوەندی ئاسن.

ش:

شڕندە: ژنی دەمدرێژی شەڕانی بێحەیا
شڕپۆش: شڕۆڵە، بێ بەرگ و بار
شەیپور: بۆقی، کەڕەنا
شام: شیو، شیڤ، خواردنی ئێواران
شکەفت: ئەشکەوت
شکەستەنی: ناسك، شتێ زوو بشکێ
شتاقیان، هیچیان، کەسیان
شنگ: هێز، تاقەت، توانا
شەقاو: هەنگاو
شلینگ: پارەیەکە
شاپ: شەق
شەکەت: ماندوو، هیلاك
شوورە: دیوار
شەڕبار: پڕشەڕ، شەڕانی
شەنگوڵ: بە دەماخ، کەیف خۆش
شەبەیخوون: پەلامارو هێرشی شەوانە
شەلاق: شەلاخ، قامچی
شەم: مۆم، شەمالك
شەمدان: مۆمدان، شەمان، جێگەی مۆم
شۆڤار:زمان شڕ، نێوان تێکدەر، جاسووس
شوو: مێرد ، هاوسەری ژن

شەکەت: ماندوو. هیلاك

شاشك: مێزەر، پێچی مێزەر، شاشیك

شیرەت: راوێژ، ئامۆژگاری

شیرەتکار: راوێژکار

شادەتنامە: کارنامەی خوێندن

شۆخی : سوعبەت ، گاڵتە

شیڤ: شێو، شام، نانی شێوان، نانی ئێوارە

شێلەو بێلە: فێڵ و تەڵەکە

شەواك: گەمژە، گێلۆکە، دەبەنگ، سائەقڵ

شێلو: لێڵ

شلك: ناسك و تورت، سست و خاو

شەجەرە: سەجەرە، لیستی ناوی باب و باپیران

شەلاق: شەلاخ، قامچی ، جەڵدە

شەوبێری: شەونشینی، شەوکۆڕو مەجلیسی دۆست و برادەران، شەڤڕونك

شەقڵ: مۆرك

شەڤرونك: شەونشینی، شەوکۆڕ، مەجلیس و ئاهەنگی شەوانە

شەڕاشو: شەڕانی، جنگن، جینگن

شەپلە: نەخۆشی ئیفلیجی

شکستۆك: نزیکە شکان، شکستەنی، شتی ناسکی نزیکە شکان.

شەهلەوەند: سوارچاك، لاوی شۆخ و شەنگ.

شاختیز:باروتدانی راوچی، شاخ

شوورەنگێو:شیر وەشێنی کارامە

<u>ع:</u>

عاسا: دار عاسا، داردەست

عەیار: زیتەڵ، زۆرزان

عەبەنووس: دارێکی رەش و رەق و بەنرخە

عەیان: دیار، ئاشکرا، لەبەرچاو

عەگید: ئازا، پاڵەوان، جامێر

عال: نایاب

<u>غ:</u>

غاڕ: ئەشکەوت

غوڕابی خەو: شیرنە خەو، خەوی قورس

غەوارە: غەریبە، بێگانە، نامۆ، ئاوەکی

ف:

فەرمایشت: فەرمووده، قسه

فەرخە: بێچوه مەل و جانەوەران

فشقیات: حەنەك، گاڵتەوگەپ، ئاخافتنی بێ تام

فراڤین: نیوەرۆژە، خواردنی نێوەڕۆ

فەرسەخ: فەرسەق

فڕناخ: لووت بەرز، بە دەعیە، روحزل، بە فیز و ئیفادە

فاما: فامیدە، تێگەییشتوو، زیرەك

ڤالا: بەتاڵ، خاڵی، پووك، ئاواڵە، کراوە

فەڕەنگی: ئەوروپایی

فەسات: گاینی ژنی بێگانە بە زۆر

ڤیان: خۆشەویستی، ئەڤین، ئەوین، دڵداری

فەرتووس: زورهان، پیری پەككەوتە

فەزیحەت: نەنگ، ریسوایی، مایەی ریسوایی

فیزماڵك: خۆ دزینەوە

فیوداڵ موڵكدار، دەرەبەگ

فەڵە: دیان، مەسیحی

ق:

قالیچە: مافووری بچووك

قرمز: سوور

قەڕاڵ: پاشا

قەڕاڵنشین: پاشانشین، ئیمپراتۆریەت

قورباقە: بۆق

قاوەڵتی: تاشتی، بەرقلیان، نانی بەیانی، تێشت، قاوەتوون

قووچانی: هەڵهات

قشتیلە: بچووكی جوانكیلە

قالۆر: قاوغ

قاپ: قاچ

قاوغ: قەپێلك، قاپۆرە

قوشقی: تووڕە، وەرەز، سڵ ، رەوەك

قەرقەشە: تەشقەڵە، شەرو ناخۆشی

قۆپی: زەڵكاوی قامیشەڵان

قەڵەمرەو: سنوور و كەوشەنی ژێر دەسەڵاتی كەسێك یان دەوڵەتێك

قوو: باڵندەیەکە لە قاز سپی ترو زلترە

قەلآیی:کانزایەکی سپی نەرمە مسی پیٚ سپی دەکەنەوە

قژاوڵە: تاق تاقکەرە

قاوش: هۆڵ، شویٚنی نووستنی بە کۆمەڵ

قەساس: سزا، تۆڵە

قەرەبەخت: بەخت رەش، بەدبەخت، نەگبەت

قامك: پەنجە، ئەنگوست، پل، کلك

قامبیٚژ: گۆرانی بیٚژ

قەساو: قەساب

قەلەزراو: ترسنۆك

قەتاندن: بەسەربردن

قاقڕ:زەوی رووتەن کە گیای لیٚ نەڕویٚ

قومات:بابۆڵەی ساوا تیٚوە پیٚچان

قاشوانیٚ: گۆبازی، قاشوان

قەپاتمە: سۆیتەلی، ژنی بیٚ مارەیی بۆ رابواردن

قەموور: کووڕ، پشت کۆم، قەمبوور

قەستە سەر: دوژمنی زۆر سەرسەخت، خەتەر

قەبە : گەورە

قۆشەن: لەشکر

قریٚر: بڕیار، قەرار

قەوماو: بویەر، رووداو

قاوەتوون: تاشت، تیٚشت، قاوەڵتی، نانی بەیانی

قیڕات: گەرماپیٚو

قڕیٚژە بەرد: خەنە تیلکە،وردە شینایی پیٚکەوە نووساوی سەر بەردان

قاپووت: پاڵتۆ، ساقۆ، بالآپۆش

قەواڵە: سەنەد، بەڵگەنامە

قەوغا: زۆر قەرەباڵغ و ئاوەدان

قریٚتە: قریٚدە، قلآدەی ملی سەگ، ئەڵقەی ملی تاژی

قۆشمە: حەنەکچی، گاڵتەچی

قوڕنە: گۆشە، سووچ، قوژبن، سیلە

قەیچی: مقەست

قاودان: دەرکرن، جواوکردن.

قەبرغە: برك، قەبرخە، خالیگە

قووچاندن: راکردن، هەڵاتن. ڕەڤین.

قاقەز قوشی : کۆلارە.

قازان: مەنجەڵی گەورە.

قار: ڕق، غەزەب، تۆران

قەرەوڵ: پاسەوان، ئێشکگر، یاساوڵ

قەتران: دەرمانێکی ڕەشە لە کوڵاندنی داری سنۆبەر دەگیرێت

<u>ك:</u>

کوت ومت: ەقاودەق

کوانگە: کوانوو، ئاگردان

کارمامز: بەچکە ئاسك

کودەڵە: بێچووە بەراز

کوختە: کۆخ، خانووی چکۆلەو خراپ

کوڵکە: موو، توك

کولۆ: کوللە

کەچڕەوی: لە ڕێ لادان، تەحریفیەت

کەوەیی: شینکی، شینباو، خۆڵەمێشی

کێوە: بۆ کوێ

کەپەك: سۆس

کۆمەك: یارمەتی، هاریکاری

کلۆر: ناوبەتاڵ

کوریژگە: کوڕی بچووك

کەپوو: لووت، دفن

کەونارا: زۆرکۆن، شوێنەوار

کەسك: سەوز

کۆمیدی: پێکەنیناوی

کامکردن: نەوس تکان

کەزی: پرچ، زلف

کڵاوخود: کڵاوی ئاسنینی شەڕڤان

کەرب: رق و کینە

کان: مەعدەن

کێوستان: کۆسار، کۆجاڕ

کۆلۆنی: موهاجیرنشین، نشیمەن، موستەعمەرە

کەمدوو: کەم قسە

کۆسار: کۆجاڕ، کێوستان

کەوی:ماڵی، دەستەمۆ

کەڤڕ: بەرد

کەڤرۆک: بەردەلآن

کەندەکار: کەسێك کە لە دار نەخش دەکەنێ

کێشکچی: پاسەوان، نیگابان

کۆ : سڵ، سڵکردنەوە

کەپوو : لووت، دفن

کارگە : وەرشە

کەرپووچ : خشتی سوورەوەکراو

کوند: بوەکوێرە، کوندە پەپوو، بایەقوش

کەودەن: گەوج

کاژستان: بێشەی دارکاژان

کرێت: ناشیرین، کاری خراپ

کەتواری: ریالیستی، واقیعی

کەوشەن : مەرز، سنوور ، ئاقار، تخووب

کنوکۆ : چوونە بنج و بناوان ، تۆژینەوە

کسۆك: سەگ

کەستەك:سندە گڵ، کلۆ قوڕی وشکەوە بوو

کۆشیار: چالاك، پڕکۆشش

کینەکێش: ڕك هەڵگر، ڕکونی

کەت: تەختەخەو

کەرەمکە: بفەرموو

کەوە رۆژ: رۆژی بێ هەتاو، سپییە ڕۆژ

کۆما: کۆمەڵێك

کەترەخانە: خانەی پیران

کەشم و نەشم: جوانی و نازو عیشوە

کۆرفام: گێل، گەمژە، دەبەنگ، گەلحۆ، گەلۆر

کەپەنك: فەرەنجی، قاپووتی لباد

کلکە سووتە: ڕووپامایی، کلکە لەقێ، ڕیایی و زمانلووسی

کۆجاڕ: کێوسات، کۆسار

کارەکەر: قەرەواش، خزمەتچی مێوینە، جێری

کەڵگیت: کەرکیت، هەپك ، شانەی پۆ کوتانی تەون.

کەنیزەك: کارەکەر، کەنیز، قەرەواش.

کەوێڵ: کۆخ، کۆختە،خانووی چکۆلەی یەکچاوە. ئەشکەوت.

کوچەماڵ: کەناس

کەڵەموست: قامکی گەورە،کەڵە ئەنگوست، ئەنگوستە گەورە.

کەڵەباب: کەڵەشێر، دیکل

کەمەند:پەت، کندڕ، حەبل

کتك: پشیلە

گ:

گۆساخ: چاوقایم، رووقایم

گەدا: پارسەك، سواڵکەر، دەرۆزەکەر

گورزە: باقەی گەورە

گەرەکمە: دەمەوێ ، دەخوازم

گەمە: یاری، وازی، کایە

گەنج: زێرو زیو، ماڵی دنیا

گەردنبەند: ملوانکە

گازکردن: بانگکردن

گۆرین: یارۆ، ناڤبری

گوند: دێ، ئاوایی

گومناو: ناوبزر، نەناسراو

گۆزینگ : قولەپێ

گەڵۆز: ناولینگ

گول: گەڕ و گول

گاگۆز: پۆڵکە

گارد: پاسەوانی تایبەت

گۆنگ : ئاڵۆز

گەنگەشە: موناقەشە

گووراو : مەخلووق

گووفەك: زبڵدان، سەرانگوێلك

گازی: بانگکردن

گرۆز: وڕکن

گڵکۆ: گۆڕ، ئارامگە

گمێز: پێشاو

گێچەڵ: گەڕ، تەشقەڵە

گەمشەك: گەمژە، گەوشەگ، گەمشۆ، شەواك، گێل، دێوانە

گاڵدان: هاندان بۆ كاری خراپ

گۆڵمەز: زەنا زەنا، هەراو زەنا، دەنگەدەنگ

گەوشەك: بڕوانە گەمشەك

گەمشۆ: گێل، دێوانە، كەمفام، كاڵفام

گەوڕ: پشتیر، ئاغەڵ، تەویلە

گۆڵ : سەگی نێر.

ل:

لە كەیفان: لە خۆشیان

لە بیلادەوە: لە ئیجادەوە، لە بنەرەتەوە

لیرەوار: دارستان، جەنگەڵ، بێشەلاَن

لاپرەسەن: فزوڵ، فزوڵی

لۆسە: باری

لەزگ بوو: خەریك بوو، وەخت بوو، نزیك بوو

ڵێ: بەلاَم

لێبڕا: بڕیاری دا

لۆسە: باریە

لاق: قاچ، لنگ

لەزكرن: خێراكردن، پەلەكردن

لایدە: بێگانە

لە هەنبەر: بەرانبەر

ڵێ : بەلاَم

لەیستۆك : بووكەشووشە، بووكەڵە

لەگەز : مەتەڵ ، مەتەڵۆك

لەش بەبار: نەخۆش

لەگین:ڕەنگە، لەوەیە

لەوتاوە : پیس بووە

لەز : خێرا ،پەلە

لەبڕ : یەكسەری، بەقۆنتەرات

لاشەڕ : بێوەی، سەلامەت ، دوورە شەڕ

لاكەوە : لاچۆ ، برۆ كەنار

لە نك: لە كن، لە جەم، لە دەف، لەلا

لەگام: چەورە، زگ لەوەڕێن

لێژگە: لێژایی، نشێو

لێبۆك: لەودە، حەنەكچی، فێڵباز، موهەڕیج

لچ: لێوی خوارەوە

لوشكە: لوشك، جووتە

لاتریسكە: لادان لە ڕێگە

لات: نەدارو فەقیر، بێنەوا، پەریشانحاڵ

لەلە: نۆكەری زارۆك بەخێوكەر

لاڤە: پاڕانەوە

لە عەلەیی: لە دژ

لە یەكبینە: بەردەوام، پەیتاپەیتا، لە پەستاو بێ بڕانەوە

لەزێكە: پەلە بكە، خێراكە، بلەزە

لوقمان: دكتۆر، حەكیم

لەغەم: نەفەق، ڕێگەی ژێر عاردی

<u>م:</u>

موغازە: فرۆشگە، دوكان

مێریڤان: دلۆڤان، میهرەبان

مشوور: تەگبیر، بەخەم كردن

مژوول: سەرقاڵ، سەرگەرم

مڵ وموش: مڵومۆ، گەران و بۆنكردنی زەمین بۆ پەیداكردنی خواردن

مۆڵ: زۆر، فرە، زەحف

مژمژە: مەساسە

میرغەزەب: جەلاد

مەزرا: كێڵگە

مقاش: ماشە

مەگیرانی: بێزوو

مەرزو بۆ: وڵات، نیشتمان

مقەوا: كارتۆن

مەنهۆڵ: زێراب

مەزڵ: قۆناغ، جێی مەبەست

میرەبان : دلۆڤان ، میهرەبان

ماڵبات: خانەوادە ، بنەماڵە

مدارا :سەبرو حەوسەڵە ، دڵڕاگرتنی دۆست و ئەحباب

مووبەق : ئاشخانە

موغەیری: موغاری، بوغاری، کوانووی نێو دیوار

منجڕ :نەژنەو ،سوور لەسەر شتێك

مسکێن : رەعییەت، بەرحوکمی ئاغا

مەعلان : پسپۆڕ ، لێزان

مخابن: بە داخەوە

مراك : کەوچك ، کەچك

مینا، میناك: وەك، وەکو

مەخفەر: پۆلیسخانە، قەرەوڵخانە

مادونی: مۆڵەت، ئیجازە

مەرگی مفاجا: سەکتەی دڵ

مەحزەر: نووسینگەی مارەو تەلأقان

مەژی : مێشك

مامۆژن: ئامۆژن، ژن مام

مافور: قالی

مەتەرێز: مەتەرێس، سەنگەر

مامێر: ڕەبەنیتەی بەتەمەن

ماسێر: رەبەنیتەی گەنج

متوو: هۆگر

مرداو: قۆپی

مالیجە: چارەسەر، عیلاج، معالەجە

مەدام: خا، خاتوون، خانم، خات، یا

مجێز: میزاج، مەجاز

مەحتەل: ماتەڵ، دێرکەوتن

ماخۆلیا: ئەسپەك، نەخۆشیەکی مێشکە، گێژوحۆل

مەکتەبلی: قوتابی

مەخسەرە: گەپجاڕ

مۆڕە: خێسە، روانین بە چاوی زەق و توڕەیی

مەچیر: داوەبەن، دەزوو، تاڵ

مێردەك: بۆرە پیاو

مێژەڵۆك: لقی بڕاوەی ڕەز

مەعاف: بەخشراو، ڕەوا

موزیڕ: زیانۆك، زەرەردەر

میانساڵ: ناڤساڵ

مۆزە مۆز: دەورو خولدان بە مەبەست و تەمایەك

مۆرانە: جانەوەری دارخۆر

مەردمازار: ئەزیەتدانی خەڵکی

مشە: زۆر، فرە

مامێز:مامزە.

مامز: ئاسك، کەژاڵ

مەهوەش: وەك مانگ، مانگ ئاسا.

ن:

نەزاکەت: ئەدەب، سەلاری

نیگابان: پاسەوان

نەیجەزار: قامیشەڵان

نسیبەت: بەڵا، موسیبەت

نەترە: ورە

ناچیز: هیچ، زۆر کەم

نەژاد: رەگەز، رەچەڵەك، ئەسڵ

ناحەز: ناشیرین

نێچیرڤان : ڕاوچی

نشیمەن: بارەگا ، شوێنی دانیشتن

نەزاکەت : لوتف و ئەدەب

نك : کن ،لا، جەم ، دەف

ناڤبری : ناوبراو

نەژنەو :نەبیست، منجڕ

نمەد : لباد، نیوداشت: نە کۆن و نەتازە

نها : ئێستا، هەنووکە، نهوو

ناڤساڵ : میانساڵ

نووکە : هەنووکە ، نهو، نها، ئیستا

نەخاسما: بە تایبەتی

نەسرانی: فەڵە، مەسیحی، دیان

ناباب: ناباو، دژەباو، ناپەسند لە ڕووی کۆمەڵایەتییەوە

نۆبەرە: یەکەم منداڵ، یەکەم بەر

نەپەرژان: دەست نەگەییشتن، فریا نەکەوتن، پێڕانەگەییشتن

نێرەوەز: نێرینە، نێر ڕەگەز

نەپرینگانەوە: سڵ نەکردنەوە، کۆنەکردنەوە، سڵ نەکردن

نیونەخت: یەك دەم، یەك سات

نێش: چزوو

نەساغ: نخۆش

نمەك ناسی: ئەمەگداری، وەفاداری

<u>و:</u>

وەمێنێ:بمێنێتەوە

وەکرد: کردەوە

وەشێرت: شاردەوە

وێنا: تەسەور

وار: هەوار، شوێن، مەڵبەن

واز : کراوە، پێچەوانەی داخراو

وێدەدەم: دەدەمێ

وەقف کردن : تەرخان کردن

وەردەوەدان : لە جارێ پتر کێڵاَن

وەردیان : زیندانەوان

وەشانخانە: بڵاوەخانە، دارالنشر

وەشانکار: بڵاوکەرەوە، ناشر

وڕاوە: وڕێنە

ودم:مومبارەکی، پیرزی

وشکەبار:میوەی وشکەوەکراو

وەکوژاندن : تەمراندن، کوژاندنەوە

وێمدە : بمدەیە

واز: ئیشتیاو ئارەزووی خواردن

وەزەن: ئازار

وشترالوك:حوشتر خۆرە، عاگول

وازوازی: دەمدەمی مجێز

وێڵ: ماریفەت

وانێك: یارۆ، هین

وڵە: نەمەییوی تەواو

وشت: وشەی دنەدانی سەگ

<u>ه:</u>

هانکه هانك: هەناسە برکێ

هەژگ: لکەداری وشکەوە بوو، چڕوچیلکەی ئاوردوو

هەڕوگیڤ: هەرەشەو گورەشە

هەڵدێر: جێگەی زۆر بەرزو قیت لە شاخ و کێودا

هەزاربە هەزار: شاخی زۆر بەرزو عاسی

هەڵزنان: هەڵگەڕان بۆ سەرەوە

هایم: سەرگەردان، وێڵ

هەنبەر: بەرانبەر

هەترەش: زەندەق، زراو

هەنووکە: ئیستا، نها، نهوو

هۆشن: بەهۆش

هەتەر: مەودای حوکمی چاو

هۆڤی: کێوی، وەحشی

هۆدە: ژوور، ئۆتاغ، دیوو

هزرو هزرین : بیرو بیرکردنەوە

هەیڤ : مانگ

هەیڤەشەو: مانگە شەو

هەدا : سەبر ، حەوسەڵە

هەراوزەنا : هەراو هەنگامە

هەڕەمە : تێکەڵ و پێکەڵ، گەنم ودانەوێڵەی تێکەڵکراو، هەڕەت، جەنگە، تاف

هاپۆ : مام

هەڵەشە :لەسەر، بێ ئەقڵ

هەرەت : تاف

هەتوان : مەرهەم ، مەڵحەم

هەڤڕك : ملەکەر، ململانێ، ڕکبەڕکێ

هەڕوو : هەڕە ، بڕۆ

هەنگێ : هەینێ ، ئەوسا

هەشتاو : پەلە ، لەز، خێرا

هاوکوف:دوو کەسی لە یەك ئاستی کۆمەڵایەتی

هاودەستی:هاوبەش لە کەین و بەینان

هەیڤۆك: هەیڤك، مانگیلە، مانگی یەك شەوە

هێورین: حەوانەوە

هاماج: ئۆتمۆسفیر

هەڵاویردن: جیاکرنەوە

هاتە وەشاندن ، بلاوکرایەوە

هزرڤان: بیرمەند، زانا

هەنیە: تەویڵ، ناوچەوان

هەلاکەت: گیانەڵلا، ئاویلکە، ئاوزینگ، حاڵی مردن

هەڵژیان: ڕاکشان

هاژۆتن: لێخوڕین

هێم: بناخە، بناغە

هاوسونح: هاوساڵ، هاوتەمەن، هاوزا

هاو وازی: هاوگەمە، هاوکایە، هاوبازی

هەوسار: ڕێشمە، دەستە جڵەو

هاوقەتار: هاوکارو پیشە، هاورێ، دۆست

هەمێز: ئامێز، باوەش

هزرین: بیرکردنەوە

هەڵەت: زەردو ماهی زۆر سەخت.

هەراشتر: گەورەتر، پێگەییوتر

هەڕە: مشار.

هۆشی: گوڵەوەچنی.

ی:

یاڵ: تووکی سەر ملی شێرو یەکسم

یەکهاوی: یەکجۆر، یەکدەست، بێگۆڕان

یارۆ : فلان

یاتاخ : پێخەف ، نوێن

یەختە: خەسێنراو، گون دەرهێنراو

یونیفۆرم: جلکی فەرمی یەکچەشن

یاوەگۆیی: وڕاوە، وڕێنە

یا: خا، خات، خاتوون، خانم، وشەی ڕێزە بۆ ژنی گەورە.

یەغدان: یەخدان، سەنوقیدارینی گەورە.

حەمە کەریم عارف

* کەرکووکییە و لە ساڵی ١٩٥١دا لەدایك بووە.

- لە ساڵی ١٩٧٥ کۆلێژی ئەدەبیاتی بەغدای تەواو کردووە.

- یەکەم بەرهەمی شیعرێکە بەناوی (هەڵبەستێکی هەتیو کەوتوو) کە لە ژمارە (١٧٠) رۆژنامەی هاوکاری لە ١٩٧٣/٦/٨ بڵاوبووەتەوە.

- لە ساڵی ١٩٧٥ەوە بە بەردەوامی نووسین و بەرهەمی ئەدەبی بڵاو دەکاتەوە.

- سەرنووسەر یان بەڕێوەبەری نووسین یان سکرتێری نووسین یان ئەندامی دەستەی نووسەرانی ئەم گۆڤار و بڵاوکراوانە بووە: گۆڤاری گزنگی نووسەرانی کەرکووك، نووسەری کوردستان، کەلتوور،نووسەری کورد، گوڵانی عەرەبی، ئاڵای ئازادی تا ژمارە ٢٢٢، گۆڤاری نەوشەفەق.

* جگە لە ناوی خۆی، بە تایبەتی لە گۆڤاری گزنگی نووسەرانی کەرکووك،نووسەری کوردستان، کەلتوور، رۆژنامەی ئاڵای ئازادی تا ژ: ٢٢٢ بەناوی گۆڤەند، زنار، سیپان، پاکزاد، محەمەدی حاجی، سیروان عەلی، دیدار هەمەوەندی، هێژا، ح. ع ،هامون زێباری، با زەوان عەبدولکەریم بەرهەمی بڵاو کرد و وەتەوە.

*لە ساڵی ١٩٧٤ – ١٩٧٥دا پێشمەرگەی شۆڕشی کوردستان بووە، لە هەشتاکاندا بۆ ماوەی نۆ ساڵ، بێ وابەستەگی حیزبی پێشمەرگە بووە و وەکو بەشدارییەکی مەیدانی و ویژدانی لە خەباتی رەوای نەتەوەی کوردا شانازی پێوە دەکات و منەت بەسەر کەسدا ناکات، چونکە باوەڕی وایە کە رۆڵەی میللەتی مەزلوم مەحکومە بە پێشمەرگایەتی.

- لە هەشتاکانەوە تا ٢٠١٠/٨/٢٠راستەوخۆ سەرپەرشتی و سەرۆکایەتی لقی کەرکووکی یەکێتیی نووسەرانی کوردی کردووە.

- زۆر بەرهەم و کتێبی چاپ و بڵاو کردووەتەوە، لێ زۆربەی هەرە زۆریان، بە تایبەتی ئەوانەی لە چیادا چاپ بوون بە نوسخەی هێندە کەم بڵاوبوونەتەوە،لە نرخی نەبوو دان و هەر ئەوەندەیە کە لە فەوتان رزگار بوون. هەندێك لە وانە:

١- تیرۆژ، کۆ چیرۆك، چاپی یەکەم ١٩٧٩
٢- کۆچی سوور، رۆمان، چاپی یەکەم،١٩٨٨،چاپی سێیەم ٢٠٠٧
٣- بەیداخ، چیرۆك، چاپی یەکەم ١٩٨٨
٤- داوەتی کۆچەرییان، کۆ چیرۆك ،چاپی دووەم ٢٠٠٥
٥- لە خۆ بێگانە بوون، کۆمەڵە چیرۆك،چاپی یەکەم (١٩٩٩) دەزگای گوڵان
٦- کوچ سرخ، کۆ چیرۆك، بە فارسی، وەرگێڕان چاپی یەکەم ١٩٨٧ شاخ
٧- نینا، رۆمان، سابت رەحمان، چاپی یەکەم،شاخ،١٩٨٥ چاپی سێیەم ٢٠٠٥

٨- ناموٚ، روٚمان، ئەلبیر کاموٚ، چاپی یەکەم، شاخ١٩٨٧چاپی چوارەم ٢٠٠٩ وەشانخانەی سایە،سلێمانی
٩- ڕێبەر، روٚمان، مەهدی حسین، چاپی یەکەم (شاخ) ١٩٨٣، چاپی دووەم، ٢٠٠٧
١٠-شکست، روٚمان، ئەلکساندەر فەدایەف، چاپی شاخ (راه کارگر)، چاپی دووەم، ٢٠٠٩ خانەی وەرگێڕان.
١١- هاوماڵەکان، روٚمان، ئەحمەد مەحمود، چاپی دووەم ٢٠٠٠ دەزگای گولان
١٢ – بێناسنامەکان، روٚمان، عەزیز نەسین، چاپی سێیەم ٢٠٠٦
١٣- قوربانی، روٚمان، هیرب میدوٚ، چاپی یەکەم ٢٠٠٤ دەزگای شەفەق
١٤- دووره ولات، روٚمان ع. ڤاسموف، چاپی یەکەم٢٠٠٠ دەزگای گولان
١٥- ئازادی یا مەرگ، روٚمان، کازانتزاکیس، چاپی یەکەم ٢٠٠٣ کتێبخانەی سوٚران، چاپی دووەم: ٢٠٠٨
١٦- چیروٚکەکانی سەمەدی بیهرەنگی، چاپی دووەم، ٢٠٠٤ کتێبخانەی سوٚران هەولێر
١٧- ئامانجی ئەدەبیات. م. گوٚرکی، چاپی شاخ ١٩٨٥
١٨- ئەو روٚژەی کە ونبووم (کوٚمەڵە چیروٚکی بیانی) چاپی یەکەم،٢٠٠٦
١٩- جیٚ پیٚ (کوٚمەڵە چیروٚکی فارسی) چاپی یەکەم ٢٠٠٦،نووسەرانی کەرکوك
٢٠- زندە خەون، کوٚمەڵە چیروٚك، چیخوٚف،چ١،دەزگای موکریانی
٢١- چیروٚکستان ،کوٚمەڵێك دەقورەخنەی جیهانی چ١ ،٢٠٠٥،نووسەرانی کەرکوك
٢٢-دیدارو دەق و رەخنە،چ٢٠٠٥،١
٢٣-دیداری چیروٚکڤانی، چ٢٠٠٥،١
٢٤-ئەو بەرخەی کە بوو بە گورگ ،چ٢٠٠٨،١نووسەرانی کەرکوك
٢٥- میوان، چیروٚك،ئەلبێر کاموٚ

٢٦- مەسەلەی کورد لە عێراقدا،عەزیز شەریف،چاپی دووەم ٢٠٠٥
٢٧- مێژووی رەگ و رەچەڵەکی کورد، ئیحسان نوری پاشا،چ١٩٩٨١،١
٢٨- کورد گەلی لە خشتەبراوی غەدر لێکراو، د. کوینتەر دیشنەر، چاپی سێیەم ٢٠٠٤
٢٩- لە مەهابادی خوێناوییەوە بوٚ کەنارێن ئاراس، نەجەف قولی پسییان، چاپی یەکەم ٢٠٠٦
٣٠- کورد لە سەدەی نوٚزدەوبیستەمدا،کریس کوٚچرا،چاپی شەشەم ٢٠١١
٣١ –کورد لە ئینسکلوٚپیدیای ئیسلامدا،چاپی یەکەم ١٩٩٨
٣٢- چینی کوٚن، چ١( )دەزگای موکریانی

٣٣- دلێریی خوٚراگرتن، ئەشرەفی دەهقانی
٣٤- خەباتی چەکداری هەم تاکتیکە هەم ستراتیژ، مەسعودی ئەحمەد زادە

٣٥- ڤنسنت ڤان گوگ، شانوٚنامە، باول ئایز لەر

٣٦- به دوعا شاعیرەکان، شانۆنامە، جەلیل قەیسی (گزنگ ژ:١٢)
٣٧- جولەکەکەی ماڵتا، شانۆنامە،کریستۆفەر مالرۆ.
٣٨- دادپەروەران، شانۆنامە، ئەلبیر کامۆ
٣٩- بەد حاڵی بوون، شانۆنامە، ئەلبیر کامۆ.
٤٠- چاو بە چاو، شانۆنامە، گەوهەر مراد (غولام حسەینی ساعیدی)
٤١- ریچاردی سێیەم، شانۆنامە، شەکسپیر.چاپی یەکەم ٢٠٠٩، بڵاوەخانەی سایە، سلێمانی
٤٢- گەمەی پاشا و وەزیر، شانۆنامە، عەبدوڵلائەلبوسێری..

٤٣- منداڵە دارینە، چیرۆکی درێژ بۆ منداڵان.
٤٤- فاشیزم چییە؟ کۆمەڵە چیرۆك بۆ منداڵان، یەلماز گونای
٤٥- شوانە بچکۆلەکە، چیرۆکێکی درێژی چینی یە بۆ منداڵان
٤٦- زارۆکستان (چوار شانۆنامە بۆ مناڵان)
٤٧- چەند چیرۆکێك لە ئەفسانەی یونانی کۆنەوە (٢٣ئەفسانە)

٤٨- لە گەنجینەی حیکایەتی تورکمانییەوە. (ئەفسانەی ئەسپی ئاشق)چاپی یەکەم٢٠٠٨
٤٩- ئەفسانەێن گریکی و رۆمانی، چاپی یەکەم (٢٠٠٤) کتێبخانەی سۆران، هەولێر
٥٠- ئیلیادە، هۆمیرۆس، چ١،دەزگای سەردەم ٢٠٠٩

٥١- گۆڤەند و زنار (فەرهەنگی فارسی - کوردی) حەمە کەریم عارف، چ١(٢٠٠٦-٢٠٠٨)دەزگای موکریانی
٥٢-چۆنیەتی فێربوونی زمانی فارسی، چ١، ٢٠٠١

٥٣- چرنیشفسکی، فەیلەسوف و زانای گەورەی میللەتی روس
٥٤- چایکۆ فسکی، ژیان و بەرهەمی.
٥٥- ئیدگار ئالین پۆ، ژیان و بەرهەمی.
٥٦- جاك لەندەن، ژیان و بەرهەمی
٥٧- گوگول، نووسەری ریالیست
٥٨- یەڵماز گونای، ژیان و بەرهەمی
٥٩- سادقی هیدایەت، ژیان و بەرهەمی
٦٠- خافروغ لە شیعر دەدویّ، ژیان و بەرهەمی

٦١- راگەیاندن لە پەراوێزی دەسەلاتدا (بە شەریکی) چاپی یەکەم (٢٠٠١) دەزگای گوڵان
٦٢-راگەیاندن لە نێوان حەقیقەت بێژی و عەوام خەڵەتێنی دا، حەمە کەریم عارف،چ(١)،٢٠٠٥

٦٣- مێژووی ئەدەبیاتی جیهان (لە کۆنەوە تا سەدەکانی ناڤین).چاپی یەکەم٢٠٠٨
٦٤- مێژووی ئەدەبیاتی جیهان (لە سەردەمی رینیسانسەوە تا ئێستا).چاپی یەکەم٢٠٠٨
٦٥- مێـژووی ئـەدەبیاتی جیهـان (ئـەدەبیاتی ئینگلیـزی زمـان- ئـەمریکاو ئینگلیسـتان لـە سەرەتاوە تا ئێستا).چاپی یەکەم٢٠٠٨
٦٦- ریالیزم‌ودژە ریالیزم لە ئەدەبیاتدا،سیروس پرهام،چ٢٠٠٤،١،دەزگای سپیرێز
٦٧- قوتابخانە ئەدەبییەکان،رەزا سەید حسەینی، چ٦ ٢٠٠،١دەزگای موکریانی
٦٨- مێژووی ئەدەبیاتی روسی، سەعیدی نەفیسی
٦٩- لێکدانەوەیەك لەمەڕ نامۆ ، لویس ریی ،چ٢، ٢٠٠٦
٧٠- هونەروژیانی کۆمەڵایەتی، بلیخانۆف، چ١(٢٠٠٥)دەزگای موکریانی
٧١- گوزارشتی مۆسیقا،د. فوئاد زکریا، چ١،یانەی قەڵەم ٢٠٠٦
٧٢- رێبازە هونەرییەکانی جیهان
٧٣- پێکهاتەی بەدەنی و چارەنووسی ئافرەت،(چ١) ٢٠٠٦
٧٤- شیعر کوژی..حەمە کەریم عارف، چ١/ ٢٠١٠/کۆمەڵەی روناکبیری و کۆمەڵایەتی کەرکوك، ژمارە(٧٠)
٧٥- دەربارەی رۆمان‌و چیرۆك، حەمەکەریم عارف،چ١، ٢٠٠٨
٧٦- مـەرگی نووسـەرو چـەند باسـێکی دیکـەی ئـەدبی-رۆشـنبیری،حەمەکەریم عـارف،چ١، ٢٠٠٥نووسەرانی کەرکوك
٧٧- ناودارانی ئەدەب، حەمە کەریم عارف، (چ١) دەزگای موکریانی،٢٠٠٩
٧٨- پەیڤستانی من، حەمە کەریم عارف،چاپی یەکەم()
٧٩- پەڵکە رەنگینە، حەمە کەریم عارف،چ١، ٢٠٠٤
٨٠- خیانەتی حەڵاڵ، حەمە کەریم عارف
٨١-بووکی هەزار زاوا،(جانتا) کۆچیرۆك، بزورگی عەلەوی
٨٢-ئەبوزەر، د.عەلی شەریعەتی
٨٣-ریوایەت، ڕۆمان، بزورگی عەلەوی
٨٤-وقفات فی رحاب الپقافە الکوردیە، حەمە کەریم عارف
٨٥-هەژاران، ڕۆمان، دوستوفسکی
٨٦-دەیڤد کۆپەرفیلد، (رۆمانی کورتکراوە بۆ نەوجەوانان) چارلس دیکنز
٨٧-ئۆدیسە، داستان، هۆمیرۆس
٨٨-ڤل الصوت و قصص اخری، تقدیم و ترجمە جلال زنگابادی
٨٩-شازادە و گەدا، رۆمان، مارك توین
٩٠-توحفەنمای ئەدەبیاتی جیهانی
٩١-سفرەی فەقیران حەمە کەریم عارف
٩٢-باڵندەکەی من رۆمان، فریبا وفی

٩٣- نامەکانی تولستۆی

٩٤- جەمیلە، رۆمان جەنگیز ئایتماتۆف

٩٥- حەفتا چیرۆکی چینی بۆ منالآنی کورد

٩٦- الرحیل الدامی....تقدیم وترجمە: جلال زنگابادی

٩٧- کۆلوانە سوور... کۆچیرۆك بۆ مندالآن

٩٨- ئەو پیاوەی کە سێبەری خۆی فرۆشت ..رۆمان..شامیسۆ

٩٩- دکتۆر...شانۆنامە...برانسیلاڤ

١٠٠- با خەییام باش بناسین /جەلال زەنگابادی

١٠١- دۆزەخی پیرۆز، رۆمان ،برهان شاوی

١٠٢- من و نەنکم و ئیلاریون و ئیلیکۆ / رۆمان / نودار دومبادزە

١٠٣- یادگارییەکانی خانەی مردووان/ دۆستویفسکی

١٠٤-مێژووی رۆمانی تورکی

١٠٥- دیوار...کۆچیرۆك.................کۆمەڵێك نووسەر

١٠٦- کۆکۆرۆ...............ڕومان.........ناتسومی سوسکی

١٠٧- کانییە قارەمان....کۆچیرۆك بۆ مێرمندالآن /حەمەکەریم عارف

١٠٨- ئەودیوی مەرگ...........حەمەکەریم عارف/چ١٢٠٠١/ موکریانی

١٠٩- قاوشی ژمارە شەش/ چیخۆف/ پێشەکی و پاچڤەی: حەمەکەریم عارف

١١٠- گەمژە، ڕۆمان، دوو بەرگ، دۆستۆیفسکی

١١١- دەربارەی هۆزان و هۆزانڤانی...

١١٢- ساڵنمای ژیان و بەرهەمی...

١١٣- تاراس بۆڵبا/ ڕۆمان/ گۆگۆل

١١٤- لە زمانی چیرۆکنووسانەوە

١١٥- جیهانی چیرۆك (کۆمەڵێك دەق ورەخنە)

١١٦- رۆبینسۆن کرۆزۆ/ ڕۆمان/ دانیل دیفۆ

١١٧-هەزار پیشە........حەمەکەریم عارف

* لە راپەڕینەوە تا نهوو چالاکانە بەشداری بزاڤی ئەدەبی و رۆشنبیریی کوردی دەکات وبەرهەمی هەمە جۆر (نووسین و ئامادە کردن و وەرگێڕان) بلآودەکاتەوە..

* ئەو بەرهەمانە و زۆری دیکەی ئامادەن بۆ چاپ و چاپکردنەوە و هەر کەس و گروپ و لایەن و دەزگایەك تەماحی بلآو کردنەوەی هەبن، دەبێ پرس بە نووسەر بکات...